This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

STANFORD·VNIVERSITY·LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

SAMLADE SKRIFTER

AV

AUGUST STRINDBERG

TJUGOTREDJE DELEN

NATURALISTISKA SORGESPEL

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Digitized by Google

839.74
S911L

Digitized by Google

NATURALISTISKA SORGESPEL

AV

AUGUST STRINDBERG

FADREN. FRÖKEN JULIE.
FORDRINGSÄGARE. KAMRATERNA.
PARIA. SAMUM.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Digitized by Google

Copyright. Albert Bonnier 1914.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1914

Digitized by Google

FADREN

SORGESPEL I TRE AKTER

Digitized by Google

ROLLER.

Ryttmästarn.
Laura, hans hustru.
Bertha, deras dotter.
Doktor Östermark.
Pastorn.
Amman.
Nöjd.
Kalfaktorn.

Digitized by Google

FÖRSTA AKTEN.

Ett vardagsrum hos ryttmästarn. Dörr i fonden åt höger. Mitt på golvet stort, runt bord med tidningar och tidskrifter. Till höger en skinnsoffa och bord. I högra hörnet en tapetdörr. Vänster chiffonjé med pendyl; dörr till våningen. Vapen på väggarne; gevär och jaktväskor. Klädhängare vid dörren med uniformsrockar. På stora bordet brinner en lampa.

Första scenen.

RYTTMÄSTARN och PASTORN i skinnsoffan. Ryttmästarn i släpuniform och ridstövlar med sporrar. Pastorn svartklädd, med vit halsduk, utan prästkragar; röker pipa.

RYTTMÄSTARN ringer.

KALFAKTORN.

Vad befaller herr ryttmästarn?

RYTTMÄSTARN.

Är Nöjd därute?

KALFAKTORN.

Nöjd väntar på order i köket.

RYTTMÄSTARN.

Är han i köket igen! Släpp in honom genast!

KALFAKTORN.

Skall ske herr ryttmästare. Går.

Digitized by Google

PASTORN.

Vad har du nu för spektakel?

RYTTMÄSTARN.

Å den lymmeln har varit sta igen med pigan. Den är alldeles förbannad, den karlen!

PASTORN.

Är det Nöjden? Han var ju framme i förrårs också!

RYTTMÄSTARN.

Ja, du minns det! Men vill du inte vara snäll och säga honom några vänliga ord, så kanske det tar bättre. Jag har svurit över honom och jag har klått honom också, men det biter inte.

PASTORN.

Nå, så vill du jag ska läsa över honom. Vad tror du Guds ord tar på en kavallerist.

RYTTMÄSTARN.

Ja, svåger, inte biter det på mig, det vet du...

PASTORN.

Det vet jag nog!

RYTTMÄSTARN.

Men på honom! Försök i alla fall.

Andra scenen.

DE FÖRRE. NÖJD.

RYTTMÄSTARN.

Vad har du nu gjort, Nöjd?

Digitized by Google

NÖJD.

Gud bevare herr ryttmästarn, det kan jag inte säga, när pastorn är inne.

PASTORN.

Genera dig inte du, min gosse!

RYTTMÄSTARN.

Bekänn nu, annars vet du hur det går.

NÖJD.

Jo, se, det var så, att vi va på dans hos Gabriel, och så, och så sa Ludvig...

RYTTMÄSTARN.

Vad har Ludvig med den saken att göra? Håll dig till sanningen.

NÖJD.

Jo, och så sa Emma att vi skulle gå till logen.

RYTTMÄSTARN.

Jaså, det var kanske Emma som förledde dig?

NÖJD.

Ja, inte var det långt ifrån. Och det ska jag säga, att om inte flickan vill, så blir det ingenting av.

RYTTMÄSTARN.

Kort och gott: är du far till barnet eller inte?

NÖJD.

Hur ska en kunna veta det?

RYTTMÄSTARN.

Vad för slag? Kan du inte veta det?

NÖJD.

Nej, si det kan en då aldrig veta.

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Var du inte ensam då?

NÖJD.

Jo den gången, men inte kan en veta om en är ensam för det?

RYTTMÄSTARN.

Vill du skylla på Ludvig då? Är det din mening?

NÖJD.

Det är inte gott att veta vem en ska skylla på.

RYTTMÄSTARN.

Ja, men du har sagt åt Emma att du vill gifta dig med henne.

NÖJD.

Ja, se det får en alltid lov att säga...

RYTTMÄSTARN till pastorn.

Det är ju förfärligt!

PASTORN.

Gamla historier det där! Men hör du Nöjd, du ska väl ändå vara så karl att du vet om du är fadren?

NÖJD.

Ja, nog var jag sta, men det vet väl pastorn med sig själv, att det inte behöver bli något för det!

PASTORN.

Hör du min gosse, det är fråga om dig nu! Och du vill väl inte lämna flickan ensam med barnet! Att gifta dig kan väl inte bli tvång, men du ska ta hand om barnet! Det ska du!

NÖJD.

Ja, men då ska Ludvig vara med.

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Då får saken gå till tinget. Jag kan inte reda i det här, och det roar mig verkligen inte heller. Se så, marsch!

PASTORN.

Nöjd! Ett ord! Hm! Tycker du inte att det är ohederligt att lämna en flicka så där på bar backe med ett barn? Tycker du inte det? Va! Anser du inte att ett sådant handlingssätt... hm, hm!...

NÖJD.

Jo, se om jag visste att jag vore far till barnet, men se det kan en aldrig veta, herr pastorn. Och gå hela sitt liv och släpa för andras barn är inte roligt! Det kan ju herr pastorn och herr ryttmästaren förstå själva!

RYTTMÄSTARN.

Marsch!

NÖJD.

Gud bevare herr ryttmästaren! Går.

RYTTMÄSTARN.

Men gå inte i köket nu din lymmel!

Tredje scenen.

RYTTMÄSTARN och PASTORN.

RYTTMÄSTARN.

Nå, varför trumfa du inte på honom!

PASTORN.

Vad för något? Gav jag honom inte?

RYTTMÄSTARN.

Äh, du satt bara och muttra för dig själv!

Digitized by Google

PASTORN.

Uppriktigt sagt, så vet jag inte vad jag ska säga. Det är synd om flickan, ja; det är synd om pojken, ja. För, tänk om han inte vore fadren! Flickan kan amma in barnet fyra månader på barnhuset, så är barnet försörjt för allan tid, men pojken kan inte amma han. Flickan får en bra plats efteråt i något bättre hus, men pojkens framtid kan vara förstörd, om han får avsked från regimentet.

RYTTMÄSTARN.

Ja min själ jag ville vara i häradshövdingens kläder och döma i det här målet. Pojken är nog inte så oskyldig, det kan man inte veta, men ett kan man veta: och det är att flickan är skyldig, om nu det skall vara någon skuld.

PASTORN.

Ja, ja! Jag dömer ingen! Men vad var det vi talade om, när den här välsignade historien kom emellan. Det var om Bertha och konfirmationen, så var det?

RYTTMÄSTARN.

Ja det var väl icke så egentligen om konfirmationen, utan om hela hennes uppfostran. Här är huset fullt med kvinnor, som alla vilja uppfostra mitt barn. Svärmor vill göra henne till spiritist; Laura vill ha henne till artist; guvernanten vill göra henne till metodist; gamla Margret vill ha henne till baptist; och pigorna till frälsningsarmén. Det går naturligtvis inte an att lappa ihop en själ på det sättet, helst jag, som äger första rätten att leda hennes naturell, oupphörligt motarbetas i mina bemödanden. Jag måste därför ha ut henne ur detta hem.

Digitized by Google

PASTORN.

Du har för mycket kvinnor, som regera i ditt hus.

RYTTMÄSTARN.

Ja, har jag inte det! Det är som att gå in i buren till tigrarna, och höll jag inte mina järn röda under näsan på dem, så skulle de riva ner mig vilken stund som helst! Ja du skrattar du, din skälm. Det var inte nog att jag tog din syster till hustru, utan du narrade också på mig din gamla styvmor.

PASTORN.

Nå herre Gud, man ska inte ha styvmödrar i sitt hus.

RYTTMÄSTARN.

Nej, men svärmödrar tycker du är bättre att ha i rum, hos andra nämligen.

PASTORN.

Ja ja, var och en har fått sin lott här i livet.

RYTTMÄSTARN.

Ja, men jag har bestämt fått för mycket. Jag har ju min gamla amma också, som behandlar mig som om jag skulle bära haklapp ännu. Hon är mycket snäll, gubevars, men hon hör inte hit!

PASTORN.

Du ska hålla reda på kvinnfolkena, svåger; du låter dem regera alldeles för mycket.

RYTTMÄSTARN.

Hör du, min bror, vill du upplysa mig om hur det går till att hålla reda på fruntimmer.

Digitized by Google

PASTORN.

Strängt taget, så var Laura, det är min egen syster, men hon var allt litet krånglig.

RYTTMÄSTARN.

Laura har nog sina sidor, men med henne är det icke så farligt.

PASTORN.

Å, sjung ut du, jag känner henne.

RYTTMÄSTARN.

Hon har fått en romantisk uppfostran och har lite svårt att finna sig, men hon är i alla fall min hustru...

PASTORN.

Och därför att hon är din hustru, så är hon den bästa. Nej, du svåger, det är allt hon som klämmer efter dig mest.

RYTTMÄSTARN.

Emellertid, så, nu är det på tok med hela huset. Laura vill inte släppa Bertha ifrån sig, och jag kan inte låta henne stanna i detta dårhus!

PASTORN.

Såå, Laura vill inte; ja vet du, då fruktar jag något svårt. När hon var barn, brukade hon ligga som en död, ända tills hon fick sin vilja fram, och när hon fått vad hon velat, lämnade hon det tillbaka, om det var en sak, med den förklaringen, att det icke var saken hon ville, utan att få sin vilja fram.

RYTTMÄSTARN.

Jaså, hon var så då redan. Hm! Hon har verkligen sådana passioner ibland, att jag är rädd för henne och tror att hon är sjuk.

Digitized by Google

PASTORN.

Men vad är det nu du vill med Bertha, som är så oförsonligt? Kan man inte jämka?

RYTTMÄSTARN.

Du må inte tro att jag vill göra henne till något underbarn eller någon avbild av mig själv. Jag vill icke vara kopplare åt min dotter och uppföda henne uteslutande till äktenskap, ty blir hon gående ogift, så får hon bittra dagar. Men jag vill å andra sidan inte leda henne in på en manlig bana, som tar lång utbildningstid och vars förarbete kan vara alldeles bortkastat, i den händelse att hon skulle vilja gifta sig.

PASTORN.

Hur vill du då?

RYTTMÄSTARN.

Jag vill att hon skall bli lärarinna. Förblir hon ogift, så försörjer hon sig och har inte tyngre än de stackars lärarne, som skola dela sin lön med familj. Gifter hon sig, så kan hon använda sina kunskaper på sina barns uppfostran. Är det rätt tänkt?

PASTORN.

Det är rätt! Men har hon å andra sidan visat sådana anlag för målning att det vore våld på naturen att undertrycka dem?

RYTTMÄSTARN.

Nej! Jag har visat hennes prov för en framstående målare, och han säger att det bara är sådant, som man kan lära sig i skolorna. Men så kommer det en ung glop hit i somras, som förstod saken bättre, och säger att det var kolossala anlag, och därmed var saken avgjord till Lauras förmån.

Digitized by Google

PASTORN.

Var han kär i flickan?

RYTTMÄSTARN.

Det tar jag för alldeles givet!

PASTORN.

Gud vare med dig då min gosse, för då ser jag ingen hjälp. Men det här är tråkigt, och Laura har parti naturligtvis... därinne.

RYTTMÄSTARN.

Jo, det kan du lita på! Det står redan i ljusan låga hela huset, och oss emellan, det är inte någon precis så nobel strid det förs från det hållet.

PASTORN reser sig.

Tror du inte jag känner till det?

RYTTMÄSTARN.

Du också?

PASTORN.

Också?

RYTTMÄSTARN.

Men det värsta är, att det förefaller mig, som om Berthas bana, därinne, bestämdes av några hatfulla motiv. De kasta ord om att mannen skall få se, att kvinnan kan det och kan det. Det är mannen och kvinnan mot varandra oupphörligt, hela dan. — Ska du gå nu? Nej, stanna nu till kvällen. Jag har visst inte något att bjuda på, men i alla fall; du vet att jag väntar nya doktorn hit. Har du sett honom?

PASTORN.

Jag såg en skymt av honom, när jag for förbi. Han såg hygglig och reell ut.

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Såå, det var gott. Tror du det kan bli en bundsförvant åt mig?

PASTORN.

Vem vet? Det beror på huru mycket han varit med kvinnor.

RYTTMÄSTARN.

Nej, men vill du inte stanna?

PASTORN.

Nej tack, kära du, jag har lovat komma hem till kvällen, och gumman blir så orolig, om jag dröjer.

RYTTMÄSTARN.

Orolig? Ond ska du säga! Nå, som du vill. Får jag hjälpa dig med pälsen.

PASTORN.

Det är visst mycket kallt i kväll. Tack ska du ha. Du ska sköta din hälsa, Adolf, du ser så nervös ut!

RYTTMÄSTARN.

Ser jag nervös ut?

PASTORN.

Jaa, du är inte riktigt frisk?

RYTTMÄSTARN.

Har Laura inbillat dig det? Mig har hon nu i tjugo år behandlat som dödskandidat.

PASTORN.

Laura? Nej, men, men du gör mig orolig. Sköt om dig! Det är mitt råd! Adjö, min gubbe lilla; men var det inte konfirmationen du ville tala om?

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Inte alls! Jag försäkrar dig, att den saken får gå sin gilla gång på det officiella samvetets räkning, för jag är varken något sanningsvittne eller någon martyr. Det ha vi lagt bakom oss. Adjö med dig. Hälsa så mycket!

PASTORN.

Adjö min bror. Hälsa Laura!

Fjärde scenen.

RYTTMÄSTARN, sedan LAURA.

RYTTMÄSTARN

öppnar chiffonjén och sätter sig vid klaffen att räkna.

Trettiofyra — nio, fyrtiotre — sju, åtta, femtiosex.

LAURA in från våningen.

Vill du vara så god...

RYTTMÄSTARN.

Straxt! — Sextiosex, sjuttioen, åttiofyra, åttionio, nittiotvå, hundra. Vad var det?

LAURA.

Kanske jag stör.

RYTTMÄSTARN.

Inte alls! Hushållspengarne kan jag tro?

LAURA.

Ja, hushållspengarne.

RYTTMÄSTARN.

Lägg räkningarne där, ska jag gå igenom dem.

Digitized by Google

LAURA.

Räkningarna?

RYTTMÄSTARN.

Ja!

LAURA.

Ska det nu vara räkningar?

RYTTMÄSTARN.

Naturligtvis ska det vara räkningar. Husets ställning är osäker, och i händelse av uppgörelse, måste det finnas räkningar, annars kan man bli straffad som vårdslös gäldenär.

LAURA.

Om husets ställning är dålig, så är det icke mitt fel.

RYTTMÄSTARN.

Det är just vad som skall utrönas genom räkningarne.

LAURA.

Om arrendatorn icke betalar, så är det inte mitt fel.

RYTTMÄSTARN.

Vem rekommenderade arrendatorn på det varmaste? Du! Varför rekommenderade du en — låt oss säga — slarv?

LAURA.

Varför tog du den slarven då?

RYTTMÄSTARN.

Därför att jag inte fick äta i ro, inte sova i ro, inte arbeta i ro, förrän ni fått honom hit. Du ville ha honom, därför att din bror ville bli av med honom, svärmor ville ha honom, därför att jag inte

Digitized by Google

ville ha honom, guvernanten ville ha honom, därför att han var läsare, och gamla Margret, därför att hon känt hans mormor ifrån barndomen. Därför blev han antagen; och hade jag inte tagit honom sutte jag nu på dårhus eller låge jag i familjegraven. Emellertid, här äro hushållspengarne och nålpengarne. Räkningarne kan jag få sedan.

LAURA niger.

Tack så mycket! — Håller du också räkning på vad du ger ut utom för hushållet?

RYTTMÄSTARN.

Det rör inte dig.

LAURA.

Nej det är sant, lika litet som mitt barns uppfostran får röra mig. Ha herrarne fattat sitt beslut nu efter aftonens plenum?

RYTTMÄSTARN.

Jag hade redan förut fattat mitt beslut, och jag hade därför endast att meddela det åt den enda vän jag och familjen äger tillsammans. Bertha skall inackorderas i stan och reser om fjorton dagar.

LAURA.

Hos vem skall hon inackorderas, om jag får fråga?

RYTTMÄSTARN.

Hos auditören Sävberg.

LAURA.

Den fritänkarn!

RYTTMÄSTARN.

Barnen skola uppfostras i fadrens bekännelse, enligt gällande lag.

Digitized by Google

LAURA.

Och modren har ingenting att bestämma i den frågan.

RYTTMÄSTARN.

Ingenting alls! Hon har sålt sin förstfödslorätt i laga köp, och avträtt sina rättigheter mot att mannen drager försorg om henne och hennes barn.

LAURA.

Alltså ingen rätt över sitt barn?

RYTTMÄSTARN.

Nej ingen alls! Har man sålt en vara en gång, så lär man icke få igen den och ändå behålla pengarne.

LAURA.

Men om både fadren och modren skulle tillsammans besluta...

RYTTMÄSTARN.

Hur skulle det då gå. Jag vill att hon bor i stan, du vill att hon bor hemma. Aritmetiska mediet blev att hon stannade på järnvägsstation, mitt emellan staden och hemmet. Detta är en fråga som icke kan lösas! Ser du!

LAURA.

Då måste den brytas! — Vad ville Nöjd här?

RYTTMÄSTARN.

Det är min yrkeshemlighet!

LAURA.

Som hela köket känner.

RYTTMÄSTARN.

Gott, då bör du känna den!

Digitized by Google

LAURA.

Jag känner den också.

RYTTMÄSTARN.

Och har domen redan färdig?

LAURA.

Den är skriven i lagen!

RYTTMÄSTARN.

Det står icke i lagen vem som är barnets fader.

LAURA.

Nej, men det brukar man kunna veta.

RYTTMÄSTARN.

Klokt folk påstår att sådant kan man aldrig veta.

LAURA.

Det var märkvärdigt! Kan man inte veta vem som är fadren till ett barn?

RYTTMÄSTARN.

Nej, det påstås!

LAURA.

Det var märkvärdigt! Hur kan fadren då ha sådana rättigheter över hennes barn?

RYTTMÄSTARN.

Han har det endast i det fall han åtager sig skyldigheterna, eller ålägges skyldigheterna. Och i äktenskapet finns ju inga tvivel om faderskapet.

LAURA.

Finns det inga tvivel?

RYTTMÄSTARN.

Nej, jag hoppas det!

Digitized by Google

LAURA.

Nå, i de fall hustrun varit otrogen?

RYTTMÄSTARN.

Något sådant fall föreligger inte här! Har du något vidare att fråga om?

LAURA.

Inte alls!

RYTTMÄSTARN.

Då går jag upp på mitt rum, och du kan vara god underrätta mig när doktorn kommer.

Stänger chiffonjén och reser sig.

LAURA.

Det skall ske!

RYTTMÄSTARN

går genom tapetdörren till höger.

Så fort han kommer, för jag vill inte vara oartig mot honom. Du förstår! Går.

LAURA.

Jag förstår!

Femte scenen.

LAURA ensam; betraktar sedlarne hon håller i handen.

SVÄRMODRENS RÖST inifrån.

Laura!

LAURA.

Ja!

SVÄRMODRENS RÖST.

Är mitt te färdigt?

Digitized by Google

LAURA i dörren till våningen.

Det ska strax komma!

Går mot utgångsdörren i fonden, då KALFAKTORN öppnar och anmäler: Doktor Östermark.

DOKTORN.

Min fru!

LAURA
går emot och räcker honom handen.

Välkommen herr doktor! Hjärtligt välkommen till oss. Ryttmästarn är ute, men han kommer strax igen.

DOKTORN.

Jag ber om ursäkt att jag kommer så sent, men jag har redan varit ute på besök.

LAURA.

Var så god och sitt ner! Var så god!

DOKTORN.

Jag tackar min fru.

LAURA.

Ja, det är rätt sjukligt här på orten för tillfället, men jag hoppas ni skall trivas ändå, och för oss, som sitta i ensamheten på landet, är det av stor vikt att finna en läkare som intresserar sig för sina klienter; och om er, doktor, har jag hört så mycket gott, att jag hoppas det bästa förhållande skall råda oss emellan.

DOKTORN.

Ni är alltför nådig min fru, men jag hoppas å andra sidan för er skull att mina besök icke skola bli alltför ofta av behovet påkallade. Er familj är ju i allmänhet frisk och...

Digitized by Google

LAURA.

Ja några akuta sjukdomar ha vi dess bättre icke haft, men det är ändå icke allt som det bör vara.

DOKTORN.

Inte det?

LAURA.

Det är gunås icke så bra, som vi skulle önska det.

DOKTORN.

Å! Ni skrämmer mig!

LAURA.

Det finns förhållanden i en familj, som man tvingas av heder och samvete att fördölja för hela världen...

DOKTORN.

Utom för läkaren.

LAURA.

Det är därför min smärtsamma plikt att från första ögonblicket säga er hela sanningen.

DOKTORN.

Kan vi inte uppskjuta detta samtal tills jag haft den äran bli föreställd för ryttmästarn?

LAURA.

Nej! Ni måste höra mig först, innan ni ser honom.

DOKTORN.

Det handlar sålunda om honom?

LAURA.

Om honom, min stackars älskade man.

Digitized by Google

DOKTORN.

Ni gör mig orolig min fru, och jag deltar i er olycka, tro mig!

LAURA tar upp näsduken.

Min man är själssjuk. Nu vet ni allt, och nu får ni döma själv sedan.

DOKTORN.

Vad säger ni! Jag har med beundran läst ryttmästarens förträffliga avhandlingar i mineralogi, och jag har alltid funnit en klar och stark intelligens.

LAURA.

Verkligen? Det gläder mig om vi alla hans anhöriga skulle ha misstagit oss.

DOKTORN.

Men nu kan det inträffa att hans själsliv är stört på andra områden. Berätta!

LAURA.

Det är det vi frukta också! Ser ni, han har emellanåt de mest bizarra idéer, som han ju såsom lärd kunde få ha för sig, om de icke inverkade störande på hela hans familjs bestånd. Så till exempel har han en vurm att köpa allt möjligt.

DOKTORN.

Det är betänkligt; men vad köper han?

LAURA.

Hela kistor med böcker, som han aldrig läser.

DOKTORN.

Nå, att en lärd köper böcker är ännu icke så farligt.

Digitized by Google

LAURA.

Ni tror inte vad jag säger?

DOKTORN.

Jo, min fru, jag är övertygad att ni tror vad ni säger.

LAURA.

Men är detta rimligt att en människa kan i ett mikroskop se vad som händer på en annan planet?

DOKTORN.

Säger han att han kan det?

LAURA.

Ja, det säger han.

DOKTORN.

I ett mikroskop?

LAURA.

I ett mikroskop! Ja!

DOKTORN.

Detta är betänkligt, om det är så!

LAURA.

Om det är så! Ni har då intet förtroende till mig, herr doktor, och jag sitter här och inviger er i familjens hemlighet...

DOKTORN.

Se så, min fru, ert förtroende hedrar mig, men jag måste som läkare undersöka, pröva, innan jag dömer. Har ryttmästarn visat några symptomer till nyckfullhet i lynnet, ostadighet i viljan?

LAURA.

Om han har det? Vi ha varit gifta i tjugo år och han har ännu aldrig fattat ett beslut, utan att överge det.

Digitized by Google

DOKTORN.

Är han halsstarrig?

LAURA.

Han skall alltid ha sin vilja igenom, men när han fått råda, släpper han av alltsammans och ber mig besluta.

DOKTORN.

Detta är betänkligt och fordrar stark observation. Det är viljan, ser ni, min fru, som är själens ryggrad; blir den sårad, så faller själen sönder.

LAURA.

Och Gud skall veta att jag fått lära mig gå hans önskningar till mötes under dessa långa prövoår. Å, om ni visste vilket liv jag genomkämpat vid hans sida, om ni visste!

DOKTORN.

Min fru, er olycka rör mig djupt, och jag lovar er att se till vad som kan göras. Jag beklagar er av hela mitt hjärta och ber er lita på mig oinskränkt. Men efter vad jag hört, skall jag be er om en sak. Undvik att väcka några tankar med starkt intryck hos den sjuke, ty i en mjuk hjärna utvecklas de hastigt och bli lätt monomanier eller fixa idéer. Förstår ni?

LAURA.

Alltså undvika att väcka hans misstänksamhet!

DOKTORN.

Alldeles så! Ty en sjuk kan man inbilla vad som helst, just därför att han är mottaglig för allt.

Digitized by Google

LAURA.

Så! Då förstår jag! Ja! — Ja!

Det ringer inifrån våningen.

Förlåt, min mor har något att säga mig. Ett ögonblick... Se där är Adolf...

Sjätte scenen.

DOKTORN. RYTTMÄSTARN från tapetdörren.

RYTTMÄSTARN.

Ah, ni är redan här, herr doktor! Hjärtligt välkommen till oss!

DOKTORN.

Herr ryttmästarn! Det är högst angenämt för mig att göra en så berömd vetenskapsmans bekantskap.

RYTTMÄSTARN.

Å, jag ber. Min tjänstgöring tillåter mig inte några djupare forskningar, men jag tror mig ändå vara en upptäckt på spåren.

DOKTORN.

Så!

RYTTMÄSTARN.

Ser ni jag har underkastat meteorstenar spektralanalys och jag har funnit kol, spår av organiskt liv! Vad säger ni om det?

DOKTORN.

Kan ni se det i mikroskopet?

RYTTMÄSTARN.

Nej, i spektroskopet för tusan!

Digitized by Google

DOKTORN.

Spektroskopet! Förlåt! Nå, då kan ni snart säga oss vad som händer på Jupiter!

RYTTMÄSTARN.

Inte vad som händer, utan vad som hänt. Bara den välsignade bokhandlaren i Paris skickade mig böckerna, men jag tror att alla världens bokhandlare ha sammansvurit sig. Tänk er att på två månar har inte en enda svarat på rekvisitioner, brev eller ovettiga telegram! Jag blir galen av det här, och jag kan inte begripa hur det hänger ihop!

DOKTORN.

Å, det är väl vanligt slarv, och ni ska inte ta saken så häftigt.

RYTTMÄSTARN.

Nå, men för fanken, jag kan inte få min avhandling färdig i tid, och jag vet att man i Berlin arbetar med samma sak. Men det var nu inte det vi skulle tala om! Det var om er. Vill ni bo här, så ha vi en liten våning i flygeln, eller vill ni bo på gamla bostället?

DOKTORN.

Alldeles som ni vill.

RYTTMÄSTARN.

Nej, som ni vill! Säg nu!

DOKTORN.

Det får ryttmästarn bestämma!

RYTTMÄSTARN.

Nej, jag bestämmer ingenting. Det är ni som ska säga hur ni vill. Jag vill ingenting. Ingenting alls!

Digitized by Google

DOKTORN.

Nej, men jag kan inte bestämma...

RYTTMÄSTARN.

I Jesu namn svara då, herre, hur ni vill ha det. Jag har ingen vilja i det här fallet, ingen mening, ingen önskan! Är ni en sådan mes, att ni inte vet vad ni vill! Svara, eller jag blir ond!

DOKTORN.

Efter det beror på mig, så bor jag här!

RYTTMÄSTARN.

Gott! — Tack ska ni ha! — Å! — Ursäkta mig doktor, men det finns ingenting som plågar mig så som att höra människor säga att någonting är likgiltigt. Ringer.

AMMAN in.

RYTTMÄSTARN.

Jaså, det är du, Margret. Hör du min vän, vet du om flygeln är i ordning åt doktorn?

AMMAN.

Ja, herr ryttmästarn, det är den!

RYTTMÄSTARN.

Så! Då ska jag inte uppehålla doktorn, som kan vara trött. Farväl och välkommen igen; vi ses i morgon, hoppas jag.

DOKTORN.

God afton, herr ryttmästare!

RYTTMÄSTARN.

Och jag förmodar att min hustru satt er in i förhållandena något, så att ni vet ungefär huru landet ligger.

Digitized by Google

DOKTORN.

Er förträffliga fru har givit mig vinkar om ett och annat, som kan vara nödigt för en oinvigd att veta. God afton, herr ryttmästare.

Sjunde scenen.

RYTTMÄSTARN. AMMAN.

RYTTMÄSTARN.

Vad vill du min vän! Är det något?

AMMAN.

Hör nu herr Adolf lilla.

RYTTMÄSTARN.

Ja, gamla Margret. Tala du, som är den enda jag kan höra på, utan att få spasmer.

AMMAN.

Hör nu herr Adolf, skulle han inte kunna gå halva vägen och komma omsams med frun om den här historien med barnet. Tänk ändå på en mor...

RYTTMÄSTARN.

Tänk på en far, Margret!

AMMAN.

Så, så, så! En far har annat än sitt barn, men en mor har bara sitt barn.

RYTTMÄSTARN.

Just så min gumma. Hon har bara en börda, men jag har tre, och hennes börda bär jag. Tror du icke jag skulle ha haft en annan ställning i livet än en gammal knekts om jag icke haft henne och hennes barn.

Digitized by Google

AMMAN.

Ja, det var inte det jag ville säga.

RYTTMÄSTARN.

Nej, det tror jag nog, för du ville ha mig till att ha orätt.

AMMAN.

Tror inte herr Adolf att jag vill honom väl?

RYTTMÄSTARN.

Jo, kära vän, jag tror det, men du vet inte vad som är mitt väl. Ser du, det är inte nog för mig att ha givit barnet liv, jag vill också ge det min själ.

AMMAN.

Ja, se det där förstår jag inte. Men ändå tycker jag att man skulle kunna komma överens.

RYTTMÄSTARN.

Du är inte min vän, Margret!

AMMAN.

Jag? Å gud så herr Adolf säger. Tror han att jag kan glömma att han var mitt barn, då han var liten.

RYTTMÄSTARN.

Nå kära du, har jag glömt det? Du har varit som en mor för mig, du har givit mig medhåll hittills, när jag hade alla mot mig, men nu, när det gäller, nu sviker du mig och går över till fienden.

AMMAN.

Fienden!

RYTTMÄSTARN.

Ja, fienden! Du vet nog du hur det är här i huset, du som har sett allt, från början till slut.

Digitized by Google

AMMAN.

Jag har nog sett! Men min gud, ska då två människor pina livet ur varann; två mänskor som eljes äro så goda och vilja alla andra väl. Aldrig är frun så mot mig eller andra...

RYTTMÄSTARN.

Bara mot mig, jag vet det. Men nu säger jag dig Margret, om du nu överger mig, så gör du synd. För nu spinnes här omkring mig, och den där doktorn är inte min vän!

AMMAN.

Ack, herr Adolf tror alla människor om ont, men ser han, det är därför att han inte har den sanna tron; ja, se så är det.

RYTTMÄSTARN.

Men du och baptisterna ha funnit den enda riktiga tron. Du är lycklig du!

AMMAN.

Ja, inte är jag så olycklig som han, herr Adolf! Böj han sitt hjärta och han skall se att gud skall göra honom lycklig i kärleken till nästan.

RYTTMÄSTARN.

Det är märkvärdigt, att bara du talar om gud och kärleken, blir din röst så hård och dina ögon så hatfulla. Nej, Margret, du har bestämt inte den sanna tron.

AMMAN.

Ja, var stolt han och hård på sin lärdom, den räcker ändå inte långt, när det gäller.

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Så högmodigt du talar, ödmjuka hjärta. Nog vet jag att lärdom inte hjälper på sådana djur som ni!

AMMAN.

Han skulle skämmas! Men gamla Margret, hon håller ändock mest av sin stora, stora gosse, och han kommer nog igen, som det snälla barnet, när det blir urväder.

RYTTMÄSTARN.

Margret! Förlåt mig, men tro mig, här finns ingen som vill mig väl, mer än du. Hjälp mig, för jag känner att här kommer att hända något. Jag vet inte vad det är, men det är inte riktigt, det som nu tilldrar sig.

Skrik inifrån våningen.

Vad är det! Vem är det som skriker!

Åttonde scenen.

DE FÖRRE. BERTHA in från våningen.

BERTHA.

Pappa, pappa, hjälp mig! Rädda mig!

RYTTMÄSTARN.

Vad är det, mitt älskade barn! Tala!

BERTHA.

Hjälp mig! Jag tror hon vill göra mig illa!

RYTTMÄSTARN.

Vem vill göra dig illa? Säg! Säg!

BERTHA.

Mormor! Men det var mitt fel, för jag narrade henne!

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Tala om!

BERTHA.

Ja, men du får inte säga något! Hör du det, jag ber dig!

RYTTMÄSTARN.

Nå, men säg då vad det är!

Amman går.

BERTHA.

Jo! Hon brukar, om kvällarne, skruva ner lampan, och så sätter hon mig vid bordet med en penna i hand över ett papper. Och så säger hon att andarne ska skriva.

RYTTMÄSTARN.

Vad för slag! Och det har du inte talat om för mig!

BERTHA.

Förlåt mig, men jag tordes inte, för mormor säger att andarne hämnas, om man talar om. Och så skriver pennan, men jag vet inte om det är jag. Och ibland går det bra, men ibland kan det inte alls. Och när jag blir trött, så kommer det inte, men då måste det komma ändå. Och i kväll, så tror jag att jag skrev bra, men så sa mormor att det var ur Stagnelius, och att jag narrat henne; och då blev hon så förfärligt ond.

RYTTMÄSTARN.

Tror du att det finns andar?

BERTHA.

Jag vet inte!

RYTTMÄSTARN.

Men jag vet att det inte finns!

Digitized by Google

BERTHA.

Men mormor säger att pappa inte förstår det och att pappa har mycket värre saker, som kan se till andra planeter.

RYTTMÄSTARN.

Säger hon det! Säger hon det! Vad säger hon mer?

BERTHA.

Hon säger att du inte kan trolla!

RYTTMÄSTARN.

Det har jag icke heller sagt. Du vet vad meteorstenar äro! Ja, stenar, som nedfalla från andra himlakroppar. Dem kan jag undersöka och säga om de innehålla samma ämnen som vår jord. Det är allt vad jag kan se.

BERTHA.

Men mormor säger att det finns saker, som hon kan se, men du inte kan se.

RYTTMÄSTARN.

Ser du, det ljuger hon!

BERTHA.

Inte ljuger mormor!

RYTTMÄSTARN.

Varför inte?

BERTHA.

Då ljuger mamma också!

RYTTMÄSTARN.

Hm!

BERTHA.

Om du säger att mamma ljuger, så tror jag aldrig mer på dig!

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Jag har inte sagt det, och därför ska du tro mig, när jag säger dig, att ditt bästa, din framtid fordrar att du lämnar detta hem! Vill du det? Vill du komma till stan och lära något nyttigt!

BERTHA.

Ack ja, vad jag vill komma till stan, ut härifrån, vart som helst! Bara jag får se dig ibland, ofta. Å, därinne är alltid så tungt, så hemskt som om det vore en vinternatt, men när du kommer, far, så är det som när man tar ut innanfönstren en vårmorgon!

RYTTMÄSTARN.

Mitt älskade barn! Mitt kära barn!

BERTHA.

Men, pappa, du skall vara snäll mot mamma, hör du det; hon gråter så ofta!

RYTTMÄSTARN.

Hm! — Du vill således till stan?

BERTHA.

Ja! ja!

RYTTMÄSTARN.

Men om mamma inte vill det?

BERTHA.

Men det måste hon vilja!

RYTTMÄSTARN.

Men om hon inte vill det?

BERTHA.

Ja, då vet jag inte hur det ska gå! Men hon ska det, hon ska det!

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Vill du be henne?

BERTHA.

Du ska be henne så vackert, för mig bryr hon sig inte om!

RYTTMÄSTARN.

Hm! — Nå, om du vill det och jag vill det, och hon inte vill det, hur ska vi göra då?

BERTHA.

Ack, då blir det så krångligt igen! Varför kan ni inte båda...

Nionde scenen.

DE FÖRRE. LAURA.

LAURA.

Jaså, Bertha är där! Då kanske vi kan få höra hennes egen mening, då frågan om hennes öde skall avgöras.

RYTTMÄSTARN.

Barnet kan väl knappt ha någon grundad mening om huru en ung flickas liv kommer att gestalta sig, vilket vi däremot lättare kunna ungefär beräkna, då vi sett ett stort antal unga flickors liv utveckla sig.

LAURA.

Men efter som vi äro av olika mening, kan ju Berthas få ge utslaget.

RYTTMÄSTARN.

Nej! Jag låter ingen inkräkta på mina rättigheter, varken kvinnor eller barn. Bertha, lämna oss.

Bertha går ut.

Digitized by Google

LAURA.

Du fruktade hennes uttalande, emedan du trodde att det skulle bli till min fördel.

RYTTMÄSTARN.

Jag vet, att hon själv vill ifrån hemmet, men jag vet också, att du äger makt ändra hennes vilja efter behag.

LAURA.

Å, är jag så mäktig!

RYTTMÄSTARN.

Ja, du har en satanisk makt att få igenom din vilja, men det får alltid den som icke skyr medlen. Hur fick du till exempel bort doktor Norling och hur fick du hit den nya?

LAURA.

Ja, hur fick jag det?

RYTTMÄSTARN.

Du skymfade den förre, så att han gick, och lät din bror skaffa röster åt den här.

LAURA.

Nå, det var ju mycket enkelt och fullkomligt lagligt. Ska Bertha resa nu?

RYTTMÄSTARN.

Ja, om fjorton dagar skall hon resa.

LAURA.

Är det ditt beslut?

RYTTMÄSTARN.

Ja!

LAURA.

Har du talat vid Bertha om det?

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Ja!

LAURA.

Då får jag väl lov att söka hindra det!

RYTTMÄSTARN.

Det kan du inte!

LAURA.

Inte! Tror du att en mor släpper ut sitt barn bland dåliga människor att lära sig, det allt vad modren inplantat är dumheter, så att hon sedan får gå föraktad av sin dotter hela sitt liv.

RYTTMÄSTARN.

Tror du att en far vill tillåta okunniga och inbilska kvinnor lära dottren att fadren var en charlatan?

LAURA.

Det skulle nu betyda mindre med fadren.

RYTTMÄSTARN.

Varför så?

LAURA.

Därför att modren är närmare till barnet, sedan man upptäckt att ingen egentligen kan veta vem som är ett barns fader.

RYTTMÄSTARN.

Vad har det för tillämpning i detta fallet?

LAURA.

Inte vet du om du är Berthas far!

RYTTMÄSTARN.

Vet jag inte!

LAURA.

Nej, det ingen kan veta, vet väl inte du!

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Skämtar du?

LAURA.

Nej, jag begagnar endast dina lärdomar. För övrigt, hur vet du att jag inte varit dig otrogen?

RYTTMÄSTARN.

Mycket tror jag dig om, men det inte, och inte det heller att du skulle tala om det, såvida det var sant.

LAURA.

Antag att jag föredrog allt, att bli utstött, föraktad, allt för att få behålla och råda över mitt barn, och att jag nu vore uppriktig, när jag förklarade: Bertha är mitt, men inte ditt barn! Antag...

RYTTMÄSTARN.

Sluta nu!

LAURA.

Antag bara detta: då vore din makt ute!

RYTTMÄSTARN.

Sedan du bevisat, att jag icke var fadren!

LAURA.

Det vore väl inte svårt! Skulle du vilja det?

RYTTMÄSTARN.

Sluta nu!

LAURA.

Jag skulle naturligtvis bara behöva uppge namnet på den verklige fadren, närmare bestämma plats och tidpunkt, till exempel —, när är Bertha född? — tredje året efter vigseln...

RYTTMÄSTARN.

Sluta nu! Annars...

Digitized by Google

LAURA.

Annars vad? Vi ska sluta nu! Men tänk noga på vad du gör och beslutar! Och gör dig framför allt inte löjlig!

RYTTMÄSTARN.

Jag finner allt detta ytterst sorgligt!

LAURA.

Desto löjligare blir du!

RYTTMÄSTARN.

Men inte du!

LAURA.

Nej, så klokt ha vi fått det ställt.

RYTTMÄSTARN.

Det är därför man inte kan strida med er.

LAURA.

Varför inlåter du dig i strid då mot en överlägsen fiende.

RYTTMÄSTARN.

Överlägsen?

LAURA.

Ja! Eget är det, men jag har aldrig kunnat se på en man, utan att känna mig överlägsen.

RYTTMÄSTARN.

Nå, så skall du få se din överman en gång, så du aldrig glömmer det.

LAURA.

Det skall bli intressant.

AMMAN in.

Bordet är serverat. Behagar inte herrskapet stiga ut och spisa?

Digitized by Google

LAURA.

Jo gärna!

RYTTMÄSTARN

dröjer; sätter sig i en fåtölj vid divanbordet.

LAURA.

Ska du komma och äta kväll?

RYTTMÄSTARN.

Nej, tack, jag vill ingenting ha!

LAURA.

Va! Är du ledsen?

RYTTMÄSTARN.

Nej, men jag är inte hungrig.

LAURA.

Kom nu, annars ska man göra frågor som — äro onödiga! — Var snäll nu! — Du vill inte, så sitt där då! Går.

AMMAN.

Herr Adolf! Vad är det här för slag?

RYTTMÄSTARN.

Jag vet inte vad det är. Kan du förklara mig hur ni kan behandla en gammal man som om han vore ett barn!

AMMAN.

Inte förstår jag det, men det är väl därför att ni äro kvinnors barn alla män, stora och små...

RYTTMÄSTARN.

Men ingen kvinna är av man född. Ja, men jag är ju Berthas far. Säg, Margret, tror du inte det? Tror du inte?

Digitized by Google

AMMAN.

Å gud, vad han är barnslig. Visst är han väl sitt eget barns far. Kom och ät nu, och sitt inte där och sura! Så! Så, kom nu bara!

RYTTMÄSTARN stiger upp.

Gå ut kvinna! Åt helvete häxor! Till tamburdörren. Svärd! Svärd!

KALFAKTORN in.

Herr ryttmästarn!

RYTTMÄSTARN.

Låt sätta för kappsläden, genast!

AMMAN.

Herr ryttmästarn! Hör nu på...

RYTTMÄSTARN.

Ut kvinna! Genast!

AMMAN.

Bevare oss gud, vad skall nu bli av?

RYTTMÄSTARN

tar på sig mössan och rustar att gå ut.

Vänta mig icke hem! före midnatt! Går.

AMMAN.

Jesus hjälp oss, vad skall detta bli av?

Digitized by Google

ANDRA AKTEN.

Samma dekoration som förra akten. Lampan brinner på bordet; det är natt.

Första scenen.

DOKTORN. LAURA.

DOKTORN.

Efter vad jag av vårt samtal kunde finna, så är saken ännu icke mig fullt bevisad. Ni hade för det första begått ett misstag, då ni sade att han kommit till dessa förvånande resultat om andra himlakroppar genom ett mikroskop. När jag nu fått höra att det var ett spektroskop, så är han icke allenast friad från misstanken om sinnesrubbning, utan även i hög grad förtjänt om vetenskapen.

LAURA.

Ja, men det sa jag aldrig!

DOKTORN.

Min fru, jag antecknade vårt samtal och jag erinrar mig att jag frågade om själva huvudpunkten, emedan jag trodde mig ha hört orätt. Man måste vara samvetsgrann i sådana anklagelser, som gälla en mans omyndighetsförklaring.

Digitized by Google

LAURA.

Omyndighets-förklaring.

DOKTORN.

Ja, det vet ni väl att en avita person förlorar sina medborgerliga och familje-rättigheter.

LAURA.

Nej, det visste jag inte.

DOKTORN.

Vidare fanns en punkt, som synes mig misstänkt. Han talade om att hans brevväxling med bokhandlarne förblivit obesvarad. Tillåt mig fråga om ni av oförståndig välvilja avbrutit den.

LAURA.

Ja, det har jag. Men det var min plikt att bevaka husets intressen, och jag kunde icke opåtalt låta honom ruinera oss alla.

DOKTORN.

Förlåt mig, men jag tror ni icke kunnat beräkna följderna av en sådan handling. Kommer han att upptäcka ert dolda ingripande i hans göranden, så är hans misstänksamhet grundad, och sedan växer den som en lavin. Dessutom har ni därigenom satt spärrhakar på hans vilja och ytterligare retat hans otålighet. Ni har väl själv känt hur det river i själen, när ens varmaste önskningar motarbetas, när ens vilja stäckes.

LAURA.

Om jag har känt det?

DOKTORN.

Nå, döm då om huru han skall ha erfarit det.

Digitized by Google

LAURA reser sig.

Det är midnatt och han har inte kommit hem. Nu kan man frukta det värsta.

DOKTORN.

Men säg min fru, vad hände då i kväll sedan jag gick; jag måste veta allt.

LAURA.

Han fantiserade och hade besynnerliga idéer. Kan ni tänka er sådana infall som det att han icke är far till sitt barn.

DOKTORN.

Det var egendomligt. Men hur kom han på den tanken?

LAURA.

Jag vet inte alls, om inte det var att han hade ett förhör med en av karlarne i en barnuppfostringsfråga, och när jag tog flickans försvar, förivrade han sig och sade att ingen kunde säga vem som är far till ett barn. Gud ska veta att jag gjorde allt för att lugna honom, men nu tror jag ingen hjälp mer finns. Gråter.

DOKTORN.

Men detta kan inte få fortgå; här måste något göras, utan att man väcker hans misstänksamhet likväl. Säg mig, har ryttmästarn förr haft sådana griller?

LAURA.

För sex år sedan var det samma förhållande, och då erkände han själv, ja, i ett eget brev till läkaren till ock med, att han fruktade för sitt förstånd.

Digitized by Google

DOKTORN.

Ja, ja, ja, det här är en historia, som har djupa rötter, och familjelivets helgd — och det där — jag kan inte fråga om allt, utan måste hålla mig till det som syns. Det gjorda kan inte göras ogjort tyvärr, och kuren skulle dock ha applicerats på det gjorda. — Var tror ni han är nu?

LAURA.

Det har jag ingen aning om. Men han har nu så vilda infall.

DOKTORN.

Vill ni att jag skall avvakta hans återkomst? Jag kunde ju för att undvika misstankar säga att jag besökt er fru mor, som varit opasslig.

LAURA.

Ja, det går mycket bra! Men lämna oss inte, herr doktor; om ni visste hur orolig jag är. Men vore det icke bättre att säga honom rent ut vad ni tänker om hans tillstånd.

DOKTORN.

Det säger man aldrig åt sinnessjuka, förrän de tala själva om ämnet, och endast undantagsvis då. Det beror alldeles på vad vändning saken tar. Men här ska vi inte sitta då; kanske jag får draga mig in i rummet bredvid, så ser det mindre gjort ut.

LAURA.

Ja, det är bättre, så kan Margret sitta här. Hon brukar alltid vaka, när han är borta och hon är den enda som har någon makt med honom. Går till vänstra dörren. Margret! Margret!

Digitized by Google

AMMAN.

Vad vill frun mig! Är herrn hemma?

LAURA.

Nej, men du ska sitta här och vänta honom; och när han kommer, skall du säga att min mor är sjuk och att doktorn är här därför.

AMMAN.

Ja, ja; jag skall se till att allt blir bra.

LAURA

öppnar dörren åt våningen.

Vill doktorn vara god och stiga in hit.

DOKTORN.

Min fru!

Andra scenen.

AMMAN vid bordet; tar upp en psalmbok och glasögon.

Ja, ja! Ja, ja! Läser halvhögt.

En jämmerlig och usel ting
är livet, och tar snarligt slut.
Dödsängeln svävar alltomkring
och över världen ropar ut:
Fåfänglighet, Förgänglighet!

Ja, ja! Ja, ja!

Allt som på jorden anda har
till jorden faller för hans glav
och sorgen ensam lever kvar
att rista på den vida grav:
Fåfänglighet, Förgänglighet!

Ja, ja!

Digitized by Google

BERTHA

har kommit in med en kaffepanna och ett broderi; talar tyst.

Margret, får jag sitta hos dig? Det är så hemskt däruppe!

AMMAN.

Å min skapare; är Bertha oppe än?

BERTHA.

Jag måste sy på pappas julklapp, ser du. Och här har jag något gott åt dig!

AMMAN.

Ja, men kära hjärtans, det går inte an; Bertha ska ju opp i morgon; och klockan är över tolv.

BERTHA.

Nå vad gör det. Jag törs inte sitta ensam däruppe, för jag tror det spökar.

AMMAN.

Se där; vad sa jag! Ja, ni ska få sanna mina ord, i det här huset är ingen god tomte. Vad hörde Bertha för slag?

BERTHA.

Ah, vet du jag hörde en som sjöng uppe på vind.

AMMAN.

På vind! Så här dags!

BERTHA.

Ja, det var en så sorglig, så sorglig sång, som jag aldrig hört. Och den lät som om den kom från vindskontoret, där vaggan står, du vet till vänster...

Digitized by Google

AMMAN.

Oj, oj, oj! Och ett sådant herrans väder denna natt! Jag tror att skorstenarne ska blåsa ner. »Ack vad är dock livet här? — Jämmer, plåga, stort besvär. — När som bäst det varit har. — Vedermöda blott det var.» — Ja kära barn, gud give oss en god jul!

BERTHA.

Margret, är det sant att pappa är sjuk?

AMMAN.

Ja, nog är han det!

BERTHA.

Då få vi inte fira julafton. Men hur kan han vara uppe, när han är sjuk.

AMMAN.

Jo mitt barn, han har en sådan sjukdom att han kan vara uppe. Tyst, det går där ute i farstun. Gå och lägg sig nu och ta ut pannan; annars blir herrn ond.

BERTHA går ut med brickan.

God natt Margret!

AMMAN.

God natt mitt barn, Gud välsigne dig!

Tredje scenen.

AMMAN. RYTTMÄSTARN.

RYTTMÄSTARN

tar av sig överplaggen.

Är du uppe ännu? Gå och lägg dig!

Digitized by Google

AMMAN.

Ack jag ville bara vänta...

RYTTMÄSTARN

tänder ett ljus; öppnar chiffonjéklaffen; sätter sig vid densamma och tar upp ur fickan brev och tidningar.

AMMAN.

Herr Adolf!

RYTTMÄSTARN.

Vad vill du mig?

AMMAN.

Gamla frun är sjuk. Och doktorn är här!

RYTTMÄSTARN.

Är det farligt?

AMMAN.

Nej, det tror jag inte. Det är bara en förkylning.

RYTTMÄSTARN stiger upp.

Vem var far till ditt barn, Margret?

AMMAN.

Ah, det har jag ju talt om så många gånger, att det var den slarven Johansson.

RYTTMÄSTARN.

Är du säker på att det var han?

AMMAN.

Nej, men så barnslig; visst är jag säker på det, när han var ensam.

RYTTMÄSTARN.

Ja, men var han säker på att han var ensam?

Digitized by Google

Nej, det kunde han inte vara, men du kunde vara säker på det. Ser du det är skillnad på det.

AMMAN.

Nej, jag ser ingen skillnad på det.

RYTTMÄSTARN.

Nej, du kan inte se det, men skillnaden är där ändå!

Bläddrar i ett fotografialbum på bordet.

Tycker du att Bertha är lik mig?

Betraktar ett porträtt i albumet.

AMMAN.

Ja då, som ett bär!

RYTTMÄSTARN.

Erkände Johansson att han var fadren?

AMMAN.

Å, han var väl så tvungen.

RYTTMÄSTARN.

Det är förfärligt! — Där är doktorn!

Fjärde scenen.

RYTTMÄSTARN. AMMAN. DOKTORN.

RYTTMÄSTARN.

God afton, doktor. Hur är det med min svärmor?

DOKTORN.

Jo, det är ingenting farligt; det är bara en lindrig vrickning i vänstra foten.

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Jag tyckte Margret sa att det var en förkylning. Det tycks vara olika uppfattningar av saken. Gå och lägg dig Margret!

Amman går. Paus.

RYTTMÄSTARN.

Var så god och sitt herr doktor.

DOKTORN sätter sig.

Tackar!

RYTTMÄSTARN.

Är det sant att man får randiga föl om man korsar en zebra och ett sto?

DOKTORN förvånad.

Fullkomligt riktigt!

RYTTMÄSTARN.

Är det sant att de följande fölen också bli randiga, om man fortsätter aveln med en hingst?

DOKTORN.

Ja, det är också sant.

RYTTMÄSTARN.

Alltså kan under vissa förutsättningar en hingst vara far till randiga föl, och tvärtom?

DOKTORN.

Ja! Så synes det.

RYTTMÄSTARN.

Det vill säga: avkommans likhet med fadren bevisar ingenting.

DOKTORN.

Å...

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Det vill säga: faderskapet kan icke bevisas.

DOKTORN.

Å — hå...

RYTTMÄSTARN.

Ni är änkling och har haft barn?

DOKTORN.

Ja-a...

RYTTMÄSTARN.

Kände ni er inte löjlig ibland som far. Jag vet ingenting så komiskt som att se en far gå och leda sitt barn på gatan, eller när jag hör en far tala om sina barn. »Min hustrus barn», skulle han säga. Kände ni aldrig det falska i er ställning, hade ni aldrig några anfäktelser av tvivel, jag vill inte säga misstankar, för jag antar som gentleman att er hustru stod över misstankar?

DOKTORN.

Nej, det hade jag verkligen aldrig, men se herr ryttmästarn, sina barn får man ta på god tro, säger Goethe, tror jag.

RYTTMÄSTARN.

God tro, när det gäller en kvinna? Det är riskabelt.

DOKTORN.

Ah, det finns så många slags kvinnor.

RYTTMÄSTARN.

Nyare forskningar ha givit vid handen att det bara finns ett slag! — När jag var ung, var jag stark och — med skryt — vacker. Jag erinrar mig

Digitized by Google

nu bara två ögonblicks impressioner, som senare ha väckt mina farhågor. Jag reste sålunda ena gången på en ångbåt. Vi satt i försalongen några vänner. Mitt emot mig kom den unga restauratrisen och satte sig förgråten, berättande att hennes fästman förlist. Vi beklagade henne och jag tog in champagne. Efter andra glaset vidrörde jag hennes fot; efter fjärde hennes knä, och innan morgonen hade jag tröstat henne.

DOKTORN.

Det var bara en vinterfluga det!

RYTTMÄSTARN.

Nu kommer den andra och det var en sommarfluga. Jag var i Lysekil. Där var en ung fru, som hade sina barn med sig, men mannen var i stan. Hon var religiös, hade ytterst stränga principer, predikade moral för mig, var komplett hederlig, som jag tror. Jag lånade henne en bok, två böcker; när hon skulle resa, lämnade hon, ovanligt nog, igen böckerna. Tre månader senare hittade jag i samma böcker ett visitkort med en tämligen tydlig förklaring. Den var oskyldig, så oskyldig en kärleksförklaring från en gift kvinnas sida kan vara till en främmande herre, som aldrig gjort några avancer. Nu kommer sens-moralen. Tro inte för mycket bara!

DOKTORN.

Tro inte för lite heller!

RYTTMÄSTARN.

Nej, lagom! Men ser ni, doktor, den kvinnan var så omedvetet skurkaktig att hon talar om för sin man att hon svärmade för mig. Det är just detta som är faran, att de äro omedvetna om sin

Digitized by Google

instinktiva skurkaktighet. Detta är förmildrande omständigheter, men kunna icke upphäva domen, bara mildra den!

DOKTORN.

Herr ryttmästare, era tankar gå i en sjuklig riktning och ni skulle taga vara på dem.

RYTTMÄSTARN.

Ni ska inte begagna ordet sjuklig. Ser ni, alla ångpannor explodera när manometern visar 100, men 100 är inte detsamma för alla pannor; förstår ni? Emellertid, ni är här för att bevaka mig. Om jag nu icke vore man, så skulle jag ha rättighet att anklaga, eller beklaga, som det så slugt kallas, och jag kanske skulle kunna ge er hela diagnosen, och vad mer är sjukdomshistorien, men nu är jag tyvärr en man, och jag har bara som romaren att lägga armarne i kors över bröstet och hålla andan tills jag dör. God natt!

DOKTORN.

Herr ryttmästare! Om ni är sjuk, går det ej er manliga ära för när att säga mig allt. Jag måste även höra andra parten!

RYTTMÄSTARN.

Ni har haft nog att höra den ena, förmodar jag.

DOKTORN.

Nej, herr ryttmästare. Och vet ni, att när jag hörde fru Alving liktala sin döda man, så tänkte jag för mig själv: förbannat synd att karlen ska vara död!

RYTTMÄSTARN.

Tror ni då att han skulle talat, om han levat! Och tror ni att om någon av dè döda männen stego

Digitized by Google

upp, han skulle bli trodd? God natt, herr doktor! Ni hör jag är lugn, och ni kan tryggt gå och lägga er!

DOKTORN.

God natt då, ryttmästarn. Den här saken kan jag icke vidare ta någon befattning med.

RYTTMÄSTARN.

Ä vi ovänner?

DOKTORN.

Långt därifrån. Skada bara att vi inte få vara vänner! God natt. Går.

RYTTMÄSTARN

följer doktorn till fonddörren; därpå går han till vänstra dörren, öppnar den på glänt.

Stig in, så få vi tala! Jag hörde att du stod och lyssnade.

Femte scenen.

LAURA in förlägen. RYTTMÄSTARN sätter sig vid chiffonjéklaffen.

RYTTMÄSTARN.

Det är sent på natten, men vi måste tala till punkt. Sitt ner!

Paus.

Jag har varit på postkontoret i kväll och hämtat brev! Av dessa framgår att du undanhållit både avgående och ankommande brev. Följden därav har närmast blivit att tidspillan förstört det väntade resultatet av mitt arbete.

Digitized by Google

LAURA.

Det var välvilja från min sida, ty du försummade din tjänst för det andra arbetet.

RYTTMÄSTARN.

Det var nog icke välvilja, ty du hade haft visshet om, att jag en dag skulle vinna mera ära på det andra än på min tjänst, och du ville framför allt icke att jag skulle vinna någon ära, emedan det tryckte din obetydlighet. Därpå har jag uppfångat brev ställda till dig.

LAURA.

Det var nobelt gjort.

RYTTMÄSTARN.

Ser du, du har högre tankar om mig, som det kallas. Av dessa framgår att du en längre tid samlat alla mina fordna vänner emot mig genom att underhålla ett rykte om mitt sinnestillstånd. Och du har lyckats i dina bemödanden, ty nu finns det inte mer än en enda som tror mig vara klok, från chefen ner till köksan. Nu förhåller det sig med min sjukdom på detta sätt: mitt förstånd är orubbat, som du vet, så att jag både kan sköta min tjänst och mina åliggganden som far, mina känslor har jag ännu något i min makt, så länge viljan är tämligen oskadad; men du har gnagt och gnagt på den att den snart släpper kuggarne och då surrar hela urverket opp baklänges. Jag vill inte vädja till dina känslor, ty sådana saknar du, det är din styrka, utan jag vädjar till ditt intresse.

LAURA.

Låt höra?

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Du har genom ditt uppförande lyckats väcka min misstänksamhet, så att mitt omdöme snart är grumlat, och mina tankar börja gå vilse. Detta är det annalkande vanvettet, som du väntat på och som kan komma när som helst. Nu uppstår den frågan för dig: har du mera intresse av att jag förblir frisk än icke frisk! Tänk efter! Faller jag ihop, så mister jag tjänsten, och då står ni där. Dör jag, så utfaller min livförsäkring till er. Men, skulle jag avhända mig livet får ni ingenting. Du har sålunda intresse av att jag lever mitt liv ut.

LAURA.

Skall detta vara en snara?

RYTTMÄSTARN.

Ja visst! Beror på dig att gå omkring den eller sticka in huvet.

LAURA.

Du säger att du dödar dig! Det gör du inte!

RYTTMÄSTARN.

Är du säker! Tror du att en man kan leva, när han ingenting och ingen har att leva för?

LAURA.

Du kapitulerar alltså?

RYTTMÄSTARN.

Nej, jag föreslår fred.

LAURA.

Villkoren?

RYTTMÄSTARN.

Att jag får behålla mitt förnuft. Befria mig från mina misstankar och jag ger upp striden.

Digitized by Google

LAURA.

Vilka misstankar?

RYTTMÄSTARN.

Om Berthas börd?

LAURA.

Finns det några misstankar om den saken?

RYTTMÄSTARN.

Ja, hos mig finns det sådana; och dem har du väckt.

LAURA.

Jag?

RYTTMÄSTARN.

Ja, du har drupit dem som bolmörtsdroppar i mitt öra, och omständigheterna ha givit växt åt dem. Befria mig från ovissheten, säg mig rent ut: så är det, och jag förlåter dig i förväg.

LAURA.

Jag kan väl inte påtaga mig en skuld som jag ej har.

RYTTMÄSTARN.

Vad gör det dig, då du har säkerhet att jag ej yppar det. Tror du att en man skulle gå och basuna ut sin skam.

LAURA.

Om jag säger att så inte är, så får du icke visshet, men om jag säger att så är, då får du visshet. Du önskar således att så vore.

RYTTMÄSTARN.

Underligt är det, men det är väl därför att det förra fallet ej kan bevisas, endast det senare.

Digitized by Google

LAURA.

Har du några anledningar till dina misstankar?

RYTTMÄSTARN.

Ja och nej!

LAURA.

Jag tror att du önskar få skuld på mig, så att du kan avskeda mig och sedan få bli ensam herre över barnet. Men mig fångar du inte med de snarorna.

RYTTMÄSTARN.

Tror du att jag vill åtaga mig en annans barn om jag finge visshet om din skuld.

LAURA.

Nej, det är jag övertygad om, och därför inser jag att du ljög nyss, då du gav mig din förlåtelse i förväg.

RYTTMÄSTARN stiger upp.

Laura, rädda mig och mitt förstånd. Du förstår ju inte vad jag säger. Om barnet icke är mitt, så har jag inga rättigheter och vill inga ha över det, och det är ju endast det du vill. Icke så? Kanske det är mera du vill, annat? Du vill ha makten över barnet, men ha mig kvar som försörjare?

LAURA.

Makten, ja. Vad har hela denna strid på liv och död rört annat än makten?

RYTTMÄSTARN.

För mig, som icke tror på ett kommande liv, var barnet mitt liv efter detta. Det var min evighetstanke, och kanske den enda som har någon motsvarighet i verkligheten. Tar du bort den, så är mitt liv avklippt.

Digitized by Google

LAURA.

Varför skildes vi inte i tid?

RYTTMÄSTARN.

Därför att barnet band oss; men bandet blev en kedja. Och hur blev det? Hur? Jag har aldrig tänkt över denna sak, men nu stiger minnet upp, anklagande, dömande kanske. Vi hade varit gifta i två år och hade inga barn, du vet bäst varför. Jag föll sjuk och låg för döden. I en feberfri stund hör jag röster utanför i salongen. Det var du och advokaten, som talade om min förmögenhet, som jag då ännu ägde. Han förklarar att du ingenting kan få ärva, efter som vi icke hade några barn, och han frågar dig om du var i grossess. Vad du svarade hörde jag ej. Jag tillfrisknade, och vi fick ett barn. Vem är fadren?

LAURA.

Du!

RYTTMÄSTARN.

Nej, det är inte jag! Här ligger ett brott begravet, som börjar dunsta upp. Och vilket helvetets brott! Svarta slavar ha ni varit nog ömsinta att befria, men vita ha ni kvar. Jag har arbetat och slavat för dig, ditt barn, din mor, dina tjänare; jag har offrat bana och befordran, jag har undergått tortyr, piskning, sömnlöshet, oro för er existens, så att mina hår grånat; allt för att du skulle få det nöjet leva bekymmerslöst och när du åldrades njuta om igen tillvaron i ditt barn. Allt har jag fördragit utan klagan, därför att jag trodde mig vara far till detta barn. Detta är den simplaste form av stöld, det brutalaste slaveri. Jag har haft sjutton års straff-

Digitized by Google

arbete och varit oskyldig, vad kan du ge mig igen för det?

LAURA.

Nu är du fullt vansinnig!

RYTTMÄSTARN sätter sig.

Det är ditt hopp! Och jag har sett hur du arbetat för att dölja ditt brott. Jag har haft medlidande med dig, därför att jag icke förstod din sorg; jag har ofta smekt ditt onda samvete till ro, då jag trodde mig jaga bort en sjuklig tanke; jag har hört dig skrika i sömnen utan att jag ville lyssna. Nu minns jag, den natten före sista — det var Berthas födelsedag. Klockan var mellan två och tre på morgonen och jag satt uppe och läste. Du skrek som om någon ville kväva dig: »kom inte, kom inte!» Jag bultade i väggen för att — jag inte ville höra mer. Jag har länge haft mina misstankar, men jag vågade ej höra dem bekräftade. Detta har jag lidit för dig, vad vill du göra för mig?

LAURA.

Vad kan jag göra! Jag skall svära vid Gud och allt vad mig är heligt att du är far till Bertha.

RYTTMÄSTARN.

Vad gagnar det, då du förr har sagt att en mor kan och bör begå alla brott för sitt barn. Jag ber dig, vid minnet av det förflutna, jag ber dig som den sårade om en nådestöt: säg mig allt. Ser du icke att jag är hjälplös som ett barn, hör du icke hur jag beklagar mig som inför en mor, vill du icke glömma att jag är en man, att jag är en soldat, som med ett ord kan tämja människor och kreatur; jag

Digitized by Google

begär endast medlidande som en sjuk, jag nedlägger min makts tecken och jag anropar om nåd för mitt liv.

LAURA

har närmat sig honom och lägger sin hand på hans panna.

Vad! Du gråter, man!

RYTTMÄSTARN.

Ja, jag gråter, fastän jag är en man. Men har icke en man ögon? Har icke en man händer, lemmar, sinnen, tycken, passioner? Lever han icke av samma föda, såras han icke av samma vapen, värmes han icke och kyles av samma vinter och sommar som en kvinna? Om ni sticker oss, blöda vi icke? Om ni kittlar oss, kikna vi icke? Om ni förgiftar oss, dö vi icke? Varför skulle icke en man få klaga, en soldat få gråta? Därför att det är omanligt! Varför är det omanligt?

LAURA.

Gråt du mitt barn, så har du din mor igen hos dig. Minns du att det var som din andra mor jag först inträdde i ditt liv. Din stora starka kropp saknade nerver, och du var ett jättebarn, som antingen kommit för tidigt till världen ellet kanske icke var önskad.

RYTTMÄSTARN.

Ja, så var det nog; far och mor ville icke ha mig och därför föddes jag utan vilja. Jag tyckte därför att jag skarvade mig, när jag och du blevo ett, och därför fick du råda; jag blev, jag, som i kasernen, inför truppen var den befallande, jag var hos dig den lydande, och jag växte vid dig, såg upp till dig som ett högre begåvat väsen, lyssnade till dig som om jag var ditt oförståndiga barn.

Digitized by Google

LAURA.

Ja, så var det då, och därföre älskade jag dig som mitt barn. Men vet du, du såg det nog, varje gång dina känslor ändrade natur och du stod fram som min älskare, så blygdes jag, och din omfamning var mig en fröjd, som följdes av samvetsagg såsom om blodet känt skam. Modren blev älskarinna, hu!

RYTTMÄSTARN.

Jag såg det, men förstod det ej. Och när jag trodde mig läsa ditt förakt över min omanlighet ville jag vinna dig som kvinna genom att vara man.

LAURA.

Ja, men däri låg misstaget. Modren var din vän, ser du, men kvinnan var din fiende, och kärleken mellan könen är strid; och tro inte att jag gav mig; jag gav ej, utan jag tog — vad jag ville ha. Men du hade ett övertag, som jag kände och som jag ville du skulle känna.

RYTTMÄSTARN.

Du hade alltid övertaget; du kunde hypnotisera mig vaken, så att jag varken såg eller hörde, utan bara lydde; du kunde ge mig en rå potatis och inbilla mig att det var en persika; du kunde tvinga mig att beundra dina enfaldiga infall såsom genialiteter; du kunde förmått mig till brott, ja till lumpna handlingar. Ty du saknade förståndet, och i stället för att bli verkställaren av mina råd, handlade du efter ditt eget huvud. Men när jag sedan vaknade till eftertanke och kände min ära kränkt, ville jag utplåna den genom en stor handling, en bedrift, en upptäckt eller ett hederligt självmord. Jag ville gå

Digitized by Google

ut i kriget, men fick ej. Det är då jag kastar mig på vetenskapen. Nu, då jag skulle räcka ut handen för att ta emot frukten, så hugger du av armen. Nu är jag ärelös och kan inte leva längre, ty en man kan inte leva utan ära.

LAURA.

Men en kvinna?

RYTTMÄSTARN.

Ja, ty hon har sina barn, men det har inte han. — Men vi och de andra människorna levde fram vårt liv, omedvetna som barn, fulla av inbillningar, ideal och illusioner, och så vaknade vi; det gick an, men vi vaknade med fötterna på huvudgärden, och den som väckte oss var själv en sömngångare. När kvinnor bli gamla och upphört vara kvinnor, få de skägg på hakan, jag undrar vad män få, när de bli gamla och upphört vara män? De som gåvo hanegället voro icke längre hanar utan kapuner, och poularderna svarade på locket, så att när solen skulle gå upp, så befunno vi oss sittande i fullt månsken med ruiner, alldeles som i den gamla goda tiden. Det hade bara varit en liten morgonlur med vilda drömmar, och det var icke något uppvaknande.

LAURA.

Du skulle ha blivit författare, vet du!

RYTTMÄSTARN.

Vem vet!

LAURA.

Nu är jag sömnig, har du några mera fantasier, så spar dem till i morgon.

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Först ett ord till om verkligheter. Hatar du mig?

LAURA.

Ja, ibland! När du är man.

RYTTMÄSTARN.

Det är som ras-hat detta. Är det sant att vi härstamma från apan, så måtte det åtminstone ha varit från två arter. Vi äro ju inte lika varann?

LAURA.

Vad vill du nu säga med allt detta?

RYTTMÄSTARN.

Jag känner att i denna strid en av oss måste gå under.

LAURA.

Vem?

RYTTMÄSTARN.

Den svagare naturligtvis!

LAURA.

Och den starkare har rätt?

RYTTMÄSTARN.

Alltid rätt efter som han har makt!

LAURA.

Då har jag rätt.

RYTTMÄSTARN.

Har du redan makten då?

LAURA.

Ja, och en laglig, när jag i morgon ställer dig under förmyndare.

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Under förmyndare?

LAURA.

Ja! Och sedan uppfostrar jag mitt barn själv utan att höra på dina visioner.

RYTTMÄSTARN.

Och vem skall bestå uppfostran, när jag icke mer finns?

LAURA.

Din pension!

RYTTMÄSTARN
går emot henne hotande.

Hur kan du få mig under förmyndare?

LAURA tar fram ett brev.

På detta brev, som i bevittnad avskrift ligger på förmyndarkammaren.

RYTTMÄSTARN.

Vilket brev?

LAURA
drar sig ut baklänges mot vänstra dörren.

Ditt! Din förklaring till läkaren att du är vansinnig!

RYTTMÄSTARN
betraktar henne stum.

LAURA.

Nu har du uppfyllt din bestämmelse som en tyvärr nödvändig far och som försörjare. Du behövs

Digitized by Google

inte mer, och du får gå. Du får gå sedan du insett att mitt förstånd var lika starkt som min vilja, efter som du icke ville stanna och erkänna det!

RYTTMÄSTARN

går till bordet; tar den brinnande lampan och kastar den mot Laura, som dragit sig ut baklänges genom dörren.

Digitized by Google

TREDJE AKTEN.

Samma dekoration som förra akten. Men en annan lampa. Tapetdörren är barrikaderad med en stol.

Första scenen.

LAURA. AMMAN.

LAURA.

Har du fått nycklarna?

AMMAN.

Fått dem? Nej, Gud hjälpe det, men jag tog ur herrns kläder som Nöjd hade ut till borstning.

LAURA.

Det är således Nöjd, som har jouren i dag.

AMMAN.

Ja, det är Nöjd själv!

LAURA.

Ge mig nycklarna!

AMMAN.

Ja, men det är rent av som att stjäla. Hör frun hans steg däruppe. Fram och tillbaks, fram och tillbaks.

Digitized by Google

LAURA.

Är dörrn väl stängd?

AMMAN.

Ja då, nog är den väl stängd!

LAURA

öppnar chiffonjén och sätter sig vid klaffen.

Lägg band på dina känslor, Margret. Här gäller att med lugn söka rädda oss alla.

Det knackar.

Vem är det?

AMMAN

öppnar dörren till farstun.

Det är Nöjd.

LAURA.

Låt honom komma in!

NÖJD in.

Depesch från översten!

LAURA.

Tag hit! Läser. Så! — Nöjd, har du tagit ut alla patronerna, som fanns i gevär och väskor?

NÖJD.

Det är gjort efter befallning!

LAURA.

Vänta då därute, tills jag besvarat överstens brev!

NÖJD går.

LAURA skriver.

AMMAN.

Hör frun! Vad tar han sig nu till däruppe!

Digitized by Google

LAURA.

Tyst, när jag skriver!

Man hör ljudet av en såg.

AMMAN
halvhögt för sig själv.

Å, Gud oss hjälpe alla nådeligen! Var skall detta sluta?

LAURA.

Se där; lämna det åt Nöjd! Och min mor får ingenting veta om allt detta! Hör du det!

AMMAN går till dörren.

LAURA
drar upp lådor i chiffonjéklaffen och tar fram papper.

Andra scenen.

LAURA. PASTORN tar en stol och sätter sig bredvid Laura vid chiffonjén.

PASTORN.

God afton, syster. Jag har varit borta hela dagen som du hört och kom nu först. Här har timat svåra saker.

LAURA.

Ja, broder, en sådan natt och en sådan dag har jag aldrig upplevat förr.

PASTORN.

Nå, jag ser att du inte tog någon skada i alla händelser.

LAURA.

Nej, gud vare lov, men tänk vad som skulle kunnat inträffa.

Digitized by Google

PASTORN.

Men säg mig en sak, hur började det. Jag har nu hört så många olika berättelser.

LAURA.

Det började med hans vilda fantasier om att han icke var far till Bertha, och slutade med att han kastade den brinnande lampan mot mitt ansikte.

PASTORN.

Det är ju förfärligt! Det är ju fullt utbildat vanvett. Och vad skall nu göras?

LAURA.

Vi måste söka hindra nya våldsamheter, och doktorn har skickat efter en tvångströja från hospitalet. Under tiden har jag sänt bud till översten och söker sätta mig in i husets affärer, som han har skött på ett klandervärt sätt.

PASTORN.

Det var en bedrövlig historia, men jag har alltid väntat mig något sådant. Eld och vatten ska sluta med explosion! Vad har du där för något i lådan?

LAURA

har dragit ut en låda ur klaffen.

Se, här har han gömt allting!

PASTORN letar i lådan.

Herre Gud! Där har han din docka; och där din dopmössa; och Berthas skallra; och dina brev; och medaljongen... Torkar sig i ögonen.

Han måtte allt ha hållit dig bra kär, ändå, Laura. Sånt där har inte jag gömt på!

Digitized by Google

LAURA.

Jag tror att han hade mig kär förr, men tiden, tiden ändrar så mycket!

PASTORN.

Vad är det för ett stort papper? — Gravbrevet! — Ja, hellre graven då än hospitalet! Laura! Säg mig: har du ingen skuld alls i detta?

LAURA.

Jag? Vad skulle jag ha för skuld i att en människa blir vansinnig?

PASTORN.

Ja-ja! Jag ska inte säga någonting! Blodet är ändå tjockare än vattnet!

LAURA.

Vad tar du dig friheten att mena?

PASTORN fixerar henne.

Hör du!

LAURA.

Vad?

PASTORN.

Hör du! Du kan väl icke neka ändå att det är överensstämmande med dina önskningar detta att du får uppfostra ditt barn själv.

LAURA.

Jag förstår inte!

PASTORN.

Vad jag beundrar dig!

LAURA.

Mig! Hm!

Digitized by Google

PASTORN.

Och jag blir förmyndare för den där fritänkarn! Vet du, jag har alltid betraktat honom som ett ogräs i vår åker!

LAURA

med ett kort kvävt skratt; därpå hastigt allvarsam.

Och detta vågar du säga mig hans hustru?

PASTORN.

Du är mig stark, Laura! Otroligt stark! Som en räv i saxen: biter du hellre av ditt eget ben än du låter fånga dig! — Som en mästertjuv: ingen medbrottsling, icke ens ditt eget samvete! — Se dig i spegeln! Det törs du inte!

LAURA.

Jag begagnar aldrig spegel!

PASTORN.

Nej, du törs inte! — Får jag se på din hand! — Inte en förrådande blodfläck, inte ett spår av det lömska giftet! Ett litet oskyldigt mord, som icke kan åtkommas av lagen; ett omedvetet brott; omedvetet? Det är en vacker uppfinning! Hör du hur han arbetar däruppe! — Akta dig; om den mannen slipper lös, så sågar han dig mellan två plankor!

LAURA.

Du pratar så mycket, som om du hade ont samvete! — Anklaga mig; om du kan!

PASTORN.

Det kan jag inte!

Digitized by Google

LAURA.

Ser du! Du kan inte, och därför är jag oskyldig! — Tag nu reda på din myndling, så skall jag sköta min! — Där är doktorn!

Tredje scenen.

DE FÖRRE. DOKTORN.

LAURA upp.

Välkommen, herr doktor. Ni vill ju åtminstone hjälpa mig. Inte sant? Och här är tyvärr icke mycket att göra. Hör ni, så han far fram däruppe? Är ni nu övertygad?

DOKTORN.

Jag är övertygad om att en våldshandling är begången, men nu är det frågan, om våldshandlingen skall anses som ett utbrott av vrede eller av vanvett!

PASTORN.

Men frånse själva utbrottet och erkänn att hans idéer voro fixa.

DOKTORN.

Jag tror att era idéer, herr pastor, äro ändå fixare!

PASTORN.

Mina stadgade åsikter om de högsta tingen...

DOKTORN.

Vi lämna åsikterna! — Min fru, det beror av er om ni vill finna er man skyldig till fängelse och böter eller till hospitalet! Vad anser ni om ryttmästarns beteende?

Digitized by Google

LAURA.

Jag kan inte svara på det nu!

DOKTORN.

Ni har sålunda ingen stadgad åsikt om vad som är förmånligast för familjens intressen? Vad säger herr pastorn?

PASTORN.

Ja, det blir skandal i båda fallen... det är inte gott att säga.

LAURA.

Men om han endast blir dömd till böter för våld, så kan han förnya våldet.

DOKTORN.

Och kommer han i fängelse slipper han snart ut igen. Alltså anse vi förmånligast för alla parter att han genast behandlas som vansinnig. — Var är amman?

LAURA.

Hur så?

DOKTORN.

Hon skall lägga tvångströjan på den sjuke, när jag samtalat vid honom och givit order! Men inte förr! Jag har — plagget härute!

Går ut i tamburen och kommer in med ett stort knyte

Var god och bed amman komma in!

LAURA ringer.

PASTORN.

Gruvligt, gruvligt!

AMMAN in.

Digitized by Google

DOKTORN tar fram tröjan.

Se på nu här! Den här tröjan är meningen att ni skall smyga på ryttmästarn bakifrån, när jag finner behovet påkallat, för att hindra våldsamma utbrott. Som ni ser har den överdrivet långa ärmar, därför att de skola hindra hans rörelser. Och man knyter dem på ryggen. Här gå två remmar genom söljor, som ni sedan gör fast vid stolkarmen eller soffan allt efter som det lämpar sig. Vill ni det?

AMMAN.

Nej, herr doktor, det kan jag inte; jag kan inte.

LAURA.

Varför gör ni det inte själv, herr doktor?

DOKTORN.

Därför att den sjuke misstror mig. Ni, min fru, skulle vara närmast till det, men jag fruktar att han även misstror er.

LAURA min.

DOKTORN.

Kanske ni herr pastor...

PASTORN.

Nej, jag ska undanbe mig!

Fjärde scenen.

DE FÖRRE. NÖJD.

LAURA.

Har du redan lämnat depeschen?

Digitized by Google

NÖJD.

Efter befallning!

DOKTORN.

Jaså, det är du Nöjd! Du känner förhållandena och vet att ryttmästaren är sinnessjuk. Du måste hjälpa oss här och sköta den sjuke.

NÖJD.

Om jag kan göra något för ryttmästarn, så vet han att jag gör det!

DOKTORN.

Du ska lägga den här tröjan över honom...

AMMAN.

Nej, han får inte röra honom; Nöjd får inte göra honom illa. Då ska jag hellre göra det så vackert, så vackert! Men Nöjd kan ju stå utanför och hjälpa mig, om det behövs... ja, det ska han göra. Det bultar på tapetdörren.

DOKTORN.

Han är där! Lägg tröjan under er schal på stolen, och gå ut alla så länge, ska jag och pastorn ta emot honom, för den dörren håller inte många minuter. — Så, ut!

AMMAN ut till vänster.

Herre Jesus hjälp!

LAURA

stänger chiffonjén; därpå ut till vänster.

NÖJD ut i fonden.

Digitized by Google

Femte scenen.

Tapetdörren slås upp så att stolen kastas fram på golvet och låset lossnar. RYTTMÄSTARN kommer ut med en trave böcker under armen. DOKTORN och PASTORN.

RYTTMÄSTARN
lägger böckerna på bordet.

Här står alltsammans att läsa och i alla böckerna. Jag var alltså inte tokig! Här står i Odyssén första sången vers 215, sidan 6 i Uppsalaöversättningen. Det är Telemakos som talar till Athene. »Väl påstår min moder att han, här lika med Odysséus, är min fader; men icke vet jag det själv, ty ingen ännu själv kände sin härkomst.» Och denna misstanke hyser Telemakos om Penelope, den dygdigaste av kvinnor. Det är skönt! Va! Här har vi profeten Hezekiel: »Dåren säger: se här är min fader, men ho kan veta vilkens länder haver honom avlat.»

Det är ju klart! Vad har jag här för slag? Ryska litteraturens historia av Mersläkow. Alexander Puschkin, Rysslands störste skald, dog ihjälpinad av utspridda rykten om sin hustrus otrohet mera än av den kula han i en duell mottog i bröstet. På dödsbädden svor han att hon var oskyldig. Åsna! åsna! Hur kunde han svära på det? Nu hör ni emellertid att jag läser mina böcker! — Nej, se Jonas, är du här! Och doktorn, naturligtvis! Har ni hört vad jag svarade en engelsk dam, som beklagade sig över att irländare bruka kasta brinnande fotogenlampor i ansiktet på sina hustrur? — Gud, vilka kvinnor, sa jag! — Kvinnor? läspade hon! — Ja, naturligtvis! svarade jag. När det går så långt att

Digitized by Google

en man, en man som älskat och tillbett en kvinna, går och tar en brinnande lampa och slår i ansiktet på henne, då kan man veta?!

PASTORN.

Vad kan man veta?

RYTTMÄSTARN.

Ingenting! Man vet aldrig någonting, man tror bara, inte sant Jonas? Man tror, så blir man salig! Jo, det blev man! Nej, jag vet att man kan bli osalig på sin tro! Det vet jag.

DOKTORN.

Herr ryttmästarn!

RYTTMÄSTARN.

Tyst! Jag vill inte tala med er; jag vill inte höra er telefonera vad man pratar därinne! Därinne! Ni vet! — Hör du Jonas, tror du att du är far till dina barn? Jag minns att ni hade en informator i huset, som var fager under ögonbrynen och som folket pratade om.

PASTORN.

Adolf! Akta dig!

RYTTMÄSTARN.

Känn efter under peruken, får du känna om inte det sitter två knölar där. Min själ tror jag inte han bleknar! Ja-ja, de prata bara, men herre gud, de prata ju så mycket. Men vi ä allt ena löjliga kanaljer ändå vi äkta män. Inte sant herr doktor? Hur stod det till med er äkta soffa? Hade ni inte en löjtnant i huset, vad? Vänta nu ska jag gissa? Han hette... — Viskar doktorn i örat. — Se ni, han

Digitized by Google

blekna också! Bli inte ledsen nu. Hon är ju död och begraven, och det som är gjort kan inte göras om! Jag kände honom emellertid och han är nu — — — se på mig doktor! — Nej, mitt i ögona — major på dragonerna! Vid gud tror jag inte att han har horn också!

DOKTORN plågad.

Herr ryttmästare, vill ni tala om andra saker!

RYTTMÄSTARN.

Ser ni! Han vill genast tala om andra saker, när jag vill tala om horn!

PASTORN.

Vet du min bror, att du är sinnessjuk.

RYTTMÄSTARN.

Ja, det vet jag väl. Men fick jag behandla era krönta hjärnor en rum tid, så skulle jag snart få spärra in er också! Jag är vansinnig, men hur blev jag det? Det rör inte er, och det rör inte någon! Vill ni nu tala om något annat.

Tar fotografialbumet från bordet.

Herre Jesus, där är mitt barn! Mitt? Vi kan ju inte veta det? Vet ni vad vi ska göra därför, för att man ska kunna veta det? Först viger man sig för att få socialt anseende; sen skiljer man sig strax efter; och blir älskare och älskarinna; och så adopterar man barnen. Då kan man åtminstone vara säker om att det är ens adoptivbarn?. Det är ju rätt? Men vad hjälper allt detta mig nu? Vad hjälper mig nu, när ni tog min evighetstanke från mig, vad gagnar mig vetenskap och filosofi, när jag ingenting har att leva för, vad kan jag göra med

Digitized by Google

livet, när jag ingen ära har? Jag ympade min högra arm, min halva hjärna, min halva ryggmärg på en annan stam, ty jag trodde de skulle växa ihop och tillsammans knyta sig i ett enda fullkomligare träd, och så kommer någon med kniven och skär av under ympstället, och så är jag bara ett halvt träd, men det andra det växer på med min arm och min halva hjärna, medan jag tvinar ner och dör, ty det var de bästa bitarna jag gav ifrån mig. Nu vill jag dö! Gör med mig vad ni vill! Jag finns inte mer!

Doktorn viskar med pastorn; de gå in i våningen åt vänster; strax därpå kommer Bertha ut.

Sjätte scenen.

RYTTMÄSTARN. BERTHA.

RYTTMÄSTARN
sitter vid bordet hopfallen.

BERTHA
går fram till honom.

Är du sjuk pappa?

RYTTMÄSTARN ser upp slött.

Jag?

BERTHA.

Vet du vad du har gjort? Vet du att du har kastat lampan på mamma?

RYTTMÄSTARN.

Har jag?

BERTHA.

Ja det har du! Tänk om hon hade skadat sig?

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Vad skulle det ha gjort?

BERTHA.

Du är icke min far, när du kan tala så!

RYTTMÄSTARN.

Vad säger du? Är jag icke din far? Hur vet du det? Vem har sagt dig det? Och vem är din far då? Vem?

BERTHA.

Ja inte du åtminstone!

RYTTMÄSTARN.

Fortfarande inte jag! Vem då? Vem? Du tycks vara väl underrättad! Vem har underrättat dig? Detta skulle jag uppleva att mitt barn kommer och säger mig mitt i ansiktet att jag icke är hennes far! Men vet du inte att du skymfar din mor med det? Förstår du inte att det är hennes skam om så är!

BERTHA.

Säg ingenting ont om mamma, hör du det!

RYTTMÄSTARN.

Nej, ni håller ihop, allesammans mot mig! Och så har ni gjort hela vägen!

BERTHA.

Pappa!

RYTTMÄSTARN.

Begagna inte det ordet mer!

BERTHA.

Pappa, pappa!

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN drar henne till sig.

Bertha, kära älskade barn, du är ju mitt barn! Ja, ja; det kan inte vara annorlunda. Det är så! Det andra var bara sjuka tankar, som kommo med vinden liksom pest och febrar. Se på mig, så får jag se min själ i dina ögon! — Men jag ser hennes själ också! Du har två själar, och du älskar mig med den ena och hatar mig med den andra. Men du skall älska bara mig! Du skall bara ha en själ, annars får du aldrig frid, och inte jag heller. Du skall bara ha en tanke, som är min tankes barn, du skall bara ha en vilja, som är min.

BERTHA.

Det vill jag inte! Jag vill vara mig själv.

RYTTMÄSTARN.

Det får du inte! Ser du, jag är en kannibal och jag vill äta dig. Din mor ville äta mig, men det fick hon inte. Jag är Saturnus, som åt sina barn därför att man hade spått, att de skulle äta honom eljes. Äta eller ätas! Det är frågan! Om jag inte äter dig, så äter du mig, och du har redan visat mig tänderna! Men var inte rädd, mitt älskade barn, jag ska inte göra dig illa!

Går till vapensamlingen och tar en revolver.

BERTHA söker komma undan.

Hjälp, mamma, hjälp, han vill mörda mig!

AMMAN in.

Herr Adolf, vad är det?

RYTTMÄSTARN undersöker revolvern.

Har du tagit patronerna?

Digitized by Google

AMMAN.

Jo, jag har städat undan dem, men sitt ner här och var stilla, så ska jag ta fram dem igen!

Tar ryttmästarn i armen och sätter honom på stolen, där han blir sittande slö. Därpå tar hon fram tvångströjan och ställer sig bakom stolen.

BERTHA

smyger sig ut åt vänster.

AMMAN.

Herr Adolf, minns han, när han var mitt älskade lilla barn, och jag stoppade om honom om kvällarne, och jag läste Gud som haver för honom. Och minns han hur jag steg upp om natten och gav honom dricka; minns han hur jag tände ljus och talade om vackra sagor, när han hade elaka drömmar så att han inte kunde sova. Minns han det?

RYTTMÄSTARN.

Tala mera Margret, det lugnar så gott i mitt huvud! Tala om mera!

AMMAN.

Ack ja, men han ska höra på då! Minns han hur han en gång hade tagit stora köksknivenoch ville tälja båtar och hur jag kom in och måste narra kniven av honom. Han var ett oförståndigt barn och därför måste man narra honom, för han trodde inte att man ville honom väl. — Ge mig den där ormen, sa jag, annars bits han! Och se då släppte han kniven!

Tar revolvern ur ryttmästarns hand.

Och så då när han skulle klä sig och inte ville. Då måste jag lirka med honom och säga att han skulle få en guldrock och bli klädd som en

Digitized by Google

prins. Och då tog jag lilla livstycket, som bara var av grönt ylle, och så höll jag fram det för bröstet och sa: buss i med båda armarne! och så sa jag: sitt nu vackert stilla, medan jag knäpper det på ryggen!

Hon har fått tröjan på honom.

Och så sa jag: stig nu upp, och gå vackert på golvet, får jag se hur den sitter...

Hon leder honom till soffan.

Och så sa jag: nu ska han gå och lägga sig.

RYTTMÄSTARN.

Vad sa du? Skulle han gå och lägga sig när han var klädd! — Förbannelse! Vad har du gjort med mig!

Söker göra sig lös.

Ah, du satans listiga kvinna! Vem kunde tro att du hade så mycket förstånd!

Lägger sig ner på soffan.

Fångad, kortklippt, överlistad, och inte kunna få dö!

AMMAN.

Förlåt mig herr Adolf, förlåt mig, men jag ville hindra honom att döda barnet!

RYTTMÄSTARN.

Varför lät du mig inte döda barnet? Livet är ju ett helvete och döden ett himmelrike, och barnen höra himmelen till!

AMMAN.

Vad vet han om det som kommer efter döden?

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Det är det enda man vet, men om livet vet man ingenting! O, om man hade vetat från början.

AMMAN.

Herr Adolf! Böj sitt hårda hjärta och anropa sin Gud om nåd, ty ännu är det icke för sent. Det var icke för sent för rövaren på korset, när frälsaren sade: i dag skall du vara med mig i paradiset!

RYTTMÄSTARN.

Kraxar du redan efter lik, gamla kråka!

AMMAN

tar upp psalmboken ur fickan.

RYTTMÄSTARN ropar.

Nöjd! Är Nöjd där!

NÖJD in.

RYTTMÄSTARN.

Kasta ut den där kvinnan! Hon vill osa ihjäl mig med psalmboken. Kasta ut henne genom fönstret eller skorsten eller vad som helst.

NÖJD ser på amman.

Gud bevare herr ryttmästarn innerligt, men, men jag kan inte! Jag kan rakt inte! Om det vore sex karlar, bara, men ett fruntimmer!

RYTTMÄSTARN.

Rår du inte på ett fruntimmer, va?

NÖJD.

Nog rår jag, men se det är något särskilt med att man inte vill bära hand på fruntimmer.

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Vad är det för särskilt? Ha de inte burit hand på mig?

NÖJD.

Ja, men jag kan inte, herr ryttmästarn! Det är rakt ut som om ni skulle be mig slå pastorn. Det sitter som religion i kroppen! Jag kan inte!

Sjunde scenen.

DE FÖRRE. LAURA ger en vink åt Nöjd att gå.

RYTTMÄSTARN.

Omfale! Omfale! Nu leker du med klubban, medan Herkules spinner din ull!

LAURA fram till soffan.

Adolf! Se på mig. Tror du att jag är din fiende?

RYTTMÄSTARN.

Ja det tror jag. Jag tror att ni alla äro mina fiender! Min mor, som icke ville ha mig till världen, därför att jag skulle födas med smärta, var min fiende, när hon berövade mitt första livsfrö dess näring och gjorde mig till en halvkrympling! Min syster var min fiende, då hon lärde mig att jag skulle vara henne underdånig. Den första kvinna jag omfamnade var min fiende, då hon gav mig tio års sjukdom i lön för den kärlek jag gav henne. Min dotter blev min fiende, när hon skulle välja mellan mig och dig. Och du, min hustru, du var min dödsfiende, ty du lämnade mig ej, förrän jag blev liggande utan liv!

Digitized by Google

LAURA.

Jag vet inte att jag någonsin tänkt på eller ämnat, vad du tänker att jag gjort. Det händer nog att en dunkel lust att få dig bort som något hinderligt regerat inom mig, men om du ser någon plan i mitt handlingssätt, så är det möjligt att den fanns där, fastän jag inte såg den. Jag har aldrig reflekterat över händelserna, utan de ha glidit fram på skenor, som du själv lagt ut, och inför gud och mitt samvete känner jag mig oskyldig, även om jag icke är det. Din tillvaro har för mig varit som en sten på mitt hjärta, som tryckt och tryckt tills hjärtat sökt skaka av den hämmande tyngden. Så är det nog, och har jag oförvållande slagit dig, så ber jag dig om förlåtelse.

RYTTMÄSTARN.

Det där låter påtagligt! Men vad hjälper det mig? Och vems är felet? Kanske det andliga äktenskapets? Förr gifte man sig till en hustru; nu ingår man bolag med en yrkesidkerska, eller flyttar ihop med en vän! — Och så lägrar man bolagsmannen, och skändar vännen! Vart tog kärleken, den sunda, sinnliga kärleken vägen? Den dog på kuppen! Och vilken avkomma av denna kärlek på aktier, ställd på innehavaren, utan solidarisk ansvarighet! Vem är innehavaren, när kraschen kommer? Vem är den kroppslige fadren till det andliga barnet?

LAURA.

Och vad dina misstankar om barnet angår, så äro de alldeles ogrundade.

RYTTMÄSTARN.

Det är just det förfärliga! Om de åtminstone voro grundade, då hade man någonting att ta på,

Digitized by Google

att hålla sig till. Nu är det bara skuggor, som gömma sig i buskarne och sticka fram huvudet för att skratta, nu är det som att slåss med luft, att göra simulaker med löst krut. En fatal verklighet skulle ha framkallat motstånd, spänt liv och själ till handling, men nu... tankarne upplösa sig i dunster, och hjärnan mal tomning tills den tar eld! Ge mig en kudde under huvet! Och kasta något över mig, jag fryser! Jag fryser så förfärligt!

LAURA
tar sin schal och breder över honom.

AMMAN går ut efter en kudde.

LAURA.

Räck mig din hand, vän!

RYTTMÄSTARN.

Min hand! Som du har bakbundit... Omfale! Omfale! Men jag känner din mjuka schal mot min mun; den är så ljum och så len som din arm, och den luktar vanilj som ditt hår, när du var ung! Laura, när du var ung, och vi gick i björkskogen med gullvivor och trast, härligt, härligt! Tänk vad livet har varit skönt, och så det blivit. Du ville icke det skulle bli så här, jag ville det icke, och ändå blev det så. Vem råder då över livet!

LAURA.

Gud ensam råder...

RYTTMÄSTARN.

Stridens gud då! Eller gudinna numera! Ta bort katten, som ligger på mig! Ta bort den!

AMMAN
in med kudden, tar bort schalen.

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Ge mig min vapenrock! Kasta den över mig!

Amman tar vapenrocken från klädhängarn och lägger över honom.

RYTTMÄSTARN.

Ack min hårda lejonhud, som du ville ta från mig. Omfale! Omfale! Du listiga kvinna, som var fredsvän och uppfann avväpning. Vakna Herkules, innan de ta klubban från dig! Du vill narra av oss rustningen också och låtsades tro att det var grannlåt. Nej det var järn, du, innan det blev grannlåt. Det var smeden, som förr gjorde vapenrocken, men nu är det brodösen! Omfale! Omfale! Den råa styrkan har fallit för den lömska svagheten, tvi vare dig satans kvinna och förbannelse över ditt kön!

Han reser sig för att spotta, men faller tillbaka på soffan.

Vad har du givit mig för kudde, Margret! Den är så hård och så kall, så kall! Kom och sätt dig här bredvid mig på stolen. Så där! Får jag lägga mitt huvud i ditt knä! Så! — Det var varmt! Luta dig över mig så att jag känner ditt bröst! — O, det är ljuvt att somna vid kvinnobröst, om det är modrens eller älskarinnans, men ljuvast modrens!

LAURA.

Vill du se ditt barn, Adolf? Säg!

RYTTMÄSTARN.

Mitt barn? En man har inga barn, det är bara kvinnor som få barn, och därför kan framtiden bli deras, när vi dö barnlösa! — O, Gud som haver barnen kär!

AMMAN.

Hör, han ber till Gud!

Digitized by Google

RYTTMÄSTARN.

Nej, till dig att du skall söva mig, för jag är trött, så trött! God natt Margret, och välsignad vare du bland kvinnor!

Han reser sig upp, men faller ned med ett anskri i Ammans knä.

Åttonde scenen.

LAURA går till vänster och kallar in DOKTORN, som kommer ut med PASTORN.

LAURA.

Hjälp oss, doktor, om det inte är för sent! Se, han andas inte mer!

DOKTORN

undersöker den sjukes puls.

Det är ett slaganfall!

PASTORN.

Är han död?

DOKTORN.

Nej, han kan ännu vakna till liv, men till vilket uppvaknande veta vi ej.

PASTORN.

En gång dö, och sedan domen...

DOKTORN.

Ingen dom! Och inga anklagelser! Ni, som tror att en gud styrer mänskors öden, får tala vid honom om denna angelägenhet.

AMMAN.

Ack, pastor, han bad till Gud i sin sista stund!

Digitized by Google

PASTORN till Laura.

Är det sant?

LAURA.

Det är sant!

DOKTORN.

Om så är, varom jag lika litet kan döma som om sjukdomens orsak, så är min konst slut. Försök nu era, herr pastor.

LAURA.

Är det allt vad ni har att säga vid denna dödsbädd, herr doktor?

DOKTORN.

Det är allt! Mer vet icke jag. Den som vet mer, han tale!

BERTHA

in från vänster, springer fram till modren.

Mamma, mamma!

LAURA.

Mitt barn! Mitt eget barn!

PASTORN.

Amen!

Digitized by Google

FRÖKEN JULIE

ETT NATURALISTISKT SORGESPEL

MED ETT FÖRORD AV FÖRFATTAREN

Digitized by Google

Digitized by Google

Förord.

Teatern har länge förefallit mig vara liksom konsten överhuvud en Biblia pauperum, en bibel i bild för dem som icke kunna läsa skrivet eller tryckt, och teaterförfattaren en lekmanna-predikant, som kolporterar tidens tankar i populär form, så populär att medelklassen, som huvudsakligen befolkar teatern, kan utan mycket huvudbry fatta varom frågan är. Teatern har därför alltid varit en folkskola för ungdom, halvbildade och kvinnor, vilka ännu äga kvar den lägre förmågan att bedraga sig själva och låta sig bedras, det vill säga få illusion, emottaga suggestionen av författaren. Det har därför i vår tid, då det rudimentära, ofullständiga tänkandet, som försiggår genom fantasien, synes utveckla sig till reflexion, undersökning, prövning, förefallit mig som om teatern, liksom religionen, vore stadd på väg att läggas ner som en utdöende form, till vars njutande vi sakna de erforderliga villkoren. För detta antagande talar den genomgående teaterkrisen, som nu regerar hela Europa, och icke minst den omständigheten att i de kulturland, där tidevarvets största tänkare alstrats, nämligen England och Tyskland, dramatiken är död, likasom mestadels de andra sköna konsterna.

I andra länder åter har man trott sig kunna skapa ett nytt drama genom att fylla de gamla formerna med nyare tidens innehåll; men dels ha de nya tankarne ännu icke haft tid att populariseras, så att publiken ägt förståndet att fatta varom fråga var, dels

Digitized by Google

ha partistriderna hettat upp sinnena, så att en ren ointresserad njutning icke kunnat inträda, där man blivit motsagd i sitt innersta, och där en applåderande eller visslande majoritet övat sitt förtryck så offentligt som ske kan i en teatersalong, dels har man icke fått den nya formen åt det nya innehållet, så att det nya vinet sprängt de gamla flaskorna.

I föreliggande dram har jag sökt icke att göra något nytt — ty det kan man inte — utan endast att modernisera formen efter de fordringar jag tänkt mig tidens nya människor skulle ställa på denna konst. Och till den ändan har jag valt eller låtit mig gripas av ett motiv, som kan sägas ligga utanför dagens partistrider, emedan problemet om socialt stigande eller fallande, om högre eller lägre, bättre eller sämre, man eller kvinna, är, har varit och skall bli av bestående intresse. När jag tog detta motiv ur livet, sådant jag hörde det omtalas för ett antal år sedan, då händelsen gjorde ett starkt intryck på mig, fann jag det lämpa sig för sorgespelet, ty ännu gör det ett sorgligt intryck att se en lyckligt lottad individ gå under, mycket mer en släkt dö ut. Men det skall kanske komma en tid, då vi blivit så utvecklade, så upplysta, att vi med likgiltighet åse det nu råa, cyniska, hjärtlösa skådespel livet erbjuder, då vi igenlagt dessa lägre, opålitliga tankemaskiner, som kallas känslor, vilka bliva överflödiga och skadliga, när våra omdömesorgan vuxit ut. Detta att hjältinnan väcker medlidande beror endast på vår svaghet att icke kunna motstå känslan av fruktan för att samma öde skulle kunna övergå oss. Den mycket känslige åskådaren skall ändock kanske icke vara nöjd med detta medlidande, och framtidsmannen med tron skall

Digitized by Google

kanske fordra några positiva förslag till det ondas avhjälpande, ett stycke program med andra ord. Men för det första finns det icke något absolut ont, ty att en släkt går under är ju en lycka för en annan släkt, som får komma opp, och växlingen i stigande och fallande utgör ett av livets största behag, då lyckan endast ligger i jämförelsen. Och programmannen, som vill avhjälpa den ledsamma omständigheten att rovfågeln äter duvan och lusen äter rovfågeln, vill jag fråga: varför skall det hjälpas? Livet är icke så matematiskt-idiotiskt att blott de stora äta de små, utan det händer lika ofta att biet dödar lejonet eller gör det galet åtminstone.

Att mitt sorgespel gör ett sorgligt intryck på många är de mångas fel. När vi bli starka som de första franska revolutionsmännen, skall det göra ett obetingat gott och glatt intryck att åse kronoparkernas gallring från murkna överåriga träd, som stått för länge i vägen för andra med lika rätt att vegetera sin period, ett gott intryck såsom när man ser en obotligt sjuk få dö!

Man förebrådde nyligen mitt sorgespel »Fadren» att det var så sorgligt, liksom om man fordrade muntra sorgespel. Man ropar med pretention på livsglädjen, och teaterdirektörerna skriva rekvisitioner på farser, liksom om livsglädjen låge i att vara fånig och att rita av mänskor som om de vore alla behäftade med danssjuka eller idiotism. Jag finner livsglädjen i livets starka, grymma strider, och min njutning är att få veta något, att få lära något. Och därför har jag valt ett ovanligt fall, men ett lärorikt, ett undantag med ett ord, men ett stort undantag, som bekräftar regeln, vilket nog skall såra dem som

Digitized by Google

älska det banala. Vad som därnäst skall stöta den enkla hjärnan är att min motivering av handlingen icke är enkel, och att synpunkten icke är en. En händelse i livet — och detta är en tämligen ny upptäckt! — framkallas vanligen av en hel serie mer eller mindre djupt liggande motiv, men åskådaren väljer för det mesta det som är för hans omdöme det lättfattligaste eller för hans omdömesförmågas heder mest fördelaktiga. Här begås ett självmord. Dåliga affärer! säger borgaren. — Olycklig kärlek! säga fruntimmerna. — Kroppslig sjukdom! den sjuke. — Krossade förhoppningar! den skeppsbrutne. Men nu kan det hända, att motivet låg allestädes, eller ingenstädes, och att den avlidne dolt grundmotivet genom att framskjuta ett helt annat, som kastat bästa dager över hans minne!

Fröken Julies sorgliga öde har jag motiverat med en hel mängd omständigheter: modrens grundinstinkter; fadrens oriktiga uppfostran av flickan; egen naturell och fästmannens suggestioner på den svaga degenererade hjärnan; vidare och närmare: feststämningen på midsommarnatten; fadrens bortovaro; hennes månadssjuka; sysslandet med djuren; dansens upphetsande inflytande; nattens skymning; blommornas starka afrodisiska inflytande; och slutligen slumpen, som driver de två tillsammans i ett lönligt rum, plus den upphetsade mannens tilltagsenhet.

Jag har således icke förfarit ensidigt fysiologiskt, icke monomant psykologiskt, icke bara skyllt på arv från modren, icke bara kastat skulden på månadssjukan eller uteslutande på »osedligheten», icke endast predikat moral! Detta sista har jag överlåtit åt en kokerska i brist på en präst.

Digitized by Google

Denna mångfald av motiv vill jag berömma mig av såsom tidsenlig! Och ha andra gjort det före mig, så berömmer jag mig av att icke ha varit ensam om mina paradoxer, som alla upptäckter kallas.

Vad karaktärsteckningen angår, har jag gjort figurerna tämligen »karaktärslösa» på följande grunder:

Ordet karaktär har under tidernas lopp fått flerfaldig betydelse. Den betydde väl ursprungligen det dominerande grunddraget i själkomplexet, och förväxlades med temperament. Sedan blev det medelklassens uttryck för automaten; så att en individ, som en gång för alla stannat vid sin naturell eller anpassat sig till en viss roll i livet, upphört att växa med ett ord, blev kallad karaktär, och den i utveckling stadde, den skicklige navigatören på livets flod, som icke seglar med fasta skot, utan faller för vindkasten för att lova upp igen, blev kallad karaktärslös. I förringande bemärkelse, naturligtvis, emedan han var så svår att infånga, inregistrera och hålla vård över. Detta borgerliga begrepp om själens orörlighet överflyttades på scenen, där det borgerliga alltid härskat. En karaktär blev där en herre som var fix och färdig, som oföränderligt uppträdde drucken, skämtsamt, bedrövligt, och för att karaktärisera behövdes bara att sätta ett lyte på kroppen, en klumpfot, ett träben, en röd näsa, eller att man lät vederbörande upprepa ett uttryck såsom: »det var galant», »Barkis vill gärna», eller så. Detta sätt att se mänskorna enkelt kvarsitter ännu hos den store Molière. Harpagon är bara girig, ehuru Harpagon kunnat vara både girig och en utmärkt financier, en präktig far, god kommunalman, och, vad värre är, hans »lyte» är ytterst

Digitized by Google

förmånligt för just hans måg och dotter, som ärva honom och därför icke borde klandra honom, om ock de få vänta lite på att komma i säng. Jag tror därför icke på enkla teaterkaraktärer. Och författarnes summariska domar över mänskorna: den är dum, den är brutal, den är svartsjuk, den är snål o. s. v. borde jävas av naturalister, som veta, huru rikt själskomplexet är, och som känna, att »lasten» har en baksida, som bra mycket liknar dygden.

Som moderna karaktärer, levande i en övergångstid, mer brådskande hysterisk än åtminstone den föregående, har jag skildrat mina figurer mer vacklande, söndergångna, blandade av gammalt och nytt, och det synes mig icke osannolikt att moderna idéer genom tidningar och samtal även sugit sig ner i de lager, där en domestik kan leva.

Mina själar (karaktärer) äro konglomerater av förgångna kulturgrader och pågående, bitar ur böcker och tidningar, stycken av mänskor, avrivna lappar av helgdagskläder, som blivit lumpor, alldeles som själen är hopflikad. Och jag har dessutom givit litet uppkomsthistoria, då jag låter den svagare stjäla och repetera ord från den starkare, låter själarna hämta »idéer», suggestioner som det kallas, från varandra.

Fröken Julie är en modern karaktär, icke såsom om icke halvkvinnan, man-hataren, skulle ha funnits i alla tider, utan därför att hon nu är upptäckt, har trätt fram och gjort buller. Halvkvinnan är en typ som tränger sig fram, säljer sig numera mot makt, ordnar, utmärkelser, diplom, såsom förut mot pengar, och antyder urartning. Det är ingen god art, ty den består icke, men den fortplantar sig tyvärr ett led med sitt elände; och urartade män synas göra omedvetet

Digitized by Google

urval ibland dem, så att de förökas, alstra odeciderade kön, som pinas med livet, men lyckligtvis gå under, antingen i disharmoni med verkligheten eller av ohejdat frambrytande av den undertryckta driften, eller av krossade förhoppningar att icke kunna uppnå mannen. Typen är tragisk, erbjudande skådespelet av en förtvivlad kamp mot naturen, tragisk såsom ett romantiskt arv, som nu förskingras av naturalismen, vilken endast vill lycka; och till lycka hör starka och goda arter.

Men fröken Julie är även en rest från den gamla krigaradeln, som nu går undan för den nya nerv- eller stora-hjärn-adeln; ett offer för den disharmoni en moders »brott» framkallat inom en familj; ett offer för en tids villfarelser, omständigheterna, sin egen bristfälliga konstitution, vilket allt tillsammans ekvivalerar det gammaldags ödet eller universi lag. Skulden har naturalisten utstrukit med Gud, men handlingens följder, straff, fängelse, eller fruktan därför, kan han icke stryka, av den enkla grund att de kvarstå, antingen han ger décharge eller icke, ty de förfördelade medmänniskorna äro icke så beskedliga som de icke förfördelade utanför stående kunna vara det för gott pris. Även om fadern av tvingande skäl inställde revanchen, skulle dottern hämnas på sig själv, såsom hon gör här, av denna medfödda eller förvärvade äreskänsla, som de högre klasserna taga i arv — varifrån? Från barbariet, från aryska urhemmet, från medeltidens chevaleri, och som är mycket vacker, men numera oförmånlig för artens bestånd. Det är adelsmannens harakiri, japanens inre samvetslag, som bjuder honom skära upp magen på sig, när en annan skymfar honom, vilket fortlever modifierat i

Digitized by Google

duellen, adelsprivilegiet. Därför lever betjänten Jean, men fröken Julie kan icke leva utan ära. Det är trälens försteg för jarlen att han saknar denna livsfarliga fördom om äran, och det finns hos oss alla aryer lite adelsman eller Don Quijote, som gör att vi sympatisera med den självmördaren som begått en ärelös handling och sålunda förlorat äran, och vi äro nog adelsmän att pinas av att se en fallen storhet ligga och skräpa som lik, ja även om den fallne skulle upprätta sig och genom ärofulla handlingar giva vederlag. Betjänten Jean är en artbildare, en hos vilken differentieringen märkes. Han var statbarn och har nu utbildat sig till blivande herreman. Han har haft lätt att lära, fint utvecklade sinnen (lukt, smak, syn) och skönhetssinne. Han har redan kommit sig upp, och är nog stark att icke såras vid begagnandet av andra människors tjänster. Han är redan främmande för sin omgivning, som han föraktar såsom tillryggalagda stadier, och vilka han fruktar och flyr, emedan de känna hans hemligheter, spana ut hans avsikter, med avund se hans stigande och med förnöjelse motse hans nedgång. Därav hans dubbla, oavgjorda karaktär, vacklande mellan sympati för det uppsatta och hat emot de nu däruppe sittande. Han är aristokrat, säger han själv, har lärt det goda sällskapets hemligheter, är polerad, men rå inunder, bär redan redingoten med smak, utan att erbjuda några garantier för att han är ren på kroppen.

Han har respekt för fröken, men han är rädd för Kristin, emedan hon har hans farliga hemligheter om hand; han är tillräckligt känslolös att icke låta nattens händelser ingripa störande i sina framtidsplaner. Med slavens råhet och med härskarens brist på blödighet

Digitized by Google

kan han se blod utan att dåna, ta ett missöde på nacken och kasta det i backen; därför går han osårad ur striden och slutar sannolikt som hotellvärd, och om h a n icke blir rumänisk greve, så blir troligen hans son student och möjligen kronofogde.

Det är för övrigt rätt viktiga upplysningar han ger om de lägre klassernas uppfattning av livet, sett nedifrån, när han talar sanning nämligen, vilket han icke ofta gör, ty han talar mer vad som är förmånligt för honom än vad som är sant. När fröken Julie framkastar den förmodan att alla i de lägre klasserna känna trycket ovanifrån så tungt, så håller Jean med naturligtvis, efter som det är hans avsikt att vinna sympati, men han korrigerar strax sitt yttrande, när han inser det fördelaktiga i att skilja sig från hopen.

Utom i det att Jean nu är en stigande, står han över fröken Julie i det att han är en man. Könsligt är han aristokraten genom sin manliga styrka, sina finare utvecklade sinnen, och sin förmåga av initiativ. Hans underlägsenhet består mest i den tillfälliga sociala miliö, i vilken han lever och som han troligen kan lägga av med betjäntrocken.

Slavsinnet yttrar sig i hans vördnad för greven (stövlarna), och hans religiösa övertro; men han vördar greven mera såsom innehavaren av den högre plats, dit han strävar; och denna vördnad sitter ännu kvar, när han erövrat dottern i huset och sett hur intigt det sköna skalet var.

Något kärleksförhållande i »högre» mening tror jag icke kan uppstå mellan två själar av så olika halt, och därför låter jag fröken Julies kärlek diktas av henne såsom skyddande eller urskuldande; och Jean låter jag förmoda, att en hans kärlek skulle kunna

Digitized by Google

uppstå, under andra hans sociala förhållanden. Jag tänker det är väl med kärleken som med hyacinten, som skall slå rötter i mörkret, innan den kan skjuta en stark blomma. Här ränner den upp och går i blom och frö med en gång, och därför dör växten så fort.

Kristin slutligen är en kvinnlig slav, full av osjälvständighet, slöhet, förvärvad framför spiselden, fullproppad med moral och religion såsom täckmantlar och syndabockar. Hon går till kyrkan för att lätt och vigt på Jesus avlassa sina husstölder och intaga en ny laddning skuldlöshet. För övrigt är hon biperson och därför skisserad med avsikt, såsom jag gjort med prästen och läkaren i »Fadren», emedan jag just ville ha alldagsmänniskor, sådana som lantpräster och provinsialläkare äro som mest. Och att dessa mina bifigurer förefallit några vara abstrakta beror på att alldagsmänniskor äro i viss mån abstrakta i utövandet av sitt yrke, det vill säga osjälvständiga, endast visande en sida under yrkesförrättningen, och så länge åskådaren icke erfar behov av att se dem från flera sidor, är min abstrakta skildring tämligen riktig.

Vad dialogen slutligen angår, har jag brutit med traditionen något, i det jag icke gjort mina personer till kateketer som sitta och fråga dumt för att framkalla en kvick replik. Jag har undvikit det symmetriska, matematiska i den franska konstruerade dialogen och låtit hjärnorna arbeta oregelbundet, såsom de göra i verkligheten, där i ett samtal ju intet ämne tömmes i botten, utan den ena hjärnan av den andra får en kugg på måfå att gripa in i. Och därför irrar också dialogen, förser sig i de första scenerna med ett material som sedan bearbetas, tages upp, repeteras, utvikes, lägges på, såsom temat i en musikkomposition.

Digitized by Google

Handlingen är dräglig nog, och som den egentligen endast rörer två personer, har jag hållit mig vid dessa, endast indragande en biperson, köksan, och låtande fadrens olyckliga ande sväva över och bakom det hela. Detta emedan jag trott mig märka, att för nyare tidens människor det psykologiska förloppet är det som intresserar mest, och våra vetgiriga själar icke nöjas med att se något försiggå, utan att få veta hur det går till! Vi vilja just se trådarna, se maskineriet, undersöka den dubbelbottnade asken, taga på trollringen för att finna sömmen, titta i korten för att upptäcka huru de äro märkta.

Jag har därvid haft för ögonen bröderna Goncourts monografiska romaner, vilka tilltalat mig mest av all nutidslitteratur.

Vad det tekniska i kompositionen angår, har jag på försök strukit aktindelningen. Detta emedan jag trott mig finna, att vår avtagande förmåga av illusion möjligen skulle störas av mellanakter, under vilka åskådaren får tid att reflektera och därigenom undandragas författaren-magnetisörens suggestiva inflytande. Mitt stycke varar troligen sex kvart, och när man kan höra en föreläsning, en predikan eller en kongressförhandling lika länge eller längre, har jag inbillat mig att ett teaterstycke icke skulle trötta under en och en halv timme. Redan 1872 i ett av mina första teaterförsök, Den Fredlöse, prövade jag denna koncentrerade form, ehuru med ringa framgång. Stycket var skrivet i fem akter och låg färdigt, då jag märkte dess sönder-splittrade, oroliga verkan. Det brändes, och ur askan framgick en enda stor genomarbetad akt om femtio trycksidor och vilken spelade under en hel timme. Formen är alldeles icke ny, men synes vara min

Digitized by Google

tillhörighet och har möjligen genom förändrade smaklagar utsikt att bli tidsenlig. — Min mening vore framdeles få en publik så uppfostrad, att den kunde sitta ut ett helaftonsspektakel i en enda akt. Men detta fordrar undersökningar först. — För att emellertid bereda vilopunkter åt publiken och skådespelarne, utan att släppa publiken ur illusionen, har jag upptagit tre konstformer, alla hörande under dramatiken; nämligen monologen, pantomimen och baletten, ursprungligen sammanhängande med den antika tragedien, då monodien nu blir monolog och kören blir balett.

Monologen är nu av våra realister bannlyst såsom osannolik, men om jag motiverar den, får jag den sannolik; och kan således begagna den med fördel. Det är ju sannolikt att en talare går ensam på sitt golv och läser högt över sitt tal, sannolikt att en skådespelare högt går igenom sin roll, att en piga pratar vid sin katt, en mor jollrar vid sitt barn, en gammal mamsell snattrar till sin papegoja, en sovande talar i sömnen. Och för att en gång ge skådespelaren tillfälle till självständigt arbete och vara fri ett ögonblick från författarens pekpinne, är det bäst att monologerna icke utföras, endast antydas. Ty då det är tämligen likgiltigt vad som säges i sömnen, åt papegojan eller åt katten, alldenstund detta icke har inflytande på handlingen, så kan en begåvad skådespelare, som sitter mitt inne i stämning och situation, möjligen improvisera detta bättre än författaren, vilken icke kan på förhand beräkna hur mycket som får pratas, och huru länge, innan publiken väckes ur illusionen.

Som bekant har den italienska teatern på vissa

Digitized by Google

scener återgått till improvisationen, och därmed skapat diktande skådespelare, dock efter författarens planer, vilket ju kan vara ett framsteg eller en ny groende konstart, där det kan bli tal om f r a m b r i n g a n d e konst.

Där monologen åter skulle bli osannolik, har jag tillgripit pantomimen, och där lämnar jag skådespelaren ändå mera frihet att dikta — och vinna självständig ära. För att likväl icke fresta publiken över förmågan, har jag låtit musiken, väl motiverad dock från midsommardansen, utöva sin illuderande makt under det stumma spelet, och beder jag musikdirektören väl behjärta valet av musikstycken, att icke främmande stämningar väckas genom minnen vare sig ur dagens operetter eller dansrepertoar eller ur alltför etnografiskt folkliga toner.

Baletten jag infört kunde icke ha varit ersatt av en s. k. folkscen, emedan folkscener spelas illa och en mängd grinollar vilja begagna tillfället att göra sig kvicka och därmed störa illusionen. Som folket icke improviserar sina elakheter, utan begagnar redan färdigt material, som kan få en dubbelmening, har jag icke diktat nidvisan, utan tagit en mindre känd danslek, som jag själv upptecknat i Stockholmstrakten. Orden träffa ungefär och icke på pricken, men det är också meningen, ty det lömska (svaga) hos slaven tillåter icke direkta angrepp. Alltså inga talande lustigkurrar i en allvarsam handling, inga råa flin över en situation som lägger locket på en släkts likkista.

Vad nu dekorationerna angår, har jag lånat av impressionist-måleriet det osymmetriska, det avklippta, och tror mig därmed ha vunnit i illusions frambringande; ty därigenom att man icke ser hela

Digitized by Google

rummet och hela möblemanget, lämnas tillfälle att ana, d. v. s. fantasien sättes i rörelse och kompletterar. Även det har jag vunnit, att jag slipper de tröttande sortierna genom dörrar, helst teaterns dörrar äro av lärft och gunga vid svag beröring, och icke ens äga förmågan att ge uttryck åt en vredgad familjefars vrede, när han efter en dålig middag går ut och smäller i dörren, »så att hela huset skakar». (På teatern gungar det.) Jag har likaledes hållit mig vid en enda dekoration, både för att få figurerna att gro samman med miljön, och för att bryta med dekorationslyxen. Men när man bara har en dekoration, kan man fordra att få den sannolik. Dock är intet svårare än att få ett rum som ser ut ungefär som ett rum, hur ledigt än målaren kan göra eldsprutande berg och vattenfall. Låt vara att väggarne få bli av väv, men att måla hyllor och kökssaker på väven kunde väl vara på tid att sluta med. Vi ha så mycket annat konventionellt på scenen, som vi skola tro på, att vi kunde slippa överansträngа oss med att tro på målade kastruller.

Jag har ställt fondväggen och bordet på sned för att få skådespelarne att spela en face och i halv profil, när de sitta vid bordet mitt emot varandra. I operan Aïda har jag sett en sned fond, som ledde ögat ut i okända perspektiv, och den såg icke ut att vara uppkommen av motsägelseanda mot den tröttande räta linjen.

En annan kanske icke onödig nyhet vore borttagandet av rampen. Denna underbelysning lär ha till uppgift att göra skådespelarne fetare i ansiktet; men jag vill fråga: varför skola alla skådespelare vara feta i ansiktet? Utplånar icke detta underljus

Digitized by Google

en hel del fina drag i ansiktets nedre partier, särskilt käkarne, förfalskar det icke näsans form, kastar skuggor upp över ögat? Om icke så är, så är ett annat säkert: att skådespelarnes ögon pinas, så att blickarnes verkningsfulla spel går förlorat, ty rampljuset träffar näthinnan på sådana ställen som eljes äro skyddade (utom hos sjöfolk, som få se solen i vattnet), och därför ser man sällan andra ögonspel än råa blängar antingen åt sidan, eller uppåt raderna, då vitögat synes. Möjligen kan man också tillskriva samma orsak särskilt skådespelerskornas tröttsamma klippande med ögonlocken. Och när någon på scenen vill tala med ögonen, har han endast den dåliga utvägen att se rakt ut på publiken, med vilken han eller hon då träder i direkt korrespondens utanför draperiets ram, och vilket oskick med rätt eller orätt kallas att »hälsa på bekanta»!

Skulle icke tillräckligt starkt sidoljus (med paraboler eller sådant) kunna skänka skådespelaren denna nya resurs: att stärka mimiken med ansiktets största tillgång: ögonspelet?

Några illusioner om att få skådespelaren att spela för publiken och icke med den har jag knappt, ehuru detta vore ett önskemål. Jag drömmer icke om att få se hela ryggen på aktören en hel viktig scen igenom, men jag önskar livligt att avgörande scener icke ges vid sufflörluckan som duetter, avsedda att applåderas, utan jag ville ha dem utförda på angiven plats i situation. Alltså inga revolutioner utan bara små modifikationer, ty att få scenen till ett rum där fjärde väggen är borta, och alltså en del möbler vända ryggen åt salongen, lär väl tillsvidare verka störande.

När jag så vill tala om grimeringen, vågar jag

Digitized by Google

icke hoppas bli hörd av damerna, som hellre vilja vara sköna än sannolika. Men skådespelaren kunde ju betänka, om det är fördelaktigt för honom att vid grimeringen sätta en abstrakt karaktär på ansiktet, som blir sittande där likt en mask. Tänkom oss en herre, som med sot fixerar ett skarpt koleriskt drag mellan ögonen, och antagom att han så stadigvarande förgrymmad behöver le vid en replik. Vilken förfärlig grimas skall det ej bli? Och hur skall denna löspanna, blank som en biljardkula, kunna rynkas, när den gamle blir vred?

I ett modernt psykologiskt drama, där själens finaste rörelser skola speglas från ansiktet mera än genom gester och stoj, torde väl bäst vara att försöka med starkt sidoljus på en liten scen och med skådespelare utan smink, eller åtminstone med minimum av det sistnämnda.

Skulle vi så slippa den synliga orkestern med dess störande lampsken och mot publiken vända ansikten; finge vi parketten höjd så, att åskådarens öga träffade högre än skådespelarens knäveck; kunde vi få bort avant-scenerna (oxögonen) med deras flinande middags-ätare och supererskor, och därtill fullt mörker i salongen under representationen, samt först och sist en l i t e n scen och en l i t e n salong, så skulle kanske en ny dramatik uppkomma, och en teater åtminstone åter bli en anstalt för de bildades nöje. Under väntan på denna teater få vi väl skriva på lager och förbereda den repertoar som komma skall.

Jag har gjort ett försök! Har det misslyckats, så är tid nog att göra om försöket!

Digitized by Google

PERSONER.

Fröken Julie, 25 år.
Jean, betjänt, 30 år.
Kristin, kokerska, 35 år.

Handlingen i grevens kök, midsommarnatten.

Digitized by Google

Sceneri.

Ett stort kök, vars tak och sidoväggar döljas av draperier och suffiter. Fondväggen drar sig snett inåt och uppåt scenen från vänster; på densamma till vänster två hyllor med koppar-, malm-, järn- och tennkärl; hyllorna äro garnerade med gauffererat papper; något till höger tre fjärdedelar av den stora välvda utgången med två glasdörrar, genom vilka synes en fontän med en amorin, syrenbuskar i blom och uppstickande pyramidpopplar.

Till vänster på scenen hörnet av en stor kakelspis med ett stycke av kappan.

Till höger framskjuter ena ändan av tjänstefolkets matbord av vit furu med några stolar.

Spisen är klädd med björklövsruskor; golvet strött med enris.

På bordsändan en stor japansk kryddburk med blommande syrener.

Ett isskåp, ett diskbord, ett tvättställ.

En stor gammaldags ringklocka ovanför dörren och ett talrör mynnande på vänstra sidan om densamma.

Digitized by Google

KRISTIN står vid spisen och steker i en stekpanna; hon är klädd i ljus bomullsklädning och har ett köksförkläde framför sig; JEAN kommer in, klädd i livré, bärande ett par stora ridstövlar med sporrar, som han ställer ifrån sig på en synlig plats på golvet.

JEAN.

I kväll är fröken Julie galen igen; komplett galen!

KRISTIN.

Så, är han här nu?

JEAN.

Jag följde greven till station, och när jag kom tillbaka förbi logen, gick jag in och dansade, och så får jag se fröken anföra dansen med skogvaktarn. Men när hon blir mig varse, rusar hon direkt på och bjuder opp mig till damernas vals. Och sen har hon valsat så — att jag aldrig varit med om dylikt. Hon är galen!

KRISTIN.

Det har hon alltid varit, men aldrig så som de sista fjorton dagarna, sedan förlovningen slogs opp.

JEAN.

Ja, vad var det med den historien? Det var ju en fin karl, fast han inte var rik. Ack! de har så mycke choser för sig.

Sätter sig vid bordsändan.

Digitized by Google

Det är besynnerligt i alla fall, med en fröken, hm, att hellre vilja stanna hemma med folket, va?, än följa sin far bort till släktingar?

KRISTIN.

Hon är väl likasom generad efter den där kalabaliken med fästmannen.

JEAN.

Troligen! Men det var en karl för sin hatt i alla fall. Vet du, Kristin, hur det gick till? Jag såg det jag, fast jag inte ville låtsas om det.

KRISTIN.

Nej, såg han det?

JEAN.

Jo, så gjorde jag. — De hölls på stallgårn en afton och fröken tränerade honom som hon kallade det — vet du hur det gick till? Jo, hon lät honom springa över ridspöet som en hund man lär hoppa. Han sprang två gånger och fick ett rapp för varje gång; men tredje gången tog han ridspöet ur handen på henne, bröt det i tusen bitar; och så försvann han.

KRISTIN.

Gick det till på det viset! Nej, vad han säger!

JEAN.

Ja, så var det med den saken! — Men vad kan du nu ha för gott att ge mig, Kristin?

KRISTIN

lägger upp ur pannan och sätter för Jean.

Å, det är en smula njure bara, som jag skar ur kalvsteken!

Digitized by Google

JEAN luktar på maten.

Skönt! Det är min stora délice!

Känner på tallriken.

Men du kunde ha värmt tallriken!

KRISTIN.

Han är då kinkigare än själva greven, när han sätter till.

Drar honom smeksamt i håret.

JEAN ond.

Nej, du får inte lugga mig! Du vet hur ömtålig jag är.

KRISTIN.

Så, så, det var bara kärlek vet han ju!

Jean äter. Kristin drar upp en butelj öl.

JEAN.

Öl, på midsommarafton; nej, tack ska du ha! Då har jag bättre själv.

Öppnar en bordslåda och tar fram en butelj rödvin med gult lack.

Gula lacket, ser du! — Ge mig nu ett glas! Ett fotglas förstås, när man dricker pur!

KRISTIN

återvänder till spisen och sätter på en liten kastrull.

Gud bevare den som skulle få honom till man! En sån kinkblåsa!

JEAN.

Å prat! Du blev nog glad, om du fick en sån fin karl som jag; och jag tror inte du haft skada av att man kallar mig din fästman! Smakar vinet. Bra! mycket bra! Bara lite för lite tempererat!

Värmer glaset med handen.

Digitized by Google

Det här köpte vi i Dijon. Och det stod till fyra francs litern utan glas; och så kommer tullen till! — Vad kokar du nu? som luktar så infernaliskt!

KRISTIN.

Å, det är något fanstyg, som fröken Julie skall ha åt Diana.

JEAN.

Du ska uttrycka dig vårdat, Kristin! Men vad ska du stå och koka åt hundrackan på helgdagsafton? Är den sjuk, va?

KRISTIN.

Ja, den är sjuk! Hon har smugit sig ut med grindstugans mops — och nu är det på tok — och se, det vill inte fröken veta av.

JEAN.

Fröken är allt högfärdig i somliga fall och för litet stolt i andra, alldeles som grevinnan i livstiden. Hon trivdes bäst i köket och lagårn, men hon ville aldrig åka efter en häst; hon gick med smutsiga manschetter, men skulle ha grevekronan i knapparna. — Fröken, för att nu tala om henne, tar inte vara på sig och sin person. Jag skulle vilja säga, att hon inte är fin. Nyss när hon dansa på logen, så röck hon skogvaktarn från Annas sida och bjöd opp honom själv. Inte skulle vi göra på det viset; men så är det när herrskap ska göra sig gemena — så bli de gemena! — Men ståtlig är hon! Praktfull! Ah! Såna axlar! och — etcetera!

KRISTIN.

Å ja, skryt lagom! Jag har hört vad Clara säger jag, som har klätt henne.

Digitized by Google

JEAN.

Asch, Clara! Ni är alltid avundsjuka på varann! Jag som har varit ute och ridit med henne... Och så hon dansar sedan!

KRISTIN.

Hör nu, Jean! vill han inte dansa med mig, när jag blir färdig?

JEAN.

Jo, naturligtvis vill jag det.

KRISTIN.

Lovar han det då?

JEAN.

Lovar? När jag säger att jag gör det, så gör jag det! Nu ska du emellertid ha tack för mat. Det var mycket skönt!

Slår korken i buteljen.

FRÖKEN i dörren, talar utåt.

Jag är straxt tillbaka! Gå på ni så länge!

JEAN

smyger buteljen i bordslådan; reser sig aktningsfullt.

FRÖKEN

in; fram till Kristin vid spegeln.

Nå! är du i ordning?

KRISTIN

tecknar att Jean är närvarande.

JEAN galant.

Är det hemligheter damerna ha för sig?

FRÖKEN

slår honom i ansiktet med näsduken.

Det är nyfiken!

Digitized by Google

JEAN.

Ah, vad det luktade gott av den violetten!

FRÖKEN kokett.

Oförskämt! Förstår han sig på parfymer också? Dansa, det kan han bra... så, inte titta! gå sin väg.

JEAN näsvist, artigt.

Är det någon trollsoppa på midsommarnatten, som damerna koka? Någonting att spå med i lyckans stjärna, där man får se den tillkommande!

FRÖKEN skarpt.

Får han se d e n, så ska han ha starka ögon! Till Kristin. Slå opp på en halvbutelj och korka väl. — Kom nu och dansa en schottisch med mig, Jean...

JEAN dröjande.

Jag vill inte vara oartig mot någon, men den här dansen hade jag lovat Kristin...

FRÖKEN.

Nå, hon kan ju få en annan; eller hur, Kristin? Vill du inte låna ut Jean åt mig?

KRISTIN.

Det beror inte på mig, det. Om fröken är så nedlåtande, så passar det sig inte att han säger nej. Gå han, bara! och tacka till för äran.

JEAN.

Uppriktigt talat, men utan att vilja såra, så undrar jag ändå om det är klokt av fröken Julie att dansa två gånger efter varann med samma kavaljer, i synnerhet som det här folket inte är sent att ge tydningar...

Digitized by Google

FRÖKEN brusar upp.

Vad för slag? Vad för slags tydningar? Vad menar han?

JEAN undfallande.

Efter fröken inte vill förstå, så måste jag tala tydligare. Det ser illa ut att föredra en av sina underhavande för andra som vänta samma ovanliga ära...

FRÖKEN.

Att föredra! Vilka tankar! Jag är förvånad! Jag, husets härskarinna, hedrar folkets dans med min närvaro, och när jag nu verkligen vill dansa, så vill jag dansa med en som kan föra, så att jag slipper bli utsatt för löje.

JEAN.

Som fröken befaller! Jag är till tjänst!

FRÖKEN blitt.

Tag det inte så nu att jag befaller! I afton äro vi ju till fest som glada människor och lägga bort all rang! Så, bjud mig armen nu! — Var inte orolig, Kristin! Jag ska inte ta din fästman ifrån dig!

JEAN
bjuder sin arm och för ut fröken.

*

Pantomim.

Spelas så som om skådespelerskan verkligen vore ensam i lokalen; vänder vid behov ryggen åt publiken; ser icke ut i salongen; brådskar icke som om hon vore rädd publiken skulle bli otålig.

KRISTIN
ensam. Svag fiolmusik på avstånd i schottischtakt.

Digitized by Google

Kristin gnolande efter musiken; dukar av efter Jean, diskar tallriken vid slaskbordet, torkar och ställer in i ett skåp.

Därpå lägger hon av sig köksförklädet, tar fram en liten spegel ur en bordslåda, ställer den mot syrenkrukan på bordet; tänder ett talgljus och värmer en hårnål, varmed hon krusar håret i pannan.

Därpå ut i dörren och lyssnar. Återvänder till bordet. Hittar frökens kvarglömda näsduk, som hon tar och luktar på; sedan breder hon ut den, liksom i tankarne, sträcker den, slätar den och viker den i fyra delar o. s. v.

*

JEAN in ensam.

Ja, men hon är galen! Ett sådant sätt att dansa! Och folket står och grinar åt henne bakom dörrarna. Vad säger du om det, Kristin?

KRISTIN.

Ack, det är ju hennes tider nu, och då är hon ju alltid så där konstig. Men vill han komma och dansa med mig nu?

JEAN.

Du är väl inte ond på mig att jag mankerade...

KRISTIN.

Inte! — Inte för så lite, det vet han nog; och jag vet min plats också...

JEAN
lägger handen om hennes liv.

Du är en förståndig flicka, Kristin, och du skulle bli en bra hustru...

FRÖKEN
in; obehagligt överraskad; med tvungen skämtsamhet.

Ni är just en charmant kavaljer — som springer ifrån er dam.

Digitized by Google

JEAN.

Tvärtom, fröken Julie, som ni ser har jag skyndat uppsöka min övergivna!

FRÖKEN turnerar.

Vet ni, att ni dansar som ingen! — Men varför går ni i livré på helgdagsafton! Tag av det där genast!

JEAN.

Då måste jag be fröken avlägsna sig ett ögonblick, för min svarta rock hänger här...

Går åt höger med en gest.

FRÖKEN.

Generar han sig för mig? För att byta en rock! Gå in till sig då och kom tillbaka! Annars kan han stanna, så vänder jag ryggen till.

JEAN.

Med er tillåtelse, min fröken!

Går åt höger; man ser hans arm när han byter rock.

FRÖKEN till Kristin.

Hör, Kristin; är Jean din fästman, efter han är så förtrolig?

KRISTIN.

Fästman? Ja, om man så vill! Vi kallar det så.

FRÖKEN.

Kallar?

KRISTIN.

Nå, fröken har ju själv haft fästman, och...

FRÖKEN.

Ja, vi voro förlovade riktigt...

Digitized by Google

KRISTIN.

Men det blev ju till ingenting ändå...

JEAN

in i svart bonjour och svart melonhatt.

FRÖKEN.

Très gentil; monsieur Jean! Très gentil!

JEAN.

Vous voulez plaisanter, madame!

FRÖKEN.

Et vous voulez parler français! Var har ni lärt det?

JEAN.

I Schweiz, medan jag var sommelier på ett av de största hotellen i Luzern!

FRÖKEN.

Men ni ser ju ut som en gentleman i den där redingoten! Charmant!

Sätter sig vid bordet.

JEAN.

Å, ni smickrar!

FRÖKEN stött.

Smickrar honom?

JEAN.

Min naturliga blygsamhet förbjuder mig tro att ni säger veritabla artigheter åt en sådan som mig, och därför tillät jag mig antaga att ni överdrev, eller som det kallas smickra!

FRÖKEN.

Var har ni lärt er att lägga orden så där? Ni måtte ha besökt teatrarna mycket?

Digitized by Google

JEAN.

Även det! Jag har besökt många ställen, jag!

FRÖKEN.

Men ni är ju född här på trakten?

JEAN.

Min far var statkarl hos advokatfiskalen här bredvid, och jag har nog sett fröken som barn, fastän fröken inte observerat mig!

FRÖKEN.

Nej, verkligen!

JEAN.

Jo, och jag minns särskilt en gång... ja det kan jag inte tala om!

FRÖKEN.

Åjo! Gör det! Va? Så här undantagsvis!

JEAN.

Nej, jag kan verkligen inte nu! En annan gång kanske.

FRÖKEN.

En annan gång är en skälm. Är det så farligt nu?

JEAN.

Farligt är det inte, men det tar emot! — Se på den då!

Antyder Kristin, som har somnat i en stol vid spisen.

FRÖKEN.

Det blir en trevlig fru, det där! Kanske hon snarkar också?

JEAN.

Det gör hon inte, men hon talar i sömnen.

Digitized by Google

FRÖKEN cyniskt.

Hur vet ni att hon talar i sömnen?

JEAN fräckt.

Jag har hört det!

Paus, varunder de betrakta varandra.

FRÖKEN.

Varför sätter ni er inte ner?

JEAN.

Det kan jag inte tillåta mig i er närvaro!

FRÖKEN.

Men om jag befaller det?

JEAN.

Då lyder jag!

FRÖKEN.

Sitt ner då! — Men vänta! Kan ni ge mig något att dricka först?

JEAN.

Jag vet inte vad vi kan ha här i islåren. Jag tror det bara är öl.

FRÖKEN.

Det är inte bara det! och jag har så enkel smak att jag föredrar det för vin.

JEAN

tar fram ur islåren en ölbutelj, som han drar upp; söker i skåpet ett glas och en tallrik samt serverar.

Var så artig!

FRÖKEN.

Tack! Vill ni inte dricka själv?

JEAN.

Jag är just ingen ölvän, men om fröken befaller!

Digitized by Google

FRÖKEN.

Befaller? — Jag tycker att som artig kavaljer kan ni hålla er dam sällskap.

JEAN.

Det är mycket riktigt anmärkt!

Slår upp en butelj, tar ett glas.

FRÖKEN.

Drick min skål nu!

JEAN tvekande.

FRÖKEN.

Jag tror att gamla karlen är blyg!

JEAN

på knä, skämtande parodiskt; höjande sitt glas.

Min härskarinnas skål!

FRÖKEN.

Bravo! — Nu skall ni kyssa min sko också, så är det riktigt träffat.

JEAN

tvekande, men därpå djärvt fattande hennes fot, som han kysser lätt.

FRÖKEN.

Utmärkt! Ni skulle ha blivit aktör.

JEAN stiger upp.

Detta går inte an längre! fröken; någon skulle kunna komma och se oss.

FRÖKEN.

Vad skulle det göra?

Digitized by Google

JEAN.

Att folket pratade, helt enkelt! Och om fröken visste hur deras tungor gick däroppe nyss, så...

FRÖKEN.

Vad sade de för slag då! Tala om för mig! — Sitt ner nu!

JEAN sätter sig.

Jag vill inte såra er, men de begagnade uttryck — som kastade misstankar av den art, att... ja det kan ni fatta själv! Ni är ju inte något barn, och när man ser en dam ensam drickande med en man — låt vara en domestik — om natten — — så...

FRÖKEN.

Så vad! Och för övrigt äro vi icke ensamma. Kristin är ju här.

JEAN.

Sovande, ja!

FRÖKEN.

Då skall jag väcka henne. Reser sig. Kristin! Sover du?

KRISTIN i sömnen.

Bla- bla- bla- bla!

FRÖKEN.

Kristin! — Den kan sova!

KRISTIN i sömnen.

Grevens stövlar är borstade — sätta på kaffet — straxt, straxt, straxt — hå hå — puh!

FRÖKEN tar henne i näsan.

Vill du vakna opp!

JEAN strängt.

Inte störa den som sover!

Digitized by Google

FRÖKEN skarpt.

Va!

JEAN.

Den som har stått vid spisen hela dan kan vara trött när natten kommer. Och sömnen skall man respektera...

FRÖKEN turnerar.

Det är vackert tänkt, och det hedrar honom — tack för det!

Räcker Jean handen.

Kom nu ut och plocka lite syrener åt mig!

Under det följande vaknar Kristin, går sömndrucken åt höger att lägga sig.

JEAN.

Med fröken?

FRÖKEN.

Med mig!

JEAN.

Det går inte an! Absolut inte!

FRÖKEN.

Jag kan inte fatta era tankar. Skulle det vara möjligt att ni inbillade er något?

JEAN.

Nej, inte jag, men folket.

FRÖKEN.

Vad? Att jag vore verliebt i betjänten?

JEAN.

Jag är ingen inbilsk man, men man har sett exempel — och för folket är intet heligt!

FRÖKEN.

Han är aristokrat, tror jag!

Digitized by Google

JEAN.

Ja, det är jag.

FRÖKEN.

Jag stiger ner...

JEAN.

Stig inte ner, fröken, hör mitt råd! Det är ingen som tror att ni godvilligt stiger ner; folket kommer alltid säga att ni faller ner!

FRÖKEN.

Jag har högre tankar om folket än ni! Kom och pröva! — Kom!

Hon ruvar honom med ögonen.

JEAN.

Vet ni att ni är underlig!

FRÖKEN.

Kanske! Men det är ni också! — Allting är underligt för övrigt! Livet, mänskorna, allt, är en sörja som drivs, drivs fram på vattnet, tills den sjunker, sjunker! Jag har en dröm som återkommer då och då; och som jag erinrar mig nu. Jag sitter uppklättrad på en pelare och ser ingen möjlighet att komma ner; jag svindlar när jag ser ner, och ner måste jag, men jag har inte mod att kasta mig ner; jag kan inte hålla mig fast och jag längtar att få falla; men jag faller inte. Och ändå får jag ingen ro förr än jag kommer ner, ingen vila förrän jag kommer ner, ner på marken! Och komme jag ner på marken ville jag ner i jorden... Har ni känt något sådant?

JEAN.

Nej! Jag brukar drömma att jag ligger under ett högt träd i en mörk skog. Jag vill opp, opp i

Digitized by Google

toppen och se mig omkring över det ljusa landskapet, där solen skiner, plundra fågelbot däroppe, där guldäggen ligga. Och jag klättrar och klättrar, men stammen är så tjock, så slät, och det är så långt till första grenen. Men jag vet att nådde jag bara första grenen, skulle jag gå i toppen som på en stege. Ännu har jag inte nått den, men jag skall nå den, om det bara så skall bli i drömmen!

FRÖKEN.

Här står jag och pratar om drömmar med er. Kom nu! Bara ut i parken!

Hon bjuder honom armen, och de gå.

JEAN.

Vi ska sova på nio midsommarsblomster i natt, så bli vi sanndrömmade! fröken!

Fröken och Jean vända i dörren. Jean håller handen för ena ögat.

FRÖKEN.

Får jag se vad ni fått i ögat!

JEAN.

Å, det är ingenting — bara ett smolk — det går straxt över.

FRÖKEN.

Det var min klädningsärm som skrubbade er; sitt ner nu, så ska jag hjälpa er!

Tar honom i armen och sätter honom, fattar hans huvud och lutar det bakåt; med snibben av näsduken söker hon få ut smolket.

Sitt still nu, alldeles still!

Slår honom över handen.

Digitized by Google

Så! vill han lyda! — Jag tror han darrar, stora, starka karlen!

Känner på hans överarm.

Med sådana armar!

JEAN varnande.

Fröken Julie!

FRÖKEN.

Ja, monsieur Jean.

JEAN.

Attention! Je ne suis qu' un homme!

FRÖKEN.

Vill han sitta stilla! — Så där! Nu är det borta! Kyss min hand, och tacka mig!

JEAN stiger upp.

Fröken Julie! hör på mig! — Nu har Kristin gått och lagt sig! — Vill ni höra på mig!

FRÖKEN.

Kyss min hand först!

JEAN.

Hör på mig!

FRÖKEN.

Kyss min hand först!

JEAN.

Ja, men skyll er själv!

FRÖKEN.

För vad?

JEAN.

För vad? Är ni ett barn vid tjugofem år? Vet ni inte att det är farligt leka med elden?

Digitized by Google

FRÖKEN.

Inte för mig; jag är assurerad!

JEAN djärvt.

Nej, det är ni inte! Och om ni är det, så finns det eldfarlig inrättning i grannskapet!

FRÖKEN.

Det skulle vara ni?

JEAN.

Ja! Inte därför att det är jag, utan därför att jag är en ung man —

FRÖKEN.

Med fördelaktigt utseende — vilken otrolig inbilskhet! En Don Juan kanske! Eller en Josef! Jag tror, min själ, att han är en Josef!

JEAN.

Tror ni?

FRÖKEN.

Jag fruktar nästan!

JEAN

djärvt fram och vill ta henne om livet för att kyssa henne. FRÖKEN slår honom en örfil.

Hut!

JEAN.

Är det allvar eller skämt?

FRÖKEN.

Allvar!

JEAN.

Då var det också allvar nyss! Ni leker alldeles för allvarsamt och det är det farliga! Nu är jag trött på leken och ber om ursäkt att jag återgår till mitt

Digitized by Google

arbete. Greven skall ha sina stövlar i tid, och midnatten är längesen förbi.

FRÖKEN.

Ställ bort stövlarna!

JEAN.

Nej! Det är min tjänst, som jag är skyldig göra, men jag har aldrig åtagit mig att vara er lekkamrat, och jag kan aldrig bli, ty jag håller mig för god till det.

FRÖKEN.

Ni är stolt!

JEAN.

I vissa fall; i andra fall inte.

FRÖKEN.

Har ni älskat någonsin?

JEAN.

Vi begagna inte det ordet, men jag har hållit av många flickor, och en gång har jag varit sjuk av att jag icke kunde få den jag ville ha: sjuk, ser ni, som prinsarna i Tusen och en natt! som inte kunde äta eller dricka av bara kärlek!

FRÖKEN.

Vem var det?

JEAN tiger.

FRÖKEN.

Vem var det?

JEAN.

Det kan ni inte tvinga mig att säga.

FRÖKEN.

Om jag ber som en jämlike, ber en — vän! Vem var det?

Digitized by Google

JEAN.

Det var ni!

FRÖKEN sätter sig.

Så kostligt...!

JEAN.

Ja, om ni så vill! Det var löjligt! — Ser ni, det var den historien jag inte ville berätta nyss, men nu ska jag förtälja den!

Vet ni hur världen ser ut därnereifrån — det vet ni inte! Som hökar och falkar, dem man sällan får se på ryggen för att de mest sväva däroppe! Jag levde i statstugan med sju syskon och en gris ute på gråa åkern, där det inte växte ett träd! Men ifrån fönstren såg jag grevens parkmur med äppelträden ovanför. Det var paradisets lustgård; och där stodo många onda änglar med brinnande svärd och bevakade den. Men icke desto mindre hittade jag och andra pojkar vägen till livsens träd — nu föraktar ni mig?

FRÖKEN.

Ah! Stjäla äpplen gör ju alla pojkar.

JEAN.

Det kan ni säga nu, men ni föraktar mig i alla fall! Likagott! En gång kom jag in i lustgården med min mor för att rensa löksängarna. Bredvid trädgårdslanden stod en turkisk paviljong i skuggan av jasminer och överväxt med kaprifolium. Jag visste inte vad den kunde brukas till, men jag hade aldrig sett en så vacker byggnad. Folk gick där in och kom ut igen, och en dag stod dörren lämnad öppen. Jag smög dit och såg väggarna klädda med tavlor av kungar och kejsare, och det var röda gardiner för

Digitized by Google

fönstren med fransar på — nu förstår ni vad jag menar. Jag — — —

Bryter en syrenblomma och håller under näsan på fröken.

— jag hade aldrig varit inne i slottet, aldrig sett annat än kyrkan — men det här var vackrare; och hur mina tankar lupo, så gingo de alltid tillbaka — dit. Och så småningom uppstod en längtan att en gång erfara hela behaget av — enfin, jag smög därin, såg och beundrade. Men då kommer det någon! Det fanns bara en utgång för herrskapsfolk, men för mig fanns det en till, och jag hade inte annat än att välja den!

FRÖKEN

som tagit syrenen, låter den falla på bordet.

JEAN.

Därpå satte jag till att springa, störtade igenom en hallonhäck, rusade över ett jordgubbsland, och kom upp på rosenterrassen. Där fick jag se en skär klädning och ett par vita strumpor — det var ni. Jag lade mig ner under en ogräshög, under kan ni tänka er, under tistlar som stuckos, och våt jord som luktade illa. Och jag såg på er när ni gick i rosorna, och jag tänkte: om det är sant att en rövare kan komma in i himmelen och bli med änglarna, så är det underligt att inte ett statbarn här på Guds jord kan komma in i slottsparken och leka med grevens dotter!

FRÖKEN elegiskt.

Tror ni att alla fattiga barn haft samma tankar som ni i detta fall?

JEAN

först tvekande, sedan övertygande.

Om a l l a fattiga — ja — naturligtvis! Naturligtvis!

Digitized by Google

FRÖKEN.

Det måtte vara en gränslös olycka att vara fattig!

JEAN

med djup smärta, starkt chargerat.

Å, fröken Julie! Å! — En hund kan få ligga i grevinnans soffa, en häst kan bli smekt på nosen av en frökenhand, men en dräng — Turnerar. — jaja, det finns stoff hos en och annan, så att han svingar sig opp i världen, men hur ofta är det! — Emellertid, vet ni vad jag så gjorde! — Jag sprang ner i kvarnbäcken med kläderna på; blev uppdragen och fick stryk. Men nästa söndag, när far och alla i huset foro bort till mormors, så lagade jag så att jag blev hemma. Och så tvättade jag mig med såpa och varmt vatten, tog på mig mina bästa kläder och gick till kyrkan, där jag skulle få se er! Jag såg er och gick hem, besluten att dö; men jag ville dö vackert och behagligt, utan smärta. Och då erinrade jag mig att det var farligt sova under en fläderbuske. Vi hade en stor en, som just stod i blom. Den skattade jag på allt vad den ägde, och så bäddade jag i havrelåren. Har ni märkt hur glatt havre är? mjuk för handen som en mänskohud...! Emellertid slog jag igen locket och blundade; somnade in och väcktes verkligen mycket sjuk. Men jag dog inte, som ni kan se.

Vad jag ville — det vet jag inte! Er fanns ju intet hopp att vinna — men ni var ett tecken på, hur hopplöst det var att komma opp ur den krets där jag var född.

FRÖKEN.

Ni berättar charmant, vet ni! Har ni gått i skola?

Digitized by Google

JEAN.

Litet; men jag har läst mycket romaner och gått på teatrarna. Dessutom har jag hört fint folk tala, och av dem har jag lärt mest.

FRÖKEN.

Står ni och lyssnar på vad vi säga!

JEAN.

Ja visst! Och jag har hört mycket, jag! när jag suttit på kuskbocken eller rott båten. En gång hörde jag fröken Julie och en väninna...

FRÖKEN.

Å! — Vad hörde ni då för slag?

JEAN.

Jaha, det vore inte så gott att säga; men nog blev jag lite förvånad, och inte förstod jag varifrån ni lärt alla ord. Kanske i botten det inte är så stor skillnad, som man tror, mellan mänskor och mänskor!

FRÖKEN.

Å skäms! Inte lever vi som ni, när vi äro fästfolk.

JEAN fixerar henne.

Är det säkert det? — Ja, för mig är det inte värt att fröken gör sig oskyldig...

FRÖKEN.

Det var en usling, som jag skänkte min kärlek.

JEAN.

Det säger ni alltid — efteråt.

FRÖKEN.

Alltid?

Digitized by Google

JEAN.

Jag tror alltid, efter som jag har hört uttrycket flera gånger förut vid enahanda tillfälle.

FRÖKEN.

Vad för tillfälle?

JEAN.

Som ifrågavarande! Sista gången...

FRÖKEN stiger upp.

Tyst! Jag vill inte höra mer!

JEAN.

Det ville inte h o n heller — det är märkvärdigt. Nå, då ber jag att få gå och lägga mig.

FRÖKEN blitt.

Gå och lägga sig på midsommarnatten!

JEAN.

Ja! Att dansa med packet däroppe roar mig verkligen inte.

FRÖKEN.

Tag nyckeln till båten och ro mig ut på sjön; jag vill se soluppgången!

JEAN.

Är det klokt?

FRÖKEN.

Det låter som om ni skulle vara rädd om ert rykte!

JEAN.

Varför inte? Jag vill ogärna bli löjlig, ogärna bli bortkörd utan betyg, när jag skall etablera mig. Och jag tycker jag har en viss skyldighet mot Kristin.

Digitized by Google

FRÖKEN.

Jaså, det är Kristin nu...

JEAN.

Ja, men det är även ni. — Lyd mitt råd, och gå opp och lägg er!

FRÖKEN.

Ska jag lyda er?

JEAN.

För en gång; för er egen skull! Jag ber er! Natten är framskriden, sömnen gör drucken, och huvut blir hett! Gå och lägg er! För övrigt — om jag inte hör orätt — kommer folket hitåt för att söka mig! Och finner man oss här, är ni förlorad!

Kören nalkas sjungande:

Det kommo två fruar från skogen
Tridiridi-ralla tridiridi-ra.
Den ena var våt om foten
Tridiridi-ralla-la.

De talte om hundra riksdaler
Tridiridi-ralla tridiridi-ra.
Men ägde knappast en daler
Tridiridi-ralla-la.

Och kransen jag dig skänker
Tridiridi-ralla tridiridi-ra.
En annan jag påtänker
Tridiridi-ralla-la!

FRÖKEN.

Jag känner folket, och jag älskar det, liksom de hålla av mig. Låt dem komma skall ni se!

Digitized by Google

JEAN.

Nej, fröken Julie, de älska er icke. De ta er mat, men de spotta efter den! Tro mig! Hör på dem, hör på dem bara vad de sjunger! — Nej, hör inte på dem!

FRÖKEN lyss.

Vad sjunger de?

JEAN.

Det är en nidvisa! Om er och mig!

FRÖKEN.

Infamt! Å, fy! Och så lömskt! —

JEAN.

Packet är alltid fegt! Och i den striden kan man endast fly!

FRÖKEN.

Fly? Men vart? Ut kommer vi inte! Och till Kristin kan vi inte gå!

JEAN.

Så! In till mig då? Nöden har ingen lag; och på mig kan ni lita, ty jag är er verkliga, uppriktiga och vördnadsfulla vän!

FRÖKEN.

Men tänk! — tänk om man söker er där?

JEAN.

Jag riglar dörren, och vill man bryta sig in, så skjuter jag! — Kom! På knä. Kom!

FRÖKEN betydelsefullt.

Lovar ni mig...?

Digitized by Google

JEAN.

Jag svär!

FRÖKEN ut hastigt till höger.

JEAN häftigt efter.

*

Balett.

Bondfolket in högtidsklädda, med blommor i hattarna; en fiolspelare i spetsen; en ankare svagdricka och en kutting brännvin, sirade med grönt, läggas upp på bordet; glas tagas fram. Därpå drickes. Sedan tar man i ring och sjunger och dansar dansleken: »Det kommo två fruar från skogen.»

När detta är gjort, gå de igen sjungande.

*

FRÖKEN

in ensam; ser förödelsen i köket; slår ihop händerna; därpå tar hon upp en pudervippa och pudrar sitt ansikte.

JEAN in; exalterad.

Där ser ni! Och ni har hört! Anser ni det möjligt att stanna här?

FRÖKEN.

Nej! Det anser jag inte? Men vad skola vi så göra!

JEAN.

Fly, resa, långt härifrån!

FRÖKEN.

Resa? Ja, men vart?

JEAN.

Till Schweiz, till italienska sjöarna; där har ni aldrig varit?

FRÖKEN.

Nej! Är det vackert där?

Digitized by Google

JEAN.

Å, en evig sommar, oranger, lagrar, å!

FRÖKEN.

Men vad ska vi sedan göra där?

JEAN.

Där sätter jag opp ett hotell med första klassens varor och första klassens kunder.

FRÖKEN.

Hotell?

JEAN.

Det är ett liv skall ni tro; oupphörligt nya ansikten, nya språk; inte en minuts ledighet till grubbel eller nerver; intet letande efter sysselsättning — då arbetet ger sig själv: natt och dag klockan som ringer, tåget som blåser, omnibussen som kommer och går; under det guldstyckena rulla på byrån. Det är ett liv!

FRÖKEN.

Ja, det är att leva! Och jag?

JEAN.

Husets härskarinna; firmans prydnad. Med ert utseende... och ert sätt — å — det är en given succès! Kolossal! Ni sitter som en drottning på kontoret och sätter slavarna i rörelse med att trycka på en elektrisk knapp; gästerna defilera inför er tron och lägga blyga sin skatt på ert bord — ni kan aldrig tro vad mänskorna darra, när de få en räkning i sin hand — jag skall salta noterna och ni skall sockra på dem med ert vackraste leende — ack! låt oss resa härifrån —

Tar upp en kommunikationstabell ur fickan.

Digitized by Google

— Genast, med nästa tåg! — vi äro i Malmö klockan sex och trettio; Hamburg åtta och fyrtio i morgon tidigt; Frankfurt-Basel en dag, och i Como genom Gotthardsbanan om, låt mig se, tre dar. Tre dar!

FRÖKEN.

Allt det där är bra! Men, Jean — du skall ge mig mod — Säg att du älskar mig! Kom och omfamna mig!

JEAN tvekande.

Jag vill — men jag törs inte! Inte här i huset mer. Jag älskar er — utan tvivel — kan ni tvivla på det?

FRÖKEN blygt, sant kvinnligt.

Ni! — Säg du! Mellan oss finns inga skrankor mer! — Säg du!

JEAN plågad.

Jag kan inte! — Det finns skrankor mellan oss ännu, så länge vi vistas i detta hus — det finns det förflutna, det finns greven — och jag har aldrig träffat någon person, som jag har sådan respekt för — jag behöver bara se hans handskar ligga på en stol, så känner jag mig liten — jag behöver bara höra klockan däroppe, så far jag ihop som en skygg häst — och när jag nu ser hans stövlar stå där så raka och kavata, så drar det i ryggen på mig!

Sparkar till stövlarna.

Vidskepelse, fördomar, som man har lärt oss från barndomen — men som man kan glömma lika lätt. Kom till ett annat land bara, där det är republik, och man står på näsan för min portiers livré — på näsan s k a man stå, se! men j a g ska det inte! Jag

Digitized by Google

är inte född till att stå på näsan, för det finns stoff i mig, det finns karaktär, och bara jag får fatt i första grenen, ska ni se mig klättra! Jag är betjänt i dag, men nästa år är jag proprietär, om tio år är jag rentier, och sedan reser jag till Rumänien, låter dekorera mig, och kan — märk väl jag säger k a n — sluta som greve!

FRÖKEN.

Vackert, vackert!

JEAN.

Ah, i Rumänien köper man sig grevetiteln, och så blir ni grevinna likafullt! Min grevinna!

FRÖKEN.

Vad bryr jag mig om allt det där, som jag nu kastar bakom mig! — Säg att du älskar mig, eljes — ja, vad är jag eljes?

JEAN.

Jag skall säga det, tusen gånger — sedan! Bara inte här! Och framför allt, inga känslor, om icke allt skall vara förlorat! Vi måste ta saken kallt, som kloka människor.

Tar upp en cigarr, snoppar och tänder den.

Sitt nu ner där! så sätter jag mig här, och så språka vi, som om ingenting skulle ha inträffat.

FRÖKEN förtvivlad.

O, min Gud! Har ni då inga känslor!

JEAN.

Jag! Det finns ingen människa så känslofull som jag; men jag kan lägga band på mig.

Digitized by Google

FRÖKEN.

Nyss kunde ni kyssa min sko — och nu!

JEAN hårt.

Ja, det var då! Nu ha vi annat att tänka på.

FRÖKEN.

Tala inte hårt till mig!

JEAN.

Nej, men klokt! En dårskap är begången, begå inte fler! Greven kan vara här när som helst och innan dess måste våra öden vara avgjorda. Vad synes er om mina planer för framtiden? Gillar ni dem?

FRÖKEN.

De synas mig rätt antagliga, men blott en fråga: till ett så stort företag fordras stort kapital; har ni det?

JEAN tuggar cigarren.

Jag! Helt visst! Jag har mina fackkunskaper, min oerhörda erfarenhet, min språkkännedom! Det är kapital som duger, vill jag tro!

FRÖKEN.

Men för det kan ni inte ens köpa en järnvägsbiljett.

JEAN.

Det är visserligen sant; men det är därför jag söker en förlagsman, som kan försträcka fonderna!

FRÖKEN.

Var finner ni den i hast?

JEAN.

Den skall ni finna, om ni vill bli min kompanjon!

Digitized by Google

FRÖKEN.

Det kan jag inte, och jag äger intet själv.

Paus.

JEAN.

Då förfaller hela saken...

FRÖKEN.

Och...

JEAN.

Det blir som det är!

FRÖKEN.

Tror ni jag stannar under detta tak som er frilla? Tror ni att jag vill låta folket peka fingret åt mig; tänker ni att jag kan se min far i ansiktet efter detta? Nej! För mig bort härifrån, från förnedringen och vanäran! — O, vad har jag gjort, min Gud, min Gud! Gråter.

JEAN.

Se så, börjar det nu på den låten! — Vad ni har gjort? Detsamma som mången före er!

FRÖKEN skriker i krampanfall.

Och nu föraktar ni mig! — Jag faller, jag faller!

JEAN.

Fall ner till mig, så skall jag lyfta er sedan!

FRÖKEN.

Vilken förfärlig makt drog mig till er? Den svages till den starke? Den fallandes till den stigandes! Eller var det kärlek? Kärlek detta? Vet ni vad kärlek är?

Digitized by Google

JEAN.

Jag? Jo, det vill jag lova; tror ni inte jag varit med förr?

FRÖKEN.

Vilket språk ni talar, och vilka tankar ni tänker!

JEAN.

Så har jag lärt, och sådan är jag! Var nu inte nervös och spela inte fin, för nu äro vi lika goda kålsupare! — Se så, min flicka lilla, kom så ska jag bjuda dig på ett glas extra!

Öppnar bordslådan och tar fram vinbuteljen; fyller två begagnade glas.

FRÖKEN.

Var har ni fått det där vinet ifrån?

JEAN.

Från källarn!

FRÖKEN.

Min fars bourgogne!

JEAN.

Duger det inte åt mågen?

FRÖKEN.

Och jag dricker öl! Jag!

JEAN.

Det visar bara att ni har sämre smak än jag.

FRÖKEN.

Tjuv!

JEAN.

Tänker ni skvallra?

Digitized by Google

FRÖKEN.

Å, å! Medbrottsling till en hustjuv! Har jag varit rusig, har jag gått i drömmen denna natt? Midsommarnatten! De oskyldiga lekarnes fest...

JEAN.

Oskyldiga, hm!

FRÖKEN går fram och åter.

Finns det någon människa på jorden i denna stund, som är så olycklig som jag!

JEAN.

Varför är ni det? Efter en sådan erövring! Tänk på Kristin därinne! Tror ni inte att hon också har känslor!

FRÖKEN.

Jag trodde det nyss, men jag tror det inte mer! Nej, dräng är dräng...

JEAN.

Och hora är hora!

FRÖKEN
på knä med knäppta händer.

O, Gud i himmelen, gör slut på mitt eländiga liv! Tag mig bort från denna smuts, som jag sjunker i! Rädda mig! Rädda mig!

JEAN.

Jag kan inte neka att det gör mig ont om er! När jag låg i löksängen och såg er i rosengården, så... jag ska säga det nu... hade jag samma fula tankar som alla pojkar.

FRÖKEN.

Och ni som ville dö för mig!

Digitized by Google

JEAN.

I havrelårn? Det vara bara prat.

FRÖKEN.

Lögn således!

JEAN börjar bli sömnig.

Närapå! Historien har jag visst läst i en tidning om en sotare, som lade sig i en vedlår med syrener, därför att han blev stämd för barnuppfostringshjälp...

FRÖKEN.

Jaså, ni är sådan...

JEAN.

Vad skulle jag hitta på; det ska ju alltid vara på grannlåter man fångar fruntimmer!

FRÖKEN.

Usling!

JEAN.

Merde!

FRÖKEN.

Och nu har ni sett höken på ryggen...

JEAN.

Inte precis på ryggen...

FRÖKEN.

Och jag skulle bli första grenen...

JEAN.

Men grenen var rutten...

FRÖKEN.

Jag skulle bli skylten på hotellet...

JEAN.

Och jag hotellet...

Digitized by Google

FRÖKEN.

Sitta innanför er disk, locka era kunder, förfalska era räkningar...

JEAN.

Det skulle jag själv...

FRÖKEN.

Att en människosjäl kan vara så djupt smutsig!

JEAN.

Tvätta'n då!

FRÖKEN.

Lakej, domestik, stig upp när jag talar!

JEAN.

Domestik-frilla, lakej-slinka, håll mun och gå ut härifrån. Skall du komma och förehålla mig att jag är rå? Så rått som du uppfört dig i afton har aldrig någon av mina vederlikar uppfört sig. Tror du att någon piga antastar manfolk som du? Har du sett någon flicka av min klass bjuda ut sig på det sättet? Sådant har jag bara sett bland djur och fallna kvinnor!

FRÖKEN krossad.

Det är rätt; slå mig; trampa mig; jag har icke förtjänat bättre. Jag är en usling; men hjälp mig! Hjälp mig ut ur detta, om det finns någon möjlighet!

JEAN blidare.

Jag vill inte skämma ut mig med att avstå min andel i hedern att ha förfört; men tror ni att en person i min ställning skulle ha vågat att kasta ögonen upp till er, om ni ej själv skickat inbjudningen! Jag sitter ännu förvånad...

Digitized by Google

FRÖKEN.

Och stolt...

JEAN.

Varför inte? Ehuru jag må bekänna att segern var mig för lätt för att egentligen kunna ge något rus.

FRÖKEN.

Slå mig mera!

JEAN reser sig.

Nej! Förlåt mig i stället för vad jag sagt! Jag slår icke en avväpnad och allra minst ett fruntimmer. Jag kan inte neka till att det å ena sidan gläder mig ha fått se att det bara var kattgull som bländat oss därnere, att ha fått se att höken bara var grå på ryggen också, att det var puder på den fina kinden, och att det kunde vara svarta kanter på de slipade naglarne, att näsduken var smutsig, fastän den luktade parfym...! men det pinar mig å andra sidan ha sett att det jag själv strävade till, icke var något högre, solidare; det pinar mig se er sjunken så djupt, att ni är långt under er kokerska; det pinar mig som att se höstblommorna piskas sönder av regnet och förvandlas i smuts.

FRÖKEN.

Ni talar som ni redan stode över mig?

JEAN.

Det gör jag också: ser ni jag skulle kunna förvandla er till grevinna, men ni kan aldrig göra mig till greve.

FRÖKEN.

Men jag är född av en greve, och det kan aldrig ni bli!

Digitized by Google

JEAN.

Det är sant: men jag skulle kunna föda grevar — om...

FRÖKEN.

Men ni är en tjuv; det är inte jag.

JEAN.

Tjuv är icke det värsta! Det finns sämre sort! Och för övrigt: när jag tjänar i ett hus, anser jag mig på visst sätt som medlem av familjen, som barn i huset, och man räknar icke det för stöld att barnen snatta ett bär av fulla buskar!

Hans passion vaknar upp igen.

Fröken Julie, ni är en härlig kvinna, alldeles för god åt en sådan som mig! Ni har varit rov för en berusning, och ni vill dölja felet genom att inbilla er att ni älskar mig! Det gör ni inte, om inte möjligen mitt yttre lockar er — och då är er kärlek inte bättre än min — men jag kan aldrig nöja mig med att vara blotta djuret åt er, och er kärlek kan jag aldrig väcka.

FRÖKEN.

Är ni säker på det?

JEAN.

Ni vill säga att det kan gå för sig! — Att jag skulle kunna älska er, ja, utan tvivel! Ni är skön, ni är fin — Nalkas henne och fattar hennes hand. — bildad, älskvärd när ni vill, och den mans låga ni har väckt slocknar troligen aldrig.

Lägger armen om hennes liv.

Digitized by Google

Ni är som glödgat vin med starka kryddor, och en kyss av er...

Han söker föra henne ut; men hon sliter sig sakta lös.

FRÖKEN.

Lämna mig! — Inte på det sättet vinner ni mig!

JEAN.

Hur då? — Inte på det sättet! Inte smekningar och vackra ord; inte omtanke om framtiden, räddning ur förnedring! Hur då?

FRÖKEN.

Hur? Hur? Jag vet inte? — Inte alls! — Jag avskyr er som jag avskyr råttor, men jag kan inte fly er!

JEAN.

Fly med mig!

FRÖKEN rätar på sig.

Fly? Ja, vi ska fly! — Men jag är så trött! Ge mig ett glas vin!

Jean slår i vin.

FRÖKEN ser på sitt ur.

Men vi ska tala först; vi ha ännu lite tid på oss.

Dricker ett glas; räcker fram glaset efter mer.

JEAN.

Drick inte så omåttligt, ni blir rusig!

FRÖKEN.

Vad skulle det göra?

JEAN.

Vad det skulle göra? Det är simpelt att berusa sig! — Vad ville ni säga mig nu?

Digitized by Google

FRÖKEN.

Vi ska fly! Men vi ska tala först, det vill säga, jag skall tala, för det är bara ni som talat hittills. Ni har berättat ert liv, nu vill jag berätta mitt, så känna vi varandra i botten, innan vi börja vandringen tillsammans.

JEAN.

Ett ögonblick! Förlåt! Tänk efter, om ni inte ångrar er efteråt, då ni givit ert livs hemligheter till pris!

FRÖKEN.

Är ni inte min vän?

JEAN.

Jo ibland! Men lita inte på mig.

FRÖKEN.

Ni säger så bara; — och för övrigt: mina hemligheter känner eljes var man. — Ser ni, min mor var av ofrälse härkomst, något mycket enkelt. Hon var uppfostrad i sin tids läror om jämlikhet, kvinnans frihet och allt det där; och hon hade en avgjord ovilja för äktenskapet. När därför min far friade till henne, svarade hon att hon aldrig ville bli hans hustru, men ... så blev hon det ändå. Jag kom till världen — mot min mors önskan efter vad jag kunnat förstå. Nu skulle jag av min mor uppfostras till ett naturbarn och till på köpet få lära allt vad en gosse får lära, att jag skulle bli ett exempel på, huru kvinnan var lika god som mannen. Jag fick gå i gosskläder, lära mig sköta hästar, men icke gå i lagårn; jag måste rykta och sela på och gå på jakt, ja till och med försöka lära jordbruk! Och på gården sattes männen till kvinnosysslor, och kvinnor till manssysslor — med

Digitized by Google

den påföljd, att egendomen höll på att gå under, och vi blevo till åtlöje på trakten. Slutligen måtte min far ha vaknat ur förtrollningen och han gjorde revolt, så att allt ändrades efter hans önskan. Min mor blev sjuk — vilken sjukdom det var, vet jag inte — men hon hade ofta kramp, gömde sig på vinden och i trädgården, och kunde bli ute hela natten. Så inträffade den stora eldsvådan som ni hört omtalas. Huset, stallet och ladugården brunno av, och det under omständigheter som läto misstänka mordbrand, ty olyckan inträffade dagen efter assuranskvartalets utgång, och premierna, som insänts av min far, blevo genom budets slarv fördröjda, så att de ej hunno fram i rättan tid.

Hon fyller glaset och dricker.

JEAN.

Drick inte mer!

FRÖKEN.

Å, vad gör det! — Vi stodo på bar backe och måste sova i vagnarna. Min far visste icke var han skulle få pengar till husens uppbyggande. Då inger mor honom det rådet att söka låna av en ungdomsvän till henne, en tegelfabrikant här i närheten. Far lånar, men får icke betala någon ränta, vilket förvånade honom. Och så blev gården uppbyggd! —

Dricker igen.

Vet ni vem som bränt av gården?

JEAN.

Er fru mor!

FRÖKEN.

Vet ni vem tegelfabrikanten var?

Digitized by Google

JEAN.

Er mors älskare?

FRÖKEN.

Vet ni vems pengarna voro?

JEAN.

Tyst lite — nej, det vet jag inte?

FRÖKEN.

Det var min mors!

JEAN.

Grevens alltså, om det icke var paktum?

FRÖKEN.

Det fanns intet paktum! — Min mor hade en liten förmögenhet, som hon icke ville ha under min fars förvaltning, och därför satte hon in dem hos — vännen.

JEAN.

Som knep dem!

FRÖKEN.

Alldeles riktigt! Han behöll dem! — Detta allt kommer till min fars kännedom; han kan inte göra process, inte betala sin hustrus älskare, inte bevisa att det är hustruns pengar! — Det var min mors hämnd för att han tog väldet i huset. — Den gången höll han på att skjuta sig! — det gick rykten att han gjort det och misslyckats! Men han lever opp, och min mor får umgälla sina handlingar! Det var fem år för mig, må ni tro! Jag sympatiserade med min far, men jag tog dock parti för min mor, emedan jag icke kände omständigheterna. Av henne hade jag lärt misstro och hat mot mannen — ty hon hatade manfolk efter vad ni hört — och jag svor henne, att aldrig bli en mans slavinna.

Digitized by Google

JEAN.

Och så förlovade ni er med kronofogden!

FRÖKEN.

Just därför, att han skulle bli min slav.

JEAN.

Och det ville han inte?

FRÖKEN.

Han ville nog, men han fick inte! Jag ledsnade på honom!

JEAN.

Jag såg det — på stallgårn?

FRÖKEN.

Vad såg ni?

JEAN.

Det jag såg — hur han slog opp förlovningen.

FRÖKEN.

Det är lögn! Det var jag som slog upp! Har han sagt att det var han, den uslingen?

JEAN.

Det var nog ingen usling! Ni hatar manfolk, fröken?

FRÖKEN.

Ja! — För det mesta! Men ibland — när svagheten kommer, å fy!

JEAN.

Ni hatar mig också?

FRÖKEN.

Gränslöst! Jag skulle vilja låta döda er som ett djur...

Digitized by Google

JEAN.

Som man skyndar sig att skjuta en galen hund. Inte så?

FRÖKEN.

Just så!

JEAN.

Men nu finns ingenting att skjuta med — och inte någon hund! Vad ska vi då göra?

FRÖKEN.

Resa!

JEAN.

För att pina ihjäl varandra?

FRÖKEN.

Nej — för att njuta, två dar, åtta dar, så länge man kan njuta, och så — dö...

JEAN.

Dö? Så dumt! Då tycker jag det är bättre sätta upp hotell!

FRÖKEN utan att höra Jean.

— vid Comosjön, där solen alltid skiner, där lagerträden grönska om julen och orangerna glöda.

JEAN.

Comosjön är en regnhåla, och jag såg inga oranger där annat än i kryddbodarna; men det är en god främlingsort, för det finns mycket villor som uthyras åt älskande par, och det är en mycket tacksam industri — vet ni varför —? Jo, de göra hyreskontraktet på halvår — och så resa de efter tre veckor!

FRÖKEN naivt.

Varför efter tre veckor?

Digitized by Google

JEAN.

De bli osams förstås! men hyran ska betalas likafullt! Och så hyr man ut igen. Och så går det undan för undan, för kärleken räcker till — fastän den inte varar så länge!

FRÖKEN.

Ni vill inte dö med mig?

JEAN.

Jag vill inte dö alls! Emedan jag både tycker om att leva och därför att jag anser självmord vara ett brott emot försynen, som har gett oss livet.

FRÖKEN.

Ni tror på Gud, ni?

JEAN.

Ja visst gör jag det! Och jag går i kyrkan varannan söndag. — Uppriktigt talat, nu är jag trött på det här, och nu går jag och lägger mig.

FRÖKEN.

Jaså, och ni tror att jag låter mig nöja med det? Vet ni vad en man är skyldig en kvinna som han skämt?

JEAN

tar opp portemonnän och kastar ett silvermynt på bordet.

Var så god! Jag vill inte vara skyldig något!

FRÖKEN

utan att låtsas märka skymfen.

Vet ni vad lagen stadgar...

JEAN.

Tyvärr stadgar inte lagen något straff för kvinna som förför man!

Digitized by Google

FRÖKEN

Ser ni någon annan utväg än att vi resa, viga oss och skiljas?

JEAN.

Och om jag vägrar att ingå mésalliancen?

FRÖKEN.

Mésalliancen...

JEAN.

Ja, min! Ser ni: jag har finare anor än ni, för jag har ingen mordbrännerska i min släkt!

FRÖKEN.

Kan ni veta det?

JEAN.

Ni kan inte veta motsatsen, för vi hålla inga stamtavlor — annat än i polisen! Men er stamtavla har jag läst om i en bok på salongsbordet. Vet ni vem er stamfar var? Det var en mjölnare, hos vars hustru kungen fick sova en natt under danska kriget. Såna anor har inte jag! Jag har inte alls några anor, men jag kan bli en ana själv!

FRÖKEN.

Det har jag för att jag öppnat mitt hjärta för en ovärdig, för att jag givit min familjs ära...

JEAN.

Vanära! — Ja ser ni, jag sa det! Man ska inte dricka, för då pratar man! Och man s k a inte prata!

FRÖKEN.

O, vad jag ångrar mig! — Vad jag ångrar mig! — Och om ni åtminstone älskade mig!

Digitized by Google

JEAN.

För sista gången — vad menar ni? Ska jag gråta, ska jag hoppa över ridspö, ska jag kyssa er, narra er till Comosjön på tre veckor, och så... vad ska jag? vad vill ni? detta börjar bli pinsamt! Men så är det att gå och sticka näsan i fruntimmersaffärer! Fröken Julie! Jag ser att ni är olycklig, jag vet att ni lider, men jag kan icke förstå er. Inte ha vi såna där choser för oss; inte ha vi något hat emellan oss! Vi älska som lek, när arbetet ger oss tid; men vi ha inte tid hela dan och hela natten som ni! Jag anser er vara sjuk; ni är bestämt sjuk.

FRÖKEN.

Ni skall vara god emot mig, och nu talar ni som en människa.

JEAN.

Ja, men var människa själv! Ni spottar på mig och ni tillåter inte att jag torkar av mig — på er!

FRÖKEN.

Hjälp mig, hjälp mig; säg bara vad jag skall göra — vart jag ska ta vägen?

JEAN.

I Jesu namn, om jag visste det själv!

FRÖKEN.

Jag har varit rasande, jag har varit galen, men kan det då inte finnas någon räddning!

JEAN.

Stanna och var lugn! Ingen vet något.

FRÖKEN.

Omöjligt! Folket vet det och Kristin vet det!

Digitized by Google

JEAN.

Det veta de icke, och de kunna aldrig tro något dylikt!

FRÖKEN dröjande.

Men — det kan ske en gång till!

JEAN.

Det är sant!

FRÖKEN.

Och följderna?

JEAN skrämd.

Följderna! — Var har jag haft mitt huvud att jag inte tänkt på det? Ja, då finns bara ett — härifrån! Genast! Jag följer er ej, ty då är allt förlorat, utan ni måste resa ensam — ut — vart som helst!

FRÖKEN.

Ensam? Vart? — Det kan jag inte!

JEAN.

Ni måste! Och det innan greven är tillbaka! Stannar ni, så vet vi hur det kommer att gå! Har man en gång felat, så vill man fortsätta, efter som skadan redan är skedd... Så blir man djärvare och djärvare och — till sist står man där uppdagad! Alltså res! Skriv sedan till greven och bekänn allt, utom att det var jag! Och det kan han ju inte gissa! Jag tror aldrig heller han är angelägen få veta det!

FRÖKEN.

Jag skall resa, om ni följer med!

JEAN.

Är ni rasande, människa? Fröken Julie skulle rymma med sin betjänt! Det stode i tidningarna i övermorgon, och det överlevde aldrig greven!

Digitized by Google

FRÖKEN.

Jag kan inte resa! Jag kan inte stanna! Hjälp mig! Jag är så trött, så gränslöst trött. — Befall mig! Sätt mig i rörelse, för jag kan inte tänka mer, inte handla mer...!

JEAN.

Ser ni nu sådant kräk ni är! Varför borstar ni opp er och sätter näsan i vädret som om ni skulle vara skapelsens herrar! Nå: jag skall befalla er! Gå opp och kläd er; förse er med respengar och kom så ner!

FRÖKEN halvhögt.

Följ med opp!

JEAN.

På ert rum? — Nu är ni galen igen!

Tvekar ett ögonblick.

Nej! Gå, genast!

Tar hennes hand och leder henne ut.

FRÖKEN i det hon går.

Tala då vänligt till mig, Jean!

JEAN.

En befallning låter alltid ovänlig; känn på! känn på!

JEAN

ensam; drar en suck av lättnad; sätter sig vid bordet; tar fram en annotationsbok och penna; räknar högt då och då; stumt minspel, tills KRISTIN kommer in kyrkklädd, med en nattkappa och en vit halsduk i handen.

KRISTIN.

Herre Jesus, vad här ser ut! Vad har ni tagit er till för slag?

Digitized by Google

JEAN.

Ah, det är fröken som dragit in folket. Har du sovit så hårt, att du inte hört något?

KRISTIN.

Jag har sovit som en stock!

JEAN.

Och körkklädd redan?

KRISTIN.

Jaa! Han har ju lovat att följa med mig till skrift i dag!

JEAN.

Ja, det var ju så sant det! — Och där har du skruden! Så kom då!

Sätter sig, Kristin börjar klä på honom nattkappan och vita halsduken. Paus.

JEAN sömnigt.

Vad är det för evangelium i dag?

KRISTIN.

Det är väl om Johannes Döparen halshugges, kan jag tänka!

JEAN.

Det blir nog fasligt långt det där! — Aj, du stryper mig! — O, jag är så sömnig, så sömnig!

KRISTIN.

Ja, vad har han gjort oppe hela natten; han är ju alldeles grön i ansiktet?

JEAN.

Jag har suttit här och pratat med fröken Julie.

Digitized by Google

KRISTIN.

Den vet då inte vad som passar sig, den människan!

Paus.

JEAN.

Hör du Kristin, du!

KRISTIN.

Nåå?

JEAN.

Det är underligt i alla fall när man tänker efter. — Hon!

KRISTIN.

Vad är det som är så underligt?

JEAN.

Alltihop!

Paus.

KRISTIN
ser på glasen, som stå halvtömda på bordet.

Har ni druckit också tillsammans?

JEAN.

Ja!

KRISTIN.

Fy! — Se mig i ögonen!

JEAN.

Ja!

KRISTIN.

Är det möjligt? Är det möjligt?

JEAN efter betänkande.

Ja! Det är det!

Digitized by Google

KRISTIN.

Usch! Det hade jag ändå aldrig kunnat tro! Nej, fy! Fy!

JEAN.

Du är väl inte svartsjuk på henne?

KRISTIN.

Nej, inte på henne! Om det hade varit Clara eller Sofi; då hade jag rivit ut ögonen på dig! — Ja, det är så nu en gång; varför det vet jag inte. — Nej, det var otäckt!

JEAN.

Är du ond på henne, då!

KRISTIN.

Nej, men på honom! Det var illa gjort, mycket illa! Stackars flicka! — Nej, vet någon! jag vill inte vara här i huset längre; när man inte kan ha respekt för sitt husbondfolk.

JEAN.

Varför skall man ha respekt för dem?

KRISTIN.

Ja, säg det, han som är så knipslug! Men inte vill han tjäna åt folk som bär sig oanständigt åt? Va? Man skämmer ut sig själv med det, tycker jag.

JEAN.

Ja, men det är ju en tröst för oss att de andra inte äro en bit bättre än vi!

KRISTIN.

Nej, det tycker jag inte; för äro inte de bättre, så är det ingenting att sträva efter att bli bättre folk. — Och tänk på greven! Tänk på honom, som har

Digitized by Google

haft så mycken sorg i sin dar! Nej, jag vill inte vara här i huset mer! — Och med en sån där som han! Om det hade varit kronofogden; om det hade varit en bättre karl...

JEAN.

Vad för slag?

KRISTIN.

Jaja! Han är nog bra för sig, men det är skillnad på folk och folk i alla fall. — Nej, detta kan jag aldrig förgäta. — Fröken som var så stolt, så från mot manfolk, så man aldrig ville tro att hon skulle gå sta och ge sig — — — och åt en sådan! Hon som höll på att låta skjuta Diana stackare för att hon sprang efter grindstugans mops! — Ja, jag säger det! — Men här vill jag inte vara längre, och till tjugufjärde oktober går jag min väg.

JEAN.

Och sedan?

KRISTIN.

Ja, efter vi kommit på tal om det, så vore på tiden att han såg sig om efter något, efter som vi ju ändå ska gifta oss.

JEAN.

Ja, vad skulle jag se mig om efter? En sån här plats kan jag inte få som gift.

KRISTIN.

Nej, det förstår sig! Och han kan väl ta en portvaktarsyssla eller söka sig in som vaktmästare i något verk. Kronans kaka är knapp, men den är säker, och så får hustru och barn pension...

JEAN med en grimas.

Det är mycket bra det där, men inte är det i min genre att så straxt börja tänka på att dö för hustru

Digitized by Google

och barn. Jag får erkänna att jag verkligen hade lite högre vyer.

KRISTIN.

Hans vyer, ja! han har skyldigheter också! Tänk på dem, han!

JEAN.

Du ska inte reta mig med att tala om skyldigheter, jag vet nog vad jag har att göra ändå! Lyss utåt. Det här ha vi emellertid god tid att fundera över. Gå nu in och gör dig i ordning, så gå vi till körkan.

KRISTIN.

Vem är det som vandrar däroppe?

JEAN.

Jag vet inte jag, om inte det är Clara.

KRISTIN går.

Det kan väl aldrig vara greven heller, som kommit hem så ingen hört honom.

JEAN rädd.

Greven? Nej, det kan jag aldrig tro, för då skulle han nog ha ringt.

KRISTIN går.

Ja, Gud hjälpe oss! Aldrig har jag varit med om slikt.

Solen har nu gått upp och lyser på parkens trädtoppar; skenet flyttar sig småningom, tills det snett faller in genom fönsterna.

JEAN

går till dörren och ger ett tecken.

FRÖKEN

in resklädd med en liten fågelbur, höljd av en handduk, och vilken hon ställer på en stol.

Nu är jag färdig.

Digitized by Google

JEAN.

Tyst! Kristin är vaken!

FRÖKEN
ytterligt nervöst det följande.

Misstänkte hon någonting?

JEAN.

Hon vet ingenting alls! Men min Gud, så ni ser ut!

FRÖKEN.

Hur? Ser jag ut?

JEAN.

Ni är blek som ett lik och — förlåt, men ni är smutsig i ansiktet.

FRÖKEN.

Låt mig tvätta mig då! — Så!

Hon går till handfatet och tvättar ansikte och händer.

Ge mig en handduk! — Å — det är solen som går opp!

JEAN.

Och då spricker trollet!

FRÖKEN.

Ja, det är trollen som varit ute i natt! — Men, Jean, hör på! Följ med, för nu har jag medel!

JEAN tvekande.

Tillräckligt?

FRÖKEN.

Tillräckligt att börja med! Följ mig, för jag kan inte resa ensam i dag. Tänk, midsommardagen, på ett kvalmigt tåg, inpackad bland massor av folk, som ska gapa på en; stå stilla på stationerna, när

Digitized by Google

man ville flyga. Nej, jag kan inte, jag kan inte! Och så komma minnena; barndomens minnen av midsommardagar med den lövade kyrkan — björklöv och syrener; middagen med det dukade bordet, släktingarna, vännerna; eftermiddagen i parken, dans, musik, blommor och lekar! Å! man flyr, flyr, men minnena följa på packvagnen, och ångern och samvetskvalen!

JEAN.

Jag ska följa er — men nu genast, innan det blir för sent. Nu på ögonblicket!

FRÖKEN.

Så kläd på er då!

Tar fågelburen.

JEAN.

Men intet bagage! Då äro vi röjda!

FRÖKEN.

Nej, ingenting! Bara det man kan ha i kupén.

JEAN har tagit sin hatt.

Vad har ni där för slag? Vad är det?

FRÖKEN.

Det är bara min grönsiska! Den vill jag inte lämna!

JEAN.

Se så där ja! Ska vi nu ha fågelbur med! Ni är ju rasande! Släpp buren!

FRÖKEN.

Mitt enda jag tar med från hemmet; den enda levande varelse som håller av mig, sedan Diana blev mig otrogen! Var inte grym! Låt mig få ta den med!

Digitized by Google

JEAN.

Släpp buren, säger jag — och tala inte så högt — Kristin hör oss!

FRÖKEN.

Nej, jag lämnar den inte i främmande händer! Döda den då hellre!

JEAN.

Ta hit kräket då, så ska jag nacka den!

FRÖKEN.

Ja, men inte göra den illa! Inte... nej, jag kan inte!

JEAN.

Tag hit; jag kan jag!

FRÖKEN

tar ut fågeln ur buren och kysser den.

Å, min lilla Serine, ska du dö ifrån din matmor nu?

JEAN.

Var god och gör inga scener; det gäller ju ert liv, er välfärd! Så, fort!

Rycker fågeln av henne; bär till huggkubben och tar köksyxan.

FRÖKEN vänder sig bort.

JEAN.

Ni skulle ha lärt er slakta kycklingar i stället för att skjuta med revolver — Hugger till. — så skulle ni inte dånat för en blodsdroppe!

FRÖKEN skriker.

Döda mig också! Döda mig! Ni som kan slakta ett oskyldigt djur utan att darra på handen. O, jag

Digitized by Google

hatar och avskyr er; det är blod emellan oss! Jag förbannar den stund jag såg er, jag förbannar den stund jag föddes i min moders liv!

JEAN.

Ja, vad hjälper det att ni bannar! Gå!

FRÖKEN

närmar sig huggkubben, liksom dragen dit mot sin vilja.

Nej, jag vill inte gå ännu; jag kan inte... jag måste se... tyst! det kör en vagn därute —

Lyss utåt, allt under det hon håller ögonen fästa på kubben och yxan.

Tror ni inte att jag kan se blod! Tror ni att jag är så svag... å — jag skulle vilja se ditt blod, din hjärna på en träkubbe — jag skulle vilja se hela ditt kön simma i en sjö som den där... jag tror jag skulle kunna dricka ur din huvudskål, jag skulle vilja bada mina fötter i din bröstkorg och jag skulle kunna äta ditt hjärta helstekt! — Du tror att jag är svag; du tror att jag älskar dig, därför att min livsfrukt åtrådde ditt frö; du tror att jag vill bära din avföda under mitt hjärta och nära den med mitt blod — föda ditt barn och ta ditt namn! Hör du, vad heter du? jag har aldrig hört ditt tillnamn — du har väl inte något kan jag tro. Jag skulle bli fru »Grindstugan» — eller madam »Sopbacken» — du hund, som bär mitt halsband, du dräng, som bär mitt bomärke i dina knappar — jag dela med min köksa, rivalisera med min piga! Å! å! å! — Du tror att jag är feg och vill fly! Nej, nu stannar jag — och så må åskan gå! Min far kommer hem... finner sin chiffonjé uppbruten... sina pengar borta! Så ringer han — på den där klockan... två tag efter betjänten

Digitized by Google

— och så skickar han efter länsman... och så talar jag om allt! Allt! Å, det skall bli skönt att få ett slut — bara det ville bli slut! — Och så får han slag och dör!... Så bli vi slut allihop — — och så blir det lugn... ro!... evig vila! — — — Och så krossas vapnet mot likkistan — grevesläkten är slocknad — — och betjäntätten fortsätter på ett barnhus... vinner lagrarne i en rännsten och slutar i ett fängelse!

JEAN.

Nu är det kungablodet som talar! Bra, fröken Julie! Stoppa nu mjölnarn i säcken bara!

KRISTIN
in kyrkklädd med psalmbok i handen.

FRÖKEN
skyndar emot henne och faller i hennes armar, liksom för att söka skydd.

Hjälp mig, Kristin! Hjälp mig mot denne man!

KRISTIN orörlig och kall.

Vad är det nu för spektakel på helgdagsmorgon!

Ser på huggkubben.

Och så ni svinat till här! — Vad vill det här betyda? Och så ni skriker och väsnas!

FRÖKEN.

Kristin! Du är en kvinna och du är min vän! Akta dig för denna usling!

JEAN litet skygg och förlägen.

Medan damerna resonera, så går jag in och rakar mig!

Glider ut till höger.

Digitized by Google

FRÖKEN.

Du skall förstå mig; och du skall höra på mig!

KRISTIN.

Nej, jag förstår mig verkligen inte på såna här slinkerier! Vart ska hon ta vägen så här resklädd — och han står med hatten på — va? — va? —

FRÖKEN.

Hör mig, Kristin; hör på mig, så skall jag tala om allt — — —

KRISTIN.

Jag vill inte veta någonting...

FRÖKEN.

Du måste höra mig...

KRISTIN.

Vad är det om? Är det om dumheterna med Jean! Ja si det bryr jag mig inte alls om, för det lägger jag mig inte i. Men tänker hon narra honom att schappa, så ska vi sätta p för det!

FRÖKEN ytterligt nervös.

Försök nu att vara lugn Kristin och hör på mig! Jag kan inte stanna här och Jean kan inte stanna här — vi måste således resa...

KRISTIN.

Hm, hm!

FRÖKEN ljusnar.

Men ser du, nu fick jag en idé — om vi skulle resa alla tre — utomlands — till Schweiz och sätta opp ett hotell tillsammans. — — Jag har pengar, ser du — — och Jean och jag skulle stå för det hela — och du, hade jag tänkt, skulle ta köket...

Digitized by Google

Blir det inte bra! — — — Säg ja nu! Och kom med oss, så är allting arrangerat! — — — Säg ja! då!

Omfamnar Kristin och klappar henne.

KRISTIN kall och eftertänksam.

Hm, hm!

FRÖKEN presto tempo.

Du har aldrig varit ute och rest, Kristin — du ska ut och se dig om i världen. Du kan aldrig tro så roligt det är att resa på tåg — nya människor oupphörligt — — nya länder — och så kommer vi till Hamburg och ser på zoologiska trägårn i förbifarten — det tycker du om — och så gå vi i teatern och hör på operan — och när vi kommer till München, så ha vi museerna, du, och där är Rubens och Rafael, de där stora målarne som du vet — — Du har ju hört talas om München där kung Ludvig bodde — kungen, vet jag, som blev vansinnig. — — Och så ska vi se hans slott — han har slott ännu, som äro inredda alldeles som i sagorna — och därifrån är inte långt till Schweiz — med Alperna du — tänk Alperna med snö på mitt i sommarn — och där växer det apelsiner och lagrar, som äro gröna hela året om — — —

JEAN syns i högra kulissen, strykande sin rakkniv på en rem, som han håller med tänderna och vänstra handen; lyss förnöjd på samtalet och nickar bifall då och då.

FRÖKEN tempo prestissimo.

— Och där ta vi ett hotell — och jag sitter vid kassan, medan Jean står och tar emot de resande... går ut och handlar... skriver brev — — Det blir ett liv, må du tro — så blåser tåget, så kommer omnibussen, så ringer det i våningen, så ringer det

Digitized by Google

i restaurangen — — och så skriver jag ut räkningarne — och jag kan salta dem jag... Du kan aldrig tro så blyga de resande är, när de ska betala räkningen! — Och du — du sitter som hovmästarinnan i köket. — Du ska naturligtvis inte stå vid spisen själv — och du får lov att gå fint och nätt klädd, när du ska visa dig för folk — och du med ditt utseende — — ja jag smickrar dig inte — du kan nog knipa dig en man en vacker dag! en rik engelsman, ser du — — det folket är så lätt att — Saktar av. — fånga — — — och så blir vi rika — och bygger oss en villa vid Comosjön — det regnar visserligen lite ibland där — men — Domnar av. — solen skall väl skina också någon gång — — — fastän det ser mörkt ut — — — och — så — annars kan vi ju resa hem igen — och komma tillbaka — Paus. — — — hit — eller någon annan stans — — —

KRISTIN.

Hör nu! Tror fröken själv på det där?

FRÖKEN tillintetgjord.

Om jag tror på det själv?

KRISTIN.

Ja!

FRÖKEN trött.

Jag vet inte; jag tror inte på någonting mer.

Hon faller ner på bänken; lägger huvudet mellan armarne på bordet.

Ingenting! Ingenting alls!

KRISTIN
vänder sig åt höger där Jean står.

Jaså, han tänkte rymma!

Digitized by Google

JEAN

snopen, lägger ifrån sig rakkniven på bordet.

Rymma? Det är nu för mycket sagt! Du hörde ju frökens projekt, och fastän hon är trött nu efter nattvaket, kan det projektet mycket väl utföras!

KRISTIN.

Hör nu han! Var det meningen att jag skulle bli köksa hos den där...

JEAN skarpt.

Var så god och begagna ett städat språk, när du talar vid din matmor! Förstår du det?

KRISTIN.

Matmor!

JEAN.

Ja!

KRISTIN.

Nej hör! Hör på den!

JEAN.

Ja, hör på du, det kan du behöva, och prata lite mindre! Fröken Julie är din matmor, och för samma sak som du missaktar henne nu, borde du missakta dig själv!

KRISTIN.

Jag har alltid haft så mycket aktning för mig själv — — —

JEAN.

— att du kunnat missakta andra! —

KRISTIN.

— så att jag aldrig sänkt mig under mitt stånd. Kom och säg att grevens kokerska haft något med ryktarn eller svindrängen! Kom och säg det!

Digitized by Google

JEAN.

Ja, du har fått att göra med en fin karl, det är tur för dig!

KRISTIN.

Jo, det är en fin karl som säljer grevens havra från stallet — — —

JEAN.

Det ska du tala om, som tar procent på kryddbovarorna och låter muta dig av slaktarn!

KRISTIN.

Vad för slag?

JEAN.

Och du kan inte ha respekt för ditt herrskap längre! Du, du, du!

KRISTIN.

Kommer han med nu till körkan? Han kan behöva en god predikan på sin bragd!

JEAN.

Nej, jag går inte i körkan i dag; du får gå ensam och skrifta dina bedrifter!

KRISTIN.

Ja, det skall jag göra, och jag skall komma hem med förlåtelse, så att det räcker åt honom med! Frälsarn har lidit och dött på kòrset för alla våra synder, och om vi nalkas honom med tro och botfärdigt sinne, så tar han all vår skuld på sig.

JEAN.

Också kryddbosynderna?

FRÖKEN.

Tror du det, Kristin?

Digitized by Google

KRISTIN.

Det är min levande tro, så sant jag står här, och det är min barnatro, som jag bevarat från ungdomen, fröken Julie. Och där synden överflödar, där överflödar nåden!

FRÖKEN.

Ack, om jag hade din tro! Ack, om...

KRISTIN.

Ja, men si, den kan man inte få, utan Guds särskilda nåd, och det är inte allom givet att få den — — —

FRÖKEN.

Vilka får den då?

KRISTIN.

Det är nådaverkets stora hemlighet det, ser fröken, och Gud har inte anseende till personen, utan där skola de yttersta vara de främsta...

FRÖKEN.

Ja, men då har han ju anseende till de yttersta?

KRISTIN fortsätter.

— och det är lättare för en kamel att gå igenom ett nålsöga än för en rik att komma in i Guds rike! Si, så är det, fröken Julie! Nu går jag emellertid — ensam, och i förbigående ska jag säga åt stalldrängen att han inte lämnar ut några hästar, i fall någon skulle vilja resa, innan greven kommer hem! — Adjö! Går.

JEAN.

En sådan djävul! — Och allt detta för en grönsiskas skull! —

Digitized by Google

FRÖKEN slö.

Låt grönsiskan vara! — — Ser ni någon utväg, ur detta, något slut på detta?

JEAN funderar.

Nej!

FRÖKEN.

Vad skulle ni göra i mitt ställe?

JEAN.

I ert? Vänta nu? — Som välboren, som kvinna, som — sjunken. Jag vet inte — jo! nu vet jag!

FRÖKEN
tar rakkniven och gör en gest.

Så här?

JEAN.

Ja! — Men jag skulle icke göra det — märk det! för det är skillnad på oss!

FRÖKEN.

Därför att ni är man och jag är kvinna? Vad är det då för skillnad?

JEAN.

Samma skillnad — som — mellan man och kvinna!

FRÖKEN med kniven i hand.

Jag vill det! Men jag kan det inte! — Min far kunde det inte heller, den gången då han skulle ha gjort det.

JEAN.

Nej, han skulle icke ha gjort det! Han måste hämnas först!

FRÖKEN.

Och nu hämnas min mor igen, genom mig.

Digitized by Google

JEAN.

Har ni inte älskat er far, fröken Julie?

FRÖKEN.

Jo, gränslöst, men jag har visst hatat honom också! Jag måtte ha gjort det utan att jag märkt det! Men det är han som uppfostrat mig till förakt för mitt eget kön, till halvkvinna och halvman! Vems är skulden till vad som skett! Min fars, min mors, mitt eget! Mitt eget? Jag har ju intet eget? Jag har inte en tanke som jag inte fått av min far, inte en passion som jag inte fått av min mor, och det sista — det där om att alla människor äro lika — det fick jag av honom, min trolovade — som jag därför kallar usling! Hur kan det vara mitt eget fel? Skjuta skulden på Jesus, som Kristin gjorde — nej, det är jag för stolt till och för klok — tack vare min fars lärdomar — — — Och att en rik inte kan komma in i himmelen, det är lögn, och Kristin, som har pengar på sparbanken, kommer åtminstone inte dit! Vems är felet? — Vad rör det oss vems felet är! Det är ändå jag som får bära skulden, bära följderna...

JEAN.

Ja, men — — —

Det ringer två skarpa slag i klockan. Fröken störtar upp; Jean byter om rock.

JEAN.

Greven är hemma! Tänk om Kristin — — —

Går till talröret; knackar och lyss.

FRÖKEN.

Nu har han varit i chiffonjén?

Digitized by Google

JEAN.

Det är Jean! herr greve!

Lyss. Obs: åskådaren hör icke vad greven talar.

Ja, herr greven! Lyss. Ja, herr greven! Strax! Lyss. Genast, herr greven! Lyss. Jaha! Om en halv timme!

FRÖKEN ytterligt ängslig.

Vad sa han? Herre Jesus, vad sa han?

JEAN.

Han begärde sina stövlar och sitt kaffe om en halv timme.

FRÖKEN.

Alltså om en halv timme! Å, jag är så trött; jag förmår ingenting, förmår inte ångra mig, inte fly, inte stanna, inte leva — inte dö! Hjälp mig nu! Befall mig, och jag ska lyda som en hund! Gör mig den sista tjänsten, rädda min ära, rädda hans namn! Ni vet vad jag s k u l l e vilja, men inte vill... Vill det, ni, och befall mig utföra det!

JEAN.

Jag vet inte — men nu kan jag inte heller — jag förstår inte — Det är alldeles som om den här rocken gjorde att — jag inte kan befalla över er — och nu, sen greven talte till mig — så — jag kan inte redogöra för det riktigt — men — ah, det är den djävla drängen som sitter i ryggen på mig! — jag tror att om greven kom ner nu — och befallde mig skära halsen av mig, så skulle jag göra det på stället.

FRÖKEN.

Låtsas då att ni är han, och jag är ni! — ni kunde ju spela nyss så bra, när ni låg på knä —

Digitized by Google

då var ni adelsmannen — eller — har ni aldrig varit på teatern och sett magnetisören?

Jakande gest av Jean.

Han säger åt subjektet: tag kvasten; han tar den; han säger: sopa, och den sopar — — —

JEAN.

Då måste ju den andra sova!

FRÖKEN exstatisk.

Jag sover redan — hela rummet står som en rök för mig... och ni ser ut som en järnkamin... som liknar en svartklädd man i hög hatt — och era ögon lysa som kolen, när elden går ut — och ert ansikte är en vit fläck som falaskan —

Solskenet har nu fallit in på golvet och lyser på Jean.

— det är så varmt och gott —

Hon gnuggar händerna som om hon värmde dem framför en eld.

— och så ljust — och så lugnt!

JEAN

tar rakkniven och sätter i hennes hand.

Där är kvasten! Gå nu medan det är ljust — ut på logen — och...

Viskar i hennes öra.

FRÖKEN vaken.

Tack! Nu går jag till vila! Men säg nu bara — att de främsta också kunna få nådens gåva. Säg det, om ni också inte tror det.

JEAN.

De främsta? Nej, det kan jag inte! — Men vänta — fröken Julie — nu vet jag! Ni är ju icke

Digitized by Google

längre bland de främsta — då ni är bland de — yttersta!

FRÖKEN.

Det är sant. — Jag är bland de allra yttersta; jag är den yttersta! Å! — Men nu kan jag icke gå — Säg en gång till att jag skall gå!

JEAN.

Nej, nu kan inte jag heller! Jag kan inte!

FRÖKEN.

Och de främsta skola vara de yttersta!

JEAN.

Tänk inte, tänk inte! Ni tar ju all min kraft från mig också, så att jag blir feg — — — Vad! jag tyckte klockan rörde sig! — Nej! Ska vi sätta papper i den! — — Att vara så rädd för en ringklocka! — Ja, men det är inte bara en klocka — det sitter någon bakom den — en hand sätter den i rörelse — och något annat sätter handen i rörelse — men håll för örona bara — håll för örona! Ja, så ringer han ändå värre! ringer bara ända tills man svarar — och då är det för sent! och så kommer länsman — och så — — —

Två starka ringningar i klockan.

JEAN

far tillsammans; därpå rätar han upp sig.

Det är rysligt! Men det finns intet annat slut! — Gå!

FRÖKEN

går bestämt ut genom dörren.

Digitized by Google

Digitized by Google

FORDRINGSÄGARE

TRAGI-KOMEDI

Digitized by Google

PERSONER:

Tekla.

Adolf, hennes man, målare.

Gustav, hennes frånskilda man, lektor. (Reser under antaget namn.)

Digitized by Google

SCENERI.

En salong på en badort. Dörr till veranda i fonden med vy över landskap. Bord något åt höger med tidningar; stol till vänster, chäslong till höger om bordet. Dörr till ett rum på höger sida.

ADOLF och GUSTAV vid bordet till höger.

ADOLF

knådar en vaxfigur på en miniatyr-kavalett; har sina två kryckkäppar stående bredvid sig.

— — — och allt detta har jag dig att tacka för!

GUSTAV röker cigarr.

Å prat!

ADOLF.

Alldeles bestämt! Under de första dagarna min hustru var bortrest låg jag på en soffa maktlös och bara längtade! Det var som om hon gått bort med mina kryckor, så att jag icke kunde flytta mig ur stället. Sedan jag sovit några dagar, kvicknade jag till och började samla mig; mitt huvud, som arbetat i feber, tog till att lugna av, gamla tankar, som jag förr haft, slogo upp, arbetslusten och driften att skapa kommo igen — och ögat återfick förmågan att se rätt och djärvt — och så kom du!

GUSTAV.

Du var usel när jag mötte dig, det medges, och du gick mellan kryckor då, men det är därför icke

Digitized by Google

sagt, att min närvaro har varit orsaken till ditt vederfående. Du behövde vila, och du hade behov av manligt umgänge.

ADOLF.

Ja, det är nog sant, som allt vad du säger; och jag hade manliga vänner förr, men sedan jag gifte mig, ansåg jag dem överflödiga, och jag var nöjd med den enda som jag hade valt. Så kom jag i nya kretsar, fick många bekanta, men min hustru blev svartsjuk på dem — hon ville ha mig för sig själv, men vad värre var, hon ville även ha mina vänner för sig själv — och så blev jag ensam med min svartsjuka.

GUSTAV.

Du har anlag för den sjukan, du!

ADOLF.

Jag fruktade att förlora henne — och sökte förekomma det, var det underligt? Men jag fruktade aldrig hon skulle bli mig otrogen —

GUSTAV.

Nej, det fruktar aldrig en äkta man!

ADOLF.

Nej, är det icke märkvärdigt! Det jag fruktade, var egentligen att vännerna skulle få inflytande hos henne och därigenom indirekt makt över mig — och det kunde jag inte tåla.

GUSTAV.

Ni hade olika meningar således, din hustru och du!

Digitized by Google

ADOLF.

Efter du redan hört så mycket, så ska du få höra allt. — Min hustru har en självständig natur — vad ler du åt?

GUSTAV.

Gå på du! — Hon hade en självständig natur...

ADOLF.

... Som icke ville ta emot något från mig...

GUSTAV.

... Men från alla andra!

ADOLF efter en paus.

Ja! — Och det tycktes som om hon särskilt skulle hata mina meningar, därför att de kommo från mig och icke därför att de voro orimliga. Ty ofta kunde det hända att hon kom fram med mina idéer från äldre datum och forcerade som sina; ja, det kunde hända, att en av mina vänner ingav henne mina idéer direkt hämtade från mig, och då smakade det. Allt smakade, utom det som kom från mig.

GUSTAV.

Det vill säga, du är inte riktigt lycklig?

ADOLF.

Jo, jag är lycklig! Jag har fått den jag velat, och jag har aldrig önskat någon annan.

GUSTAV.

Och aldrig önskat vara fri?

ADOLF.

Nej, det kan jag inte säga. Jo, ibland har jag föreställt mig att en vila skulle inträda, om jag vore

Digitized by Google

fri — men bara hon lämnat mig, har jag längtat efter henne, längtat efter henne som efter mina armar och ben! Det är underligt, men det ser ut för mig ibland som om hon icke vore något själv utan en del av mig; en inälva, som bar bort min vilja, min lust att leva; som om jag deponerat hos henne själva livsknuten, anatomin talar om!

GUSTAV.

Det kanske är så, när allting kommer omkring!

ADOLF.

Vad skulle det vara för slag? Hon är ju ett självständigt väsen, med en massa egna tankar; och när jag träffade henne, var jag ingenting, ett artistbarn, som hon uppfostrade!

GUSTAV.

Men sedan utvecklade du hennes tankar och uppfostrade henne, inte sant?

ADOLF.

Nej! Hon stannade i växten och jag drev på!

GUSTAV.

Ja, det är ju eget, att hennes författeri gick tillbaka efter första boken, eller åtminstone icke blev till mer! Men den gången hade hon ett tacksamt ämne — hon lär ju ha ritat av mannen — du har aldrig känt honom? Det lär ju ha varit en idiot!

ADOLF.

Jag kände honom aldrig, för han var bortrest i sex månader, men han lär ha varit en jubel-idiot, att döma av hennes skildring!

Paus.

Digitized by Google

Och att hennes skildring var sannfärdig, därom kan du vara övertygad!

GUSTAV.

Det är jag också! — Men varför tog hon honom?

ADOLF.

Därför att hon inte kände honom; och man lär ju aldrig känna varann förrän efteråt!

GUSTAV.

Därför skulle man inte gifta sig förrän — efteråt! — Nå, det var en tyrann, förstås!

ADOLF.

Förstås?

GUSTAV.

Det är ju alla äkta män — Försöker sig fram. — och du icke minst!

ADOLF.

Jag! Som låter min hustru gå och komma när hon behagar...

GUSTAV.

Ja, det är väl det minsta! Kanske du skulle ha henne inlåst! Men tycker du om att hon är borta om nätterna?

ADOLF.

Nej, det gör jag visst inte!

GUSTAV.

Ser du! Turnerar. Uppriktigt sagt, så blir du bara löjlig på det!

ADOLF.

Löjlig? Kan man bli löjlig för att man visar sin hustru förtroende?

Digitized by Google

GUSTAV.

Visst kan man bli det; och du är det redan! Grundligt!

ADOLF konvulsiviskt.

Jag! Det var det sista jag ville bli, och här ska bli andra ordningar.

GUSTAV.

Inte så häftigt! Du får ditt anfall igen!

ADOLF.

Men varför blir inte hon löjlig, om jag är ute om nätterna?

GUSTAV.

Varför? Det rör dig inte, men det är så, och medan du funderar varför, så är olyckan skedd!

ADOLF.

Vilken olycka?

GUSTAV.

Emellertid, mannen var en tyrann, och hon hade tagit honom för att bli fri; för det blir en flicka endast genom att skaffa sig ett förklä', den så kallade mannen.

ADOLF.

Naturligtvis!

GUSTAV.

Och nu är du förklä't.

ADOLF.

Jag?

GUSTAV.

Efter som du är hennes man!

ADOLF frånvarande.

Digitized by Google

GUSTAV.

Har jag inte rätt?

ADOLF orolig.

Jag vet inte! — Man lever tillsammans med en kvinna i åratal, och man tänker aldrig över henne, eller över förhållandet, och så... börjar man reflektera — och så är det i gång! — Gustav, du är min vän! Du är den enda manliga vän jag haft! Du har givit mig levnadsmod igen på dessa åtta dagar; det är som om din magnetism överstrålat på mig; du har varit mig en urmakare, som lagat verket i mitt huvud och dragit upp fjädern. Hör du inte själv hur jag tänker klarare, talar redigare, och jag tycker åtminstone att min röst har fått igen sin klang!

GUSTAV.

Ja, det tycker jag också; hur kan det komma sig till?

ADOLF.

Jag vet inte om det blir en vana att tala lågt med fruntimmer, åtminstone har Tekla alltid förebrått mig att jag skrek!

GUSTAV.

Och så stämde du ner ton och kröp under toffeln!

ADOLF.

Kalla det inte så! Eftertänker. Det är visst värre än så! Men låt oss inte tala om det nu! — Var var jag? — Jo, du kom hit, och du öppnade mina ögon för min konsts hemligheter. Jag hade visserligen länge känt ett avtagande intresse för måleriet, emedan det icke erbjöd mig lämpligt materiel att ut-

Digitized by Google

trycka vad jag ville ha fram, men när du gav mig motivet till fenomenet och du förklarade varför måleriet icke kunde vara tidens form för konstnärlig drift, då gick det opp ett ljus för mig och jag insåg att hädanefter var det mig omöjligt producera mera i färg.

GUSTAV.

Är du nu alldeles viss på att du icke kan måla mer, så att du icke får något återfall?

ADOLF.

Fullständigt! — Ty jag har prövat det! Om aftonen efter vårt samtal när jag lade mig, gick jag igenom ditt resonemang punkt för punkt, och jag kände att det var rätt. Men när jag vaknade efter en genomsoven natt och mitt huvud klarnade, slog det mig som en blixt att du kunnat misstaga dig; och jag sprang upp, tog penslar och färg för att måla, men se nu var det slut! Jag fick ingen illusion mer; det var bara färgkladd, och jag häpnade över att jag kunnat tro själv och inbilla andra tro att denna målade duk var annat än målad duk. Floret hade fallit från mina ögon, och det var mig lika omöjligt att måla igen som att bli barn på nytt!

GUSTAV.

Och så insåg du att tidens reala strävan, dess fordran på verklighet, påtaglighet, endast kunde finna sin form i skulpturen, som ger kropp, utsträckning i de tre dimensionerna...

ADOLF svävande.

De tre dimensionerna... ja, med ett ord kropp!

Digitized by Google

GUSTAV.

Och så blev du skulptör; det vill säga, du var det, men du hade gått vilse, och det behövdes bara en vägvisare för att få dig på rätta vägen... Säg mig: erfar du nu den stora lusten, då du arbetar?

ADOLF.

Nu lever jag!

GUSTAV.

Får jag se vad du gör?

ADOLF.

En kvinnofigur!

GUSTAV.

Utan modell? Och så levande!

ADOLF slött.

Ja, men den liknar någon! Det är märkvärdigt att denna kvinna finns i min kropp, liksom jag i hennes!

GUSTAV.

Det senare är inte märkvärdigt — vet du vad transfusion är?

ADOLF.

Blodtransfusion? Ja!

GUSTAV.

Och du tycks ha åderlåtit dig för mycket; men när jag ser denna bild, förstår jag ett och annat, som jag bara anat förut. Du har älskat henne ofantligt!

ADOLF.

Ja, så, att jag icke skulle kunna säga om hon är jag eller jag hon; när hon ler, så ler jag; när

Digitized by Google

hon gråter, gråter jag; och när hon — kan du tänka dig det — födde vårt barn — kände jag värkarna i mig!

GUSTAV.

Vet du vad, min käre vän! Det gör mig ont att säga det, men du visar redan de första symptomen till fallandesot!

ADOLF skakad.

Jag! Hur kan du säga det!

GUSTAV.

Därför att jag sett symptomen på en yngre bror jag hade och som hängivit sig åt excesser in venere!

ADOLF.

Hur, hur yttrade sig — det?

GUSTAV livligt målande.

ADOLF

åhör ytterst uppmärksamt och imiterar ofrivilligt Gustavs åtbörder.

GUSTAV.

Det var förfärligt att åse, och om du känner dig svag, vill jag inte plåga dig med en beskrivning.

ADOLF med ångest.

Gå på du bara, gå på!

GUSTAV.

Jo! Gossen hade råkat att gifta sig med en liten oskyldig flicka med lockar och duvoögon, ett barnansikte och en ängels rena själ. Men icke desto mindre lyckades hon tillvälla sig de manliga prerogativen...

Digitized by Google

ADOLF.

Vad är det?

GUSTAV.

Initiativet naturligtvis, och med den påföljd att ängeln var nära att föra honom till himlen. Men först skulle han på korset och känna spikarna i köttet. Det var rysligt!

ADOLF andlös.

Nå, hur var det då?

GUSTAV långsamt.

Vi kunde sitta och tala, han och jag — och när jag talat en stund, blev han vit i ansiktet som kalk; armar och ben stelnade och tummarna vredo sig inåt handen, så här!

Gest; imiteras av Adolf.

Därpå blev han blodsprängd i ögonen och började tugga, så här!

Tuggar och imiteras av Adolf.

Saliven rosslade i hans strupe, bröstkorgen skruvades ihop som i en hyvelbänk; pupillerna flämtade som en gaslåga, fradgan vispades av tungan och han sjönk — sakta — ner — bakåt — i stolen, som om han drunknade! Därpå...

ADOLF viskande.

Sluta nu!

GUSTAV.

Därpå... Är du sjuk?

ADOLF.

Ja!

GUSTAV

upp efter ett glas vatten.

Så, drick nu, ska vi tala om något annat!

Digitized by Google

ADOLF matt.

Tack! Men fortsätt!

GUSTAV.

Ja! När han vaknade, så mindes han ingenting av vad som hänt; han hade helt enkelt varit medvetslös! Har du varit det?

ADOLF.

Ja, jag har haft svindelanfall ibland, men läkaren säger att det är anemi.

GUSTAV.

Ja, det är början det, ser du! Men du må tro mig, det blir fallandesot, om du icke tar vara på dig!

ADOLF.

Vad ska jag då göra?

GUSTAV.

Du ska iakttaga absolut återhållsamhet till att börja med!

ADOLF.

Hur länge ska det vara?

GUSTAV.

Ett halvt år aldra minst.

ADOLF.

Det kan jag inte! Det skulle störa vårt samliv!

GUSTAV.

Farväl med dig, då!

ADOLF
lägger duken över vaxbilden.

Jag kan det inte!

Digitized by Google

GUSTAV.

Kan du inte rädda ditt liv! — Men säg mig, efter som du har givit mig så mycket förtroende, finns det inte något annat sår, något hemligt, som plågar dig, ty det är sällsynt att bara finna ett motiv till disharmoni, då livet är så brokigt och rikt på anledningar till missförhållanden. Har du intet lik i lasten som du gömmer för dig själv! — Du sa nyss till exempel, att ni hade ett barn, som ni satt bort. Varför har ni inte det hos er?

ADOLF.

Det var min hustru som ville det!

GUSTAV.

Motivet? — Säg ut du!

ADOLF.

Därför, att när det blev tre år, började det likna honom, den förre mannen!

GUSTAV.

Nåå! Har du sett den förre mannen?

ADOLF.

Nej, aldrig! Jag har bara kastat en flyktig blick på ett dåligt porträtt, men jag kunde inte se någon likhet.

GUSTAV.

Nå, porträtt likna aldrig, och han kunde ha ändrat sin typ sedan! — Emellertid, det har väl icke väckt några misstankar hos dig?

ADOLF.

Inte alls! Barnet föddes ett år efter vårt giftermål och mannen var ju ute och reste, när jag råkade

Digitized by Google

Tekla här — det var just här på badorten — i det här huset till och med, och därför kommer vi hit var sommar.

GUSTAV.

Du kunde således inte ha några misstankar. Och det behöver du inte ha heller, för en omgift änkas barn likna ofta den döde mannens! Det är förargligt, förstås, men därför brändes änkorna i Indien, som du vet! — Nå, säg! Har dú aldrig varit svartsjuk på honom, på hans minne? Skulle det inte äckla dig att möta honom på en promenad och han med ögonen på din Tekla skulle säga dig: Vi i stället för jag? — Vi?

ADOLF.

Jag kan inte neka att den tanken har förföljt mig!

GUSTAV.

Se där! — Och det kan du aldrig bli fri från! Ser du, det ges disharmonier i livet, som aldrig kunna lösas! Därför skall du stoppa vax i öronen och arbeta! Arbeta, åldras, och lägga massor av nya intryck på däcksluckan, så blir liket stilla.

ADOLF.

Förlåt jag avbryter dig! — Men — det är märkvärdigt vad du liknar Tekla ibland när du talar! Du har ett sätt att klippa med högra ögat, som om du sköt, och dina blickar ha samma makt över mig, som hennes ibland.

GUSTAV.

Nej, verkligen!

Digitized by Google

ADOLF.

Och nu sa du det där »nej verkligen» med alldeles samma indifferenta tonfall som hon. Hon brukar också säga: nej verkligen, mycket ofta!

GUSTAV.

Vi kanske äro släkt på långt håll, eftersom alla människor äro släkt! Det är eget i alla fall, och det ska bli intressant att göra din hustrus bekantskap för att se det där!

ADOLF.

Men kan du tänka dig att hon tar aldrig ett uttryck från mig, hon snarare undviker min ordlista, och aldrig har jag sett henne begagna en gest av mina. Eljes brukar folk få äktenskapstycke, man kallar!

GUSTAV.

Ja! Men vet du vad? — Den kvinnan har aldrig älskat dig!

ADOLF.

Vad för slag!

GUSTAV.

Jaja, ursäkta! Men ser du, kvinnans kärlek består i att ta, ta emot, och den hon inte tar något av, den älskar hon inte! Hon har aldrig älskat dig!

ADOLF.

Tror du inte hon kan älska mer än en gång?

GUSTAV.

Nej, man låter bara lura sig en gång; sen har man ögonen oppe! Du har aldrig varit lurad; därför ska du akta dig för dem som ha varit det! De ä farliga, de!

Digitized by Google

ADOLF.

Dina ord gå som knivar i mig, och jag känner att det är någonting som skärs sönder, men jag kan inte hindra det; och det gör gott när det skär, för det är bölder som brista och som aldrig kunde mogna! — Hon har aldrig älskat mig! — Varför tog hon mig, då?

GUSTAV.

Tala först om hur hon kom att ta dig, och om det var du som tog henne, eller hon dig!

ADOLF.

Gud vet om jag kan svara på det! — Och hur det gick till! — Det gick inte på en dag!

GUSTAV.

Ska jag försöka gissa hur det gick till?

ADOLF.

Det kan du inte!

GUSTAV.

Å, med den kännedom du givit mig om dig och din hustru, kan jag konstruera ut det där förloppet! Hör på, får du höra.

Opassionerat, nästan skämtsamt.

Mannen var ute i en studieresa och hon var ensam. Först kände hon ett behag att vara fri; så kom tomheten, för jag antar att hon var tämligen tom, när hon levat ensam fjorton dagar. Så kommer han, och tomrummet fylles så småningom. Vid jämförelsen börjar den frånvarande att blekna, av det enkla skäl, att han var på långt håll; — du vet, kvadraten på avståndet. — Men när de känna pas-

Digitized by Google

sionen vakna, bli de oroliga för sig själva, sina samveten och för honom. De söka skydd och krypa bakom fikonlöven, leka bror och syster, och ju köttsligare känslorna bli, ju andligare dikta de förhållandet!

ADOLF.

Bror och syster? Hur vet du det?

GUSTAV.

Jag gissade det! Barn bruka leka pappa och mamma, men när de bli äldre, leka de bror och syster — för att dölja det som ska döljas! — Och så avlägga de kyskhetslöftet — och så leka de kurragömma — tills de finna varann i en mörk vrå, där de äro säkra att ingen ser dem! Med spelad stränghet. Men de känna på sig att en ser dem genom mörkret — och de bli skrämda — och i skrämseln börjar den frånvarandes figur att spöka — antaga dimensioner — förvandlas, och han blir en mara, som stör deras älskogssömn, en fordringsägare, som knackar på dörrarne, och de se hans svarta hand mellan sina, när de doppa i fatet, de höra hans obehagliga stämma i nattens tystnad, som endast skulle störas av bultande pulsar. Han hindrar icke att de få varann, men han stör deras lycka. Och när de känna hans osynliga makt att störa deras lycka, när de slutligen fly — men fly förgäves från minnet, som förföljer dem, från gälden de lämnat efter sig, och opinionen, som skrämmer dem, och de icke ha kraft att bära skulden, så måste en syndabock hämtas ur marken och slaktas! De voro fritänkare, men de vågade icke gå fram och tala fritt inför honom och säga: vi älska varann! — Nå, de voro fega, och därför skulle tyrannen mördas! Är det rätt?

Digitized by Google

ADOLF.

Ja! Men du glömde, att hon uppfostrade mig, gav mig nya tankar...

GUSTAV.

Jag har inte glömt det! Men säg, hur kom det sig, att hon inte kunde uppfostra den andre också — till fritänkare?

ADOLF.

Han var ju en idiot!

GUSTAV.

Det är sant, han var idiot! Men det är ett mycket svävande begrepp, och i hennes roman skildras hans idioti såsom huvudsakligen bestående däri, att han icke förstod henne. Förlåt, men är din hustru verkligen så djupsinnig? Jag har icke funnit något djup i hennes skrifter!

ADOLF.

Inte jag heller! — Men jag måste erkänna, att också jag har lite svårt att förstå henne. Det är som om mekanismen i våra hjärnor icke kunde kugga i varann, som om det gick något sönder i mitt huvud, när jag skall söka fatta henne!

GUSTAV.

Du kanske är idiot, du också?

ADOLF.

Nej, det t r o r jag inte! Och jag tycker nästan alltid, att hon har orätt. — Vill du läsa det här brevet, till exempel, som jag fick i dag.

Tar upp ett brev ur plånboken.

Digitized by Google

GUSTAV läser flyktigt.

Hm! Den där stilen förefaller mig så bekant!

ADOLF.

Manlig, nästan?

GUSTAV.

Ja, jag har åtminstone sett en man, som haft en liknande! — Hon titulerar dig »bror». Spela ni komedi ännu för er själva! — Fikonlöven sitta kvar, fastän vissna! — Kallar du inte henne du?

ADOLF.

Nej, jag tycker respekten går bort då!

GUSTAV.

Jaså, det är för att inge dig respekt, hon kallar sig syster?

ADOLF.

Jag vill respektera henne högre än mig själv, vill att hon skall vara mitt bättre jag!

GUSTAV.

Nej, men var ditt bättre jag själv; det kanske är obekvämare det än att låta någon annan vara det! Vill du stå under din hustru då?

ADOLF.

Ja, det vill jag! Jag njuter av att alltid vara lite sämre än hon! Så till exempel har jag lärt henne simma, och nu tycker jag det är roligt att hon skryter med att hon är skickligare och djärvare. Först låtsades jag vara underlägsen och feg för att ge henne mod, men hur det gick, så, en vacker dag var jag den underlägsne och den fegare. Det föreföll mig som om hon tagit mitt mod ifrån mig på allvar!

 Digitized by Google

GUSTAV.

Har du lärt henne något annat också?

ADOLF.

Ja — men det är oss emellan — jag har lärt henne stava, för det kunde hon inte. Men nu ska du få höra. När hon så tog an husets korrespondens, så upphörde jag att skriva; och kan du tänka dig — nu har jag av brist på övning under årens lopp glömt bort grammatikan här och där. Men tror du hon minns att det var jag som lärde henne från början? Nej, nu är jag idioten naturligtvis!

GUSTAV.

Jaså, du är idioten, redan!

ADOLF.

På skämt naturligtvis!

GUSTAV.

Det förstås! Men detta är ju kannibalism! Vet du vad det är? Jo, vildarna äter sina fiender för att få deras framstående egenskaper i sig! — Hon har ätit din själ, denna kvinna; ditt mod, ditt vetande...

ADOLF.

Och min tro! Det var jag som uppmanade henne att skriva sin första bok...

GUSTAV min.

Såå?

ADOLF.

Det var jag som berömde opp henne, även när jag tyckte det var tarvligt. — Det var jag som förde henne ut i litterära kretsar, där hon fick suga honing

Digitized by Google

ur praktväxterna; det var jag som genom personlig bemedling höll kritiken på avstånd från henne; det var jag som blåste på hennes tro; blåste så länge att jag tappade andan själv! Jag gav, jag gav, jag gav — tills jag icke hade något kvar själv! Vet du — nu ska jag säga allt — vet du, det förefaller mig nu — och själen är så underbar — när mina artistiska framgångar höllo på att fördunkla henne — och hennes namn — sökte jag intala henne mod mod genom att göra mig liten och min konst underordnad hennes. Jag talade så länge om målarkonstens obetydliga roll i det hela, talade så länge och uppfann så många motiv, att jag en vacker dag var övertygad själv om dess intighet; så att det bara var ett korthus du behövde blåsa omkull!

GUSTAV.

Förlåt om jag erinrar dig, att du i början av vårt samtal påstod, att hon aldrig tar något från dig.

ADOLF.

Numera, ja! För att det finns inte mer att ta.

GUSTAV.

Ormen är mätt och nu spyr han!

ADOLF

Kanske hon har tagit mer från mig, som jag ej visste!

GUSTAV.

Jo, det kan du lita på. Hon tog utan att du såg det, och det kallas att stjäla.

ADOLF.

Kanske hon aldrig har uppfostrat mig?

Digitized by Google

GUSTAV.

Utan du henne! Ganska visst. Men det var hennes konst att få dig tycka motsatsen! Får jag fråga hur bar hon sig åt att uppfostra dig?

ADOLF.

Jo! För det första... hm!

GUSTAV.

Nåå?

ADOLF.

Jo, jag...

GUSTAV.

Nej, hon var det ju!

ADOLF.

Ja, det kan jag inte säga nu!

GUSTAV.

Ser du!

ADOLF.

Emellertid... Hon hade ätit min tro också, och så gick jag ner, tills du kom och gav mig en ny tro.

GUSTAV ler.

På skulpturen?

ADOLF tvehågsen.

Ja!

GUSTAV.

Och du tror på den? På denna abstrakta, förlegade konst från folkens barndom, du tror att du kan verka med ren form — med de tre dimensionerna, va? — på nutidens reala sinnen — att du kan ge illusion utan färg, utan färg, hör du! Tror du det?

Digitized by Google

ADOLF krossad.

Nej!

GUSTAV.

Ja, inte jag heller!

ADOLF.

Varför sa du det då?

GUSTAV.

Det var synd om dig!

ADOLF.

Ja, det är synd om mig! För nu är jag bankrutt! Slut! — Och det värsta: jag har inte henne kvar!

GUSTAV.

Vad skulle du med henne!

ADOLF.

Jo, hon skulle vara det som den där Gud var, innan jag blev ateist; föremålet för vördnadssinnets verksamhet...

GUSTAV.

Lägg igen vördnadssinnet och låt det växa annat ovanpå! Litet sunt förakt, till exempel!

ADOLF.

Jag kan inte leva utan att akta...

GUSTAV.

Slav!

ADOLF.

Och en kvinna att akta, att dyrka!

GUSTAV.

Fy fan, ta då hellre tillbaks Gud! — efter du nödvändigt ska ha något att korsa dig framför! En

Digitized by Google

sån ateist, som har kvinnovidskepelsen kvar! En sån fritänkare, som inte kan tänka fritt om frun-timmerna! Vet du vad det ofattliga, det sfinx-artade, det djupa hos din hustru är för slag? Det är bara dumhet! — Se här! Hon kan ju inte skilja på dt och t! Och ser du, det är fel i mekaniken! Boetten är ankargångsurets, men verket är cylinder.

Kjolarna, bara; alltihop! Sätt byxor på henne och rita mustascher med ett sotkol under näsan; ställ dig sen på nykter kaluv och hör på henne, så ska du få höra hur det låter annorlunda.

En fonograf, bara, som ger igen dina — och andras — ord, liten smula förtunnade!

Har du sett en naken kvinna? — Ja, naturligtvis! En yngling med spenar på bröstet, en ofullgången man, ett barn, som ränt opp och stannat i växten, en kroniskt anemisk, som har regelbunden blodstörtning tretton gånger vart år! Vad ska det kunna bli av den?

ADOLF.

Låt allt detta vara så som du säger, men hur kan jag då tycka att vi nu äro lika?

GUSTAV.

Hallucination, kjolarnas fascineringsförmåga! Eller — också därför att ni blivit lika. Nivelleringen är gjord; hennes kapillaritetskraft har sugit upp vattenståndet i nivå! — Säg en sak — Tar upp klockan. — nu ha vi talat i sex timmar och din hustru bör vara här snart! Ska vi sluta nu, så att du får vila dig?

ADOLF.

Nej, gå inte ifrån mig! Jag törs inte vara ensam!

Digitized by Google

GUSTAV.

Å, en liten stund bara, så kommer ju frun!

ADOLF.

Ja, hon kommer! — Så underligt! Jag längtar efter henne, men jag är rädd för henne! Hon smeker mig, hon är öm, men det ligger något kvävande i hennes kyssar, något sugande, dövande. Och det är som om jag vore barnet på cirkus, som clownen nyper bakom kulissen för att det ska se rödblommigt ut inför publiken.

GUSTAV.

Min vän, det gör mig ont om dig! Utan att vara läkare kan jag säga dig ändå, att du är en döende! Det behöver man bara se dina sista tavlor för att kunna få klart!

ADOLF.

Säger du det? Hur så då?

GUSTAV.

Din färg är ju vattenblå, bleksiktig, tunn, så att duken lyser likgul igenom; det är som om jag såg dina infallna, kittfärgade kinder titta igenom...

ADOLF.

Sluta, sluta!

GUSTAV.

Ja, det är inte bara min enskilda mening. Har du inte läst dagens tidning?

ADOLF far samman.

Nej!

GUSTAV.

Den ligger här på bordet!

Digitized by Google

ADOLF

griper efter tidningen utan att våga ta den.

Står det här?

GUSTAV.

Läs! Eller ska jag läsa?

ADOLF.

Nej!

GUSTAV.

Jag ska gå om du vill!

ADOLF.

Nej! nej! nej! — Jag vet inte — jag tycker att jag börjar hata dig och ändå kan jag inte låta dig gå! — Du halar opp mig ur vaken där jag ligger, men när jag väl kommer opp, slår du mig på huvet och doppar ner mig igen! Så länge jag ägde mina hemligheter för mig själv, hade jag ännu inälvor, men nu är jag tom. Det finns en tavla av en italiensk mästare, som föreställer en tortyr; det är ett helgon, som man vindar tarmarna ur på ett gångspel; martyren ligger och ser hur han blir allt tunnare och tunnare och hur rullen på spelet blir allt tjockare! — Nu tycker jag du har vuxit, sedan du grävde ur mig, och när du går, går du bort med mitt innanmäte och lämnar ett skal kvar.

GUSTAV.

Ah, så du fantiserar! — Din hustru kommer ju för övrigt hem med ditt hjärta?

ADOLF.

Nej, inte numer, sedan du brände opp henne för mig! Du har lagt allting i aska bakom dig: min konst, min kärlek, mitt hopp, min tro!

Digitized by Google

GUSTAV.

Det var ju så bra gjort förut!

ADOLF.

Ja, men det hade kunnat räddas! Nu är det för sent, mordbrännare!

GUSTAV.

Vi ha svedjat lite bara! Nu ska vi så i askan!

ADOLF.

Jag hatar dig; jag förbannar dig!

GUSTAV.

Goda tecken! Du har kraft ännu! Och nu ska jag dra opp dig igen! Hör på, du! Vill du höra på mig; och vill du lyda mig?

ADOLF.

Gör med mig vad du vill! Jag lyder!

GUSTAV reser sig.

Se på mig!

ADOLF ser på Gustav.

Nu ser du på mig igen med de där andra ögonen, som dra mig till dig!

GUSTAV.

Och hör nu på mig!

ADOLF.

Ja, men tala om dig! Tala inte om mig mer; jag är som ett sår och tål inte att röras vid!

GUSTAV.

Nej, det är ingenting att tala om mig! Jag är en lektor i döda språk och änkling, det är alltsammans! — Tag nu min hand!

Digitized by Google

ADOLF.

Vilken förfärlig kraft du måtte ha! Det är som att ta i en elektricitetsmaskin.

GUSTAV.

Och tänk då, jag har varit lika svag som du! — Res dig!

ADOLF
reser sig; faller Gustav om halsen.

Jag är som ett benlöst barn och min hjärna ligger öppen!

GUSTAV.

Gå ett slag över golvet!

ADOLF.

Jag kan inte!

GUSTAV.

Du ska, annars slår jag dig!

ADOLF rätar på sig.

Vad säger du?

GUSTAV.

Jag slår dig! sa jag!

ADOLF
gör ett språng tillbaka, ursinnig.

Du!

GUSTAV.

Så där! Nu fick du bloden åt huvet och självkänslan vaknade! Nu ska jag ge dig elektricitet. — Var är din hustru?

ADOLF.

Var hon är?

GUSTAV.

Ja!

Digitized by Google

ADOLF.

Hon är — på — ett möte!

GUSTAV.

Säkert?

ADOLF.

Alldeles bestämt!

GUSTAV.

Vad för ett slags möte?

ADOLF.

Ett barnhemsmöte!

GUSTAV.

Skildes ni som vänner?

ADOLF dröjande.

Inte som vänner!

GUSTAV.

Alltså fiender! — Vad sa du, som retade henne?

ADOLF.

Du är förfärlig! Jag är rädd för dig! Hur kan du veta?

GUSTAV.

Jag har tre bekanta, helt enkelt, och så räknar jag ut den obekanta! — Vad sa du åt henne?

ADOLF.

Jag sa — det var bara två ord, men de voro förfärliga, och jag ångrar dem, ångrar dem!

GUSTAV.

Det ska du inte göra! — Säg nu!

ADOLF.

Jag sa: gamla kokett!

Digitized by Google

GUSTAV.

Och sedan?

ADOLF.

Jag sa inte något mer!

GUSTAV.

Jo, det sa du, men du har glömt det, kanske, därför att du inte vågar minnas det; du har stoppat det i lönnlådan, men den ska du öppna bara!

ADOLF.

Jag minns det inte!

GUSTAV.

Men jag vet det! Du sa så här: Du skulle skämmas att kokettera, när du är så gammal, att du ingen älskare kan få mer!

ADOLF.

Sa jag det! Jag måtte ha sagt det! — Men hur kan du veta det?

GUSTAV.

Jag hörde henne berätta historien på en ångbåt, när jag reste hit!

ADOLF.

För vem?

GUSTAV.

För fyra ynglingar hon hade i sällskap! Hon svärmar för rena ynglingar redan, alldeles som...

ADOLF.

Det är alldeles oskyldigt!

GUSTAV.

Som att leka bror och syster, när man är pappa och mamma!

Digitized by Google

ADOLF.

Du har sett henne således?

GUSTAV.

Ja, det har jag! Men du har aldrig sett henne, när du inte sett henne! Jag menar, när du inte var närvarande! Och, ser du, det är orsaken varför en man aldrig kan känna sin hustru! Har du ett porträtt av henne?

ADOLF

tar upp ett porträtt ur plånboken; nyfiken.

GUSTAV.

Du var inte med när det togs?

ADOLF.

Nej!

GUSTAV.

Se på det! — Är det likt det porträtt du målade av henne? — Nej! Dragen äro desamma, men uttrycket är ett annat. Men det kan du inte se, för du skjuter inunder din egen bild! — Se på det här nu, som målare, utan att tänka på originalet! — Vad föreställer det här? Jag kan inte se annat än en tillgjord kokett, som lockar till spel! Ser du det där cyniska draget kring mun, som du aldrig får se; ser du att blickarna söka en man, som inte är du; ser du att klädningen är nerskuren, att håret är omkammat, att ärmen har skuvat sig opp! Ser du det?

ADOLF.

Ja — nu ser jag det.

GUSTAV.

Akta dig, gosse!

Digitized by Google

ADOLF.

För vad?

GUSTAV.

Hennes hämnd! Kom ihåg att du har sårat henne i det som utgör hennes enda och högsta, då du sagt, att hon inte kan ådra sig en man! Om du sagt att det var smörja det hon skrev, så skulle hon skrattat åt din dåliga smak, men nu — tro mig, har hon inte redan tagit hämnd, så är det inte hennes fel!

ADOLF.

Detta måste jag veta!

GUSTAV.

Tag reda på det!

ADOLF.

Tag reda på det!

GUSTAV.

Se efter; jag ska hjälpa dig, om du vill!

ADOLF.

Ja, efter som jag ändå skall dö — låt gå, så gott först som sist! — Vad skall göras?

GUSTAV.

Först en upplysning! Har din hustru icke en enda sårbar punkt?

ADOLF.

Knappast! Hon har visst nio liv som katten.

GUSTAV.

Så — nu blåser ångbåten i sundet — nu är hon här strax!

ADOLF.

Då måste jag ner och ta emot henne!

Digitized by Google

GUSTAV.

Nej! Du ska stanna här! Du ska vara oartig! Har hon nu rent samvete, så får du en skur så det haglar om öronen; är hon skyldig, så kommer hon och smeker dig!

ADOLF.

Är du riktigt säker på det?

GUSTAV.

Inte riktigt, för haren kastar ibland och gör lyckor, men dem ska jag ta reda på! Jag har mitt rum här bredvid.

Pekar på högra dörren bakom stolen.

Den posten besätter jag och observerar, medan du spelar härinne. Och när du spelat ut, byta vi roller; jag går in i buren och arbetar med ormen, medan du står vid nyckelhålet. Sedan träffas vi i parken och kollationera. Men stå på dig! Och blir du svag, så stöter jag två slag i golvet med en stol!

ADOLF.

Avgjort! — Men gå icke bort! Jag måste veta att du är i rummet bredvid!

GUSTAV.

Det kan du lita på att jag skall vara. — Men bliv inte rädd, när du sedan får se hur jag skär opp en mänskosjäl och lägger innanmätet här på bordet; det lär vara hemskt för nybörjare, men har man sett det en gång, så ångrar man det inte! — Kom ihåg en sak bara! Inte ett ord om att du träffat mig eller att du gjort någon bekantskap under hennes frånvaro! Inte ett ord! Hennes svaga punkt skall jag leta opp själv! Tyst, nu är hon redan

Digitized by Google

oppe och inne i sitt rum! — Hon småsjunger! — Då är hon ursinnig! — Så, rak i ryggen; och sätt dig där på din stol, så måste hon sätta sig på min, och då kan jag se er båda på en gång!

ADOLF.

Vi ha en timme kvar till middan — inga gäster ha kommit, för klockan har inte ringt — vi bli alltså ensamma — tyvärr!

GUSTAV.

Är du svag?

ADOLF.

Jag är ingenting! — Jo, jag är rädd för det som nu kommer! Men jag kan inte hindra att det kommer! Stenen rullar, men det var inte den sista vattendroppen som satte den i gång, inte den första heller — det var alla tillsammans!

GUSTAV.

Så må han rulla då — efter det inte blir ro förr! — Farväl så länge! Går.

ADOLF

nickar farväl; har stått med fotografien, river sönder den och kastar bitarna under bordet; därpå sätter han sig på sin stol, tummar nervöst på halsduken, lägger opp håret, fingrar på rockuppslaget o. s. v.

TEKLA

in; går rakt fram och kysser honom, vänligt, öppet, glatt och intagande.

God dag, lilla bror! Hur har han det?

ADOLF

halvt besegrad; motsträvigt, skämtsamt.

Vad har du nu gjort för ont, efter som du kysser mig?

Digitized by Google

TEKLA.

Jo, nu ska du få veta det! — Jag har förstört fasligt med pengar!

ADOLF.

Har du haft roligt då?

TEKLA.

Mycket! Men inte var det på det där krubbmötet åtminstone! — Det var skitt, som det heter på danska! — Men vad har lilla bror roat sig med, medan Kurre var borta!

Ser sig omkring i rummet liksom om hon sökte någon eller vädrade efter något.

ADOLF.

Jag har bara haft tråkigt!

TEKLA.

Och inget sällskap?

ADOLF.

Alldeles ensam!

TEKLA

observerar honom; sätter sig i chäslongen.

Vem har suttit här?

ADOLF.

Där? Ingen!

TEKLA.

Det var eget; soffan är varm ännu och här är en grop efter armbågen i resåren! Har han haft fruntimmersfrämmande?

ADOLF.

Jag? Det tror du inte!

Digitized by Google

TEKLA.

Men han rodnar! Jag tror lille bror narras? — Kom och tala om för Kurre nu vad han har på samvetet!

Drar honom till sig; han sjunker ner med huvet i hennes knä.

ADOLF leende.

Du är en djävlett, vet du det?

TEKLA.

Nej, jag är så okunnig om mig själv.

ADOLF.

Du tänker aldrig över dig själv!

TEKLA vädrar och observerar.

Jag tänker bara på mig själv — jag är en ryslig egoist! — Men, vad du har blivit filosofisk!

ADOLF.

Lägg din hand på min panna!

TEKLA jollrar.

Är det myror i huvet igen? Ska jag jaga bort dem, va!

Kysser hans panna.

Så där! Är det bra nu?

ADOLF.

Nu är det bra!

Paus.

TEKLA.

Nå, tala om nu vad han roat sig med? Har han målat något?

ADOLF.

Nej! Jag har slutat måla!

Digitized by Google

TEKLA.

Va? Har han slutat måla?

ADOLF.

Ja, men gräla inte på mig. Jag rår inte för det, att jag inte kan måla mer!

TEKLA.

Vad ska du då göra?

ADOLF.

Jag ska bli skulptör!

TEKLA.

Så mycket nya idéer igen!

ADOLF.

Ja, men gräla inte bara! — Titta på den där figuren!

TEKLA avhöljer vaxfiguren.

Nej, se bara! — Vem ska det vara?

ADOLF.

Gissa!

TEKLA blitt.

Ska det vara Kurre? Att han inte skäms!

ADOLF.

Är det inte likt?

TEKLA.

Hur ska jag kunna veta det, när det inte är något ansikte?

ADOLF.

Ja, men det är så mycket annat — vackert!

TEKLA

slår honom smeksamt på kinden.

Vill han hålla sin mun, annars kysser jag honom!

Digitized by Google

ADOLF värjer sig.

Så, så! — Det kan komma någon!

TEKLA.

Vad bryr jag mig om det! Får jag inte kyssa min man kanske? Jo, det är min lagliga rättighet.

ADOLF.

Ja, men vet du vad? De tro inte här på hotellet att vi äro gifta, därför att vi kyssas så mycket! Och att vi gräla ibland rubbar inte deras tro, för det lär de älskande också göra!

TEKLA.

Nå, men varför ska man gräla då? Kan han inte alltid vara snäll som nu! Säg? Vill han inte det? Vill han inte att vi ska vara lyckliga?

ADOLF.

Jo, om jag vill! Men...

TEKLA.

Vad är det för slag nu igen? Vem har satt honom i huvet att han inte ska måla mer?

ADOLF.

Vem? Du vädrar alltid någon bakom mig och mina tankar! Du är svartsjuk!

TEKLA.

Ja, det är jag! Jag är rädd att någon kommer och tar honom från mig!

ADOLF.

Du är rädd för det, du som vet att ingen kvinna kan utträngа dig, och att utan dig kan jag inte leva!

Digitized by Google

TEKLA.

Ja, det är inte kvinnorna jag fruktar, det är vännerna, som ge dig inbillningar!

ADOLF forskande.

Du fruktar alltså — vad fruktar du?

TEKLA upp.

Det har varit någon här! Vem har varit här?

ADOLF.

Tål du inte att jag ser på dig?

TEKLA.

Inte på det sättet; så brukar du inte se på mig!

ADOLF.

Hur ser jag då?

TEKLA.

Du tittar under ögonlocken...

ADOLF.

På dig! Ja! Jag vill se hur det ser ut bakom!

TEKLA.

Var så god och se! Det finns ingenting som ska döljas. — Men — du talar också på ett annat sätt — du har uttryck — Forskande. — du filosoferar — va?

Går emot honom hotande.

Vem har varit här?

ADOLF.

Ingen ann än min läkare!

TEKLA.

Din läkare! Vem är det?

Digitized by Google

ADOLF.

Doktorn från Strömstad!

TEKLA.

Vad heter han?

ADOLF.

Sjöberg!

TEKLA.

Vad sa han?

ADOLF.

Han sa — ja — han sa bland annat — att jag var nära att få fallandesot —

TEKLA.

Bland annat? Vad sa han mer?

ADOLF.

Ja, det var något mycket ledsamt!

TEKLA.

Tala om!

ADOLF.

Han förbjöd oss att leva gifta på en tid!

TEKLA.

Se där! Kunde jag inte tro det! Man vill skilja oss åt; jag har nog märkt det länge!

ADOLF.

Det har du inte kunnat märka, när det aldrig inträffat.

TEKLA.

Har jag inte?

ADOLF.

Hur skulle du kunna se det som inte finns, om icke fruktan uppjagade din inbillning så att du såg

Digitized by Google

det som aldrig existerat. Vad fruktar du? Att jag skulle låna en annans ögon för att se dig som du är, och icke sådan du förefaller mig vara!

TEKLA.

Håll reda på din fantasi, Adolf! Det är den som är djuret i människans själ.

ADOLF.

Var har du fått lära dig det? Av de rena ynglingarna på ångbåten? Vasa?

TEKLA utan att tappa fattningen.

Jaha; man kan få lära något av ungdomen också!

ADOLF.

Jag tror du börjar älska ungdomen redan!

TEKLA.

Det har jag alltid gjort; och det är därför jag älskat dig! Har du något emot det?

ADOLF.

Nej; men jag såg helst att jag fick vara ensam!

TEKLA skämtsamt jollrande.

Mitt hjärta är så stort, ser han, lilla bror, att det räcker för många flera än honom.

ADOLF.

Men lilla bror vill inte ha flera bröder!

TEKLA.

Kom till Kurre nu, så ska han få lugg, för att han är svartsjuk, nej, avundsjuk är ordet!

Två stötar av stolen i Gustavs rum höras.

Digitized by Google

ADOLF.

Nej, jag vill inte leka! Jag vill tala allvarsamt!

TEKLA jollrar.

Herre Jessus, vill han tala allvarsamt! Det var fasligt vad han har blivit allvarsam.

Tar hans huvud och kysser honom.

Skratta lite nu! — Så där ja!

ADOLF ler motvilligt.

Din förbannade människa; jag tror rakt att du kan trolla!

TEKLA.

Ja, ser han det; därför ska han inte bråka, för då trollar jag bort honom!

ADOLF upp.

Tekla! Sitt ett ögonblick för mig i profil, så ska jag sätta ansiktet på din figur.

TEKLA.

Det kan jag väl göra!

Vänder profilen till.

ADOLF

fixerar henne; låtsas modellera.

Tänk inte på mig nu! Tänk på någon annan!

TEKLA.

Jag ska tänka på min sista erövring!

ADOLF.

Den rena ynglingen?

TEKLA.

Just han! — Han hade så små, små söta mustascher, och såg ut som en persika på kind-

Digitized by Google

(Cont'd on
870120 CSt
D# 86-21751 87-

net; det var så mjukt och skärt, så man ville bita det!

ADOLF mörknar.

Behåll det där draget vid mun!

TEKLA.

Vilket drag?

ADOLF.

Det där cyniska, fräcka, som jag aldrig har sett förr!

TEKLA gör en grimas.

Det här?

ADOLF.

Just det där! Stiger upp. Vet du hur Bret Harte skildrar äktenskapsbryterskan?

TEKLA ler.

Nej! Jag har aldrig läst Bret Chose!

ADOLF.

Jo, det är en blek som aldrig rodnar!

TEKLA.

Aldrig? Men när hon träffar älskarn, lär hon väl rodna, fastän inte mannen eller herr Bret får se det!

ADOLF.

Är du viss på det?

TEKLA som förut.

Ja, efter som mannen inte kan få blodet åt huvet på henne, så får han väl aldrig se det vackra skådespelet!

ADOLF rasande.

Tekla!

Digitized by Google

TEKLA.

Lilla tosing!

ADOLF.

Tekla!

TEKLA.

Han ska säga Kurre, så ska jag rodna vackert för honom! Ska jag det, säg?

ADOLF avväpnad.

Jag är så ond på dig, ditt odjur, så att jag skulle vilja bita dig —

TEKLA lekande.

Kom och bit mig då! — Kom!

Sträcker armarne mot honom.

ADOLF
tar henne om halsen och kysser henne.

Ja, jag ska bita dig så att du dör!

TEKLA skämtsamt.

Akta; det kan komma någon.

ADOLF.

Ja, vad bryr jag mig om det! Jag bryr mig om ingenting i hela världen, bara jag har dig!

TEKLA.

Och när du inte har mig längre?

ADOLF.

Då dör jag!

TEKLA.

Ja, men det fruktar du ju inte, efter som jag är så gammal att ingen vill ta mig!

Digitized by Google

ADOLF.

Tekla, du har inte glömt mina ord! Jag tar tillbaka dem nu!

TEKLA.

Kan du förklara mig varför du är svartsjuk och på samma gång så tvärsäker?

ADOLF.

Nej, jag kan inte förklara någonting. Men det är möjligt att tanken, det en annan ägt dig, möjligen ligger och gror i mig. Ibland förefaller det mig som vore hela vår kärlek en dikt, ett nödvärn, en till hederssak bliven passion, och jag vet ingenting som skulle plåga mig som det att h a n visste jag var olycklig! Ah! Jag har aldrig sett honom, men bara den tanken att det finns en mänska som sitter och väntar på min olycka, en som dagligen ber ned förbannelser, och som ska gapskratta när jag störtar, bara den föreställningen rider mig, driver mig till dig, fascinerar mig, förlamar mig!

TEKLA.

Tror du jag ville unna honom den glädjen? Tror du jag ville göra honom sannspådd?

ADOLF.

Nej, jag ville inte tro det!

TEKLA.

Kan du inte vara lugn, då?

ADOLF.

Nej, du oroar mig beständigt med ditt koketteri! Varför driver du detta spel.

Digitized by Google

TEKLA.

Det är inte något spel. Jag vill vara omtyckt, det är alltsammans!

ADOLF.

Ja, men bara av herrar!

TEKLA.

Naturligtvis! För, vet du, fruntimmerna kan aldrig ett fruntimmer bli omtyckt av!

ADOLF.

Säg du! — Har du hört något av — honom, nyligen?

TEKLA.

Inte på ett halvt år!

ADOLF.

Tänker du aldrig på honom?

TEKLA.

Nej! — Sedan barnet dog ha vi icke haft några förbindelser.

ADOLF.

Och du har inte sett honom, ute?

TEKLA.

Nej, han lär ju leva på västkusten någonstädes. Men varför grubblar du på det nu?

ADOLF.

Jag vet inte. Men sista dagarna, när jag varit ensam, har jag tänkt på honom hur han måtte ha känt det, när han blev ensam, den gången!

TEKLA.

Jag tror du har samvetsskrupler!

Digitized by Google

ADOLF.

Ja!

TEKLA.

Du känner dig som en tjuv, inte sant?

ADOLF.

Närapå!

TEKLA.

Det är vackert! Man stjäl kvinnor som man stjäl barn och höns! — Du betraktar mig således som hans lösöre eller fastighet! Tack ska du ha!

ADOLF.

Nej, jag betraktar dig som hans hustru! Och det är mer än egendom! Det kan inte ersättas!

TEKLA.

Jo bevars! Fick du bara höra att han var omgift, skulle grillerna gå! — Du har ju ersatt honom åt mig!

ADOLF.

Har jag det? — Och älskade du honom nånsin?

TEKLA.

Det gjorde jag visst, det!

ADOLF.

Och så...

TEKLA.

Ledsnade jag på honom!

ADOLF.

Tänk om du ledsnade på mig med?

TEKLA.

Det gör jag inte!

Digitized by Google

ADOLF.

Om det kom en annan, som hade de egenskaper du nu söker hos en man, antag det bara! Så övergav du mig!

TEKLA.

Nej!

ADOLF.

Om han fängslade dig? Så att du icke kunde överge honom, så övergav du mig, naturligtvis!

TEKLA.

Nej, det är inte sagt!

ADOLF.

Du kunde väl inte älska två på en gång?

TEKLA.

Jo! Varför inte?

ADOLF.

Det förstår jag inte.

TEKLA.

Men det kan finnas saker till, fastän du inte förstår dem! Alla mänskor äro ju icke lika skapta!

ADOLF.

Nu börjar jag fatta!

TEKLA.

Nej, verkligen!

ADOLF.

Nej, verkligen!

Paus, varunder Adolf synes med svårighet erinra sig något han ej kan komma på.

Tekla! Vet du att din uppriktighet börjar bli plågsam.

Digitized by Google

TEKLA.

Och det var ändock den högsta dygd du visste, och som du lärde mig.

ADOLF.

Ja, men det förefaller mig som om du dolde dig bakom denna öppenhet!

TEKLA.

Det är den nya taktiken, ser du!

ADOLF.

Jag vet inte, men jag tycker det börjar bli otrevligt här. Vill du, så resa vi hem — i afton!

TEKLA.

Vad är det nu för påhitt! Jag har nyss kommit och har inte lust att resa igen!

ADOLF.

Ja, men nu vill jag det!

TEKLA.

Vad bryr jag mig om vad du vill! — Res du!

ADOLF.

Nu befaller jag dig att följa med nästa båt!

TEKLA.

Befaller? Vad är det för prat?

ADOLF.

Vet du av att du är min hustru?

TEKLA.

Vet du av att du är min man?

ADOLF.

Ja, det är skillnad på det ena och det andra!

Digitized by Google

TEKLA.

Jaså, du talar ur den ton! — Du har aldrig älskat mig!

ADOLF.

Inte det?

TEKLA.

Nej, ty att älska, det är att ge!

ADOLF.

Att älska som man, är att ge; att älska som kvinna, är att ta! — Och jag har givit dig, givit, givit!

TEKLA.

Ä! Vad har du givit?

ADOLF.

Allt!

TEKLA.

Det var mycket, det! Och om så vore, så har jag tagit emot. Ska du nu komma med räkningen på dina presenter? Och har jag tagit emot, så har jag ju därmed visat att jag älskat dig! Ett fruntimmer tar endast presenter av sin älskare!

ADOLF.

Älskare, ja! Där sa du ett sant ord! Jag har varit din älskare, men aldrig din man!

TEKLA.

Det var väl så mycket behagligare, det, att slippa vara förklä'! — Men är du inte nöjd med den platsen, så får du avsked, ty en man vill jag inte ha!

ADOLF.

Nej, jag har märkt det! Ty, på sistone, när jag såg att du ville smyga dig ifrån mig som en

Digitized by Google

tjuv och du sökte egna kretsar, där du kunde lysa med mina fjädrar, briljera med mina juveler, då ville jag erinra dig om din skuld. Och då förvandlades jag till den obehagliga fordringsägarn, som man helst ville ha långt borta; då ville du korsa över reversen, och för att inte öka gälden hos mig, upphörde du att ta ur mitt skrin, utan gick omkring till andra. Jag blev din man utan att vilja det, och då kom ditt hat! Men nu ska jag bli din man antingen du vill eller inte, efter som jag inte får vara din älskare!

TEKLA lekande.

Prata inte nonsens, lilla idiot!

ADOLF.

Hör du, det är farligt att gå och tro att alla andra äro idioter utom en själv.

TEKLA.

Ja, men så tycker väl lite var!

ADOLF.

Och jag börjar misstänka att han — din förre man — möjligen inte var idiot.

TEKLA.

Å Gud, jag tror du börjar på att få sympatier för — honom!

ADOLF.

Ja, närapå!

TEKLA.

Se där! — Du skulle vilja göra hans bekantskap, kanske utgjuta ditt fulla hjärta! Vilken vacker tavla! — Men även jag börjar få en viss dragning

Digitized by Google

till honom, sen jag tröttnat på att vara barnsköterska, ty han var åtminstone en man, fastän han hade det felet att vara m i n!

ADOLF.

Ser du! — Men du ska inte tala så högt, för man kan höra oss!

TEKLA.

Vad gjorde det, om man toge oss för gift folk?

ADOLF.

Jaså, du börjar svärma för manliga män också, och för rena ynglingar på samma gång!

TEKLA.

Mitt svärmeri har inga gränser som du ser, och mitt hjärta är öppet för alla, för allt, för stort och smått, skönt och fult, ungt och gammalt, jag älskar hela världen!

ADOLF.

Vet du vad det betyder?

TEKLA.

Nej, jag vet ingenting! Jag bara känner!

ADOLF.

Det betyder att åldern är inne!

TEKLA.

Är du där igen nu! Akta dig!

ADOLF.

Akta dig själv!

TEKLA.

För vad!

ADOLF.

För kniven!

Digitized by Google

TEKLA jollrar.

Lilla bror ska inte leka med så farliga saker!

ADOLF.

Jag leker inte längre!

TEKLA.

Jaså, det är allvar! Fullt allvar! Då ska jag visa dig — att du har tagit fel! Det vill säga — du ska aldrig få se det, aldrig veta det, men hela världen ska ha reda på det, utom du! Men du ska misstänka det, du ska ana det, och du ska aldrig ha en lugn timme mer! Du ska känna på dig, att du är löjlig, att du är bedragen, men du ska aldrig få bevisen i händerna, för det får aldrig en äkta man! Det ska du få känna på!

ADOLF.

Du hatar mig?

TEKLA.

Nej! Det gör jag inte; och jag tror inte jag kan komma att göra det heller! Men det är troligen därför, att du är ett barn!

ADOLF.

Nu, ja! Men minns du den gången, när stormen gick över oss? Då låg du som ett dibarn och skrek; då fick du sitta i mitt knä, och jag måste kyssa dina ögon till sömn. Då var jag din sköterska; fick se efter att du inte gick ut okammad, skicka dina kängor till skomakarn, laga att det fanns mat på spisen. Jag fick sitta vid din sida och hålla din hand i timmar, ty du var rädd, rädd för hela världen, emedan du icke ägde en enda vän och allmänna meningen krossade dig. Jag fick intala dig mod, tills min tunga torkade och mitt huvud värkte.

Digitized by Google

Jag fick sitta och dikta mig själv stark, tvang mig att tro på framtiden, och lyckades slutligen få liv i dig, då du låg som död. Då beundrade du mig; då var jag mannen, inte den där atleten, som du lämnat, utan den själsstarke, magnetisören, som strök sin nervkraft över i dina slappa muskler, laddade din tomma hjärna med ny elektricitet. Och så upprättade jag dig; försåg dig med vänner, skaffade dig ett litet hov, som jag narrade med vänskapens hjälp att beundra dig, satte dig över mig och mitt hus. Så målade jag dig i mina vackraste tavlor, i rosa och azurblått på guldgrund, och det fanns inte en utställning där icke du satt på bästa platsen. Ibland hette du heliga Cecilia, ibland var du Maria Stuart, Karin Månsdotter, Ebba Brahe, och jag fick intresse omkring dig och betvang den skriande hopen att se dig med mina bedårade ögon, jag pinade din personlighet på dem, trugade dig i dem, tills du hade vunnit den alltbetvingande sympatien — och du kunde gå fram för dig själv!

När du så var färdig, då var min kraft slut och jag föll ihop av överansträngning — jag hade lyftat dig och förlyft mig själv. Jag blev sjuk, och min sjukdom generade dig, nu då livet äntligen började le — och jag tyckte ibland att du drevs av en hemlig längtan att få avlägsna fordringsägaren och vittnet! Din kärlek börjar antaga den överlägsna systerns karaktär, och i brist på bättre vänjer jag mig in i den nya rollen av lilla bror. Din ömhet är kvar, ökas till och med, men den är fodrad med ett grand medlidande, som håller en god del ringaktning, vilken ökas till förakt, när min talang går ner och din sol går opp.

Digitized by Google

Men hur det är, så synes din källa också sina, när jag inte längre kan förse den, eller rättare, när du vill visa att du icke vill ösa ur den. Och så sjunka vi bägge två! Och nu ska du ha någon att skylla på! Någon ny! För du är svag, och du kan aldrig bära en skuld själv, och så blev jag synda-offret, som skulle slaktas levande! Och när du skar senorna av mig, så beräknade du icke, att du lemlästade dig själv, ty åren hade grott ihop oss till tvillingar. Du var en avläggare från min buske, men du ville lösgöra ditt skott, innan det tagit rot, och därför kunde du inte växa på egen hand; busken kunde inte avvara sin huvudgren — därför dogo de bägge två!

TEKLA.

Du vill med allt detta säga, att du skrivit mina böcker!

ADOLF.

Nej, det vill du säga för att få mig på lögn! — Jag uttryckte mig inte så rått som du, och jag har talat i fem minuter för att ge alla nyanserna, alla halvtonerna, alla övergångarna, men i ditt positiv finns bara en ton!

TEKLA.

Jaja, men resumén av det hela blev att du skrivit mina böcker.

ADOLF.

Nej, det finns ingen resumé; du kan inte upplösa ett ackord i en ton; du kan inte översätta ett brokigt liv i ett ensiffrigt tal. Jag har inte sagt något så trubbigt, som att jag skrivit dina böcker.

TEKLA.

Men du har menat det?

Digitized by Google

ADOLF ursinnig.

Jag har inte menat det!

TEKLA.

Men summan —

ADOLF vild.

Det finns ingen summa när man inte adderar, det blir en kvot, ett långt, ändlöst decimalbråk till kvot när man dividerar och det inte går jämnt opp. Jag har inte adderat!

TEKLA.

Nej, men jag kan addera!

ADOLF.

Det tror jag dig om, men jag har icke gjort det!

TEKLA.

Men du har velat göra det!

ADOLF maktlös, sluter ögonen.

Nej, nej, nej — tala inte vid mig mer! Jag får konvulsioner! — Tyst! Gå bort ifrån mig! Du förstör min hjärna med dina grova nyptänger — du sätter klorna i mina tankar och river sönder dem!

Blir medvetslös; stirrar framför sig och rullar med tummarna.

TEKLA ömt.

Hur är det med dig? Är du sjuk? — Adolf!

ADOLF slår ifrån sig.

TEKLA.

Adolf!

ADOLF skakar på huvet.

TEKLA.

Adolf!

Digitized by Google

ADOLF.

Ja!

TEKLA.

Erkänner du att du var orättvis nyss?

ADOLF.

Ja, ja, ja, ja, jag erkänner!

TEKLA.

Och ber du mig om förlåtelse?

ADOLF.

Ja, ja, ja, jag ber om förlåtelse! Bara du inte talar vid mig!

TEKLA.

Kyss min hand nu!

ADOLF kysser handen.

Jag kysser din hand! Bara du inte talar vid mig!

TEKLA.

Och nu går du ut och tar frisk luft innan middan!

ADOLF.

Ja, det kan behövas! Och sen packa vi och resa!

TEKLA.

Nej!

ADOLF upp.

Varför? Det måste finnas ett skäl!

TEKLA.

Av det skäl, att jag lovat deltaga i soarén denna afton!

ADOLF.

Jaså, det låg där!

Digitized by Google

TEKLA.

Där låg det! Och jag har lovat att vara med —

ADOLF.

Lovat! Du har kanske sagt, att du tänkte vara med, och det hindrar inte att du nu säger att du inte tänker vara med.

TEKLA.

Nej, jag gör inte som du, utan jag står vid mina ord!

ADOLF.

Sina löften kan man ju stå vid, men inte behöver man stå vid allt vad man pratar. Är det kanske någon som tagit löfte av dig att du ska komma?

TEKLA.

Ja!

ADOLF.

Så kan du be att bli löst från ditt löfte, emedan din man är sjuk!

TEKLA.

Nej, det vill jag inte, och du är inte sjukare än att du kan komma med!

ADOLF.

Varför vill du alltid ha mig med? Känner du dig lugnare då?

TEKLA.

Jag förstår inte vad du menar.

ADOLF.

Så säger du alltid, när du vet jag menar något — som du inte tycker om.

Digitized by Google

TEKLA.

Såå! Vad är det jag inte tycker om nu?

ADOLF.

Tyst, tyst, börja inte igen! — Farväl, så länge! Och tänk på vad du gör!

Går ut genom fonddörren och sedan åt höger.

TEKLA ensam; strax därpå GUSTAV in.

GUSTAV

går rakt fram till bordet för att ta en tidning, utan att låtsa se Tekla.

TEKLA rörelse; behärskar sig.

Är det du?

GUSTAV.

Det är jag! — Förlåt!...

TEKLA.

Vad kommer du för väg?

GUSTAV.

Jag kom landvägen; men — jag ska inte stanna här, efter som...

TEKLA.

Stanna du! — Nå, det var längesen!

GUSTAV.

Det var längesen!

TEKLA.

Du har blivit mycket förändrad!

GUSTAV.

Och du är lika charmant som förr! Nästan ungdomligare! — Förlåt emellertid; men jag ska inte

Digitized by Google

förbittra din lycka med min närvaro! Och hade jag vetat, att du befann dig här, skulle jag aldrig...

TEKLA.

Jag ber dig, om du inte finner det ogrannlaga, att stanna!

GUSTAV.

Från min sida finns inga hinder, men jag tänker — ja, vad jag än säger, kommer jag att såra!

TEKLA.

Sitt en stund, du sårar mig inte, ty du har den ovanliga förmågan — som du alltid hade — att vara taktfull och fin!

GUSTAV.

Du är alltför artig! Men det är inte sagt att — din man skulle se mina egenskaper med samma överseende som du!

TEKLA.

Tvärtom, han har nyss uttalat sig med mycken sympati för din person!

GUSTAV.

Å! — Ja, allting växer bort, som när man skär sina namn i trän — och inte en gång oviljan kan få en varaktig plats i våra sinnen.

TEKLA.

Han har aldrig hyst någon ovilja mot dig, eftersom han aldrig sett dig! — Vad mig beträffar, så har jag alltid burit på en dröm — den att få se er ett ögonblick som vänner — eller åtminstone att ni råkades en gång i min närvaro — räckte varandra handen — och skildes!

Digitized by Google

GUSTAV.

Det har också varit min hemliga längtan att se den, som jag älskat högre än mitt liv — vara i riktigt goda händer! Och jag har visserligen hört mycket gott om honom, känner alla hans arbeten, men skulle ändå, innan jag blev gammal, ha velat trycka hans hand, se honom i ögonen och be honom vårda den skatt, som försynen lämnat i hans ägo. Jag ville därmed på samma gång släcka detta ofrivilliga hat, som måste finnas härinne, och jag önskade få frid och ödmjukhet i sinnet, att jag kunde leva ut mina sorgliga dagar!

TEKLA.

Du har uttalat mina tankar, och du har förstått mig! — Tack för det!

GUSTAV.

Ack, jag är en ringa man och jag var för obetydlig för att kunna sätta dig i skuggan! Mitt enformiga liv, mitt trälarbete, min snäva krets var icke för din frihetsträngtande själ. Jag erkänner det! Men du förstår — du som forskat i mänskosjälen — vad det kostat på mig, att tillstå detta för mig själv!

TEKLA.

Det är ädelt, det är stort att kunna vidgå sina svagheter — och det är inte alla som kunna det! Suckar. — Men du var alltid en redlig, trofast och pålitlig natur — som jag värderade — men...

GUSTAV.

Jag var det icke — jag var det icke då, men lidandet renar oss, sorgen förädlar oss, och — jag har lidit!

Digitized by Google

TEKLA.

Stackars Gustav! — Kan du förlåta mig? Kan du, säg?

GUSTAV.

Förlåta? Vad? Det är ju jag som ber dig om förlåtelse!

TEKLA turnerar.

Jag tror att vi gråta båda två — gamla människorna!

GUSTAV turnerar varligt.

Gamla! Ja! jag är gammal! Men du, du blir yngre och yngre!

Sätter sig oförmärkt på stolen till vänster, varpå Tekla intager schäslongen.

TEKLA.

Tycker du?

GUSTAV.

Och så du förstår att klä dig!

TEKLA.

Det har ju du lärt mig! Minns du inte att du upptäckte mina färger?

GUSTAV.

Nej!

TEKLA.

Jo! Kommer du inte ihåg — hm — jag minns, att du tillochmed blev ond på mig de dagar jag inte hade något ponçeau-färgat på mig!

GUSTAV.

Inte blev jag ond! Jag var aldrig ond på dig!

TEKLA.

Jo du, när du skulle lära mig tänka — minns du det? För det kunde jag inte alls!

Digitized by Google

GUSTAV.

Visst kunde du tänka! Det kan ju alla människor! Och nu är du riktigt skarp, när du skriver åtminstone!

TEKLA
obehagligt berörd, raskar på med dialogen.

Ja, kära Gustav, det var emellertid roligt att se dig igen, och under så lugna omständigheter.

GUSTAV.

Nå, jag var väl ingen egentlig bråkmakare, och du hade det ju ganska lugnt hos mig!

TEKLA.

Ja, något väl lugnt!

GUSTAV.

Såå! Men ser du, jag trodde du ville ha mig sådan! Så lät det åtminstone på dig, då du var förlovad.

TEKLA.

Inte visste man vad man ville då! Och så hade man lärt av mamma, att man skulle göra sig till!

GUSTAV.

Nå, nu har du fått rutsch! Artistlivet är ju sprakande, och din man tyckes inte vara någon sjusovare!

TEKLA.

Det kan bli för mycket av det goda också!

GUSTAV turnerar.

Va! Jag tror du bär mina örhängen ännu!

TEKLA generad.

Ja, varför skulle jag inte det? — Vi ha ju aldrig varit fiender — och så tyckte jag, att jag

Digitized by Google

ville bära dem som ett tecken — och en erinran — att vi inte voro ovänner — för övrigt, vet du vad, så får man inte köpa sådana mer!

Tar lös ett örhänge.

GUSTAV.

Ja, det är gott och väl, men vad säger mannen om det?

TEKLA.

Vad bryr jag mig om vad han säger!

GUSTAV.

Bryr du dig inte om! — Men du gör honom förfång med det! — Det kan göra honom löjlig!

TEKLA kort, liksom för sig själv.

Det är han så bra förut!

GUSTAV

som sett att hon har svårt fästa i örhänget, reser sig.

Får jag lov att hjälpa, kanske?

TEKLA.

Å, tack så mycket!

GUSTAV nyper henne i örat.

Det lilla örat! — Tänk om mannen såg oss nu!

TEKLA.

Jo, då blev det en gråt!

GUSTAV.

Är han svartsjuk då?

TEKLA.

Om den är svartsjuk! Jo, det vill jag lova!

Buller i rummet till höger.

Digitized by Google

GUSTAV.

Vem bor där inne?

TEKLA.

Jag vet inte! — Nå, tala om hur du har det nu, och vad du gör!

GUSTAV.

Tala om hur du har det!

TEKLA
brydd; lyfter i tankarne av duken från bilden.

GUSTAV.

Nej! Vem är det! — Va! — Det är du!

TEKLA.

Det tror jag inte.

GUSTAV.

Men det är likt dig!

TEKLA cyniskt.

Tycker du!

GUSTAV.

Det erinrar om anekdoten: Hur kunde Hennes Majestät se det!

TEKLA gapskrattar.

Du är för galen! — Kan du några nya historier?

GUSTAV.

Nej, men du bör väl kunna.

TEKLA.

Jag får aldrig höra något roligt mer!

GUSTAV.

Är han blyg?

Digitized by Google

TEKLA.

Å-ja! I tal!

GUSTAV.

Inte annars?

TEKLA.

Han är så sjuk nu!

GUSTAV.

Stackars liten! Men vad skulle lilla bror gå och nosa på andras getingbon!

TEKLA skrattar.

Du är för galen!

GUSTAV.

Minns du en gång när vi voro nygifta — att vi bodde i det här rummet! Va! Det var annorlunda möblerat då! Där stod till exempel en byrå där på pelarn, och där stod sängen.

TEKLA.

Tyst!

GUSTAV.

Se på mig!

TEKLA.

Det kan jag väl göra!

De se på varann.

GUSTAV.

Tror du att man kan glömma det som gjort starka intryck!

TEKLA.

Nej! Och minnenas makt är stor! Ungdomsminnenas isynnerhet.

GUSTAV.

Minns du när jag träffade dig först? Du var ett litet, älskligt barn; en liten griffeltavla, på vilken

Digitized by Google

föräldrarna och guvernanten klottrat några kråkfötter, som jag fick stryka ut. Och så skrev jag nya texter efter mitt sinne, tills du tyckte att du var fullskriven. Det är därför, ser du, som jag inte skulle vilja vara i din mans ställe — nå, det är hans sak! — men det är också därför det har sitt behag att råka dig! Våra tankar träffas så väl; och när jag nu sitter och talar vid dig, är det som om jag slog upp buteljer med gammalt vin av min tappning! Jag får igen mitt vin, men det har legat till sig! Och nu, när jag står i begrepp att gifta om mig, har jag med avsikt valt en ung flicka, som jag kan uppfostra efter mitt sinne, för, ser du, kvinnan är mannens barn, och blir hon icke det, så blir han hennes, och då är det upp- och nervända världen!

TEKLA.

Ska du gifta om dig?

GUSTAV.

Ja! Jag ska fresta lyckan en gång till, men denna gång ska jag spänna för bättre, så att det inte blir skena av!

TEKLA.

Är hon vacker?

GUSTAV.

Ja, för mig! Men det kan hända jag är för gammal! Och underligt är det — nu när slumpen har fört mig i din närhet — nu börjar jag tvivla på det, att det är möjligt göra om den leken.

TEKLA.

Hur så!

Digitized by Google

GUSTAV.

Jag har mina rötter kvar, känner jag, i din mark, och de gamla såren gå opp! Du är en farlig kvinna, Tekla!

TEKLA.

Så-å! Och min unge man säger, att jag inte kan göra några erövringar mer!

GUSTAV.

Det vill säga: han har upphört att älska dig.

TEKLA.

Vad han menar med att älska, det förstår jag inte!

GUSTAV.

Ni har lekt kurra gömma så länge, att ni inte får fatt i varann! Sådant händer! Du har måst spela oskuld för dig själv, så att han inte vågar! Ja, ser du, det har sina olägenheter att skifta. Det har sina olägenheter!

TEKLA.

Du förebrår...

GUSTAV.

Inte alls! Vad som sker, sker med en viss nödvändighet, ty om inte det skett, skulle något annat ha inträffat, men nu skedde det, och så skedde det!

TEKLA.

Du är en upplyst man, du! Och jag har icke träffat någon, som jag byter idéer med så gärna! Du är så fri från moraler och predikningar, ställer så låga fordringar på mänskorna, att man känner sig fri i din närvaro. Vet du att jag är svartsjuk på din blivande hustru!

Digitized by Google

GUSTAV.

Och vet du att jag är svartsjuk på din man!

TEKLA reser sig.

Och nu ska vi skiljas! För alltid!

GUSTAV.

Ja, vi ska skiljas! — Men icke utan avsked! Inte sant?

TEKLA orolig.

Nej!

GUSTAV
följer henne på golvet.

Jo! — Vi ska ta avsked! Vi ska dränka minnena i ett rus, som ska bli så tungt, att när vi vakna, ha vi förlorat minnet — det finns sådana rus ser du!

Lägger armen om hennes liv.

Du är nerdragen av en sjuk ande, som smittar dig med tvinsot! Jag skall blåsa nytt liv i dig, jag ska få din talang att blomma i hösten, som en remontantros, jag ska...

Två resande damer synas i verandadörren; se överraskade ut; peka fingret, skratta, och gå sin väg.

TEKLA gör sig lös.

Vem var där?

GUSTAV likgiltigt.

Det var några resande!

TEKLA.

Gå ifrån mig! Jag är rädd för dig!

GUSTAV.

Varför?

Digitized by Google

TEKLA.

Du tar min själ.

GUSTAV.

Och ger dig min i stället! Du har ingen själ för resten, det är bara en synvilla!

TEKLA.

Du har ett sätt att säga oartigheter, så att man inte blir ond på dig!

GUSTAV.

Det är därför att du känner det jag har första inteckningen! — Säg nu. När — och — var?

TEKLA.

Nej! Det är synd om honom! Han älskar mig visst ännu, och jag vill inte göra mera ont!

GUSTAV.

Han älskar dig inte! Vill du ha bevis?

TEKLA.

Hur ska du kunna skaffa det?

GUSTAV

tar upp bitarne av fotografien från golvet.

Här! Se själv!

TEKLA.

Å! Det är skamligt!

GUSTAV.

Där ser du själv! — Alltså: när? och var?

TEKLA.

Vilken falsk usling!

GUSTAV.

När?

Digitized by Google

TEKLA.

Han reser i kväll med åttabåten!

GUSTAV.

Alltså...

TEKLA.

Klockan nio!

Buller i rummet till höger.

Vem bor där inne, som för ett sådant väsen?

GUSTAV går till nyckelhålet.

Vi ska se efter! — Där ligger ett kullslaget divansbord och en krossad vattenkaraffin! Ingenting annat! Kanske de har låst in en hund! — Alltså klockan nio!

TEKLA.

Det är sagt! Må han skylla sig själv! — Tänk en sådan falskhet, och av honom som predikat sannfärdighet, och som har lärt mig att tala sanning! — Men vänta nu... hur var det! — Han tog emot mig nästan ovänligt — kom inte ner till bryggan — och så — och så sa han något om ynglingarne på ångbåten, som jag inte låtsades fatta — men hur kunde han veta det? — Vänta nu — och så filosoferade han om kvinnan — och så spökade du för honom — och så talade han om att han skulle bli skulptör, för det var nutidens konst — alldeles som du spekulerade ut det förr i världen!

GUSTAV.

Nej, verkligen!

TEKLA.

Nej, verkligen! — Ah! nu förstår jag! Nu börjar jag inse vilken förfärlig niding du är! Du har

Digitized by Google

varit här och rivit ihjäl honom! Det var du som hade suttit där på schäslongen; inbillat honom att han hade fallandesot; att han skulle leva i celibat; att han skulle visa sig som man och göra revolt mot sin hustru! Ja, det var du! — Hur länge har du varit här?

GUSTAV.

Jag har varit här i åtta dagar!

TEKLA.

Och det var alltså dig, som jag såg på ångbåten!

GUSTAV.

Det var jag!

TEKLA.

Och nu trodde du att du skulle fånga mig.

GUSTAV.

Det har jag redan gjort!

TEKLA.

Inte än!

GUSTAV.

Jo!

TEKLA.

Du smög dig på mitt får, som en varg! Du kom in med en skurkaktig plan att förstöra min lycka, och du satte den i verket tills jag fick opp ögonen och korsade den!

GUSTAV.

Inte fullt exakt vad du säger! — Så här var det i själva verket! — Att det skulle gå er illa, var naturligtvis en hemlig önskan hos mig! Men jag var nästan säker att jag icke skulle behöva ingripa! Och

Digitized by Google

jag har för övrigt haft så mycket annat att bestyra, så att någon tid till intriger inte var mig övrig! Men när jag så händelsevis var ute och flanerade, och jag händelsevis såg dig med ungherrarne på ångbåten, så tyckte jag tiden var inne att titta på er!

Jag kom hit, och ditt får kastade sig genast i armarna på ulven. Jag väckte hans sympati genom någon reflexverkan, som jag inte vill vara så oartig att söka förklara; jag fick först medlidande med honom, efter som han befann sig i samma predikament som jag en gång. Men så kom han att peta på mitt gamla sår — boken, du vet, och idioten — och då fick jag lust att plocka sönder honom — röra om bitarna så att han inte kunde lagas mer — och jag lyckades, tack vare dina samvetsgranna förarbeten! Så hade jag dig kvar. Du var fjädern i verket och skulle skruvas sönder. Så fick vi höra på surr!

När jag kom in till dig, visste jag egentligen inte vad jag skulle säga! Jag hade nog en mängd planer som schackspelaren, men det berodde på dina drag hur jag skulle sköta spelet! Det ena gav det andra, slumpen hjälpte till och så hade jag dig i sumpen. — Nu är du fast!

TEKLA.

Nej!

GUSTAV.

Jo, det är du! — Det du minst gärna önskade har hänt! Världen — representerad av två resande damer — som jag inte skickat bud på — ty jag är ingen intrigmakare — världen har sett hur du försonat dig med din förra man och — ångerfull krupit tillbaka i hans trogna famn! Är det nog?

Digitized by Google

TEKLA.

Det skulle kunna vara nog för din hämnd! — Men säg mig du, du som är så upplyst, och så rätttänkande; hur kan det komma sig att du, som anser att allt som sker, sker med nödvändighet, och att alla våra handlingar äro ofria —

GUSTAV rättar.

I viss mån ofria.

TEKLA.

Det är detsamma!

GUSTAV.

Nej!

TEKLA.

— hur kan det komma sig att du, som anser mig oskyldig, efter som min natur och omständigheterna drevo mig att handla så som jag gjorde, hur kunde du anse dig i din rätt att hämnas?

GUSTAV.

Jo, på samma grund, och på den grunden, att min natur och omständigheterna drevo mig att hämnas! Är det inte jämnt spel! — Men vet du varför ni två råkade dra kortaste stråret i den här kampen?

TEKLA föraktlig min.

GUSTAV.

— varför ni läto lura er? — Jo, därför att jag var starkare än ni, och klokare! Det var du som var idioten! — och han! Där ser du, att man inte behöver vara idiot därför att man inte skriver romaner eller målar tavlor! Lägg det på minnet!

TEKLA.

Du är fullständigt renons på känslor?

Digitized by Google

GUSTAV.

Fullständigt! — Men, ser du, därför kan jag tänka, som du har litet erfarenhet av, och handla, som du nyss fått litet erfarenhet av!

TEKLA.

Och allt detta bara för att jag sårat din egenkärlek!

GUSTAV.

Det är inte bara det! Låt bli att gå och såra andras egenkärlek! Det är det sårbaraste man har!

TEKLA.

En hämndgirig usling! Fy!

GUSTAV.

En lättfärdig usling! Fy!

TEKLA.

Det är min natur, va?

GUSTAV.

Det är min natur, va? — Man ska ta reda på den mänskliga naturen hos andra, innan man låter sin natur spela fritt! Det kan skära sig annars, och då blir det gråt och tandagnisslan!

TEKLA.

Du kan aldrig förlåta...

GUSTAV.

Jo! Jag har förlåtit dig!

TEKLA.

Du?

GUSTAV.

Ja visst! Har jag lyft min hand mot er på alla dessa år? Nej! Och nu kom jag bara hit

Digitized by Google

och titta på er, och så remnade ni! Har jag haft en förebråelse, har jag moraliserat, predikat? Nej! Jag har skämtat lite med din gemål, och det var nog till att få honom att krevera.

Men här står jag nu som kärande och svarar! Tekla! Har du ingenting att förebrå dig?

TEKLA.

Ingenting alls! — De kristne säga, att det är försynen som regerar våra handlingar, andra kalla det ödet, äro vi icke oskyldiga?

GUSTAV.

Jo, i viss mån, men det finns en liten sömsmån och där sticker skulden in lika fullt; och fordringsägarne inställa sig förr eller senare! Oskyldig, men ansvarig! Oskyldig inför Honom, som icke finns mer; ansvarig inför sig själv och inför sina medmänniskor.

TEKLA.

Du kommer och kräver alltså!

GUSTAV.

Jag kom för att ta igen det du stulit, inte vad du fått till skänks! Du hade stulit min ära, och den kunde jag endast få igen genom att ta din! Hade jag rätt?

TEKLA.

Ära! Hm! Och nu är du nöjd!

GUSTAV.

Nu är jag nöjd!

Ringer på kyparn.

Digitized by Google

TEKLA.

Och nu reser du till din fästmö!

GUSTAV.

Det har jag ingen! — Och vill aldrig ha någon! Reser inte hem, för jag har intet hem, och vill inte ha något!

Kyparen in.

Ge mig min räkning; jag skall med åttabåten!

Kyparen bugar och går.

TEKLA.

Utan försoning?

GUSTAV.

Försoning! Du har så många ord, som förlorat betydelsen! Försonas? Skulle vi kanske leva på tre man hand? Det vore du, som skulle försona genom att gottgöra, men det kan du inte! Du har bara tagit, men det du tagit, har du förtärt, så att du inte kan lämna igen det! — Är du nöjd om jag säger så: förlåt mig för att du klöste sönder mitt hjärta; förlåt mig för att du vanärade mig; förlåt mig för att jag blev i sju års vardagar ett löje för mina lärjungar; förlåt mig för att jag gav dig friheten från föräldratvånget, för att jag löste dig från okunnighetens och vidskepelsens tyranni, för att jag satte dig över mitt hus, skänkte dig ställning och vänner, gjorde dig till kvinna ifrån att ha varit ett barn! Förlåt mig, såsom jag förlåter dig! — Nu korsar jag min revers! Gå nu och gör opp ditt konto med den andra!

TEKLA.

Var har du gjort av honom? Jag börjar misstänka — något — förfärligt!

Digitized by Google

GUSTAV.

Av honom! — Älskar du honom än?

TEKLA.

Ja!

GUSTAV.

Och nyss mig! Var det sant?

TEKLA.

Det var sant!

GUSTAV.

Vet du vad du är då?

TEKLA.

Du föraktar mig?

GUSTAV.

Jag beklagar dig! Det är en egenskap, jag säger inte ett fel, men en egenskap, som är ofördelaktig genom sina följder. Stackars Tekla! — Jag vet inte — men jag tycker nästan jag ångrar mig, fastän jag är oskyldig — som du! Men kanske du kan ha nytta av att känna vad jag kände den gången! — Vet du var din man är?

TEKLA.

Nu tror jag, att jag vet det! — Han är i ditt rum här bredvid! Och han har hört allt! Och sett allt! Och den som sett sin fylgia, han dör!

Adolf synes i verandadörren; likblek och med en blodskråma på ena kinden, stillastående, uttryckslösa ögon och vit fradga omkring munnen.

GUSTAV ryggar.

Nej, där är han! — Gör nu opp med honom, får du se om han blir så generös som jag! — Farväl!

Går till vänster, men stannar.

Digitized by Google

TEKLA

emot Adolf med utsträckta armar.

Adolf!

ADOLF

segnar ner vid dörrpanelen.

TEKLA

kastar sig över Adolfs kropp och smeker honom.

Adolf! Mitt älskade barn! Lever du! Säg, säg! — Förlåt sin elaka Tekla! Förlåt! Förlåt! Förlåt. Lilla bror ska svara, hör han! — Nej, Gud, han hör inte. Han är död! O Gud i himmelen, o min Gud, hjälp oss, hjälp oss!

GUSTAV.

Sannerligen, hon älskar honom också! — Stackars människa!

Digitized by Google

Digitized by Google

KAMRATERNA

KOMEDI I FYRA AKTER

Digitized by Google

PERSONER:

Axel, målare.
Bertha, hans hustru, målarinna.
Abel, väninna.
Willmer, litterat.
Östermark, doktor.
Fru Hall, dennes frånskilda hustru.
Fröknarne Hall, hennes döttrar i senare förbindelse.
Starck, löjtnant.
Fru Starck.

SCENERI FÖR ALLA AKTERNA.

En målareateljé i Paris, på nedre bottnen, med glasdörrar till en trädgård. I fonden stort fönster, dörr till tamburen. Studier, vävnader, vapen, kostymer och gipsdetaljer på väggarne.

Till höger dörr till herrns rum.

Till vänster dörr till fruns rum.

Mitt på golvet något åt vänster en estrad för modeller. Till höger ett staffli med tillbehör.

En kanapè. En stor kamin med genomskinliga glimmerluckor, varigenom kolelden synes.

I taket en hänglampa.

Digitized by Google

FÖRSTA AKTEN.

Första scenen.

AXEL och DOKTORN.

AXEL sitter och målar.

Och du också i Paris?

DOKTORN.

Här samlas ju allt som i jordens medelpunkt; och du är gift? Och lycklig?

AXEL.

Åja, så där. Ja, jag är rätt lycklig. — Det förstås...

DOKTORN.

Vad förstås?

AXEL.

Hör du, du är änkling, och har sålunda varit gift. Hur var det att vara gift?

DOKTORN.

Mycket bra... för henne!

AXEL.

Och för dig?

DOKTORN.

Si och så! Men ser du, man får lov att jämka, och vi jämkade alltid, i det längsta.

Digitized by Google

AXEL.

Vad vill det säga att jämka?

DOKTORN.

Det vill säga: att jag gav efter!

AXEL.

Du?

DOKTORN.

Ja, du skulle inte tro det om en karl som mig!

AXEL.

Nej, det hade jag inte tänkt mig! — Hör du, du tror inte på kvinnan du?

DOKTORN.

Nej du! Det gör jag inte! Men jag älskar henne.

AXEL.

På ditt sätt, ja!

DOKTORN.

Ja mitt, ja! Hur är ditt då?

AXEL.

Vi ha arrangerat oss som kamrater, ser du, och vänskapen är högre och varaktigare än kärleken!

DOKTORN.

Hm! — Nå Bertha målar också? Bra?

AXEL.

Så där!

DOKTORN.

Vi voro goda vänner förr, hon och jag, det vill säga, vi grälade alltid lite. — Här kommer främmande. — Tyst! Det är Carl med fru!

AXEL upp.

Och Bertha som inte är hemma! Sacristi!

Digitized by Google

Andra scenen.

DE FÖRRE. Löjtnant CARL STARCK med FRU STARCK, in.

AXEL.

Nå, välkomna! Här ha vi ju stämt möte från alla världens kanter. God dag, fru Starck; ni ser ju rask ut efter resan.

FRU STARCK.

Tack, käre Axel, det har varit en verklig lustresa för oss! Men var har du Bertha?

CARL.

Ja, var är unga frun!

AXEL.

Hon är på ateljén; men hon väntas hem varje ögonblick! Vill ni inte sitta ner!

DOKTORN hälsar de nykomne.

CARL.

Knappast, vet du. Vi bara skulle titta upp i förbigående och se huru ni levde. Men vi äro ju bjudna till er om lördag på första maj!

AXEL.

Ja visst! Ni har alltså fått kortet?

FRU STARCK.

Ja, det fick vi i Hamburg redan! — Nå, vad gör Bertha nu för tiden!

Digitized by Google

AXEL.

Jo, hon målar, hon som jag. Vi vänta just modellen åt henne! Så kanske — jag inte kan be er sitta! Om jag ska vara uppriktig!

CARL.

Tror du vi är blyga då?

FRU STARCK.

Den är väl inte... avklädd heller?

AXEL.

Jo visst!

CARL.

En karl? Fy fan! — Nej, det ville jag inte låta min hustru vara med om. Ensam med en naken karl?

AXEL.

Du är fördomsfull ännu Carl!

CARL.

Ja vet du...

FRU STARCK.

Fy!

DOKTORN.

Ja, det säger jag med!

AXEL.

Inte vill jag precis påstå att det är alldeles i min smak, men så länge jag måste ha kvinnlig modell så...

FRU STARCK.

Det är en annan sak...

AXEL.

En annan!

Digitized by Google

FRU STARCK.

Ja det är en annan sak; fastän den liknar den andra, är den icke den samma.

Det knackar.

AXEL.

Där är han!

FRU STARCK.

Då gå vi! Farväl alltså och au revoir! Hälsa Bertha så hjärtligt från mig!

AXEL.

Farväl då, efter ni är så rädd av er. Och au revoir!

CARL och DOKTORN.

Farväl Axel!

CARL till Axel.

Du stannar väl här inne åtminstone?

AXEL.

Nej! Varför det?

CARL går, ruskande på huvet.

Usch!

Tredje scenen.

AXEL ensam, målar. Det knackar.

AXEL.

Stig in!

MODELLEN in.

AXEL.

Så, är ni här igen! Ännu har frun inte kommit.

Digitized by Google

MODELLEN.

Men klockan är snart tolv, och jag måste bort på annat håll.

AXEL.

Så, så! Ja, det var förargligt, men, hm, det har väl varit något förhinder på ateljén. Hur mycket är jag skyldig?

MODELLEN.

Det är fem francs som vanligt!

AXEL betalar.

Se här! Ni kan ju stanna en stund i alla fall.

MODELLEN.

Ja, om jag behövs!

AXEL.

Jo, vill ni vara så god och sitta ner ett ögonblick!

MODELLEN går bakom skärmen.

Fjärde scenen.

AXEL ensam. Ritar och visslar. Strax därefter BERTHA.

AXEL.

Nå goddag, kära du, är du hemma äntligen?

BERTHA.

Äntligen!

AXEL.

Ja, modellen väntar!

BERTHA rörelse.

Nej! nej! Har han varit här igen?

Digitized by Google

AXEL.

Du hade beställt honom till klockan elva.

BERTHA.

Jag? Nej! Sa han det?

AXEL.

Ja, men jag hörde att du beställde honom i går!

BERTHA.

Det är möjligt, men i alla fall, professorn lät oss inte gå; du vet, det är ju sista timmarne, och man är orolig. Du är väl inte ond på mig, Axel?

AXEL.

Ond? Nej. Men det här är andra gången, och han tar fem francs, i alla fall, för ingenting!

BERTHA.

Kan jag hjälpa det nu att professorn håller oss kvar. Varför ska du gräla på mig igen? Aldrig...

AXEL.

Har jag grälat på dig?

BERTHA.

Vad för slag? Har du inte...

AXEL.

Jo, jo, jo, jag har grälat på dig! Förlåt mig... förlåt mig att jag trodde det var ditt fel!

BERTHA.

Så är det bra då! — Men, vad betalte du honom med?

AXEL.

Jo, det är sant, jag fick igen de tjugo francs som Gaga lånat av mig.

Digitized by Google

BERTHA tar fram en hushållsbok.

Jaså, du har fått igen dem. Kom så ska jag skriva in dem! För ordningens skull. Det är dina pengar, så du gör naturligtvis vad du vill med dem, men efter som jag skall sköta finanserna, som du vill, så... Skriver. »Femton francs in; fem francs ut, modell». Så där.

AXEL.

Nej hör du; det var tjugo francs in!

BERTHA.

Ja, men här är bara femton!

AXEL.

Ja men det var tjugo francs in.

BERTHA.

Ja men det är bara femton in, här, på bordet. Kan du neka det?

AXEL.

Nej, nej, jag nekar inte. Det ligger femton francs på bordet! Det ligger...

BERTHA.

Varför grälar du då?

AXEL.

Har jag...? — Karlen väntar?

BERTHA.

Jaså! Ställ i ordning är du snäll!

AXEL

arrangerar estraden; ropar åt skärmen.

Är ni avklädd än?

Digitized by Google

MODELLEN bakom skärmen.

Strax, min herre!

BERTHA

stänger dörren; lägger ved i kaminen.

Så! Nu får du gå ut!

AXEL dröjande.

Bertha!

BERTHA.

Ja!

AXEL.

Är det alldeles nödvändigt detta, med naken modell?

BERTHA.

Det är alldeles nödvändigt!

AXEL.

Hm! Jaså!

BERTHA.

Det ämnet ha vi väl grälat till slut!

AXEL.

Sant! Men det är otäckt i alla fall. Går till höger.

BERTHA

tar penslar och palett; ropar åt skärmen till.

Är ni färdig?

MODELLEN.

Jag är färdig!

BERTHA.

Kom då!

Paus.

Kom!

Det knackar

Vem är där? Jag har modell!

Digitized by Google

WILLMER utanför.

Willmer! Med nyheter från salongen!

BERTHA.

Från salongen! Till modellen. Kläd på er! vi uppskjuta séansen! — Axel! Gaga är här med nyheter från salongen!

Axel in; Willmer; Modellen går oförmärkt under följande scen.

Femte scenen.

DE FÖRRE. WILLMER.

WILLMER.

God dag, go vänner! I morgon börjar juryn sina arbeten. — Se här Bertha har du pastellerna!

Plockar fram paket ur fickorna.

BERTHA.

Tack snälla Gaga! Hur mycket kostade de? De voro väl dyra?

WILLMER.

Å, inte vidare!

BERTHA.

Jaså, de börja i morgon redan. Hör du Axel!

AXEL.

Ja, min vän!

BERTHA.

Vill du vara mycket snäll! Mycket!

AXEL.

Jag vill alltid vara snäll mot dig, min vän!

Digitized by Google

BERTHA.

Vill du? Hör nu, du känner ju Roubey?

AXEL.

Ja, jag träffade honom i Wien, och vi blevo som man kallar goda vänner.

BERTHA.

Du vet att han sitter i juryn.

AXEL.

Än sedan?

BERTHA.

Ja, nu blir du ond. Jag vet det!

AXEL.

Jaså, du vet det! Gör mig inte ond då!

BERTHA smeker honom.

Du vill inte offra något för din hustru! Inte!

AXEL.

Gå och tigga? Nej, det vill jag inte!

BERTHA.

Inte för dig, för du kommer nog in ändå, men för din hustru?

AXEL.

Bed mig inte!

BERTHA.

Jag skulle egentligen aldrig be dig om något!

AXEL.

Jo, om saker som jag kan utföra utan att offra...

BERTHA.

Din manliga stolthet!

Digitized by Google

AXEL.

Låt gå för det ordet.

BERTHA.

Men jag skulle offra min kvinnliga stolthet, om jag kunde hjälpa dig.

AXEL.

Ni har ingen stolthet!

BERTHA.

Axel!

AXEL.

Se så, förlåt, förlåt!

BERTHA.

Du är bestämt avundsjuk på mig! Du skulle säkert icke tycka om att jag kom in på salongen.

AXEL.

Det skulle vara min högsta glädje om du kom in, tro mig om det Bertha.

BERTHA.

Skulle du även bli glad om jag kom in, och du refuserades!

AXEL.

Jag måste känna efter!

Lägger handen på vänstra sidan.

Det skulle bestämt kännas obehagligt! Bestämt! Både därför att jag målar bättre än du, och därför...

BERTHA

går några slag på golvet.

Säg ut du, därför att jag är fruntimmer!

Digitized by Google

AXEL.

Ja, även därför! Det är underligt, men det kännes som om ni skulle göra intrång, komma och marodera, där vi ha slagits medan ni satt vid spisen! Förlåt mig Bertha att jag talar så, men så komma tankarna.

BERTHA.

Ser du att du är lika som alla andra herrar, precis!

AXEL.

Som alla andra! Jag hoppas väl det!

BERTHA.

Och du har blivit så överlägsen på sista tiden! Så var du inte förr!

AXEL.

Det är väl därför att jag är överlägsen! Gör något som inte vi gjort förut!

BERTHA.

Va! Vad säger du? Skäms du inte!

WILLMER.

Se så, se så, god vänner! Nej, men kära vänner! Bertha lugna dig!

Han ger henne en blick, som hon söker tyda.

BERTHA kastar om.

Axel, låt oss vara vänner! Och hör på mig ett ögonblick! Tycker du att min ställning i ditt hus — för det är ditt — är behaglig? Du ger mig mitt uppehälle, du betalar mina lektioner hos Julian, under det du själv icke får råd att ta någon undervisning. Tror du att jag kan se hur du sitter och släpar ut

Digitized by Google

dig och din talang med dessa ritningar och bara får måla på lediga stunder. Har du haft råd att taga modeller ens, under det du betalar mina med dryga fem francs i timmen. Du vet icke själv huru god, huru ädel, huru uppoffrande du är, men du vet också icke huru jag lider av att se dig släpa så för mig. Ack, Axel, du kan icke känna hur jag skall ha det i min ställning. Vad är jag för dig? I vad egenskap är jag i ditt hus? Å, jag blygs när jag tänker på det!

AXEL.

Va, va, va! Är du inte min hustru?

BERTHA.

Jo, men...

AXEL.

Nå, nå?

BERTHA.

Men, du underhåller mig!

AXEL.

Nå, ska man inte göra det?

BERTHA.

Jo, förr, i gamla äktenskap var det så, men vi skulle inte ha det så! Vi skulle ju vara kamrater!

AXEL.

Vad är det för prat, ska inte mannen underhålla sin hustru?

BERTHA.

Jag vill inte det! Och du Axel, du måste hjälpa mig. Jag är icke din likställige, när vi ha det så här, men jag kunde bli det, om du ville förödmjuka

Digitized by Google

dig en gång, en enda gång! Inte är du ensam om att gå till en juryman och fälla ett gott ord för en annan. Om det vore för dig själv, det vore en annan sak, men för mig. För mig! Nu ber jag dig så vackert jag kan. Lyft upp mig ur min förnedring, till din sida, och jag skall tacka dig, jag skall aldrig plåga dig mer med att påminna om min ställning, aldrig Axel!

AXEL.

Be mig inte, du vet ju huru svag jag är!

BERTHA omfamnar honom.

Jo, jag ska be dig, be dig tills du uppfyller min bön! Se så, se inte så stolt ut nu, utan var mänsklig! Så! Kysser honom.

AXEL till Willmer.

Hör du Gaga, tycker du inte att fruntimmerna äro ena rysliga tyranner?

WILLMER plågad.

Jo, i synnerhet när de äro undergivna!

BERTHA.

Se så, är det vackert väder igen! Du går ju Axel, inte sant. Så; på med svarta rocken nu, och kom sedan hem till middan, så ta vi ut tillsammans och äta.

AXEL.

Hur vet du att Roubey tar emot nu?

BERTHA.

Tror du inte jag har tagit reda på det?

AXEL.

Ja, men du är ju en intrigante, Bertha!

Digitized by Google

BERTHA

tar fram en svart bonjour ur skåpet.

Nå, det måste man vara, annars kommer man ingenstans. Se här är svarta rocken! Så!

AXEL.

Ja, men det är förskräckligt. Vad ska jag säga karlen?

BERTHA.

Hm! Du kan väl hitta på något på vägen. Säg att, att, att din hustru — nej — att du väntar en kristning...

AXEL.

Fy Bertha!

BERTHA.

Nå säg, att du kan skaffa honom en orden!

AXEL.

Nej, du skrämmer mig, Bertha!

BERTHA.

Säg vad du vill då! Kom nu ska jag frisera dig, så du ser presentabel ut. Känner du hans hustru?

AXEL.

Inte alls!

BERTHA.

borstar hans hår med lugg.

Då ska du låta presentera dig för henne. Hon lär ha mycket stort inflytande, men hon tycker inte om fruntimmer.

AXEL.

Vad gör du nu med mitt hår?

Digitized by Google

BERTHA.

Jag friserar dig så som herrarne nu bruka.

AXEL.

Ja, men jag vill inte det!

BERTHA.

Seså! Nu är du fin! Lyd nu mig bara!

Hon går till chiffonjén och tar fram ett etui, i vilket ligger Ryska Annæorden, som hon vill sätta i knapphålet.

AXEL.

Nej Bertha, nu går du icke längre! Jag bär aldrig orden!

BERTHA.

Men du har tagit emot den!

AXEL.

Ja, ty jag kunde icke återsända den, men jag bär den aldrig.

BERTHA.

Tillhör du något politiskt parti, som är nog frisinnat att vilja undertrycka den individuella friheten att mottaga utmärkelser?

AXEL.

Nej, det gör jag inte, men jag tillhör en kamratkrets, som lovat varandra att icke bära meriten på rocken.

BERTHA.

Men som ha mottagit salongsmedaljer!

AXEL.

Vilka icke bäras på rocken!

BERTHA.

Vad säger du om det Gaga!

Digitized by Google

WILLMER.

Så länge det finns utmärkelser, så gör man sig en otjänst med att gå brännmärkt, och exemplet lär ingen följa. Tag bort dem, gärna för mig, men jag kan inte ta bort dem från de andra.

AXEL.

Ja, men när kamraterna, som äro mera förtjänta än jag, gå utan, så nedsätter jag dem med att bära tecknet.

BERTHA.

Men när det inte syns under paletån, så vet ingen det, och du har icke brännmärkt någon.

WILLMER.

Det har Bertha rätt i. Du bär din orden under rocken, så bär du den icke på rocken.

AXEL.

Jesuiter! När man givit er ett finger, så tar ni snart hela armen.

Sjätte scenen.

DE FÖRRE. ABEL in; klädd i päls och skinnmössa.

BERTHA.

Se där ha vi Abel! Kom nu och slit denna tvist.

ABEL.

God dag Bertha, god dag Axel. Hur mår du Gaga? Vad gäller frågan?

BERTHA.

Axel ville icke bära sin orden, därför att han ej törs för sina kamrater.

Digitized by Google

ABEL.

Naturligtvis gå kamraterna före hustrun, det är ju en naturlag bland de många.

Sätter sig vid ett bord, tar upp sitt tobakspaket och rullar cigarretter.

BERTHA

fäster bandet i Axels knapphål och lägger stjärnan i etuit.

Han kan gagna mig, utan att skada någon, men jag fruktar han hellre vill skada mig!

AXEL.

Bertha, Bertha! Men ni gör ju mig alldeles galen. Inte anser jag det vara något brott att bära det där bandet, och inte har jag avlagt någon ed att ej göra det, men det har ingått i våra föreställningar att det är fegt icke våga gå fram sin väg utan.

BERTHA.

Omanligt, förstås! Men du går ju ej din väg den här gången, du går min!

ABEL.

Du har en representativ skuld, Axel, till den kvinna, som offrat dig sitt liv!

AXEL.

Jag känner på mig att det ni säger är falskt, men jag har icke haft tid och kraft att tänka ut svaret, ty det finns ett svar! Det är som om ni skulle kasta nät omkring mig, medan jag sitter fördjupad i mitt arbete. Jag känner hur nätet lägger sig om mig, men min fot trasslar in sig när jag vill sparka undan det. Vänta ni, bara jag får ha mina händer fria, så tar jag upp min kniv och skär sönder era garn. — Vad var det vi talte om! Jo,

Digitized by Google

jag skulle göra en visit. Så! Ta hit mina handskar och min paletå! Farväl Bertha! Farväl! — Det är sant! Var bor Roubey?

WILLMER, ABEL, BERTHA på en gång.

Sextiofem rue des Martyrs!

AXEL.

Det är strax här bredvid!

BERTHA.

Alldeles i hörnet! Tack Axel, att du går! Nå känns offret så tungt?

AXEL.

Jag känner ingenting annat än att jag är trött av ert prat och att det ska bli skönt att komma ut. Farväl!

Sjunde scenen.

WILLMER. ABEL. BERTHA.

ABEL.

Det är synd om Axel! Det är synd om honom. Ni vet inte av att han är refuserad!

BERTHA.

Och jag då?

ABEL.

Det är inte avgjort om dig än; efter som du skrevs på ditt eget namn med fransk stavning kommer du först på O.

BERTHA.

Det finns alltså hopp ännu för mig!

Digitized by Google

ABEL.

Ja för dig, men inte för Axel!

WILLMER.

Nu ska vi få se!

BERTHA.

Hur vet du att han är refuserad då?

ABEL.

Hm, jag träffade en »hors concours», som visste det. Och jag var smått rädd att få bevittna en scen, när jag kom hitin; men han har sålunda inte fått underrättelsen än!

BERTHA.

Nej, inte vad jag vet! Men, Abel, är du nu riktigt säker på att Axel träffar madame Roubey och icke monsieur.

ABEL.

Vad skulle han med monsieur att göra, den har ju ingenting att säga, då däremot madame är ordförande i målarinnornas skyddsförening.

BERTHA.

Alltså: jag är icke refuserad — ännu!

ABEL.

Nej, som du hör, och Axels visit kommer att göra gott. Han har en rysk orden, och Ryssland är mycket populärt i Paris. Men det är synd om Axel i alla fall.

BERTHA.

Synd! Varför det! Alla kunna ju inte få rum på salongens väggar. Det är så många fruntimmer som bli refuserade, så att en herre också kan tåla

Digitized by Google

vid att få känna på't. Men kommer jag nu in, då få vi nog höra huru han har målat min tavla, huru han har lärt mig, huru han har betalt mina lektioner. Men det kommer jag inte att fästa mig vid, för det är inte sant.

WILLMER.

Nu ska vi få se på det ovanliga!

BERTHA.

Nej jag tror, antaget att jag icke blir refuserad, att vi komma att få se något mycket vanligt. Men jag är ändå rädd för den stunden. Något säger mig att det icke blir bra emellan Axel och mig mer.

ABEL.

Och det var just då det skulle bli bra, när ni blev likställiga.

WILLMER.

Jag tycker er ställning skall bli mycket klarare, och din mycket behagligare, när du får sälja och kan försörja dig själv.

BERTHA.

Den skulle bli! Vi få väl se! Vi få väl se!

Åttonde scenen.

DE FÖRRE. PIGAN med ett grönt brev.

BERTHA.

Ett grönt brev, till Axel! Där är det! Där är det! Han är refuserad! Ja, men det är ju förfärligt; detta är ändock en tröst för mig, om det går mig illa!

Digitized by Google

ABEL.

Men om det går dig bra?

BERTHA paus.

ABEL.

Det svarar du inte på?

BERTHA.

Nej, det svarar jag inte på.

ABEL.

Därför att då är jämvikten rubbad, emedan du är över!

BERTHA.

Över! En hustru över sin man, sin man! Å!

WILLMER.

Det är icke för tidigt att ett exempel statueras.

ABEL.

Du var på frukosten i dag? Var det roligt?

BERTHA.

Åja.

WILLMER.

Nå, när ska du anmäla min bok, Axel?

ABEL.

Jag håller just på med den!

WILLMER.

Och det blir vackert?

ABEL.

Mycket vackert! — Nå Bertha, hur och när skall du lämna fram brevet?

Digitized by Google

BERTHA.

Det är just vad jag går och tänker på! Har han inte träffat madame Roubey, och har han inte uträttat ärendet, så lär han ej göra det sedan han fått detta slaget.

ABEL reser sig.

Jag tror inte Axel är så oädel att han skulle taga revanche på dig.

BERTHA.

Oädel? Ädel! Vad är det för slag! Varför gick han nyss, när jag skickade honom? Jo, därför att jag var h a n s hustru. För en annan skulle han aldrig ha gått!

ABEL.

Skulle du ha tyckt om i fall han gjort det för en annan?

BERTHA.

Farväl med er, nu få ni gå, innan han kommer tillbaka!

ABEL.

Just min tanke! Farväl Bertha!

BERTHA.

Ja nu får ni bestämt gå! Adjö med er!

N i o n d e s c e n e n.

DE FÖRRE. PIGAN anmäler FRU HALL.

BERTHA.

Se så, vem kan det nu vara?

ABEL, WILLMER.

Adjö Bertha!

De gå.

Digitized by Google

Tionde scenen.

BERTHA. FRU HALL utstyrd, men slarvigt klädd, och med äventyrligt utseende.

FRU HALL.

Jag vet inte om jag har den äran att vara känd! Det är ju fru Alberg, född Ålund?

BERTHA.

Ja, det är jag, var så god och sitt!

FRU HALL.

Mitt namn är Hall! Å min Gud, jag är så trött, jag har gått i så mycket trappor, håhåjaja! Jag tror jag svimmar.

BERTHA.

Varmed kan jag vara er till tjänst?

FRU HALL.

Fru Alberg känner en Doktor Östermark; icke sant.

BERTHA.

Ja, det är en gammal vän till mig!

FRU HALL.

En gammal vän, ja! Ja! Se lilla fru Alberg, jag var gift med honom förr, men vi skildes. Jag är en frånskild hustru.

BERTHA.

Å! Det har han aldrig sagt mig!

FRU HALL.

Nå, sådant talar man inte om.

Digitized by Google

BERTHA.

Han har sagt åt mig att han var änkling.

FRU HALL.

Nå, ni var en ung flicka då, och han är väl inte så angelägen om att det blir bekant.

BERTHA.

Och jag som alltid trodde att doktor Östermark var en hederlig man.

FRU HALL.

Jo, det är just den rätta det. Det är en riktigt fin herre, ska jag säga!

BERTHA.

Nå, men varför talar ni om detta för mig?

FRU HALL.

Jo, vänta fru Alberg lilla, vänta ska ni få höra. Ni är ledamot av föreningen? Inte sant?

BERTHA.

Jo, det är jag!

FRU HALL.

Se där! Vänta nu bara!

BERTHA.

Hade ni barn!

FRU HALL.

Två barn; två döttrar, fru Ålund!

BERTHA.

Det var en annan sak! Och han lämnade er på bar backe?

Digitized by Google

FRU HALL.

Vänta nu bara! Han kastade åt mig en fattig summa om året, som inte räckte till hyran en gång! Och nu när flickorna äro vuxna och ska ut i livet, nu skriver han att han är ruinerad, så att han icke kan skicka mer än hälften. Är det inte fint? Nu just, när flickorna äro vuxna och ska ut i livet!

BERTHA.

Det måste vi ta itu med. Han kommer hit om några dagar. Vet ni, min fru, att ni har lagen på er sida och att domstolen kan tvinga honom att betala! Och han skall tvingas! Hör ni det! Jaså, man går och skaffar barn till världen och släpper dem sedan handlöst med den stackars övergivna modren! Å, han ska få se på annat! Vill ni ge mig er adress?

FRU HALL lämnar ett visitkort.

Goda fru Alberg! Ni blir väl icke ledsen på mig, om jag ber er om en liten tjänst.

BERTHA.

Ni kan lita på mig fullkomligt. Jag ska genast skriva till sekreteraren...

FRU HALL.

Ack ja, ni är så oändligt god, men innan sekreteraren svarat, har jag och mina fattiga barn kanske blivit kastade på gatan. Goda fru Ålund, ni kan väl inte låna mig, en obetydlighet, vänta nu bara! en småsak, på en tjugo francs.

BERTHA.

Nej, min fru, jag har inga pengar. Det är min man som försörjer mig tillsvidare, och jag får nog

Digitized by Google

veta av det. Det är bittert att äta nådebröd när man är ung, men det kanske kan komma andra dagar för mig också!

FRU HALL.

Ack kära, goda fru Alberg, ni får inte neka mig, då är jag en förlorad mänska. Hjälp mig för himlens skull!

BERTHA.

Är er nöd stor och allvarsam?

FRU HALL.

Och det frågar ni!

BERTHA.

Ni ska få dessa pengar till låns!

Hon går till chiffonjén.

Tjugo, fyrtio, sextio, åttio! Fattas tjugo. Var har jag gjort av dem? Hm! Frukosten!

Skriver i hushållsboken.

Färg: tjugo; diverse: tjugo. — Se där!

FRU HALL.

Tack goda fru Ålund, tack kära frun!

BERTHA.

Se så, nu har jag icke tid med er längre i dag. Farväl och lita på mig!

FRU HALL osäker.

Vänta lite bara!

BERTHA.

Nej, nu måste ni gå!

FRU HALL.

Vänta lite! Vad var det jag skulle säga? — — — Ja, det var detsamma! —

Går.

Digitized by Google

Elfte scenen.

BERTHA ensam. Strax därpå AXEL. Bertha stoppar det gröna brevet i sin ficka, när hon hör honom komma.

BERTHA.

Redan gjort! Nå träffade du henne — honom.

AXEL.

Jag träffade icke honom, men henne. Och det var så mycket bättre det. Jag gratulerar dig Bertha! Din tavla är redan antagen!

BERTHA.

Å! Nej, vad säger du! Och din?

AXEL.

Den är inte avgjord än, men då går den också med all säkerhet.

BERTHA.

Är du så viss på det?

AXEL.

Naturligtvis...

BERTHA.

Å jag är antagen! Så roligt, så roligt. Nå men gratulera mig då!

AXEL.

Har jag inte gjort det? Jag tyckte precis att jag sa jag gratulerar dig! För övrigt, man skall icke sälja skinnet förrän man har skjutit björn. Att komma in på salongen är ingenting. Det är en slump! Det kan bero på vad bokstav ens namn

Digitized by Google

börjar med. Du kom på O efter som du stavade på franska och när bokstaveringen började med M, så går det alltid lättare.

BERTHA.

Jaså, du vill säga att det var därför att mitt namn började med O, som jag kom in.

AXEL.

Inte precis bara därför!

BERTHA.

Nå, om du blir refuserad, så är det väl därför att ditt namn börjar med A.

AXEL.

Inte precis bara det, men även det, till en del!

BERTHA.

Hör du, jag tycker icke du är så ädel som du går och gäller för. Du är avundsjuk.

AXEL.

Varför skulle jag vara det, när jag ej vet huru det gått för mig ännu.

BERTHA.

Men när du får veta det!

AXEL.

Va!

BERTHA tar fram brevet.

AXEL

tar sig i vänstra sidan och sätter sig på en stol.

Va! — — — Bemannar sig. Det var ett slag, som jag icke väntat. Det var högst obehagligt!

Digitized by Google

BERTHA.

Nå, så får väl jag hjälpa dig nu!

AXEL.

Du ser skadeglad ut, Bertha. Å jag känner att det börjar växa ett stort hat mot dig här inne.

BERTHA.

Jag ser glad ut, kanske, därför att jag haft en framgång, men när man är bunden vid en människa som ej kan glädjas åt ens lycka, då har man svårt att känna medlidande med hennes olycka.

AXEL.

Jag vet ej hur det är, men det förefaller mig som om vi blivit fiender nu. Kampen om ställningen har kommit emellan oss, därför kunna vi aldrig vara vänner mer.

BERTHA.

Kan icke ditt rättvisa sinne böja sig, då du ser att den dugligare segrade i kampen.

AXEL.

Du var icke den dugligare!

BERTHA.

Juryn måtte ha tyckt det ändå!

AXEL.

Juryn? Men du vet väl att du målar sämre än jag!

BERTHA.

Är det så visst det!

AXEL.

Ja, nog är det visst. Men för övrigt, du arbetade under gynnsammare omständigheter än jag.

Digitized by Google

Du hade icke ritarbete, du fick gå på ateljé, du hade modeller, och du var fruntimmer!

BERTHA.

Jo, nu får jag höra det, att jag levat på dig...

AXEL.

Oss emellan, ja, men världen får icke veta det, om du ej går och talar om det själv.

BERTHA.

Å, det har världen redan fått veta. Men säg mig, varför lider du ej av att en kamrat, en manlig kamrat, gått in med mindre meriter.

AXEL.

Jag måste tänka efter. Ser du, vi ha aldrig tagit er med kritik utan på känn, och därför har jag aldrig tänkt över vår ställning mot varandra. Nu när skon klämmer till, förefaller det mig som om vi icke vore kamrater, efter som jag kan erfara det som om ni ej hade här att göra. En kamrat är en mer eller mindre lojal konkurrent, vi äro fiender. Ni ha legat bakom buskarne, medan vi gjorde drabbningarne, och nu när vi dukat bordet, slår ni er ned som hemma hos er!

BERTHA.

Å fy! Ha vi fått vara med i strider någonsin?

AXEL.

Ni ha alltid fått, men ni ha icke velat, eller icke kunnat. På vårt område där du bryter in, skulle tekniken gå igenom hela sin utveckling och fulländas av oss, innan ni kommo fram. Och nu köper ni seklernas arbete för tio francs i timmen på en ateljé och för pengar, som vi med vårt arbete förvärvat.

Digitized by Google

BERTHA.

Nu är du åtminstone inte ädel, Axel!

AXEL.

När var jag ädel? Jo, när jag lät dig trampa ner mig som en gammal sko... men nu är du över mig, nu står jag inte ut att vara ädel längre. Vet du att denna motgång även ändrar vår ekonomiska ställning! Jag kan icke tänka på att måla mer, utan måste avstå från mitt livs dröm, och får lov att bli ritare på allvar.

BERTHA.

Det behöver du inte; när jag får sälja, försörjer jag mig själv.

AXEL.

För övrigt... Vad är det för slags förening vi ingått? Äktenskapet skulle vara byggt på gemensamma intressen, vårt är byggt på stridiga.

BERTHA.

Det där får du grubbla på ensam; nu går jag ut och äter middag; går du med?

AXEL.

Nej, jag vill vara ensam med min sorg.

BERTHA.

Och jag måste ha sällskap till min glädje. — — — Det är sant, vi ha ju utlyst sammankomst till i afton här hos dig! Det går väl inte an nu, när du har fått sorg.

AXEL.

Det är inte roligt, men det måste väl ske. Låt dem komma.

 Digitized by Google

BERTHA klär sig för att gå ut.

Men du måste bli med, eljes skulle det se ut som om du vore feg.

AXEL.

Jag skall bli med er, var lugn! — Men ge mig lite pengar innan du går.

BERTHA.

Det är slut i kassan.

AXEL.

Slut?

BERTHA.

Ja, pengar ta slut också.

AXEL.

Kan du låna mig tio francs?

BERTHA tar upp portemonnäen.

Tio francs. Jaha! Om jag har! Här ska du få! — Kommer du inte med? Säg! Man ska tycka det ser underligt ut!

AXEL.

Och spela det besegrade lejonet för triumfvagnen! Nej vet du. Jag behöver tid på mig att lära min roll till eftermiddagens föreställning.

BERTHA.

Adjö med dig då!

AXEL.

Adjö! Bertha! Får jag be dig om en sak!

BERTHA.

Vad då?

Digitized by Google

AXEL.

Kom inte hem drucken! I dag skulle det vara mera obehagligt än annars!

BERTHA.

Vad rör det dig, hur jag kommer hem.

AXEL.

Jo, jag känner mig solidarisk med dig såsom med en släkting, efter som du bär samma namn som jag, och dessutom är det ännu mig så vidrigt att se en rusig kvinna.

BERTHA.

Varför är det vidrigare än att se en rusig man?

AXEL.

Ja, varför? Kanske därför att ni inte tåla ses utan förställning.

BERTHA.

Adjö med dig, din gamla pratmakare! — Du går inte med?

Går.

AXEL

stiger upp, och tar av sig bonjouren för att byta rock.

Nej!

Digitized by Google

ANDRA AKTEN.

Samma dekoration som förra akten. Ett stort bord med stolar omkring mitt på golvet; på bordet skrivdon, papper, och ordförandeklubba.

Första scenen.

AXEL sitter och målar. ABEL bredvid på en stol rökande.

AXEL.

Nå, de ha slutat middan och håller på med kaffet nu? Dracks det mycket?

ABEL.

Åja! Bertha skroderade och var obehaglig.

AXEL.

Säg mig en sak, Abel, är du min vän eller är du inte?

ABEL.

N-ja, det vet jag inte.

AXEL.

Kan jag lita på dig?

ABEL.

Nej, det kan du inte.

Digitized by Google

AXEL.

Varför det då?

ABEL.

Jag tycker det känns så.

AXEL.

Hör du Abel, du som har ett manligt förstånd och som man kan resonera med, hör du, säg hur det känns att vara fruntimmer! Är det så förskräckligt?

ABEL skämtsamt.

Ja naturligtvis! Det känns som att vara neger.

AXEL.

Det var märkvärdigt. Hör Abel — Du vet att jag har en passion att söka billighet och rättvisa.

ABEL.

Jag vet att du är en svärmare — — och därför går det dig aldrig väl.

AXEL.

Men dig går det väl — — för du känner ingenting?

ABEL.

Ja.

AXEL.

Abel, har du verkligen aldrig något behov av att älska en man?

ABEL.

Så dum du är!

AXEL.

Har du aldrig funnit någon?

ABEL.

Nej. Det är så ont om män.

Digitized by Google

AXEL.

Nå tycker du inte att jag är en man?

ABEL.

Du! — Nej!

AXEL.

Det inbillar jag mig.

ABEL.

Är du en man! Du som arbetar åt en kvinna, och går klädd som en kvinna.

AXEL.

Jag, klädd som en kvinna!

ABEL.

Du har ju lugg och går barhalsad; medan hon har fadermördare och polkahår; akta dig; hon tar snart byxorna av dig!

AXEL.

Så du pratar!

ABEL.

Och vilken ställning har du i ditt hus? Du tigger pengar av henne och hon ställer dig under förmyndare. Nej, du är ingen man! Men det var därför hon tog dig, när hennes affärer voro derangerade.

AXEL.

Du hatar Bertha; vad har du fått emot henne!

ABEL.

Jag vet inte, men jag har kanske också fått en släng av den där passionen för rättvisa?

AXEL.

Hör du, tror du inte på din stora sak, du!

Digitized by Google

ABEL.

Ibland! Ibland inte! Va ska man kunna tro på numera! Stundom förefaller det mig som om det gamla var förmånligast. Som mödrar hade vi en aktad och ärad ställning, då vi därmed uppfyllde vår medborgarplikt; som husmödrar voro vi enväldiga, och att uppfostra släktet var ju icke någon vanhederlig syssla. Ge mig en konjak, Axel! Vi ha pratat så mycket.

AXEL tar fram konjak.

Varför dricker du?

ABEL.

Jag vet inte! Jag är visst unken. Dricker. Å, den som fick se det vidunderliga innan man dog!

AXEL.

Vad skulle det vara?

ABEL.

Det skulle vara en man som behärskade en kvinna!

AXEL.

Nå, om du fick se det?

ABEL.

Så skulle jag — vad heter det nu igen — älska honom! Tänk om det vore blague hela det här oväsendet! Tänk!

AXEL.

Nej, nog är det en rörelse där, vad det nu är för en!

ABEL.

Ja, här är så mycket rörelser framlänges och baklänges. — Och en dumhet kan också komma i rörelse bara man får majoritet för den!

Digitized by Google

AXEL.

Om det vore det, då ha ni gjort fanken så mycket buller förgäves, för nu börjar det bli otäckt att leva snart.

ABEL.

Vi bullra så ni bli yra i huvudet! Det är saken. — Nå Axel, nu blir väl din ställning friare, sedan Bertha fått sälja!

AXEL.

Sälja! Har hon sålt?

ABEL.

Vet du inte det? Den där lilla tavlan med äppelträdet!

AXEL.

Nej, det har hon inte talat om! När var det?

ABEL.

I förgår! Vet du inte det? Nå, då tänker hon väl överraska dig med pengarna.

AXEL.

Mig? Hon sköter ju kassan själv!

ABEL.

Såå! Då blir det väl... tyst hon kommer nu!

Andra scenen.

DE FÖRRE. BERTHA.

BERTHA till Abel.

Se god afton, är du här? Varför gick du din väg?

Digitized by Google

ABEL.

Jag tyckte det var tråkigt!

BERTHA.

Ja, det är inte roligt att glädjas med andra.

ABEL.

Nej!

BERTHA.

Du sitter här så flitigt och målar du Axel!

AXEL.

Ja, jag sitter här och knåpar.

BERTHA.

Får jag se! Det är bra det där, men den där vänstra armen är för lång!

AXEL.

Tror du?

BERTHA.

Tror jag? Det kan jag väl se! Ta hit...

Tar penseln från honom.

AXEL.

Nej, låt bli! Skäms du inte!

BERTHA.

Vad säger du för slag!

AXEL ond.

Skäms, sa jag! Stiger upp. Ska du komma och lära mig måla?

BERTHA.

Varför inte?

AXEL.

Därför att du har att lära av mig, men jag av dig ingenting.

Digitized by Google

BERTHA.

Jag tycker herrn behandlar sin hustru aktningslöst. Man bör dock veta vad aktning man...

ABEL.

Nu är du gammalmodig, Bertha! Vad är det för specialaktning mannen är skyldig kvinnan, när de skola vara likställiga?

BERTHA.

Jaså, du finner det riktigt att en man är grov mot sin hustru?

ABEL.

Ja, när hon är oförskämd mot honom!

AXEL.

Det är rätt! Riv ögonen ut på varandra!

ABEL.

Ånej, därtill är saken väl ändå för obetydlig.

AXEL.

Säg inte det! — Hör du, Bertha. Efter som vår ekonomi hädanefter kommer att undergå förändringar, så vill jag veta husets ställning. Var snäll och låt mig se hushållsboken!

BERTHA.

Det är en nobel hämnd därför att du blev refuserad!

AXEL.

Vad för hämnd! I vad sammanhang står hushållsboken med mitt missöde på salongen? Ge mig nyckeln till chiffonjén!

BERTHA letar i fickan.

Var så god! — Hm! Det var besynnerligt, jag tyckte nyss jag hade den!

Digitized by Google

AXEL.

Sök!

BERTHA.

Du talar i sådan befallande ton! Jag tycker inte om det där!

AXEL.

Sök reda på nyckeln!

BERTHA letar i rummet.

Ja men det här är oförklarligt! — Den är borta! Jag kan inte finna den. Den måste vara bortkommen!

AXEL.

Är du säker på att den icke finns?

BERTHA.

Fullkomligt säker!

AXEL ringer i lufttelegrafen.

Paus.

Tredje scenen.

DE FÖRRE. PIGAN in.

AXEL.

Gå efter en smed!

PIGAN.

En smed!

AXEL.

En smed som dyrkar opp en lås!

PIGAN får en blick av Bertha.

Jag ska genast gå!

Går.

Digitized by Google

Fjärde scenen.

DE FÖRRE utom PIGAN.

AXEL

byter om rock; tar bort ordensbandet och kastar det på bordet.

Ursäkta mina damer!

BERTHA mjukt.

Genera dig inte! Ska du gå ut?

AXEL.

Jag ska gå ut!

BERTHA.

Stannar du inte på sammankomsten?

AXEL.

Nej, det gör jag inte!

BERTHA.

Ja, men det skall man finna mycket ohövligt!

AXEL.

Det får man! Jag har angelägnare saker för mig än att höra på ert vrövel.

BERTHA orolig.

Vart tänker du gå?

AXEL.

Det behöver jag inte redogöra för, när jag inte frågar dig vart du går!

BERTHA.

Du glömmer väl icke bort att vi ha bjudit karnevals-främmande till oss i morgon afton.

Digitized by Google

AXEL.

Främmande? Det är sant. I morgon afton. Hm!

BERTHA.

Det går inte an att inställa det, då ju Östermark och Carl ha kommit i dag och jag har bett dem vara med.

AXEL.

Så mycket bättre!

BERTHA.

Kom nu hem i god tid så att du hinner prova din kostym.

AXEL.

Min kostym! Ja det var sant. Jag ska spela fruntimmer.

Femte scenen.

DE FÖRRE. PIGAN.

PIGAN.

Smeden hade inte tid nu, men han kommer om ett par timmar.

AXEL.

Har han inte tid! — Så! — Kanske nyckeln kommer till rätta ändå! Nu måste jag gå i alla fall. Adjö!

BERTHA mjukt.

Adjö med dig då! Kom inte sent hem!

ABEL nickar åt Axel till avsked.

AXEL.

Det vet jag inte hur jag kommer att göra. Adjö!

Går.

Digitized by Google

Sjätte scenen.

ABEL och BERTHA.

ABEL.

Så morsk din herre var!

BERTHA.

Så oförskämd! Vet du jag skulle ha lust att böja honom, så djupt att han skulle komma krypande efter mig.

ABEL.

Ja, han tycks inte ha fått nog av det där nypet med salongen. — Bertha, säg mig: har du älskat den där narren någonsin?

BERTHA.

Älskat? — Jag tyckte rätt mycket om honom för han var snäll. Men han är dum och... när han vrenskar sig, så känner jag att jag skulle kunna hata honom. Tänk, det har redan kommit ut att han har målat min tavla.

ABEL.

Har det gått så långt, då måste du göra något eklatant.

BERTHA.

Om jag bara visste hur?

ABEL.

Jag brukar vara påhittig. Jo, låt mig se! Hör du! Om du skulle hämta hans refuserade tavla i morgon afton, och låta den komma hem, när de främmande samlats.

Digitized by Google

BERTHA.

Nej, det ser ut som om jag ville triumfera. Det är för grymt.

ABEL.

Nå, om jag låter göra det! Eller Gaga, det är bättre. Den skickas efter av portvakten i Axels namn. Den ska ju ändå hem, och det är ingen hemlighet att han fått den tillbaka.

BERTHA.

Nej vet du...

ABEL.

Va? Han sprider ut falska rykten, och du har väl rätt att försvara dig!

BERTHA.

Jag ville bra gärna att det skedde, men jag vill inte ha någon befattning med saken. Jag vill kunna stå ren och svära på att jag är oskyldig.

ABEL.

Det ska du få! Jag sköter om saken.

BERTHA.

Vad tror du han ville med hushållsboken? Han har aldrig begärt den förr! Är det några intriger han har för sig?

ABEL.

Joo! Det är nog något sådant. Han vill se efter om du uppfört på inkomsterna dina tre hundra francs du fick för tavlan.

BERTHA.

Vilken tavla?

ABEL.

Som du sålde åt madame Roubey.

Digitized by Google

BERTHA.

Hur vet du det?

ABEL.

Det har hela världen reda på!

BERTHA.

Och Axel med?

ABEL.

Ja, det råkade jag tala om, därför att jag trodde han visste det. Det var rysligt oklokt av dig att inte säga honom det med detsamma.

BERTHA.

Rör det honom, om jag säljer!

ABEL.

Åja, på visst sätt! Nog gör det väl det!

BERTHA.

Ja, då kommer jag att säga att jag inte ville göra honom ändå mera ledsen, efter som han redan haft den sorgen att jag kom in på salongen.

ABEL.

Strängt taget har han inte med dina inkomster att göra, efter som ni ha äktenskapsförord, och du har all anledning vara stram mot honom, om inte för annat, så för att statuera ett exempel. Stå på dig, du, när han kommer med sina predikningar i kväll!

BERTHA.

Å jag vet nog hur jag ska sköta honom. Men — en annan sak. Hur ska vi behandla Östermarkska affären?

Digitized by Google

ABEL.

Östermark, ja, det är min stora ovän. Låt mig ta hand om honom! Vi ha en räkning ouppgjord sen gammalt, han och jag. Var lugn du! Honom ska vi nog få bukt med, ty vi ha lagen på vår sida.

BERTHA.

Vad ämnar du göra?

ABEL.

Vi ska konfrontera parterna, som det heter.

BERTHA.

Vad betyder det?

ABEL.

Bjud hit fru Hall och båda hennes döttrar, så få vi se hur han kommer att se ut.

BERTHA.

Nej, ingen skandal i mitt hus!

ABEL.

Varför inte det? Kan du neka dig en sådan trumf. Är det krig, så ska man döda sina fiender, och inte såra dem bara. Och nu är det krig. Alltså!

BERTHA.

Ja, men en far och hans hustru och döttrar, som han inte sett på aderton år.

ABEL.

Nå, så ska han få se dem nu.

BERTHA.

Du är förfärlig, Abel!

Digitized by Google

ABEL.

Jag är litet starkare än du. Äktenskapet måtte ha mjukat upp dig! Lever ni som gifta, va?

BERTHA.

Så dum du är!

ABEL.

Du har retat Axel; du har trampat honom, men han kan bita dig i hälen ännu. Alltså!

BERTHA.

Tror du han vågar göra något?

ABEL.

Jag tror du får en scen, när han kommer hem!

BERTHA.

Å, jag ska nog ge igen!

ABEL.

Kan du det bara! Det där med chiffonjényckeln var dumt. Så dumt!

BERTHA.

Kanske det var dumt. Men han blir nog snäll igen, när han varit ute och luftat av sig. Jag känner honom.

Sjunde scenen.

DE FÖRRE. PIGAN in med ett knyte.

PIGAN.

Det är ett bud här med en kostym till herrn!

BERTHA.

Jaså! Ge hit! Det är bra!

Digitized by Google

PIGAN.

Men det är väl till frun, efter som det är fruntimmerskläder.

BERTHA.

Nej, det är nog rätt! Det är till herrn.

PIGAN.

Nej kors, ska nu herrn gå i kjolar också!

BERTHA

Varför inte det, när vi gå i kjolar. Adjö med dig!

Hon öppnar knytet och tar fram en spansk kvinnodräkt.

ABEL.

Ja, men det är bra påhittat. Å det är skönt att få hämnas sina dumheter.

Åttonde scenen.

DE FÖRRE. WILLMER med ett bud som bär paketer.

WILLMER

klädd i svart frack med vita uppslag; blomma i knapphålet; knäbyxor; röd halsduk; och veckade manschetter.

God afton, ä ni ensamma! Se här har du ljusen, och här ä buteljerna. En chartreuse och två vermoth; här är två paket tobak och det andra.

BERTHA.

Nå, men nu var du en snäll gosse, Gaga!

WILLMER.

Och här är kvitterade räkningen!

Digitized by Google

BERTHA.

Är hon kvitterad! Då har du lagt ut igen!

WILLMER.

Ja, det hinner vi nog göra upp. Men skynda er nu, för gumman är väl snart här.

BERTHA.

Vill du vara snäll och slå upp buteljerna, medan jag sätter i ljusen.

WILLMER.

Det vill jag visst det!

Bertha öppnar ljuspaketen vid bordet; Willmer står bredvid och tar buteljerna ur deras papper.

ABEL.

Det där ser riktigt familjelikt ut. Du skulle allt ha blivit en bra liten man du Gaga.

WILLMER

lägger sin hand om Berthas hals och kysser henne i nacken.

BERTHA

vänder sig om och slår honom en örfil.

Skäms du inte pojkvas! Vad tar han sig till för slag?

ABEL.

Tål du det Gaga, så tål du kniven.

WILLMER ursinnig.

Pojkvas? Vet du inte vem jag är! Vet du inte att jag är en författare av rang!

BERTHA.

Du; som skriver sån där smörja!

Digitized by Google

WILLMER.

Det var inte smörja, när jag skrev för er.

BERTHA.

Du skrev upp det vi pratade, det var alltsammans!

WILLMER.

Akta dig Bertha; du vet att jag kan störta dig.

BERTHA.

Jaså, du hotar, din lilla racka. Ska vi ta och basa opp gossen, Abel!

ABEL.

Bertha, tänk på vad du säger!

WILLMER.

Jaså, jag har varit er racka och legat på ert släp; men jag kan bitas också!

BERTHA.

Får jag se på dina tänder!

WILLMER.

Nej, du ska få känna på dem!

BERTHA.

Jaså! Kom då! Kom!

ABEL.

Se så, lugnen er nu, innan ni ångrar er!

WILLMER till Bertha.

Vet du vad man har rätt att säga om ett gift fruntimmer, som mottager presenter av en ungherre.

BERTHA.

Presenter!

Digitized by Google

WILLMER.

I två år har du mottagit mina presenter.

BERTHA.

Presenter! Du skulle ha stryk, ditt falska kryp, som har gått och hängt i kjolarna. Tror du inte att jag kan rå på dig!

WILLMER med en axelryckning.

Jo, det är möjligt.

BERTHA.

Du vågar kasta skugga på en kvinnas heder.

WILLMER.

Heder! Hm! Du har heder av att jag fått köpa en del hushållssaker, som du skrivit upp på din man.

BERTHA.

Gå ut ur mitt hus, usling!

WILLMER.

Ditt hus! Med kamrater räknar man inte så noga, men med fiender ska man räkna hårstrån! Och du ska få räkna mig med — äventyrerska, lita på det! Går.

Nionde scenen.

BERTHA. ABEL.

ABEL.

Du kommer att stupa på din dumhet, Bertha! Att låta en vän gå ifrån sig som fiende, det är farliga saker.

Digitized by Google

BERTHA.

Ah, låt honom komma! Han vågade kyssa mig! Han vågade erinra mig att jag var en kvinna.

ABEL.

Vet du, det tror jag alltid en man kommer att erinra sig! Du har lekt med elden.

BERTHA.

Elden! Ser man aldrig en man och en kvinna kunna leva som kamrater utan att det ska bli eld.

ABEL.

Nej, vet du, så länge det finns två kön, så lär det allt bli brinna av!

BERTHA.

Ja, men det ska tas bort!

ABEL.

Ja — det ska... Försök!

Tionde scenen.

DE FÖRRE. PIGAN.

PIGAN håller igen sitt skratt.

Det är en fru därute, som kallar sig... Richard ... Richard Wahlström!

BERTHA går mot dörren.

Å, Richard är här!

ABEL.

Nå, då få vi öppna sammankomsten! — Nu gäller det om vi kan reda din härva, Bertha!

Digitized by Google

BERTHA.

Reda'n eller klippa av den!

ABEL.

Eller fastna i den!

Digitized by Google

TREDJE AKTEN.

Samma dekoration som förra. Taklampan tänd. Månsken utanför på ateljéfönstret. Kaminen är eldad.

Första scenen.

BERTHA och PIGAN. Bertha klädd i en morgonrock av spetsar, syr på den spanska fruntimmerskostymen; Pigan plisserar ett fräs.

BERTHA.

Det är inte roligt att sitta uppe och vänta sin man.

PIGAN.

Tror frun att herrn har roligare att sitta och vänta på frun. Det här är första gången han är ute ensam...

BERTHA.

Nå, vad gör han, när han sitter ensam hemma då?

PIGAN.

Han sitter och penslar på trästockar!

BERTHA.

Trästockar!

Digitized by Google

PIGAN.

Ja, han har stora högar med trä, som han målar på.

BERTHA.

Hm! Säg mig Ida, en sak. Har herrn aldrig varit närgången mot dig!

PIGAN.

Aldrig! Nej, det är en ordentlig herre!

BERTHA.

Är det säkert det!

PIGAN alldeles säkert.

Tror frun, jag är en sådan...

BERTHA.

Vad är klockan nu?

PIGAN.

Hon är väl bortåt halv tolv.

BERTHA.

Så! Då kan du gå och lägga dig.

PIGAN.

Blir frun inte mörkrädd bland alla de här benrangelen!

BERTHA.

Jag, mörkrädd! — Tyst nu gick det i porten! Så, godnatt med dig!

PIGAN.

God natt frun! Sov gott! Går.

Digitized by Google

Andra scenen.

BERTHA ensam: lägger bort arbetet; kastar sig på kanapén; ordnar spetsarne på morgonrocken. Därpå springer hon upp: skruvar ner lampan till hälften, återtar positurен på soffan och låtsas sova. En paus: därpå kommer AXEL in.

AXEL.

Är någon här? — Är Bertha här?

BERTHA tyst.

AXEL går fram till henne.

Sover du?

BERTHA mjukt.

Ah! Är det du min vän! God afton! Jag låg och slumrade av, och jag drömde så illa...

AXEL.

Det ljuger du, för jag såg genom gårdsfönstret, när du intog den där ställningen på soffan.

BERTHA rusar upp.

AXEL lugnt.

Inga förförelsescener i nattrockar! Inga melodramer! Var sansad och hör på vad jag har att säga dig!

Sätter sig på en stol mitt på golvet.

BERTHA.

Vad har du att säga mig?

AXEL.

En hel mängd saker; men jag skall börja med slutet: vi måste upplösa det här konkubinatet.

Digitized by Google

BERTHA.

Vad?

Kastar sig baklänges på soffan.

Å, min Gud, vad får jag icke uppleva.

AXEL.

Gör inte hysteri, för då slår jag vattenkaraffin på dina spetsar!

BERTHA.

Detta är hämnden därför att jag besegrade dig, i en fri tävlan.

AXEL.

Det står inte alls i sammanhang med den saken!

BERTHA.

Du har aldrig älskat mig!

AXEL.

Jo, jag har älskat dig, det var mitt enda motiv till att gifta mig med dig; men varför gifte du dig med mig? Därför att du hade dåliga affärer, och bleksot!

BERTHA.

Det är lycka att ingen hör oss!

AXEL.

Det vore ingen olycka om någon hörde oss. Jag har behandlat dig som en kamrat, med obegränsat förtroende, och jag har även gjort små offer, som du känner. — Har smen varit här?

BERTHA.

Nej, han kom aldrig!

AXEL.

Det behövs inte heller. Jag har läst dina räkenskaper.

Digitized by Google

BERTHA.

Jaså, du går och snokar i mina böcker.

AXEL.

Hushållsboken är gemensam! Du har fört upp falska utgiftsposter, och underlåtit införa inkomster.

BERTHA.

Ja se, vi få inte lära oss bokföring i skolorna.

AXEL.

Inte vi heller! Och vad uppfostran beträffar har du fått mycket bättre sådan än jag: du har gått på seminarium, men jag har bara gått i en folkskola.

BERTHA.

Det är inte böckerna som uppfostra...

AXEL.

Nej, det är mödrarna! Men det är eget att de inte kunna lära döttrarne att bli hederliga...

BERTHA.

Hederliga! Jag undrar om inte de flesta brottslingarne träffas bland männen?

AXEL.

De flesta straffade, skall du säga, men bakom nittionio procent brottsliga män kan man med domaren fråga: où est la femme? — Men — för att återvända till dig. — Du har ljugit för mig hela vägen igenom, och till sist bedragit mig. Där står till exempel tjugo francs färg i stället för tjugo francs frukost hos Marguery.

BERTHA.

Det är inte sant; den kosta bara tolv francs.

Digitized by Google

AXEL.

Alltså stoppat i fickan åtta! — Så har du inte tagit upp tre hundra francs för din sålda tavla.

BERTHA.

»Vad kvinnan genom eget arbete förvärvar, däröver må hon ock råda», står det i vår lag!

AXEL.

Det var ingen paradox alltså? Ingen monomani!

BERTHA.

Nej, det måtte inte ha varit det!

AXEL.

Nå, vi ska inte vara småaktiga, du råder över ditt, och har rått över mitt på ett oförsvarligt sätt. Tycker du inte ändå — kamrater emellan — att du borde ha talat om för mig att du sålt.

BERTHA.

Det angick dig inte.

AXEL.

Det angick mig inte! Nå, då återstår bara att jag lägger in ansökan om skilsmässa.

BERTHA.

Skilsmässa! Tror du att jag tänker gå med skammen som en frånskild hustru! Tror du jag låter köra bort mig ur mitt hem, som en piga, den man skickar bort med sin koffert!

AXEL.

Jag skulle kunna låta kasta ut dig på gatan, om jag ville, men jag skall gå humant till väga och yrka skilsmässa på grund av oenighet!

Digitized by Google

BERTHA.

Du som talar så, du har aldrig älskat mig!

AXEL.

Svara mig: varför tror du jag tiggde om din hand?

BERTHA.

Därför att du ville att jag skulle älska dig.

AXEL.

O heliga, okränkbara, vördade fånighet! — Jag skulle kunna anklaga dig för förfalskning, ty du har gjort skuld hos Willmer och påfört mig beloppen.

BERTHA.

Ah, det lilla krypet har varit framme.

AXEL.

Jag skildes nyss från honom efter att ha betalt honom trehundrafemtio francs, som du var skyldig honom. Men vi ska inte vara småaktiga i penningsakerna. Vi ha värre affärer ändå att uppgöra. Du har låtit denna slyngel delvis betala mitt hushåll, och därigenom har du totalt förstört mitt anseende. Vad har du gjort med pengarne?

BERTHA.

Det är lögn allt vad du säger!

AXEL.

Du har förstört dem på fester?

BERTHA.

Nej, jag har sparat dem; och det vet du inte vad det är, slösare!

Digitized by Google

AXEL.

Ack, du sparsamma själ! Den där nattrocken kostar två hundra francs och min kostar tjugofem.

BERTHA.

Har du något mer att säga?

AXEL.

Inte mer än att du får vara betänkt på att försörja dig själv hädanefter. Jag vill icke längre rita trästockar och låta dig spara hop förtjänsten.

BERTHA.

Jaså, du tror att du så lätt kommer ifrån de skyldigheter du iklädde dig, när du narrade mig att bli din hustru. Det ska du få se!

AXEL.

Nu när jag fått upp ögonen börja förflutna händelser få en annan färg. Det förefaller mig nästan som om du framkallade det där frieriet; det förefaller mig nästan som om jag då och då varit utsatt för vad ni kallar en förförelse; det synes mig numera som om jag råkat i händerna på en äventyrerska, som ville locka av mig pengarne på ett hôtel garni; det tycks mig nästan som om jag levat i laster, sedan jag förenades med dig! Stiger upp. Nu när du står så där med ryggen åt mig och jag ser din nacke med det korta håret, är det — — — ja det är precis som om — husch! som om du var Judith och skänkt mig din kropp för att få ta huvudet av mig. Se, där ligger dräkten, som jag skulle bära, som du ville förnedra mig med! Ja, för du kände att det var en förnedring att bära dessa vida veck, som skulle dölja för att reta, detta nerskurna liv, som på korsettens tallrikar skulle bjuda ut varan.

Digitized by Google

Nej! Där har du din kärlekslön igen, nu kastar jag min boja! Kastar vigselringen.

BERTHA

ser på honom med förundran.

AXEL stryker upp håret.

Du vågade inte se att jag hade högre panna än du, och därför lät jag håret dölja den, för att inte förödmjuka dig och skrämma dig! Men ser du, nu ska jag förödmjuka dig, och efter du inte ville nöja dig med att vara min jämlike, när jag sänkte mig, så ska du få vara mig underlägsen, som du är!

BERTHA.

Allt detta, all denna nobla hämnd, därför att du var mig underlägsen!

AXEL.

Jag var dig överlägsen även då jag målade din tavla!

BERTHA.

Har du målat min tavla? Säg om det, och jag slår dig!

AXEL.

Du som föraktar den råa styrkan, är alltid den första att vädja till den! Slå du!

BERTHA.

Tror du inte jag rår! Hon går emot honom.

AXEL

tar henne om båda handlovarne med en hand och håller fast dem.

Nej, det tror jag inte! Är du övertygad nu, att jag ä v e n är den fysiskt överlägsne! Böj dig, eller bryter jag dig!

 Digitized by Google

BERTHA.

Vågar du slå mig?

AXEL.

Varför inte? Jag vet inte mer än ett skäl varför jag inte skulle slå dig.

BERTHA.

Och det?

AXEL.

Att du är otillräknelig.

BERTHA söker göra sig lös.

Ah, släpp mig!

AXEL.

När du bett om förlåtelse! Så, på knä med dig!

Han bryter ner henne med ena handen.

Se nu opp till mig, nerifrån! Där är din plats, som du själv valt!

BERTHA ger sig.

Axel, Axel! Jag känner inte igen dig, mer! Är det du som svor att älska mig, du som bad att få bära mig, att få lyfta mig.

AXEL.

Det är jag! Jag var stark då och trodde mig äga kraft att göra det, men du klippte min styrkas hår, medan jag lade mitt trötta huvud i ditt knä, du sög mitt bästa blod under sömnen — och ändå räckte det nu till att kuva dig. Stig upp och låt oss sluta deklamera. Vi ha affärer att tala om!

BERTHA

upp; sätter sig på soffan och gråter.

Digitized by Google

AXEL.

Varför gråter du?

BERTHA.

Jag vet inte! Därför att jag är svag kanske!

Bertha stumt spel hela tiden: markerande övergången.

AXEL.

Ser du, din styrka, det var jag! När jag tog igen mitt, så hade du intet kvar. Du var som en gummiboll, som jag blåste upp; när jag släppte dig, föll du ihop som en tom säck.

BERTHA utan att se upp.

Jag vet icke om det är som du säger, men sedan vi blevo osams, har min styrka gått av mig! Axel, vill du tro mig, jag har aldrig erfarit för dig vad jag nu känner!

AXEL.

Så, vad känner du då?

BERTHA.

Det kan jag inte säga! Jag vet inte om det är att... älska, men...

AXEL.

Vad menar du med älska! Är det inte som en stilla längtan att få äta mig levande en gång till. Du börjar älska mig! Varför icke förr, då jag var god emot dig! Godhet är dumhet, låtom oss vara elaka! Inte sant!

BERTHA.

Ja, var hellre lite elak, men var icke svag. Upp. Axel, förlåt mig, men övergiv mig inte. Älska mig! O, älska mig!

Digitized by Google

AXEL.

Det är för sent! I går, i morgse skulle jag ha fallit för dig, så som du nu står för mig, men nu är det för sent!

BERTHA.

Varför är det för sent nu?

AXEL.

Därför att jag i afton har brutit alla band, även det sista!

BERTHA tar hans händer.

Vad menar du?

AXEL.

Jag har varit dig otrogen!

BERTHA far tillsammans.

Ah!

AXEL.

Det var det enda sättet att slita mig lös!

BERTHA hämtar sig.

Vem var hon?

AXEL.

En kvinna... Paus.

BERTHA.

Hur såg hon ut?

AXEL.

Som en kvinna! Med långt hår, hög barm, etcetera! Du ska skona dig!

BERTHA.

Tror du jag är svartsjuk, på — en sådan.

AXEL.

En sådan, två sådana, många sådana!

Digitized by Google

BERTHA hämtar andan.

Och i morgon äro våra vänner inbjudna. Vill du göra skandal och inställa bjudningen?

AXEL.

Nej, jag vill inte vara låg i min hämnd! I morgon hålla vi bjudningen, och i övermorgon skiljas våra vägar!

BERTHA.

Ja, nu måste våra vägar skiljas! — God natt!

Går till vänstra dörren.

AXEL.

God natt!

Går till högra dörren.

BERTHA stannar.

Axel!

AXEL.

Ja!

BERTHA.

Ja, det var ingenting! — Jo, vänta!

Går emot honom med knäppta händer.

Älska mig, Axel! Älska mig!

AXEL.

Vill du dela med en annan?

BERTHA paus.

Ja! Blott du älskar mig!

AXEL.

Nej, det kan jag inte. Du drar mig icke mer till dig som förr!

BERTHA.

Älska mig, av nåd! Jag är uppriktig nu, tror jag, ty eljes skulle jag aldrig förödmjuka mig så, så som jag gör, inför en man,

Digitized by Google

AXEL.

Om jag också hade medlidande med dig, kan jag icke befalla fram någon kärlek. Det är slut, det är dött!

BERTHA.

Jag tigger om en mans kärlek, jag en kvinna, och han skjuter mig ifrån sig!

AXEL.

Varför inte! Vi kan också en gång få lov att säga nej, fastän vi icke äro så kinkiga.

BERTHA.

En kvinna som bjuder ut sig åt en man och får nej!

AXEL.

Känn på huru millioner ha känt det, när de på knä tiggt om den nåden att få ge vad den andra tar emot! Känn det för hela ditt kön och tala sedan om hur det kändes!

BERTHA reser sig.

God natt! Alltså i övermorgon!

AXEL.

Och du vill ha festen i morgon, fortfarande?

BERTHA.

Ja, jag vill ha festen i morgon!

AXEL.

Gott! Alltså — i övermorgon!

De gå åt var sitt håll som förut.

Digitized by Google

FJÄRDE AKTEN.

Samma dekoration som förra. Men glasdörrarne till trädgården öppna. Solen skiner utanför och ateljén är starkt upplyst. Sidodörrarne till rummen stå uppslagna. I trädgården synes ett serveringsbord med glas och buteljer m. m.

Axel är klädd i svart bonjour utan orden; med uppstående krage och långhalsduk, samt har håret uppstruket. Bertha: i mörk klädning, urskuren i fyrkant, med fichu och kråsar. Hon har en blomma på vänstra axeln. Carl: civil med orden. Fröknarne Hall extravagant och dyrbart klädda.

Första scenen.

BERTHA in från trädgården. Blek och med blå skuggor omkring ögonen. ABEL in från fonddörren. De omfamnas och kyssas.

BERTHA.

God dag, välkommen! Du kommer sent!

ABEL.

God dag.

BERTHA.

Och Gaga lovade komma!

ABEL.

Alldeles avgjort. Han var ångerfull och bad om förlåtelse.

Digitized by Google

BERTHA rättar på kråset.

ABEL.

Vad är det med dig i dag? Det är någonting.

BERTHA.

Hur så? Vad?

ABEL.

Du är inte lik dig! Du har... Bertha! Du har...

BERTHA.

Prata inte!

ABEL.

Du har färg; du har glans i ögonen! Vad? Skulle? Och så blek? Bertha!

BERTHA.

Jag måste gå ut till mina gäster.

ABEL.

Säg, är Carl här och Östermark?

BERTHA.

Båda två äro ute i trädgården.

ABEL.

Och flickorna Hall, och frun?

BERTHA.

Frun kommer senare, men flickorna äro här, inne i mitt rum.

ABEL.

Det här blir väl också bara pannkaka.

BERTHA.

Nej inte det här, du!

Digitized by Google

Andra scenen.

DE FÖRRE. WILLMER med en blombukett. Går fram till BERTHA, kysser hennes hand och lämnar buketten.

WILLMER.

Förlåt! För min kärleks skull!

BERTHA.

Nej, inte därför, men — det är detsamma! Jag vet inte — men i dag vill jag inte ha några ovänner!

Tredje scenen.

DE FÖRRE. AXEL.

BERTHA och WILLMER förlägna.

AXEL
till Bertha, utan att låtsa om Willmer.

Förlåt!... Om jag störde!

BERTHA.

Inte alls!

AXEL.

Jag ville bara fråga om du har beställt supé?

BERTHA.

Ja visst. Efter din önskan!

AXEL.

Ja, jag bara ville veta det!

Digitized by Google

ABEL.

Så högtidliga ni se ut!

Bertha och Axel. Gaga går ut i trädgården.

ABEL.

Hör! Gaga! Skyndar efter honom.

Fjärde scenen.

BERTHA och AXEL.

AXEL.

Vad har du beställt till supén?

BERTHA ser på honom och ler.

Hummer och poulet.

AXEL osäker.

Vad ler du åt?

BERTHA.

Åt dina tankar.

AXEL.

Vad tänker jag då?

BERTHA.

Du tänker på — ånej, jag vet det naturligtvis inte — såvida det inte skulle vara på den första supén vi hade som förlovade på Djurgården, den vårkvällen då du hade friat...

AXEL.

Du hade friat...

BERTHA.

Axel! — Och nu är det den sista; sista gången. Det var en kort sommar!

Digitized by Google

AXEL.

Väl kort; men solen kommer nog igen.

BERTHA.

Ja för dig, som har solsken i var gata.

AXEL.

Vad hindrar dig att söka värme vid samma brasa.

BERTHA.

Så kanske vi råkas igen, menar du, en afton vid lyktsken?

AXEL.

Det menade jag inte... men à la bonne heure! Det blir åtminstone ett fritt förhållande.

BERTHA.

Ja mycket fritt; i synnerhet för dig.

AXEL.

För dig också. Men behagligare för mig.

BERTHA.

Det är en nobel tanke.

AXEL.

Seså — — inte riva upp det gamla! Vi talade om supén! Och vi få inte glömma våra gäster! Så!

Går i sitt rum.

BERTHA.

Om supén! Ja naturligtvis! Det var den vi skulle talat om.

Går in i sitt rum, upprörd.

Digitized by Google

Femte scenen.

FRÖKNARNE HALL in från trädgården.
Sedan DOKTOR ÖSTERMARK.

FRÖKEN AMELIE.

Det är tråkigt här?

FRÖKEN THERÈSE.

Odrägligt tycker jag. Och värdfolket är inte just artiga.

FRÖKEN AMELIE.

Frun är mig särdeles obehaglig. En sån där med polkahår!

FRÖKEN THERÈSE.

Ja men det lär komma en löjtnant...

FRÖKEN AMELIE.

Nå, det var bra, för de här artisterna äro sådana frihandlare. Tyst, där ha vi bestämt en diplomat... han ser så distinguerad ut.

De sätta sig på kanapén.

DOKTORN

från trädgården, betraktar dem genom sin pincenez.

Jag har den äran mina damer. Hm! Man träffar så mycket landsmaninnor här. Fröknarne äro också artister? Måla kan jag tro?

FRÖKEN AMELIE.

Nej, vi måla inte!

DOKTORN.

Å lite ändå! Här i Paris bruka alla damer måla — sig.

Digitized by Google

FRÖKEN THERÈSE.

Det behöva inte vi.

DOKTORN.

Fröknarne spela då?

FRÖKEN AMELIE.

Spela?

DOKTORN.

Ja, jag menar inte spela kort! Men spela lite göra alla damer.

FRÖKEN AMELIE.

Ni har visst nyss kommit från landet, min herre.

DOKTORN.

Alldeles nyss, min fröken. Kan jag vara er till någon tjänst?

FRÖKEN THERÈSE.

Förlåt, vi vet inte med vem vi ha den äran?

DOKTORN.

Fröknarne komma visst nyligen från Stockholm. Här i landet törs man tala vid varandra utan att begära borgen.

FRÖKEN AMELIE.

Vi ha inte begärt någon borgen.

DOKTORN.

Vad begär ni då? Att få er nyfikenhet tillfredsställd. Nå, jag är en gammal husläkare och heter Andersson. Kanske jag nu kan få veta fröknarnes namn — — Karaktären behöver jag inte.

FRÖKEN THERÈSE.

Vi heta fröknarne Hall, om det kan intressera doktorn.

Digitized by Google

DOKTORN.

Hall? Hm! Jag har bestämt hört det namnet förr. Förlåt, förlåter ni en fråga? En något lantlig fråga?

FRÖKEN AMELIE.

Genera er inte!

DOKTORN.

Lever fröknarnes far?

FRÖKEN AMELIE.

Nej, han är död!

DOKTORN.

Jaså! Ja, nu har jag gått så långt att det bara är att gå på. Herr Hall...

FRÖKEN THERÈSE.

Vår far var intendent vid Brandförsäkringsverket i Göteborg.

DOKTORN.

Jaså! Då ber jag om ursäkt! — Det är roligt i Paris?

FRÖKEN AMELIE.

Mycket! — Therèse har du sett var jag lagt min schal? Här drar så kallt. Reser sig.

FRÖKEN THERÈSE.

Troligen lämnade du den i trädgårdspaviljongen... Reser sig.

DOKTORN stiger upp.

Nej, gå inte ut. Får jag inte lov, skall jag skaffa eda på den. — Nej, sitt stilla nu! Sitt bara stilla.

Går ut i trädgården.

Digitized by Google

Sjätte scenen.

FRÖKNARNE HALL. FRU HALL från vänster tämligen välbeskänkt, med flammigt röda kinder och snubblande mål.

FRÖKEN AMELIE.

Se där är mamma! Och sådan igen! Gud, vad skulle hon här att göra! — Vad skulle du här att göra, mamma?

FRU HALL.

Tyst ni! Jag kan vara här likaväl som ni!

FRÖKEN THERÈSE.

Varför har du druckit nu igen? Tänk om det kommer någon?

FRU HALL.

Inte har jag druckit! Så du pratar!

FRÖKEN AMELIE.

Vi bli olyckliga om doktorn kommer igen och får se dig. Kom, låt oss gå in här, kan du få ett glas vatten.

FRU HALL.

Det är vackert att behandla sin mor på det sättet, och säga att hon har druckit, säga det åt sin egen mor.

FRÖKEN THERÈSE.

Prata inte, utan gå genast in!

Leder henne in till höger.

FRU HALL motsträvigt.

Att behandla sin mor på ett sådant sätt. Har ni då ingen aktning för er mor?

Digitized by Google

FRÖKEN AMELIE.

Det är inte mycket det. Raska på nu!

De gå in till höger.

Sjunde scenen.

AXEL och CARL från trädgården.

CARL.

Nå, du ser duktig ut, min käre Axel, och har ett manligare utseende än förr.

AXEL.

Ja, jag har emanciperat mig!

CARL.

Det skulle du ha gjort med detsamma som jag.

AXEL.

Som du!

CARL.

Som jag. Jag intog genast min ställning som familjens chef och överhuvud, till vilken plats jag fann mig kallad både på grund av mitt överlägsna förstånd och naturlig fallenhet.

AXEL.

Vad tyckte din hustru om det?

CARL.

Vet du det glömde jag att fråga henne! Men att döma efter utseendet så fann hon det alldeles på sin plats. De ska ha riktiga karlar bara, så blir det folk tillochmed av fruntimmer!

Digitized by Google

AXEL.

Men makten skulle väl delas åtminstone.

CARL.

Makt kan inte delas! Antingen lyda eller befalla. Antingen du eller jag! Jag föredrog jag för du, och hon fick finna sig.

AXEL.

Jaja! — Men hon hade ju pengar!

CARL.

Inte alls! Hon förde inte mer i boet än en matsked av silver. Men hon begärde paktum på den; och det fick hon. Hon var principmänniska, ser du! — Men hon är snäll, så snäll, ser du, men så är jag också snäll mot henne. Det är roligt att vara gift tycker jag, va? Och så lagar hon så rysligt god mat!

Åttonde scenen.

DE FÖRRE. FRÖKNARNE HALL från höger.

AXEL.

Får jag lov att presentera! Löjtnant Starck, fröknarne Hall.

CARL.

Det var roligt att få göra fröknarnes... — Igenkänningsmin. — bekantskap.

Fröknarne Hall förlägna; niga och gå ut i trädgården.

CARL.

Hur ha dessa damer kommit hit?

Digitized by Google

AXEL.

Hur så! Det är väninnor till min hustru, och det är första gången de äro här. Känner du dem?

CARL.

Jo, något!

AXEL.

Vad vill du säga?

CARL.

Hm! Jag träffade dem i Petersburg en natt!

AXEL.

En natt!

CARL.

Ja!

AXEL.

Är det inte ett misstag!

CARL.

Neej! Det är inte något misstag. Det var mycket bekanta damer i Petersburg!

AXEL.

Och Bertha släpper in dem här i mitt hus!

Nionde scenen.

DE FÖRRE. BERTHA inrusande.

BERTHA.

Vad betyder detta! Ha ni skymfat flickorna?

AXEL.

Nej... men...

Digitized by Google

BERTHA.

De komma ut härifrån gråtande och förklara att de icke kunna stanna i dessa herrars sällskap! Vad har hänt?

AXEL.

Känner du dessa damer?

BERTHA.

Det är mina väninnor! Är det nog? Eller hur?

AXEL.

Inte fullt nog!

BERTHA.

Inte fullt. Nå, men om...

Tionde scenen.

DE FÖRRE. DOKTOR ÖSTERMARK in från trädgården.

DOKTORN.

Vad vill det här säga nu? Vad har ni gjort åt de små flickorna, som sprang sin väg! Jag ville hjälpa dem på med kapporna, men de slog ifrån sig bara, och hade tårarne i ögonen.

CARL.

Jag måste fråga: är det Berthas väninnor?

BERTHA.

Ja, så är det! Men om icke mitt beskydd är tillräckligt, så kanske doktor Östermark ville taga dem under sitt, efter som han har en viss skyldighet till det.

Digitized by Google

CARL.

Här är ett misstag begånget. Du menar att jag som haft förbindelse med dessa damer skulle uppträda som deras riddare.

BERTHA.

Vad för slags förbindelse?

CARL.

En tillfällig, sådan man har med sådana damer!

BERTHA.

Sådana damer! Det ljuger du!

CARL.

Jag brukar inte ljuga!

DOKTORN.

Men jag förstår inte: vad har jag med dessa damer att skaffa?

BERTHA.

Du ville helst icke ha något att skaffa med dina övergivna barn!

DOKTORN.

Det var inte mina barn. Jag förstår inte det här!

BERTHA.

Det var dina två döttrar med din frånskilda hustru.

DOKTORN.

Efter som du anser dig ha rätt att vara närgången och göra mina familjeförhållanden till föremål för offentlig granskning, så ska jag svara dig offentligt! Du tyckes ha tagit reda på att jag icke

Digitized by Google

är änkling, utan en frånskild. Gott! För tjugo år sedan upplöstes mitt äktenskap, som var barnlöst. Sedan har jag ingått en ny förbindelse och har i densamma ett barn, som nyss fyllt fem år. Dessa två vuxna flickor äro sålunda icke mina barn. Nu har du reda på det!

BERTHA.

Men din hustru kastade du ut i världen...

DOKTORN.

Nej, så var det inte heller. Hon gick sin väg eller raglade, om du så vill, och så fick hon halva mina inkomster ända tills jag fick veta att hon — — nog sagt. Kunde du ha ett begrepp om vad det kostat mig i arbete och försakelser att underhålla två hushåll, skulle du besparat mig denna obehagliga stund, men det kan inte en sådan som du komma sig för att tänka ut. Mera behöver du inte veta, helst hela denna sak inte angår dig!

BERTHA.

Det skulle roa mig veta varför din första hustru gick ifrån dig!

DOKTORN.

Jag tror inte det skulle roa dig höra att hon var stygg, småsinnad, lumpen, och att jag var för god emot henne! Tänk nu, du ömhjärtade, finkänsliga Bertha, tänk om det verkligen hade varit mina döttrar, dessa dina och Carls gemensamma väninnor; tänk huru mitt gamla hjärta skulle ha glatt sig åt att efter aderton år se igen dessa barn, som jag burit på mina armar under sjukdomens långa natt. Och tänk om hon, min första kärlek, min

Digitized by Google

hustru, med vilken livet första gången blev liv, hade mottagit din bjudning och kommit. Vilken tacksam femte akt i den melodram du ville bjuda oss på, vilken nobel hämnd på en oskyldig. Tack min gamla vän, tack skall du ha för denna återbetalning av den vänskap jag visat dig.

BERTHA.

Återbetalning! Ja, jag vet att jag är skyldig dig... arvoden...

AXEL, CARL, DOKTORN.

Å! Å!

BERTHA.

Jag vet det! Jag vet det mycket väl!

AXEL, CARL, DOKTORN.

Nej, fy! Fy!

DOKTORN.

Nej, nu går jag min väg! Horrör! Jo, du är en av rätta sorten! Ursäkta mig Axel, men jag kan inte hjälpa det!

BERTHA.

Det är en man den där, som låter sin hustru skymfas!

AXEL.

Jag ingriper inte i dina rättigheter varken till att skymfa eller skymfas!

Musik i trädgården; guitarr och italiensk sång.

Sångarne ha kommit, kanske herrskapet behagar stiga ut för att få litet harmoni ovanpå detta!

Digitized by Google

Elfte scenen.

Alla ut i trädgården. DOKTORN ensam. Musiken från trädgården tränger dämpad in i rummet. Doktorn går och betraktar teckningarne på högra väggen hän emot dörren till Axels rum; FRU HALL träder ut, går med osäkra steg fram i rummet; stannar och sätter sig på en stol. Doktorn, som icke igenkänner henne, bugar sig.

FRU HALL.

Vad är det för musik därute?

DOKTORN.

Det är italienare, min fru!

FRU HALL.

Jaså; det är väl de där jag hörde i Monte Carlo.

DOKTORN.

Å, det kanske finns flera italienare!

FRU HALL.

Jag tror det är själva Östermark! — Ja, det fanns ingen som var så snar i svaren som han.

DOKTORN fixerar henne.

Ah! — Tänk, att det finns saker... som... äro mindre fruktansvärda än fruktan! Det är du Carolina! Och detta är det ögonblick jag i aderton år flytt, drömt om, sökt, fruktat, önskat; önskat för att få känna slaget, och sedan icke ha något mera att frukta!

Han tar upp en liten flaska och fuktar tungan med några droppar.

Var inte rädd, det är inte gift; i så här liten dosis. Det är för hjärtat, ser du!

Digitized by Google

FRU HALL.

Ack det hjärtat. Ja! Du hade så mycket av det du!

DOKTORN.

Det är eget att två gamla mänskor inte kunna råkas vart adertonde år utan att komma i gräl.

FRU HALL.

Det var alltid du, som grälade!

DOKTORN.

Ensam? Va! — Ska vi sluta nu? — Jag måste försöka se på dig.

Tar en stol och sätter sig mitt emot henne.

Utan att darra!

FRU HALL.

Jag har blivit gammal!

DOKTORN.

Man blir så; man har läst om det, hört det, sett det, känt det själv, men ändå är det hemskt. Jag är också gammal!

FRU HALL.

Och du är lycklig med ditt nya — liv?

DOKTORN.

Uppriktigt sagt: det är enahanda; annat, men tämligen lika.

FRU HALL.

Det gamla kanske var bättre?

DOKTORN.

Nej, det var inte bättre, efter som det var likadant, men det är frågan om det icke skulle ha varit

Digitized by Google

bättre nu, blott och just därför att det var det gamla. Man blommar bara en gång och så går man i frö; det som kommer sen är bara lite efterslåtter.

Och du? hur lever du?

FRU HALL förnärmad.

Hur jag lever?

DOKTORN.

Förstå mig rätt! Är du nöjd med — ditt liv, jag menar — att det ska vara så krångligt, när man talar med fruntimmer. —

FRU HALL.

Nöjd? Hm!

DOKTORN.

Ja, du var aldrig nöjd! Men när man är ung, så vill man ha allting prima, och så får man tertia, när man är gammal. Nå! Du har sagt åt fru Alberg här att dina flickor voro mina barn!

FRU HALL.

Har jag! Det är osanning.

DOKTORN.

Ljuger fortfarande! — Förr, när jag var oförståndig, lade jag dig det till last; men nu vet jag att det är ett naturfel. Du tror själv på vad du ljuger, och ser du, det är betänkligt! Men det hör inte hit! Tänker du gå, eller vill du att jag ska gå?

FRU HALL.

Jag ska gå!

Faller ner på stolen och trevar omkring sig.

DOKTORN.

Vad! Drucken? — — — Tänk att det känns obehagligt, förfärligt obehagligt, å! Fy, jag tror att

Digitized by Google

jag blir gråtfärdig! — Carolina! Nej, det här håller jag inte ut!

FRU HALL.

Jag är sjuk!

DOKTORN.

Ja man blir sjuk, när man dricker för mycket! Men! Detta var svårare än jag tänkt. Jag har dödat små ofödda barn för att rädda modren, och jag har känt dem skälva i dödskamp, jag har sågat i levande muskler och sett märgen krypa ut som smör ur friska ben, men aldrig har något gjort mig så ont, sedan den dagen du gick. Då var det som om du gått bort med min ena lunga, så att jag bara kunde flämta med den andra! — Å, nu tror jag att jag kvävs!

FRU HALL.

Hjälp mig ut härifrån! Det är så bråkigt här! Och jag vet inte vad vi skulle här att göra. Ge mig din hand!

DOKTORN
leder henne till fonddörren.

Den gången var det jag, som bad om din hand; och den vilade tungt över mig, den lilla fina handen. Den slog mig en gång i ansiktet, den fina vita handen; och jag kysste den ändå. — Å! Nu är den vissen och slår inte mer... Ah Dolce Napoli! Livsglädje, vart tog du vägen? Gick din väg som hon där! Som var min ungdomsbrud!

FRU HALL i tamburdörren.

Var är min kappa?

DOKTORN stänger dörren.

I tamburen, förmodligen. — Det är rysligt!

Tänder en cigarr.

Digitized by Google

O Dolce Napoli! Jag undrar om det är så ljuvt i den där kolerasjuka fiskarhamnen? Blague! förmodligen! Blague! Blague! Brudar, kärlek, Neapel, livsglädje, antikverat, modernt, liberalt, konservativt, ideal, real, natural, blague, blague!! Hela vägen!

Tolfte scenen.

DOKTORN. AXEL. ABEL. WILLMER. FRU STARCK.

FRU STARCK.

Vart tar doktorn vägen?

DOKTORN.

Förlåt, det var bara ett litet qvi pro quo. Här hade smugit sig in två främlingar, som vi måste identifiera.

FRU STARCK.

Flickorna!

CARL.

Ja, det har du inte med att göra! Jag vet inte; här känns som »fienden i luften»!

FRU STARCK.

Ack, du ser alltid fiender, du, kära Carl.

CARL.

Nej, jag ser dem inte, men jag känner dem!

FRU STARCK.

Nå, kom till din vän då, så ska hon försvara dig.

CARL.

Ack, du är alltid du snäll mot mig.

Digitized by Google

FRU STARCK.

Varför skulle jag inte vara det, när du menar så väl med mig!

Trettonde scenen.

DE FÖRRE. Fonddörrarne slås upp och två karlar bära in en tavla. PIGAN.

AXEL.

Vad är det för slag!

PIGAN.

Portvakten sa, att den skulle bäras in i ateljén, för han kunde inte ha den hos sig.

AXEL.

Vad är det här för dumheter. Bär ut tavlan!

PIGAN.

Frun har ju skickat efter sin tavla själv.

BERTHA.

Det är inte sant! För övrigt är det inte min tavla. Det är herrns! Ställ den där!

Pigan och karlarne gå.

Kanske det inte är din, Axel? Få vi se!

AXEL ställer sig för tavlan.

BERTHA.

Gå undan lite, så få vi se!

AXEL går undan.

Det är ett misstag!

Digitized by Google

BERTHA skriker.

Vad! Vad är det! Det är ett misstag! Vad vill det säga! Det är min tavla, men, det är Axels nummer. Ah! Hon faller.

Fjortonde scenen.

DE FÖRRE. DOKTORN och CARL bära in BERTHA i hennes rum till vänster. Fruntimmerna följa.

ABEL.

Hon dör!

FRU STARCK.

Hjälp Gud, vad är detta! Stackars liten! Doktor Östermark, gör då någonting! Säg någonting! Och Axel som står alldeles handfallen.

Axel och Willmer ensamma.

AXEL.

Det har du gjort!

WILLMER.

Har jag?

AXEL tar honom i örat.

Du, men inte alltsammans! Här ska du få din del.

Leder honom till dörren, som han öppnar med ena foten; med den andra sparkar han ut Willmer.

Ut!

WILLMER.

Det ska du få igen!

AXEL.

Det väntar jag mig!

Digitized by Google

Femtonde scenen.

AXEL. DOKTOR ÖSTERMARK. CARL.

DOKTORN.

Vad var detta med tavlan?

AXEL.

Det skulle föreställa svavelsyra!

CARL.

Säg nu! Är du refuserad eller hon?

AXEL.

Jag är refuserad på hennes tavla! Jag ville hjälpa henne fram, som en god kamrat, och därför bytte jag om numren.

DOKTORN.

Ja, men här är något annat också! Hon säger att du inte älskar henne mer.

AXEL.

Det har hon rätt i. Så är det, och i morgon skiljas vi.

DOKTORN och CARL.

Skiljas?

AXEL.

Ja! Där det inte finns några band att slita, så lossnar det av sig själv. Det här var inte något äktenskap, det var bara samboning eller något ändå sämre!

DOKTORN.

Här är dålig luft! Kom, låt oss gå!

AXEL.

Ja, jag vill ut — ut härifrån.

De gå mot fonden.

Digitized by Google

Sextonde scenen.

DE FÖRRE. ABEL.

ABEL.

Vad? Ska herrarne gå?

AXEL.

Förvånar det dig?

ABEL.

Får jag tala med dig!

AXEL.

Tala!

ABEL.

Vill du inte gå in till Bertha?

AXEL.

Nej!

ABEL.

Vad har du gjort åt henne?

AXEL.

Jag har böjt henne!

ABEL.

Jag kan se det, för hon var blå om handlederna. Se på mig! — Det trodde jag dig aldrig om. Nå segrare, triumfera nu!

AXEL.

En oviss seger, som jag inte önskar för övrigt!

ABEL.

Är du så säker på det?

Böjer sig hän emot honom och säger dämpat.

Bertha älskar dig sedan — — — sedan du böjde henne.

Digitized by Google

AXEL.

Det vet jag. Men jag älskar inte henne längre.

ABEL.

Vill du inte gå in till henne.

AXEL.

Nej, det är slut. Tar doktorns arm. Kom!

ABEL.

Får jag inte hälsa till Bertha?

AXEL.

Nej! Jo! Hälsa henne, att jag föraktar henne och avskyr henne!

ABEL.

Farväl, min vän!

AXEL.

Farväl, min fiende!

ABEL.

Fiende?

AXEL.

Kanske du är min vän?

ABEL.

Jag vet inte! Båda delarne; ingendera! Jag en bastard...

AXEL.

Det är vi väl alla efter som vi äro kroiserade av man och kvinna! Kanske du har älskat mig på ditt vis, efter som du ville skilja mig och Bertha.

ABEL rullar en cigarrett.

Älskat! — Jag undrar hur det skulle vara att älska? Nej, jag kan inte älska; jag måtte vara lytt

Digitized by Google

— — för det gladde mig att se på er, tills den lyttes avund stack mig i brand. — Kanske du har älskat mig?

AXEL.

Nej på min ära! Du var för mig en trevlig kamrat, som råkade vara klädd som kvinna; du gjorde aldrig intryck av att tillhöra ett annat kön; och kärleken, ser du, kan och får endast existera mellan individer av olika kön...

ABEL.

Könskärleken, ja!

AXEL.

Finns det någon annan då?

ABEL.

Jag vet inte! — Men det är bestämt synd om mig! Och detta hat, detta förfärliga hat! Kanske det skulle gå bort, om ni inte vore så rädda för att älska oss, om ni inte vore så — hur ska jag säga nu — sedliga, heter det visst!

AXEL.

Nå, men var då i Herrans namn litet älskvärdare, och styr inte ut er, så att man måste tänka på strafflagen, när man ser er.

ABEL.

Tycker du att jag är så ryslig då?

AXEL.

Ja vet du, det får du ursäkta! men du är förfärlig!

Digitized by Google

Sjuttonde scenen.

DE FÖRRE. BERTHA.

BERTHA till Axel.

Ämnar du gå?

AXEL.

Ja, nyss ämnade jag, men nu stannar jag!

BERTHA mjukt.

Vad? Du...

AXEL.

Jag stannar i mitt hem!

BERTHA.

I vårt... hem!

AXEL.

Nej i mitt! I min ateljé, i mina möbler!

BERTHA.

Och jag?

AXEL.

Du får göra hur du behagar, men du ska veta vad du riskerar! — Ser du, jag har inlagt ansökan om ett års skillnad i säng och säte. Stannar du, det vill säga, söker du mig under denna tid, så har du att välja på fängelsestraff eller att anses som min mätress! Har du nu lust att stanna?

BERTHA.

Ah! — Är det lagen?

AXEL.

Det är lagen!

Digitized by Google

BERTHA.

Du kör ut mig således?

AXEL.

Nej, lagen!

BERTHA.

Och du tror jag är nöjd med det?

AXEL.

Det tror jag inte, för du blir inte nöjd förrän du fått livet ur mig.

BERTHA.

Axel! Så du talar! Om du visste hur jag... älskar dig!

AXEL.

Det finner jag inte orimligt, men jag älskar inte dig mer!

BERTHA upp.

Därför att du älskar henne där!

AXEL.

Nej, det gör jag visst inte! Har aldrig gjort det, och kommer aldrig att göra! Vilken otrolig inbilskhet! Liksom det inte skulle finnas flera kvinnor och mera tilldragande än ni!

BERTHA.

Men hon älskar dig!

AXEL.

Det k a n vara möjligt; jag tror till och med att hon har antytt något sådant, ja jag vill minnas hon sa det rent ut; hur var det nu?

Digitized by Google

BERTHA slår om.

Du är verkligen den oförskämdaste människa, jag nånsin råkat!

AXEL.

Jo, jag skulle tro det!

BERTHA tar på kappa och hatt.

Och nu tänker du lämna mig på gatan? Är det ditt allvar?

AXEL.

På gatan, eller var du behagar!

BERTHA rasande.

Tror du, att en kvinna låter behandla sig på det sättet?

AXEL.

Du bad mig en gång glömma att du var kvinna. Nåväl! Jag har glömt det!

BERTHA.

Men vet du, att du har skyldigheter mot den som varit din hustru.

AXEL.

Betala alltså, för gott kamratskap? Va? Livränte-anstalt!

BERTHA.

Ja!

AXEL.

Här har du en månads förskott!

Lägger ett par sedlar på bordet.

BERTHA

tar pengarne och räknar dem.

Du har ändå någon heder i dig!

Digitized by Google

ABEL.

Farväl, Bertha, nu går jag!

BERTHA.

Vänta nu, så följer du mig!

ABEL.

Nej, nu följer jag dig inte längre.

BERTHA.

Va? Varför det?

ABEL.

Nej, jag skäms!

BERTHA förvånad.

Skäms?

ABEL.

Ja, jag skäms! Farväl! Går.

BERTHA.

Jag förstår inte! — Farväl Axel! Tack för detta! Äro vi vänner?

Håller hans hand.

AXEL.

Åtminstone är inte jag det! — Släpp min hand, annars tror jag att du vill förföra mig igen!

BERTHA går mot dörren.

AXEL med en suck av lättnad.

Trevliga kamrater! Å!

PIGAN in från trädgårdsporten.

Mamsell väntar herrn!

AXEL.

Jaså! Jag är strax ledig!

Digitized by Google

BERTHA.

Är det den nya kamraten?

AXEL.

Nej, det är ingen kamrat; det är älskarinnan!

BERTHA.

Och blivande hustrun!

AXEL.

Kanske! Ty kamraterna vill jag ha på kafét, men hemma vill jag ha min hustru!

Rörelse som för att gå.

Ursäkta!

BERTHA.

Farväl då! Träffas vi aldrig mer!

AXEL.

Jo bevars! — Men på kafét! Farväl!

Digitized by Google

PARIA

EN AKT

FRITT EFTER EN NOVELL AV OLA HANSSON

Digitized by Google

PERSONER:

Herr X., arkeolog. Herr Y., resande från Amerika.	Medelålders män.

Digitized by Google

SCENERI.

Simpelt rum på landet; dörr och fönster i fonden utåt ett landskap. Mitt på golvet ett stort matbord med böcker, skrivdon, fornsaker på ena sidan; mikroskop, insektslådor, spritburkar på den andra.

Till vänster en bokhylla. Eljes möbleringen som hos en förmögen bonde.

HERR Y. kommer in med insektshåv och portör, klädd i skjortärmarne; går direkt fram till bokhyllan och tar ner en bok, vilken han ställer sig att läsa i.

Det ringer ut efter gudstjänsten i landskyrkan; landskapet och stugan äro starkt solbelysta.

Man hör då och då hönsens skrockande utanför.

HERR X. in i skjortärmarne.

HERR Y.

far häftigt tillsammans, ställer tillbaks boken upp och ner; låtsas söka en annan bok på hyllan.

HERR X.

Vilken tryckande värme! Jag tror bestämt vi få åska!

HERR Y.

Så-å! Varför tror du det?

HERR X.

Klockorna pingla så torrt, flugorna stickas och hönsen skrocka. Jag skulle ut och fiska, men kunde inte hitta en mask. Känner du inte dig nervös?

Digitized by Google

HERR Y. eftertänksamt.

Jag? — Åjo!

HERR X.

Du ser då alltid ut, som om du väntade åskväder, för resten!

HERR Y. rycker till.

Gör jag?

HERR X.

Nå, nu ska du resa i morgon också, så det är inte underligt om du har kappsäcksfebern!

Vad nytt? — Där är posten!

Tar upp brev från bordet.

Å! Jag får hjärtklappning var gång jag öppnar ett brev — bara skuld, skuld!

Har du haft skuld nånsin?

HERR Y. funderar.

N-eej!

HERR X.

Ja, då förstår du inte hur det kan känn as när obetalda räkningar komma.

Läser i ett brev.

Hyran obetald — värden bråkar — hustrun förtvivlad! Och jag, som sitter till armbågarna i guld!

Öppnar ett järnbeslaget skrin, som står på bordet, vid vilket de sätta sig en på var sida.

Ser du, här har jag för sex tusen kronors guldvärde, som jag grävt opp på fjorton dagar! Jag behövde bara den här armringen för att få de trehundrafemtio kronor jag behöver! Och med alltsammans skulle jag göra mig en lysande bana. Jag kulle naturligtvis strax låta rita och skära figurerna

Digitized by Google

till min avhandling och så skulle jag trycka — och resa. Varför gör jag inte det, tror du?

HERR Y.

Du är väl rädd att bli upptäckt!

HERR X.

Kanske det också! Men tror du inte att en intelligent person, som jag, skulle kunna ställa om att det inte blev upptäckt?

Jag går ju ensam — utan vittnen — och rotar där ute i backarna. Vad vore det för märkvärdigt att stoppa lite i fickorna?

HERR Y.

Ja, men avyttringen lär vara det farligaste!

HERR X.

Äh! Jag skulle naturligtvis smälta ner alltsammans och så skulle jag gjuta dukater — fullviktiga naturligtvis —

HERR Y.

Naturligtvis!

HERR X.

Det kan du väl begripa! Ty ville jag göra falskt mynt redan, så — inte behövde jag gräva guld först!

Paus.

Det är märkvärdigt i alla fall; att om en annan skulle göra det jag nu inte kan förmå mig till, så skulle jag frikänna honom, men mig själv skulle jag inte kunna frikänna. Jag skulle kunna hålla ett lysande försvarstal för tjuven, bevisa att detta guld var res nullius eller ingens, då det kom i jorden

Digitized by Google

på en tid, då ingen äganderätt fanns, att det icke nu heller ägdes av annan än den förstkommande, då jordägaren icke haft det beräknat i egendomsvärdet, och så vidare!

HERR Y.

Och du skulle detta sannolikt desto lättare om, hm! tjuven icke stulit av nöd, utan till exempel av samlarmani, av vetenskapligt intresse, av äregirighet att få äga en upptäckt. Inte sant?

HERR X.

Du menar, att jag icke skulle kunna frikänna honom, om han stulit av nöd? Nej, ty det är just det enda fallet, som lagen icke ursäktar! Det är simpel stöld det!

HERR Y.

Och det skulle du inte ursäkta?

HERR X.

Hm! ursäkta! Det kunde jag väl inte, när lagen icke ursäktar det. Och jag må bekänna, att det blev mig svårt anklaga en samlare för stöld, om han tog upp en i andras jord hittad fornsak, som icke fanns i hans samling!

HERR Y.

Alltså fåfängan, äregirigheten skulle ursäkta vad nöden icke ursäktade?

HERR X.

Och likafullt skulle nöden vara den starkare, den enda ursäkten. Ja, det är så! Det kan jag lika litet ändra, som jag kan ändra min vilja att icke stjäla i något fall som helst!

Digitized by Google

HERR Y.

Det räknar du då som en stor dygd, att du inte kan, hm! stjäla!

HERR X.

Det är hos mig lika omotståndligt, som lusten att stjäla är omotståndlig hos andra, och alltså ingen dygd. Jag kan inte, och han kan inte låta bli! — Du begriper väl, att begäret att äga detta guld icke saknas hos mig! Varför tar jag det inte då? Jag kan inte! Det är en oförmåga, och en brist är ju icke en dygd. Så! Slår ihop skrinet.

Det har dragit strömoln över landskapet och stundtals förmörkat stugan. Nu mörknar det såsom vid annalkande åskväder.

HERR X.

Så kvavt det är! Jag tror vi få åska!

HERR Y.

reser sig och stänger dörrar och fönster.

HERR X.

Är du rädd för åskan?

HERR Y.

Man ska vara försiktig!

De sätta sig igen vid bordet.

HERR X.

Du är en kuriös kurre! Här slår du ner som en bomb för fjorton dagar sedan, presenterar dig som en svensk amerikanare, som reser i flugor för ett litet museum —

HERR Y.

Bry dig inte om mig nu!

Digitized by Google

HERR X.

Så säger du alltid, när jag tröttnar att tala om mig själv och vill ägna dig någon uppmärksamhet. Det är kanske därför du blev mig så sympatisk, för att du lät mig tala så mycket om mig själv! Vi blevo straxt gamla bekanta, du hade inga hörn, som jag kunde stöta mig på, inga nålar som stuckos. Det var något så mjukt i hela din person, du var så full av hänsyn, som endast den mest bildade kan ådagalägga; du bullrade aldrig, när du kom sent hem, gjorde intet väsen, när du steg opp om morgnarne, förbisåg småsaker, böjde undan, när det drog sig till konflikt — med ett ord, du var den fullkomlige umgängesvännen! Men du var alldeles för undfallande, alldeles för negativ, för tyst, att jag i längden icke skulle reflektera över det — och du är full av fruktan och räddhåga — det ser ut, som om du vore en dubbelgångare. Vet du av, att när jag sitter här framför spegeln och ser din rygg — så är det, som om jag såg en annan människa!

HERR Y.

vänder sig om och tittar i spegeln.

HERR X.

Ja, du kan inte se dig själv på ryggen! Framifrån ser du ut som en frimodig man, som med öppet bröst går emot sitt öde, men på ryggen — ja, jag vill inte vara oartig — men det ser ut, som om du bar en börda, som om du böjde dig undan för ett käpprapp, och när jag ser dina röda hängslen korsa sig på den vita skjortan... så ser det ut, som ett stort märke, ett varumärke på en packlår...

Digitized by Google

HERR Y. reser sig.

Jag tror jag kvävs — om inte åskvädret bryter ut snart!

HERR X.

Det kommer strax, var lugn bara! — Och din nacke sen! Det ser ut, som om det satt ett annat ansikte där, men ett ansikte av en annan typ än ditt! Du är så förfärligt smal mellan öronen, så att jag undrar ibland, vad du tillhör för ras!

Det blixtrar.

Den där såg ut, som om han slog ner hos länsmans!

HERR Y. orolig.

Hos l-länsman!

HERR X.

Ja, det såg ut så bara! Men det där åskvädret få vi ingenting med av! Sitt ner nu och låt oss språka, efter som du reser i morgon. —

Det är märkvärdigt, att du, som jag dock strax blev intim med, tillhör de personer, vilkas bild jag icke kan framkalla, när de äro frånvarande. När du är ute på marken och jag erinrar dig, så får jag alltid fram en annan bekant, som egentligen inte liknar dig, men med vilken du äger vissa likheter.

HERR Y.

Vem är det?

HERR X.

Namnet vill jag inte säga! Emellertid, jag åt middag på samma ställe i flera års tid och träffade där vid smörgåsbordet en liten blond man med blonda, utpinade ögon. Han hade en otrolig förmåga, att uppträda i den värsta trängsel, utan att

Digitized by Google

knuffas eller bli knuffad; han kunde, fastän han stod vid dörrn, ta en brödskiva på tre alnars avstånd; han såg alltid lycklig ut, att vara bland folk, och när han fick se en bekant, föll han i gapskratt av förtjusning, omfamnade och kringklappade honom, som om han inte råkat en människa på åratal. Om någon trampade honom på foten, log han, såsom om han bad om ursäkt, att han gått i vägen.

I två år såg jag honom och roade mig med att gissa hans yrke och karaktär, men jag frågade aldrig någon vem han var, ty det ville jag inte veta, emedan mitt nöje i samma stund skulle upphöra.

Denna man hade samma egenskap som du — att vara obestämbar. Ibland gjorde jag honom till ograduerad lärare, underofficer, farmaceut, landskanslist eller hemlig polis, och han tycktes som du vara hopslagen av två olika stycken, ty framsidan passade icke till baksidan.

En dag råkade jag läsa i tidningen om en stor växelförfalskning av en bekant civil ämbetsman. — Jag fick därpå veta, att min obestämbare varit kompanjon till förfalskarens bror och att han hette Stråman; och så upplystes jag, att merbemälte Stråman förr idkat rörelse med lånbibliotek; men att han nu var polisreferent i en stor tidning. Hur kunde jag nu få något sammanhang mellan förfalskning, polis och den obestämbares ovanliga sätt att uppträda? Det vet jag inte, men när jag frågade en vän om Stråman var straffad, svarade han varken ja eller nej — han visste det inte!

Paus.

Digitized by Google

HERR Y.

Nåå? Var han — straffad?

HERR X.

Nej. Han var ostraffad!

Paus.

HERR Y.

Det var därför, menar du, som han hade en sådan dragning till polisens närhet, och var så rädd att stöta sig med människor?

HERR X.

Ja!

HERR Y.

Blev du bekant med honom sen?

HERR X.

Nej, jag ville inte.

Paus.

HERR Y.

Skulle du ha gjort bekantskap med honom om han varit — straffad?

HERR X.

Ja, gärna!

HERR Y.

reser sig och går några slag på golvet.

HERR X.

Sitt stilla! — Varför kan du inte sitta stilla!

HERR Y.

Var har du fått denna fria syn på mänskliga förhållanden? Är du kristen?

HERR X.

Nej, det kan du väl höra!

Digitized by Google

HERR Y. min.

HERR X.

Den kristne fordrar förlåtelse, men jag fordrar straff för jämviktens återställande eller vad du vill kalla det för! Och du, som har suttit inne, borde väl känna det.

HERR Y.

stannar orörlig, betraktande herr X., först med vilda, hatfulla blickar, sedan med häpnad och beundran.

Hur — kan — du — veta — det?

HERR X.

Jag kan ju se det!

HERR Y.

Hur? Hur kan du se det?

HERR X.

Jag har lärt mig! Det är en konst det med, som så många andra! Men nu ska vi inte tala om den saken!

Ser på sitt ur, lägger fram ett papper för underskrivning, doppar pennan och räcker åt herr Y.

Jag måste tänka på mina trassliga affärer. Var nu snäll och bevittna min namnteckning på det där reversalet, som jag skall lämna in i Malmö bank i morgon när jag följer dig.

HERR Y.

Jag ämnar inte resa över Malmö!

HERR X.

Inte?

Digitized by Google

HERR Y.

Nej!

HERR X.

Men du kan ju bevittna namnteckningen i alla fall.

HERR Y.

N-nej! — Jag skriver aldrig mitt namn på några papper —

HERR X.

— mer! Det är femte gången du vägrar, att skriva ditt namn! Första gången var på ett postkvitto — det var då jag började observera dig; och nu har jag bemärkt, att du har en fasa för att ta i penna med bläck. Du har inte avsänt ett brev, sedan du kom hit; men ett brevkort, och det skrev du med blåpenna. Förstår du nu, att jag räknat ut ditt felsteg!

Vidare! Det är väl sjunde gången du nekar att följa med till Malmö, dit du icke varit under denna tid. Och ändå har du kommit hit från Amerika bara för att få se Malmö. Och du går varje morgon en halv mil söderut till kvarnbacken för att få se taken i Malmö! Och när du står där vid högra fönstret och tittar ut genom tredje rutan till vänster nerifrån räknat, så ser du spirorna på slottet och skorstenarna på länets cellfängelse.

Ser du nu att det inte är jag som är så kvick, utan du som är så dum!

HERR Y.

Nu föraktar du mig!

HERR X.

Nej!

Digitized by Google

HERR Y.

Jo, det gör du, det måste du göra!

HERR X.

Nej! — Se här har du min hand!

HERR Y.
kysser den räckta handen.

HERR X. rycker tillbaks handen.

Vad är det för hundfasoner!

HERR Y.

Förlåt mig; men ni var den första, som räckte mig handen efter att ha fått veta —

HERR X.

Och nu vill du inte dua mig längre! — Detta skrämmer mig, att du inte efter utståndet straff känner dig upprättad, i nivå, rentvådd, lika god som en ann! Vill du tala om för mig hur det gick till! Vill du det?

HERR Y. skruvar sig.

Ja, men du ska inte tro vad jag säger; jag ska tala om det, och du ska se, att jag inte är någon vanlig förbrytare, du ska bli övertygad om, att det finns felsteg, som äro så att säga, ofrivilliga — Skruvar. — som liksom kommer av sig självt — spontant — utan fri vilja, och som man inte rår för! — Får jag öppna dörren lite, jag tror att åskvädret har gått över!

HERR X.

Var så god!

Digitized by Google

HERR Y.

öppnar dörren; därpå sätter han sig vid bordet och berättar följande med torr entusiasm, teatraliska åtbörder och falska accenter.

Jo! Ser du! Jag var student i Lund och skulle en gång ha ett banklån. Jag hade inga farliga skulder och min far ägde något litet — visserligen inte mycket! Emellertid hade jag sänt bort reversalet till andra borgensmannen att få det underskrivet och mot all förväntan erhöll jag det tillbaka med vägran. — Jag satt en stund bedövad av slaget, ty det var en obehaglig överraskning, mycket obehaglig! — Papperet låg framför mig på bordet och brevet låg bredvid. Mina ögon irrade först tröstlöst över de fatala raderna, som innehöllo min dom — det var visserligen inte någon dödsdom, ty jag kunde mycket lätt få andra borgensmän, så många jag ville för övrigt — men, som sagt, det var mycket obehagligt som det var; och hur jag sitter där i min oskuld, stanna blickarne så småningom på denna namnteckning under brevet, vilken på sin rätta plats kanske skulle ha gjort min framtid. Det var en ovanligt kalligrafisk namnteckning — du vet, att man i tankarna kan sitta och kluttra fullt ett läskpapper med de mest betydelselösa ord. Jag hade pennan i hand — Fattar pennan. — så här, och hur det är, börjar den gå — jag vill nu inte påstå, att det låg något mystiskt — spiritistiskt bakom det — ty sådant tror jag inte på! — det var en ren tanklös mekanisk process — när jag satt och kopierade den vackra autografen gång på gång — naturligtvis utan avsikt att vinna någon fördel. När brevet var fullklottrat hade jag vunnit en fullkomlig skicklighet att teckna namnet

Digitized by Google

— Kastar häftigt bort pennan. — och så glömde jag bort alltsammans. Om natten sov jag djupt och tungt — och när jag vaknade, kände jag på mig, att jag drömt, men kunde ej erinra mig drömmen; ibland var det dock som det gläntade på en dörr och jag såg skrivbordet med reversalet såsom ett minne — och när jag steg upp, drevs jag fram mot bordet, alldeles såsom om jag efter mogen överläggning fattat det orygglíga beslutet att skriva detta namn under det ödesdigra papperet. Alla tankar på följderna, på risken hade försvunnit — ingen tvekan fanns — det var nästan som om jag uppfyllt en dyr plikt — och jag skrev! — Springer upp. — Vad kan detta vara? Är det en ingivelse, en suggestion det kallas? Men från vem? Jag sov ju ensam i rummet! Kunde det vara mitt ociviliserade jag, vilden som icke erkänner fördrag, vilken under det mitt medvetande sov, trädde fram med sin brottsliga vilja och sin oförmåga att beräkna en handlings följder? Säg, vad tror du om den saken?

HERR X. pinar fram följande.

Uppriktigt sagt, din historia tillfredsställer mig icke fullt — där fanns luckor, men det kan bero på, att du icke nu minns alla detaljer — och om brottsliga ingivelser har jag läst ett och annat — vill jag erinra mig — hm! — Men det är detsamma det — du har fått din korrigering — och du har haft panna att vidgå din förseelse. Nu tala vi inte mer om det!

HERR Y.

Jo, jo, jo, vi ska tala mera om det; vi ska tala så, att jag får fullt medvetande om min obrottslighet.

Digitized by Google

HERR X.

Har du inte det då?

HERR Y.

Nej, det har jag inte.

HERR X.

Ja, ser du, det är det som oroar mig! Det är det som oroar mig! — Tror du icke, att varje människa har ett lik i lasten. Ha vi inte stulit och ljugit som barn allesamman? Jo, säkert. Nå, nu finns det människor, som förbli barn hela sitt liv, så att de icke kunna styra sina lagstridiga begär. Kommer nu bara tillfället, så är brottslingen färdig! — Men jag kan inte förstå, att du inte känner dig oskyldig! När barnet anses otillräkneligt, så skulle väl brottslingen också anses så.

Det är märkvärdigt — ja, det är detsamma, jag får kanske ångra det sen —

Paus.

Jag har dödat en människa, jag, och jag har aldrig haft några skrupler!

HERR Y. ytterligt intresserad.

Har — du?

HERR X.

Ja, just jag! — Kanske du inte vill ta en mördare i hand?

HERR Y. nytert.

Ah, så du talar!

HERR X.

Ja, men jag är ostraffad!

HERR Y. intimt, överlägset.

Desto bättre för dig! — Hur smet du ifrån det då?

Digitized by Google

HERR X.

Det fanns ingen åklagare, inga misstankar, inga vittnen. Saken gick nämligen till så här. — En kamrat hade en jul bjudit mig ut på jakt utanför Uppsala. Mot mig sänder han en gammal försupen statkarl, som somnar på kuskbocken, kör fast i grindhål och välter i diken. Jag vill inte skylla på någon livsfara, utan i ett anfall av otålighet slår jag honom till slut en halskaka, för att väcka honom, men med den påföljd, att han aldrig vaknade mer, utan var död på fläcken!

HERR Y. listigt.

Nåå, och du angav dig inte?

HERR X.

Nej, på följande grunder. Mannen hade inga anhöriga eller andra, för vilka hans liv var nödvändigt, han hade levat ut sin vegetationsperiod, hans plats kunde strax intagas av en som bättre behövde den; under det å andra sidan jag var oumbärlig för mina föräldrars lycka, för min egen och kanske för vetenskapens. Genom sakens utgång var jag redan korrigerad från lusten att utdela halskakor, och för att tillfredsställa en abstrakt rättvisa, hade jag icke lust att fördärva mina föräldrars och mitt liv!

HERR Y.

Jaså, det är så du bedömer människovärde?

HERR X.

I föreliggande fall, ja!

HERR Y.

Men skuldkänslan, jämvikten då?

Digitized by Google

HERR X.

Jag hade ingen skuldkänsla, ty jag hade icke begått något brott. Halskakor hade jag fått och givit som pojke, och det var endast min okunnighet om dylikas verkan på äldre folk, som vållade den dödliga utgången.

HERR Y.

Ja, men det är ända till två års straffarbete för vådadråp — lika mycket som för — namnskrivning.

HERR X.

Jag har nog tänkt på det också, må du tro! Och mången natt har jag drömt, att jag var i fängelse! Häu! du, är det så svårt som det sägs att sitta inom lås och bom?

HERR Y.

Jo, du, det är svårt. — Först vanställer man ditt yttre, genom att klippa av dig håret, så att om du inte såg ut som en förbrytare förut, så gör du det efteråt, och när du tittar dig i en spegel, så blir du övertygad om, att du är en bandit!

HERR X.

Det är masken, som rycks av, kanske! Det är inte så illa uträknat!

HERR Y.

Skämta du! — Och så sätter man ner din kost, så att du varje dag och timma känner en bestämd skillnad mellan liv och död! Alla livsfunktioner nertryckas, du känner hur du krymper, och din själ, som skulle botas här, förbättras, sättes på svältkur, pressas tillbaka till tusen år i förfluten tid; du får bara läsa skrifter, som äro författade för folkvandrings-

Digitized by Google

tidens vildar, du får bara höra om, vad som aldrig skall komma att passera i himlen; men vad som händer på jorden förblir en hemlighet; du ryckes lös ur din omgivning, flyttas ner ur din klass, kommer under dem, som äro under dig, får visioner av att leva i bronsåldern, känner dig, som om du ginge i djurhud, bodde i håla och åt ur en ho! O!

HERR X.

Ja, men det är ju förnuft i det; ty den som uppför sig, såsom han vore från bronsåldern, skall väl leva i sin historiska kostym.

HERR Y. ilsket.

Du hånar, du! Du som farit fram som en stenåldersmänniska! och ändå får leva i guldåldern.

HERR X. forskande, skarpt.

Vad menar du med det sista ordet — guldåldern?

HERR Y. lömskt.

Ingenting alls!

HERR X.

Det ljuger du, ty du är för feg att säga din hela mening!

HERR Y.

Är jag feg? Tror du det? Jag var inte feg, när jag vågade uppträda på denna trakt, där jag lidit så som jag gjort. — Men vet du vad man lider mest av, när man sitter därinne? — Jo, du; det är av det, att de andra inte sitter där också!

HERR X.

Vilka andra?

HERR Y.

De ostraffade!

Digitized by Google

HERR X.

Alluderar du på mig?

HERR Y.

Ja!

HERR X.

Jag har icke begått något brott!

HERR Y.

Såå, inte det?

HERR X.

Nej, en olycka är icke något brott!

HERR Y.

Jaså, det är en olycka att man begår mord?

HERR X.

Jag har inte begått mord!

HERR Y.

Såå, det är inte mord att slå ihjäl en människa?

HERR X.

Nej, inte alltid! Det finns dråp, vådadråp, misshandel med dödlig utgång, med underavdelningarne i avsikt och utan avsikt. Emellertid — nu är jag riktigt rädd för dig — ty du tillhör den farligaste kategorien av medmänniskor — de dumma!

HERR Y.

Jaså, du inbillar dig, att jag är dum! Hör du! Vill du ha ett bevis på, att jag är mycket slug?

HERR X.

Låt höra!

HERR Y.

Vill du erkänna, att jag resonerar klokt och följdriktigt, när jag säger så här?

Digitized by Google

Du har råkat ut för en olycka, som skulle kunnat ådraga dig två års straffarbete. Du har sluppit undan det vanärande straffet, helt och hållet. Här sitter nu en man — som varit offer för en olycka — en omedveten ingivelse — och fått lida två års straffarbete. Denna man kan endast genom stora vetenskapliga meriter avtvå den fläck, som han ofrivilligt fått på sig — men för dessa meriters ernående måste han ha pengar — mycket pengar — och pengar nu genast!

Tycker inte du, att den andre — den ostraffade — skulle återställa jämvikten i de mänskliga förhållandena, om han dömdes till en försvarlig mansbot? Tycker du inte det?

HERR X. lugnt.

Joo!

HERR Y.

Nå, då förstå vi varann! — Hm!

Paus.

Hur mycket anser du skäligt?

HERR X.

Skäligt! Lagen bestämmer mansbot till minimum femtio kronor. Men som den avlidne icke har några anhöriga, förfaller allt tal om den saken.

HERR Y.

Jaså, du vill inte förstå! Då ska jag tala tydligare: det är till mig du skall erlägga boten.

HERR X.

Det har jag aldrig hört, att dråpare ska erlägga mansbot till förfalskare. — Och här finns eljes ingen åklagare!

Digitized by Google

HERR Y.

Inte? — Jo — här har du mig!

HERR X.

Nu börjar det på att reda sig! — Hur mycket begär du för att bli medbrottsling i dråpet?

HERR Y.

Sex tusen kronor!

HERR X.

Det är för mycket! — Var ska jag ta dem ifrån?

HERR Y. pekar på skrinet.

HERR X.

Det vill jag inte! Jag vill inte bli tjuv.

HERR Y.

Gör dig inte till. Vill du inbilla mig, att du inte huggit ur skrinet förut?

HERR X. liksom för sig själv.

Tänk, att jag kunde misstaga mig så kapitalt! Men så är det med de mjuka! Man tycker om de mjuka naturerna, och så tror man så lätt, att man är omtyckt: och just därför har jag varit på min vakt mot dem jag tyckt om! — Jaså, det är din fulla övertygelse, att jag tagit ur skrinet förut?

HERR Y.

Jo, säkert!

HERR X.

Och nu anger du mig, om du inte får sex tusen kronor?

HERR Y.

Alldeles bestämt! Det kan du inte komma ifrån, så att det inte är värt du försöker!

Digitized by Google

HERR X.

Du tror, att jag vill ge min far en tjuv till son, min hustru en tjuv till man, mina barn en tjuv till far och mina kamrater en tjuv till ämbetsbroder! Det skall aldrig komma att ske! — Nu går jag till länsman och anger mig!

HERR Y.

springer opp och samlar sina saker.

Vänta lite!

HERR X.

På vad?

HERR Y. stammande.

Jag tänkte bara — att när jag inte behövs mer — så behövde jag inte vara närvarande — och kunde få gå!

HERR X.

Det får du inte! — Sitt nu ner på din plats vid bordet, där du satt, så ska vi tala litet först.

HERR Y.

sätter sig, sedan han tagit på en mörk rock.

Va, va ska bli av nu!

HERR X.

tittar i spegeln bakom herr Y.

Nu har jag det klart! O! —

HERR Y. oroligt.

Vad ser du nu för märkvärdigt?

HERR X.

Jag ser i spegeln, att du är en tjuv — en simpel, vanlig tjuv! — Nyss när du satt i vita skjortan, märkte jag bara att det var något i olag på min bokhylla, men jag kunde inte fatta vad, ty jag skulle

Digitized by Google

höra på dig, och observera dig. Nu sedan du blev mig antipatisk, skärptes min blick, och sedan du fick din svarta rock på dig som färgmotsättning mot den röda bokryggen, som förr inte syntes mot dina röda hängslen, så ser jag, att du varit och läst över din förfalskningshistoria i Bernheims avhandling om ingivelser och ställt tillbaks boken opp och ner. Du stal alltså den historien också!

På grund av detta anser jag mig ha rätt att sluta, det du begått ditt brott av nöd eller njutningslystnad!

HERR Y.

Av nöd! Om du visste —

HERR X.

Om du visste, i vilken nöd jag levat — och lever! Men det hör inte hit! — Vidare! Att du suttit inne — det är nästan säkert; men det var i Amerika, ty det var amerikanskt fängelseliv du skildrade; ett annat är nästan lika säkert, att du inte suttit av ditt straff här.

HERR Y.

Hur kan du säga det?

HERR X.

Vänta till länsman kommer, får du veta det!

HERR Y. reser sig.

HERR X.

Ser du det! Första gången jag nämnde länsman i sammanhang med åskslaget, så ville du också springa! Och när en person suttit i ett fängelse, vill han aldrig gå till en kvarnbacke var dag och titta på det, eller ställa sig bakom en fönsterruta —

Digitized by Google

Med ett ord: du är både en straffad och en ostraffad! Och det var därför du var så ovanligt svår att komma på!

Paus.

HERR Y. fullständigt slagen.

Får jag gå nu?

HERR X.

Nu får du gå!

HERR Y. samlar sina saker.

Är du ond på mig?

HERR X.

Ja! — tycker du mer om, att jag ömkar dig!

HERR Y. vresigt.

Ömkar? Anser du dig bättre än jag?

HERR X.

Visst gör jag det, efter som jag är bättre än du! Jag äger större klokhet än du och är förmånligare för den allmänna äganderätten.

HERR Y.

Du är ganska listig, men icke så listig som jag! Jag står själv i schack, men i nästa drag kan du vara matt — likafullt.

HERR X. fixerar Y.

Ska vi brytas ett tag till? — Vad ämnar du nu göra för ont?

HERR Y.

Det är min hemlighet.

HERR X.

Får jag se på dig? — Du tänker skriva ett anonymt brev till min hustru och tala om min hemlighet!

Digitized by Google

HERR Y.

Ja, och det kan du inte hindra! Fängsla mig, törs du inte; alltså måste du låta mig gå; och när jag gått, kan jag göra vad jag vill!

HERR X.

Ack du djävel! Du träffade min Achilleshäl — vill du tvinga mig att bli mördare?

HERR Y.

Det kan du inte bli — stackare!

HERR X.

Ser du, att det är skillnad på folk! Och du känner det på dig, att jag inte kan begå sådana handlingar som du; därför har du övertaget. Men tänk, om du tvang mig att göra med dig, som jag gjorde med kusken!

Lyfter handen såsom för att slå en halskaka.

HERR Y. ser X. stint i ansiktet.

Det kan du inte! Det kan den inte, som inte kunde ta sin räddning ur skrinet!

HERR X.

Du tror alltså inte, att jag tagit ur skrinet?

HERR Y.

Du var för feg! Liksom du var för feg, att tala om för din hustru, att hon var gift med en mördare.

HERR X.

Du är en annan slags människa än jag — om starkare eller svagare — det vet jag inte — bröttsligare eller icke — rör mig inte! men att du är dummare, det är avgjort, ty du var dum, när du

Digitized by Google

skrev en annans namn i stället för att tigga — som jag fått lov att göra; du var dum, när du gick och stal ur min bok — kunde du inte begripa, att jag läst mina böcker? — Du var dum, när du trodde, att du var klokare än jag och att du kunde narra mig bli tjuv; du var dum, när du tyckte det skulle bli jämvikt därmed, att världen fick två tjuvar i stället för en, och du var allra dummast, när du inbillade dig, att jag gått och byggt opp mitt livs lycka utan att ha lagt hörnstenen säkert! Gå du och skriv anonyma brev till min hustru om att hennes man är dråpare — det visste hon redan som fästmö!

Ger du dig nu?

HERR Y.

Får jag gå?

HERR X.

Nu ska du gå! Genast! — Dina saker ska komma efter! Ut!

Digitized by Google

SAMUM

Digitized by Google

PERSONER:

Biskra, arabisk flicka.
Youssef, hennes **älskare**.
Guimard, löjtnant vid zuaverna.

I Algériet i våra dagar.

Digitized by Google

SCENERI:

En arabisk marabout (gravkammare) med en sarkofag mitt på golvet. Bönemattor här och var; i högra hörnet ett benhus.

Dörr i fonden med portar och förhängen; fönstergluggar på fondväggen. Små sandhögar här och där på golvet; en uppryckt aloë, palmblad, alfagräs i en hög.

Första scenen.

BISKRA in med burnus-kapuschongen neddragen för ansiktet, och en gitarr på ryggen, kastar sig ner på en matta och gör bön med armarne över bröstet.

Det blåser utanför.

BISKRA.

La ilâha ill allâh!

YOUSSEF in hastigt.

Samum kommer! Var är franken?

BISKRA.

Han skall vara här inom ett ögonblick!

YOUSSEF.

Varför stack du inte ner honom genast?

BISKRA.

Nej! Därför att han skall göra det själv! Om jag gjorde det, skulle de vite döda hela vår stam,

Digitized by Google

ty de veta, att jag var vägvisaren Ali, fast de ej veta, att jag är flickan Biskra!

YOUSSEF.

Han skall själv göra det? Hur går det till?

BISKRA.

Du vet ej, att Samum torkar de vites hjärnor som dadlar och att de få skräcksyner, som göra dem livet så vidrigt, att de fly ut i det stora okända.

YOUSSEF.

Jag har hört sådant, och vid sista träffningen hade sex franker burit hand på sina liv, innan de hunno fram. Men lita ej på Samum i dag, ty snö har fallit på bergen och om en halv timme kan allt vara över. — Biskra! Kan du hata ännu?

BISKRA.

Om jag kan hata? — Mitt hat är gränslöst som öknen, brännande som solen och starkare än min kärlek! Varje stund av njutning de stulit från mig, sedan de dräpte Ali, har samlat sig som giftet under huggormens tand, och vad Samum ej förmår, det förmår jag.

YOUSSEF.

Det är väl talat Biskra, och du skall utföra't. Mitt hat har vissnat, som alfagräset om hösten, sedan mina ögon sågo dig. Tag kraft av mig och bliv pilen på min båge.

BISKRA.

Omfamna mig, Youssef! Omfamna mig!

YOUSSEF.

Icke här i den heliges närvaro; icke nu — sedan, efteråt! sedan du förtjänat din lön!

Digitized by Google

BISKRA.

Stolte cheik, stolte man!

YOUSSEF.

Ja — den flicka, som skall bära min ättling under sitt hjärta, den skall visa sig värdig den hedern!

BISKRA.

Jag — ingen annan — skall bära Youssefs ättling! Jag, Biskra — den föraktade, den fula, men den starka!

YOUSSEF.

Nåväl! Nu går jag ner och sover vid källan! — Behöfver jag lära dig de hemliga konster, som du lärt av den store Marabout Siddi-cheik, och som du övar på marknader, sedan du var barn?

BISKRA.

Det behöver du icke! — Jag kan alla hemligheter, som behövas för att skrämma livet ur en feg frank; den fege, som kryper på sin fiende och skickar blykulan före! Jag kan allt — ända intill buktalarkonsten. Och vad min konst ej förmår, det skall solen göra, ty solen är med Youssef och Biskra.

YOUSSEF.

Solen är Muslims vän, men är ej att lita på. Du kan bränna dig, flicka!

Tag först en dryck vatten, ty jag ser, att dina händer skrumpna och —

Har lyftat en matta, öppnat en lucka och går ner efter en skål vatten, som han räcker Biskra.

BISKRA lyfter skålen till munnen.

— Och mitt öga börjar redan se rött — mina lungor torka — jag hör — jag hör — ser du sanden rinner

Digitized by Google

redan genom taket — och det sjunger i gitarrens strängar — Samum är här!! Men franken icke!

YOUSSEF.

Kom hit ner, Biskra, och låt franken dö för sig själv!

BISKRA.

Först helvetet och sedan döden! Tror du jag sviker!

Slår ut vattnet på en sandhög.

Jag skall vattna på sanden, så växer hämnden! och jag skall torka mitt hjärta. Växhat! Bränn sol! Kväv vind!

YOUSSEF.

Hell dig, Ibn Youssefs moder, ty du skall föda Youssefs son, hämnaren! Du!

Vinden tilltager; förhänget för dörren fläktar; ett rött sken lyser upp rummet, men övergår under det följande till gult.

BISKRA.

Franken kommer, och — Samum är här! — Gå!

YOUSSEF.

Om en halv timma ser du mig åter! Där har du sanduret. Pekar på en sandhög. Himlen mäter själv ut tiden åt de otrognes helvete!

Andra scenen.

BISKRA. GUIMARD in blek och vacklande, förvirrad, talar med halv röst.

GUIMARD.

Samum är här! — Vart tror du mitt folk tagit vägen?

Digitized by Google

BISKRA.

Ditt folk ledde jag väster till öst!

GUIMARD.

Väster till — öst! — Låt mig se! — Det är rätt i öster och — väster! — Sätt mig på en stol och ge mig vatten!

BISKRA

leder Guimard till sandhögen, lägger honom på golvet med huvudet på sandhögen.

Sitter du bra så?

GUIMARD ser på henne.

Jag sitter litet krokig. Lägg något under huvet.

BISKRA

travar sandhögen upp under huvet.

Där har du en kudde under huvet!

GUIMARD.

Huvet? Där sitter ju fötterna! — Är inte fötterna där?

BISKRA.

Jo visst!

GUIMARD.

Jag tyckte väl det! — Ge mig nu en pall under — huvet!

BISKRA

släpar fram aloën och lägger under knäna på Guimard.

Där har du en pall!

GUIMARD.

Och så vatten! — Vatten!

BISKRA

tar den tomma skålen, fyller den med sand och räcker Guimard.

Drick medan det är kallt!

Digitized by Google

GUIMARD läppjar på skålen.

Det är kallt — men det släcker ändå inte törsten! — Jag kan inte dricka — jag avskyr vatten — tag bort det!

BISKRA.

Där har du hunden, som bet dig!

GUIMARD.

Vilken hund! Jag har aldrig blivit biten av någon hund.

BISKRA.

Ditt minne har Samum krympt — akta dig för Samums gyckelbilder! Du minns den rasande vinthunden, som bet dig vid näst sista jakten i Bab-el-Ouëd.

GUIMARD.

Jakten i Bab-el-Ouëd! Det är riktigt! — Var det en bäverfärgad?

BISKRA.

Tik? Ja! Ser du! Och han bet dig i vaden! Känner du inte såret sticka?

GUIMARD
tar sig åt vaden, sticker sig på aloën.

Jo, jag känner det! — Vatten! Vatten!

BISKRA
räcker honom sandskålen.

Drick, drick!

GUIMARD.

Nej, jag kan inte! Heliga Maria, Guds Moder — jag har fått skräcken.

BISKRA.

Var inte rädd; jag skall läka dig och driva ut demonen med musikens allmakt! Hör!

Digitized by Google

GUIMARD skriker.

Ali! Ali! Icke musik! Jag kan icke lida det! Och vad gagn har jag av den!

BISKRA.

Musiken tämjer ormens lömska ande, tror du ej den rår på en rasande hunds! Hör!

Sjunger vid gitarren.

Biskra-Biskra, Biskra-Biskra, Biskra-Biskra.
Samum! Samum!

YOUSSEF underifrån.

Samum! Samum!

GUIMARD.

Vad är det du sjunger? Ali!

BISKRA.

Har jag sjungit? Ser du, nu tar jag ett palmblad i munnen!

Tar en palmkvist mellan tänderna.

SÅNG uppifrån.

Biskra-Biskra, Biskra-Biskra, Biskra-Biskra.

YOUSSEF underifrån.

Samum! Samum!

GUIMARD.

Vilket helvetets gyckelspel!

BISKRA.

Nu sjunger jag!

BISKRA och YOUSSEF tillsammans.

Biskra-Biskra, Biskra-Biskra, Biskra-Biskra.
Samum!

Digitized by Google

GUIMARD reser sig.

Vem är du djävul, som sjunger med två röster! Är du en man eller en kvinna? Eller båda delarna?

BISKRA.

Jag är Ali, vägvisaren! Du känner icke igen mig, ty dina sinnen äro förvirrade; men vill du rädda dig från synens och tankens villor, så tro mig, tro vad jag säger och gör som jag befaller.

GUIMARD.

Du behöver icke be mig det, ty jag finner att allt är som du säger det vara!

BISKRA.

Ser du det, avgudadyrkare!

GUIMARD.

Avgudadyrkare?

BISKRA.

Ja! Tag fram den idol du bär på bröstet!

GUIMARD tar fram en medaljong.

BISKRA.

Trampa den under fötterna, och anropa Gud den Ende, den Barmhärtige, Förbarmaren.

GUIMARD tvekande.

Den helige Eduard, min skyddspatron.

BISKRA.

Kan han skydda dig? Kan han?

GUIMARD.

Nej, det kan han icke! — Vaknar. Jo, det kan han!

Digitized by Google

BISKRA.

Låt se då!

Öppnar dörren, gardinen fläktar och gräset rör sig.

GUIMARD håller för mun.

Stäng dörren!

BISKRA.

Ner med avguden!

GUIMARD.

Nej, jag kan inte.

BISKRA.

Ser du! Samum kröker icke ett hår på mig, men dig, otrogne, dödar han! Ner med avguden!

GUIMARD
kastar medaljongen på golvet.

Vatten! Jag dör!

BISKRA.

Bed den Ende, den Barmhärtige, Förbarmaren!

GUIMARD.

Vad skall jag bedja?

BISKRA.

Säg mina ord!

GUIMARD.

Tala!

BISKRA.

Gud är en Ende, det gives ingen annan Gud än Han, den Barmhärtige, Förbarmaren!

GUIMARD.

»Gud är en Ende, det gives ingen annan Gud än Han, den Barmhärtige, Förbarmaren!»

Digitized by Google

BISKRA.

Lägg dig ner på golvet!

GUIMARD
lägger sig ner motvilligt.

BISKRA.

Vad hör du?

GUIMARD.

Jag hör en källa sorla!

BISKRA.

Ser du! Gud är en och det gives ingen annan än Han den Barmhärtige, Förbarmaren! — Vad ser du?

GUIMARD.

Jag ser en källa sorla — jag hör en lampa lysa — i ett fönster med gröna luckor — vid en vit gata —

BISKRA.

Vem sitter vid fönstret?

GUIMARD.

Min hustru — Elise!

BISKRA.

Vem står bakom gardinen och lägger sin hand om hennes hals? —

GUIMARD.

Det är min son — Georges!

BISKRA.

Hur gammal är din son?

GUIMARD.

Fyra år till Saint-Nicolas!

Digitized by Google

BISKRA.

Och han kan redan stå bakom gardinen och hålla en annans hustru om halsen?

GUIMARD.

Det kan han icke — men det är han!

BISKRA.

Fyra år gammal med blonda mustascher!

GUIMARD.

Blonda mustascher, säger du! — Ah, det är — Jules, min vän!

BISKRA.

Som står bakom gardinen och lägger sin hand om din hustrus hals!

GUIMARD.

Ah, djävul!

BISKRA.

Ser du din son?

GUIMARD.

Nej, icke nu mer!

BISKRA

imiterar klockringning på gitarren.

Vad ser du nu?

GUIMARD.

Jag ser klockor ringa — och jag känner smaken av lik — det luktar i munnen som härsket smör — fy!

BISKRA.

Hör du inte diakern sjunga ut barnlik?

GUIMARD.

Vänta nu! — Jag kan inte höra det — Svårmodigt. — men önskar du det? — så — nu hör jag det!

Digitized by Google

BISKRA.

Ser du kransen på kistan, som de bära emellan sig?

GUIMARD.

Ja —

BISKRA.

Det är violetta band — och där står med silver tryckt — »Farväl, min älskade Georges — Din Fader».

GUIMARD.

Ja, det står där! — Gråter. Min Georges! Georges! Mitt älskade barn! — Elise, min hustru, trösta mig! — Hjälp mig! Famlar omkring sig. Var är du? Elise! Har du gått ifrån mig? Svara! Ropa din älskades namn!

EN RÖST från taket.

Jules! Jules!

GUIMARD.

Jules! — Jag heter ju — Vad heter jag? — Charles heter jag! — Och hon ropade Jules! — Elise — älskade hustru — svara mig, ty din ande är här — jag känner det — och du lovade mig att aldrig älska någon annan —

Rösten skrattar.

GUIMARD.

Vem skrattar!

BISKRA.

Elise! Din hustru!

GUIMARD.

Döda mig! — Jag vill inte leva längre! Livet äcklar mig som surkål i Saint-Doux — vet du vad

Digitized by Google

Saint-Doux är, du? Svinister! Spottar för sig. Jag har ingen saliv mer — vatten! vatten! annars biter jag dig!

Full storm utanför.

BISKRA
håller för munnen och hostar.

Nu dör du, frank! Skriv din sista vilja medan tid är! — Var är din notisbok?

GUIMARD
tar upp notisboken och en penna.

Vad skall jag skriva!

BISKRA.

En man tänker på sin hustru när han skall dö — och på sina barn!

GUIMARD skriver.

»Elise — jag förbannar dig! Samum — jag dör —»

BISKRA.

Och så underteckna, eljes gäller ej testamentet!

GUIMARD.

Vad underteckna?

BISKRA.

Skriv: La ilâha ill allâh!

GUIMARD skriver.

Det är skrivet! Får jag dö nu?

BISKRA.

Nu får du dö, som en feg soldat, vilken övergivit sitt folk! — Och du lär få en vacker begravning med schakalerna, som ska sjunga ut ditt lik!

Trummar anfall på gitarren.

Digitized by Google

Hör du trumman går — till anfall — de otrogne, som ha solen och Samum med sig, rycka fram — ur bakhållen — Slår på gitarren. — skotten gå av efter hela linjen — frankerna förmå icke ladda om — araberna skjuta i spridd ordning — frankerna fly! —

GUIMARD reser sig.

Frankerna fly icke!

BISKRA

blåser »reträtt» på en flöjt hon tagit fram.

Frankerna fly, när det blåser reträtt!

GUIMARD.

De retirera — det är reträtten — och jag är här —

River av sig epåletterna.

Jag är död!

Faller ner på golvet.

BISKRA.

Ja, du är död! — Du vet icke, att du varit det länge!

Går till benhuset, tar fram en dödskalle.

GUIMARD.

Har jag varit död?

Tar sig i ansiktet.

BISKRA.

Länge! Länge! — Se dig här i spegeln!

Visar dödskallen.

GUIMARD.

Ah! Det är jag!

BISKRA.

Ser du ej dina utstående kinder — ser du ej hur gamarne ätit dina ögon — känner du ej igen

Digitized by Google

hålet efter högra oxeltanden, som du lät rycka ut — ser du inte gropen i hakan, där det lilla vackra pipskägget växte, som din Elise tyckte om att smeka — ser du inte var örat satt, som din Georges brukade kyssa om morgnarne vid kaffebordet — ser du inte var bilan tog här i nacken — när bödeln avlivade desertören! — —

GUIMARD
som med fasa sett och hört på, faller ner död.

BISKRA
som legat på knä, reser sig, sedan hon undersökt hans pulsar. Sjunger.

Samum! Samum!

Öppnar dörrarne; draperiet fladdrar, hon håller sig för munnen och faller baklänges.

Youssef!

Tredje scenen.

DE FÖRRE. YOUSSEF upp ur källaren.

YOUSSEF
undersöker Guimard, söker Biskra.

Biskra!

Får se Biskra, lyfter henne i sina armar.

Lever du?

BISKRA.

Är franken död?

YOUSSEF.

Om han icke är, skall han bli! Samum! Samum!

BISKRA.

Då lever jag! Men giv mig vatten!

Digitized by Google

YOUSSEF bär henne mot luckan.

Här! — Nu är Youssef din!

BISKRA.

Och Biskra blir din sons moder! Youssef, store Youssef!

YOUSSEF.

Starka Biskra! Starkare än Samum!

Digitized by Google

ANMÄRKNINGAR TILL TJUGOTREDJE DELEN.

NATURALISTISKA SORGESPEL.

Titeln till denna del har först av Strindberg använts som underrubrik till Fröken Julie (Fröken Julie. Ett naturalistiskt sorgespel) och har ansetts lämplig att begagnas som överrubrik till samtliga här ingående dramer, vilka härröra från samma period av Strindbergs liv, behandla i skilda förhållanden och gestaltningar ett gemensamt motiv (kampen om makten) och bäras av en gemensam åskådning (en antiromantisk, antimetafysisk intellektualism).

Strindberg har för övrigt, som av nedanför gjorda utdrag ur hans brevväxling till Albert Bonnier framgår, själv angivit denna titel som ett gemensamt epitet för ett flertal av här införda skådespel; särskilt har han som naturalistiskt sorgespel nämnt Fordringsägare. På den invändning som kunde göras att ett av styckena, Kamraterna, av honom rubricerats som "komedi", kan svaras att denna titel dock är något oegentlig och att dramat i stämning och åskådning hör ytterst nära samman med de skådespel bland vilka det fått sin plats; i dess första gestaltning som Marodörer hade Strindberg tänkt sig det som del 2 i en trilogi, där tragedien Fadren skulle utgöra del 1.

Digitized by Google

"Fadren" utkom första gången på H. Österling & C:is förlag, Hälsingborg 1887, där även uppl. 2 utgavs 1888. Uppl. 3 ingick i Samlade Dramatiska Arbeten I:2, Hugo Gebers förlag, 1903. En fjärde upplaga utgavs som 25-öresbok på Albert Bonniers förlag, 1912.

Handskriften till Fadren återlämnades efter sättningen av första upplagan till författaren och är förkommen.

"Fadren" utkom även på franska: "Père. Tragédie en trois actes. Précédée d'une lettre de M. Émile Zola", på H. Österling & C:is förlag, 1888. Zolas brev var av följande lydelse:

Paris, 14 déc. 87.

Monsieur et cher confrère!

J'ai de bien grandes excuses à vous faire, pour mon long silence. Mais si vous saviez quelle existence est la mienne, que de travail et que de tracas! Je ne voulais pas vous renvoyer votre manuscrit sans l'avoir lu, et je viens enfin de trouver le temps nécessaire.

Votre drame m'a fortement intéressé. L'idée philosophique en est très hardie, les personnages en sont très audacieusement campés. Vous avez tiré du doute de la paternité des effets puissants, troublants. Enfin, votre Laure est vraiment la femme dans son orgueil, dans l'inconscience et dans le mystère de ses qualités et de ses défauts. Elle restera enfoncée dans ma mémoire. En somme, vous avez écrit une œuvre curieuse et intéressante, où il y a, vers la fin surtout, de très belles choses. Pour être franc, des raccourcis d'analyse m'y gênent un peu. Vous savez peut-être que je ne suis pas pour l'abstraction. J'aime que les personnages aient un état civil complet, qu'on les coudoie, qu'ils trempent dans notre air. Et votre capitaine qui n'a pas même de nom,

Digitized by Google

vos autres personnages qui sont presque des êtres de raison, ne me donnent pas de la vie la sensation complète que j'e demande. Mais il y a certainement là, entre vous et moi, une question de race. Telle qu'elle est, je le répète, votre pièce est une des rares œuvres dramatiques qui m'aient profondément remué.

Croyez-moi votre bien dévoué et bien sympathique confrère.

Émile Zola.

Av "Fröken Julie" utkom första upplagan på Jos. Seligmanns förlag, 1888. Uppl. 2 ingick i Samlade dramatiska arbeten I:2, Hugo Gebers förlag, 1903, och uppl. 3 utkom på Albert Bonniers förlag 1914.

Fröken Julie utkom därjämte i Köpenhamn 1889 på danska under titeln "Fröken Julie. Naturalistisk Sørgespil av August Strindberg. Autoriseret Oversættelse ved Nathalia Larsen." På titelbladets baksida är här tryckt följande tillkännagivande:

"Oversættelsen er foretagen efter den omarbejdede Original med Udeladelse av den svenske Forlæggers Digterforsøg i Forfatterens Text.

Forf."

En kollationering mellan den svenska och den danska originalupplagan visar att de följa varandra rätt nära. Anmärkningen kan blott syfta på uteslutningar av tvenne ställen, som kunde väcka förargelse av religiösa grunder (se noterna rörande danska upplagan sid. 102, rad. 29—33 och sid. 181, rad. 14—20), dessa uteslutningar har utan tvivel den svenske förläggaren gjort på egen hand. Den psykologiska bakgrunden för anmärkningen är givetvis det förhållandet att Strindberg sedan en tid var uppretad över

Digitized by Google

strykningar av mycket större antal och omfång som gjorts i de Bonnierska upplagorna av hans 80-talsskrifter (senast Hemsöborna). De övriga olikheterna mellan danska och svenska upplagorna måste tillskrivas författaren själv. De utgöras dels av strykningar och ändringar av några indifferenta ställen, vilka det ej finnes någon grund anta att förläggaren skulle tillagt, dels av ett omändrat scenarrangemang (se noterna rörande danska upplagan sid. 123 och 181), som förläggaren lika litet haft anledning företa; Strindberg säger ju dessutom själv i sin anmärkning att han omarbetat den första texten.

"Fordringsägare" trycktes första gången i Tryckt och otryckt I, Alb. Bonniers förlag, 1890. Sedan har dramat omtryckts i Samlade dramatiska arbeten I: 2, Hugo Gebers förlag, 1903.

Den hektografiska kopia av handskriften, efter vilken uppl. 1 sattes, finnes bevarad och äges av herr K. O. Bonnier.

"Kamraterna" utkom första gången 1888 på H. Österlings förlag i Hälsingborg. Uppl. 2 trycktes i Samlade Dramatiska arbeten I: 2, Hugo Gebers förlag, 1903. Handskriften gick efter första upplagans sättning tillbaka till författaren och är försvunnen.

Kamraterna är framgånget ur ett tidigare skådespel, Marodörer, som trycktes i tio exemplar hos Albert Bonnier under titeln: Marodörer, Komedi i fem akter av August Strindberg. Tryckt som manuskript. Albert Bonniers boktryckeri 1886. Endast två exemplar av arbetet äro kända av utgivaren, ehuru väl ett eller annat dessutom torde finnas kvar hos de enskilda personer eller teatrar, till vilka de sändes. Det ena tillhör Riksbiblioteket, det andra greve Birger Mörner och förvaras på Mauritzberg. Detta senare exemplar är intressant. Det är nämligen just konceptet efter

Digitized by Google

vilket Kamraterna med ett antal förändringar av Strindberg renskrevs. De nya repliker och scener som skilja Kamraterna från Marodörer äro här till större delen inskrivna liksom också de strykningar som gjordes i Marodörer vid omarbetningen här äro gjorda. Handstilen är emellertid icke Strindbergs utan Axel Lundegårds. På förfrågan har hr Lundegård meddelat att de bägge författarne i förening under november och december 1887 omarbetade Marodörer och att ändringarna i Mauritzbergsexemplaret äro författade av honom. Nedanför redogöres på sina platser för de närmare omständigheterna vid detta samarbete och för Lundegårds insats.

"P a r i a" trycktes första gången i Tryckt och otryckt I, Albert Bonniers förlag 1890. Upplaga 2 ingick i Samlade Dramatiska arbeten, Hugo Gebers förlag, 1903 I: 2.

Den hektografiska kopia av handskriften, efter vilken uppl. 1 sattes, finnes i behåll och äges av bokförläggaren K. O. Bonnier.

"S a m u m" trycktes första gången i Tryckt och otryckt I. Upplaga 2 trycktes i Samlade Dramatiska arbeten I: 2.

Handskriften, efter vilken stycket sattes, är en avskrift av fru Siri Strindberg, till vilken Strindberg skrivit titelbladet, och äges av hr K. O. Bonnier.

F a d r e n har givits på Nya Teatern i Stockholm 12—23 jan. 1888 8 gånger, på Vasateatern 13 maj 1893 1 gång, på Sveateatern 21 febr. 1894 1 gång, på Intima Teatern från 4 oktober 1908—1910 inalles 77 gånger.

F r ö k e n J u l i e har i Stockholm spelats på Folkteatern 13—21 december 1906 7 gånger, på Svenska Teatern 1 och 2 juni 1907 (August Falcks sällskap), på Intima Teatern 2 dec. 1907—1910 131 gånger, på Folkets hus teater 1 maj 1912 (direktör Falcks sällskap).

Digitized by Google

Kamraterna uppfördes första gången på Intima Teatern 17 maj 1910 och gick därefter under årets lopp 27 gånger.

Fordringsägare har givits på Svenska Teatern 25 mars—4 april 1890 3 gånger, på Vasateatern 9—24 juni 1906 16 gånger och på Intima Teatern från 14 sept. 1910 20 gånger.

Paria har gått på Intima Teatern 11 febr. 1908—3 maj 1910 52 gånger.

Samum har spelats på Svenska Teatern 25 och 30 mars 1892 2 gånger, på Dramatiska Teatern 22—25 oktober 1902 3 gånger.

Brev från Strindberg till Albert Bonnier och Hans Österling om Naturalistiska sorgespel. Lundegårds och Strindbergs samarbete om Kamraterna.

Fadren skrev Strindberg i början av år 1887. I brev av den 6 febr. 1887 till Albert Bonnier nämner han att "om fjorton dar har jag mitt sorgespel Fadren färdigt"; första akten var redan skriven. Samtidigt meddelar han att han har för avsikt låta skådespelet ingå som del 1 i en trilogi vari Marodörer skulle utgöra 2 (del 3 nämnes icke). Dottern Bertha i Fadren, vars mor ville att hon skulle ägna sig åt målarkonsten, återfinna vi som fullvuxen i målarinnan med samma namn i Marodörer och Kamraterna; även den doktor Östermark, som förekommer i bägge dramerna, torde Strindberg tänkt sig som samma person i ett tidigare och senare utvecklingsskede, hur olika eljes de bägge figurerna äro. Emellertid uppstod strax därpå misstämning mellan förlaget och författaren med anledning av att hr Bonnier var ohågad att trycka Marodörer utöver 10 avtalade manuskriptexem-

Digitized by Google

plar, och 22 febr. skriver Strindberg att han därför mist lusten att hembjuda Fadren till det Bonnierska förlaget.

Det blev redaktör Hans Österling, då bosatt i Hälsingborg, som tryckte Fadren. Strindberg vände sig, enligt vad hr Österling meddelat mig, till en bekant från hans Uppsalatid, hr Nath. Hellberg, medarbetare i Öresundsposten, med begäran om anvisning på någon som vore villig trycka skådespelet, och hr Österling, som då hade eget tryckeri för den av honom utgivna tidningen Skånes Allehanda, åtog sig förlaget. Fadren utkom i sept. 1887; 17 sept. skriver Strindberg till Österling i brev från Lindau i Bayern att han just mottagit exemplar av Fadren.

På våren 1888 utgavs Fadren därjämte på franska på redaktör Österlings förlag. Strindberg hade själv gjort översättningen enligt vad han meddelar till Österling 3 jan. 1888: "Père är av mig översatt till franska, men reviderad och renskriven av en pariserjournalist." Zolas brev infördes som förord efter utverkat tillstånd. 13 april skriver Strindberg från Taarbæk i Danmark till Österling att han mottagit exemplar av Père och Kamraterna, vilket skådespel likaledes utgavs på adressatens förlag.

Fröken Julie skrev Strindberg sommaren 1888 omedelbart efter avslutandet av Skärkarlsliv och insände dramat 10 aug. till Bonniers förlag. Han nämner härvid att "Fröken Julie är n:o 1 av en blivande serie naturalistiska sorgespel". På grund av föregående erfarenheter vågade emellertid förlaget icke trycka pjäsen. Hr Karl Otto Bonnier skriver 29 aug. till Strindberg:

"Tack för ditt anbud av Fröken Julie. Det har varit högst intressant att läsa det och jag kan ej annat än beundra din förmåga som dramatiker. Men varför använda den på detta ämne?

Digitized by Google

Det är alltför riskabelt, alltför "naturalistiskt" för oss: vi våga därför ej förlägga stycket, liksom jag fruktar, att det svårligen skall kunna uppföras."

Hr Bonnier överlämnade manuskriptet till Seligmanns förlag, som förlade stycket. Brev om denna affär finnas ej i behåll.

Kamraterna är som nämnt framgånget ur Marodörer, komedi i fem akter. Strindberg sände in detta stycke 2 december 1886 (brevets datering 2. 11 är en felskrivning som förläggarens svarsbrev 5. 12 och andra omständigheter utvisa). Han skriver:

"Med dagens post avgår ett paket med en komedi i fem akter (de sista fyra skrivna nu på de förflutna åtta dagarne, vilket icke förringar värdet, eftersom jag ej kan skriva långsamt). Stycket är som jag tycker mycket spelbart, men för att ej falla för damerna (handlar naturligtvis om damer) böra vissa försiktighetsmått vidtagas. Sålunda bör det presenteras alla Nordiska teatrar på en gång att ej Nya teatern kommer först och de andra bli skrämda."

Stycket borde därför, vare sig tryckt eller litograferat, lämnas till teatrarne, men finge icke, skriver han vidare komma ut i bokhandeln, förrän det "gått tio gånger eller också fallit hjälplöst".

Förläggaren inlät sig tills vidare på saken blott så långt att han förklarade sig villig trycka ett antal exemplar för teatrarna, och berörde icke frågan om dramats utgivande i bokhandeln. Han skriver 7 dec. 1887:

"Ehuru jag varken tycker om eller gillar er komedi, har jag dock — för att göra er en tjänst — genast satt i gång sättningen och kan snart sända er korrektur. Tills vidare bör blott ett ringa antal exemplar avdragas (t. ex. ett

Digitized by Google

dussin) som då verkligen kunna betecknas som tryckt manuskript."

30 dec. skriver förläggaren att pjäsen är färdigsatt och att han avdragit 10 exemplar och sänt till Nya teatern (direktör Ludvig Josephson), till Svenska teatern i Helsingfors, Stora teatern i Göteborg, direktör Engelbrecht i Malmö, Edvard Brandes i Köpenhamn, en onämnd teaterdirektör i Kristiania samt skickar tre exemplar till författaren och behåller ett.

Josefson läste pjäsen och förklarade den "ouppförbar", enligt vad hr Bonnier skriver i brev till Strindberg 12 jan. 1887.

I febr. 1887 skriver förläggaren till Strindberg: "Huruvida det överhuvud kan var skäl att ta någon upplaga av Marodörerna för bokhandeln — är en sak som tål att fundera länge på." Strindberg blev irriterad över detta brev, opponerade mot förläggarens "maktspråk" över Marodörer, vilken pjäs han "från början tycks ha gjort till sin hederssak att utrota" och förklarade sig anta hans "anbud att makulera". Förläggaren ger honom 19 febr. frihet att utbjuda pjäsen på annat håll.

Emellertid kom Strindberg själv till insikt om de brister, som vidlådde Marodörer eller Tvekamp, som en alternativ titel lydde. Då hr Österling erbjudit sig trycka dramat, svarar honom Strindberg i brev 17 sept. 1887: "Rörande Tvekamp (Marodörer) tror jag vi låta den ligga tills vidare för total omarbetning."

Författaren Axel Lundegård har välvilligt meddelat mig de närmare omständigheterna vid Marodörers omarbetning.

Den nyss utkomna Fadren hade intresserat den nye direktören för Casinotheatret i Köpenhamn, hr Hunderup, som ville ge sin teater en litterär läggning. Lundegård,

Digitized by Google

som denna tid bodde i Köpenhamn, översatte pjäsen, som gavs första gången på denna scen 14 november 1887, och kom i anledning härav i närmare beröring med Strindberg. Då Strindberg i början av november 1887 reste till Danmark närmast med anledning av den förestående premiären, var Lundegård honom till mötes i Roskilde — han ville inte uppenbara sig ensam i Köpenhamn — och umgicks under den följande tiden livligt med honom. Då Fadren haft god framgång, antog direktör Hunderup även det outgivna stycket Marodörer till spelning. Lundegård fick i uppdrag att översätta pjäsen, och Strindberg, som just börjat skriva på Le plaidoyer d'un fou, bad Lundegård att samtidigt göra de förslag till förbättringar han kunde finna lämpliga. Dessa ändringar diskuterades ute hos Strindberg på Klampenborg eller hos Lundegård i Köpenhamn. Den för styckets stämning mest betydelsefulla var att en ny sista scen skrevs, som gav det ett gynnsamt slut. Ett fragment därav meddelas i anmärkningarna nedan. Hr Lundegård kan numera ej bestämt påminna sig vilken del Strindberg och vilken del han själv haft i uppfinningen och utgestaltandet av denna slutscen. I varje fall harmonierade dock det försonande slutet just med Strindbergs stämning denna tid. Han hade just upplevat en liten ljusning i sitt äktenskap. De bägge författarna voro fullt ense om slutet. Men en dag när Lundegård kom ut och började läsa upp det färdiga förslaget, var Strindberg mörk i hågen: han fann, som Lundegård skriver i brev till mig, "slutet falskt, påklistrat, försoningen omöjlig" och ville icke låta uppföra det i detta skick. Men då hr Hunderup föredrog det lyckliga slutet, blev följden av Strindbergs förändrade sinnesstämning den att stycket aldrig kom upp på Casinotheatret.

I stället skickade nu Strindberg stycket till Österling

Digitized by Google

att tryckas; han hade skrivit en ny slutscen, däri Bertha utdrives från hemmet, men eljes bibehållit Lundegårds flesta ändringar. 29 dec. 1887 avsände han det under titeln Griller, vilken i brev av den 13 jan. 1888 ändrades till den slutgiltiga Kamraterna.

I samma månad Strindberg sände in Fröken Julie till Bonniers förlag diktade han också Fordringsägare. Han skriver 21 aug. 1888 till Karl Otto Bonnier:

"Om åtta dagar sänder jag er ett nytt naturalistiskt sorgespel, bättre ändå än Fröken Julie, med tre personer, ett bord och två stolar, och utan soluppgång!"

Den så karaktäriserade pjäsen, som tydligen är Fordringsägare, nämnes dock ej därefter i korrespondensen, begripligtvis av den anledningen att hr Bonnier höll fast vid sin vägran att förlägga Fröken Julie. Fordringsägare infördes senare i Tryckt och otryckt I.

Om Samum skriver Strindberg 10 okt. 1889 till hr Albert Bonnier:

"Om något Svea-bidrag väntas i år, har jag en absolut (10-dubbelt) renad dramatisk-poetisk-arabisk-psykologissimisk bit, kallad Samum, som är allmänt omtyckt av Ludvig Josephson, Hillberg och även Fredriksson litet.

Det kunde ju vara en oväntad arabkonjunktur efter kongressen!"

Samum trycktes i stället i Tryckt och otryckt I, vartill manuskriptet senare samma höst inlämnades.

*

Digitized by Google

FADREN.

I Kungl. Bibliotekets exemplar av uppl. 1 är på rollförteckningen bredvid: Doktor Östermark med blyerts skrivet: (i originalet: Westermark).

Tryckfel och tryckeriändringar i föregående upplagor.

Sid. 7, (petit-)rad 10: svartklädd. Uppl. 3 (S. D. A.): svart klädd.

Sid. 12, rad. 2—3: Det är synd om flickan, ja; det är synd om pojken, ja. Så uppl. 1. Uppl. 2—4 ha semikolon efter "flickan" och komma efter "ja": Det är synd om flickan; ja, det är synd om pojken, ja.

— rad 8: regimentet. Så uppl. 1—2. Uppl. 3—4: regementet.

Sid. 16, (petit-)rad 9: PASTORN reser sig. Så uppl. 1. Uppl. 2—4: PASTORN reser sig u p p.

Sid. 17, rad 17: tjugo. Så uppl. 1—3. Uppl. 4: tjugu. Så ock sid. 27, rad 18.

Sid. 18, rad 10: straxt. Så uppl. 1—2. Uppl. 3—4: strax.

Sid. 21, rad 9: pengarne. Så uppl. 1. Uppl. 2—4: penningarne(-na).

Sid. 30, rad 7: månar. Så uppl. 1. Uppl. 2—4: månader.

Sid. 34, rad 2: mänskor. Så uppl. 1. Uppl. 2—4: människor.

Sid. 41, rad 16: Vad har det för tillämpning i detta fallet? Så uppl. 1. Uppl. 2—4: Vad ä r det för tillämpning i detta fallet?

Sid. 44, rad 2: Ska du komma och äta kväll? Så uppl. 1. Uppl. 2—4: — — äta i kväll?

Sid. 45, rad 4: Gå ut kvinna! Så uppl. 3. Uppl. 1—2 ha frågetecken i stället för utropstecken, ett vanligt läsfel.

Digitized by Google

Sid. 49, rad 10: Jag kunde. Så uppl. 2—4. Uppl. 1: Jag kunne.

Sid. 51, rad 11: i det här huset är ingen god tomte. Så uppl. 3. Uppl. 1—2: tomt, tryckfel.

— rad 13: Ah: Så uppl. 1—3. Uppl. 4: Å. Så ock sid 53, rad 9.

Sid. 60, rad 12: fordna. Så uppl. 1—3. Uppl. 4: forna.

Sid. 64, rad. 18—19: Svarta slavar ha ni varit nog ömsinta att befria, men vita ha ni kvar. Så uppl. 4. Uppl. 1—2 "har" på första och "ha" på andra stället, uppl. 3 "har" på bägge ställena.

— rad. 23—25: allt för att du skulle få det nöjet leva bekymmerslöst och när du åldrades njuta om igen tillvaron i ditt barn. Så uppl. 1. Uppl. 2—4: — — när du å l d r a s etc.

Sid. 66, rad 11: ni kittlar oss — — ni förgiftar oss. Så uppl. 1. Uppl. 2—4: ni kitt l a oss — — ni förgif t a oss. Å föregående rad ha samtliga uppl.: ni stick e r oss.

Sid. 69, rad 13: Alltid rätt efter som han har makt! Så uppl. 1—3. Uppl. 4: Alltid rätt eftersom han har makt!

Sid. 71, (petit-)rad 4: tar den brinnande lampan. Så uppl. 1. Uppl. 2—4: tar e n brinnande lampa.

Sid. 81, rad 3: ryttmästaren. Så uppl. 1—3. Uppl. 4: ryttmäst a r n.

Sid. 82, (petit-)rad 1: stolen kastas fram. Så uppl. 1. Uppl. 2—4: stolen s l u n g a s fram.

Sid. 84, rad 16: Herre Jesus, där är mitt barn! Så uppl. 1. Uppl. 2—4: — — d e t är mitt barn!

Sid. 85, (petit-)rad. 11—12: Doktorn viskar med pastorn; de gå in i våningen åt vänster. Så uppl. 3. I uppl. 1—2 är semikolon överhoppat.

— (petit-)rad 16: RYTTMÄSTARN ser upp slött. Så uppl. 2—4. Uppl. 1: RYTTMÄSTARN ser upp s t ö t t, tryckfel.

Digitized by Google

Sid. 85, rad 16: Ja det har du! I föregående upplagor här frågetecken, läsfel. Likaså sid 86, rad 15.

Sid. 92, rad. 2—4: Det händer nog att en dunkel lust att få dig bort som något hinderligt regerat inom mig. Så uppl. 1, 4. Uppl. 2—3: — — regerat inom s i g.

Ändringar av Strindberg i uppl. 3 (S. D. A.).

Sid. 15, rad 21: Jag har visat hennes prov. Uppl. 3: Jag har företett hennes prov. "Visat" förekommer i föregående replik.

Sid. 20, rad. 8—9: Håller du också räkning på vad du ger ut utom för hushållet. Uppl. 3: — — vad du depenserar utom hushållet.

Sid. 58, rad. 20—23: RYTTMÄSTARN: Ni har haft nog att höra den ena, förmodar jag. DOKTORN: Nej, herr ryttmästare. Och vet ni, att när jag hörde fru Alving liktala sin döda man etc. I uppl. 3 har Strindberg hänfört Doktorns replik till Ryttmästarn: Ni har haft nog av den ena, förmodar jag. Och vet ni, att när jag hörde fru Alving etc.

Sid. 64, rad. 26—27: jag trodde mig vara far till detta barn. Uppl. 3: — — till d i t t barn.

*

FRÖKEN JULIE.

Tryckfel och tryckeriändringar i föregående upplagor.

Sid. 102, rad. 32—33: Detta sista har jag överlåtit åt en kokerska i brist på en präst. Här insatt enligt den danska upplagan. Meningen struken av förläggaren till uppl. 1 och förekommer ej heller i de följande svenska.

Sid. 103, rad. 6—7: följande grunder:. Så uppl. 3. Uppl. 1—2 ha utropstecken i stället för kolon efter "grunder". Sättare förväxla ofta Strindbergs utropstecken och kolon.

Digitized by Google

Sid. 103, rad 10: själkomplexet. Så uppl. 1, 3. Uppl. 2: s j ä l v komplexet.

— rad 28: ett uttryck såsom: "det var galant". Så uppl. 3. Uppl. 1—2 ha semikolon i stället för kolon efter "såsom".

Sid. 113, rad 19: skänka. Så uppl. 1, 3. Uppl. 2 tryckfel: skånka.

Sid. 114, rad. 24—25: samt först och sist en l i t e n scen och en l i t e n salong. Spärrat så enligt danska upplagan. I uppl. 1—3 felaktig spärrning av s a l o n g men icke av liten på senare stället.

Sid. 118, rad 10: hölls. Så uppl. 1, 3. Uppl. 2: höllos.

Sid. 121, rad 11: straxt. Så uppl. 1, 3. Uppl. 2: strax.

Sid. 130, rad 14: Sover du? Frågetecknet enligt uppl. 1, 3. Uppl. 2 har utropstecken.

Sid. 142, rad 19: Tridiridi-ralla tridiridi-ra. Så uppl. 3. Uppl. 1—2 ha en stavelse för litet: Tridiridi-ralla tri d i r i-ra. Samma sida rad. 11 och 15 ha samtliga föregående uppl.: Tridiridi-ralla trid i r i d i-ra.

Sid. 154, rad. 13—15: men det pinar mig å andra sidan ha sett att det jag själv strävade till, icke var något högre. Så uppl. 2. Uppl. 1, 3: men det pinar mig å andra sidan a t t ha sett, att det jag själv, etc. Ändring av Strindberg till uppl. 2; antagligen tryckeriändring till uppl. 1; Strindberg utelämnade gärna överflödiga "att".

Sid. 161, rad 9: och så — dö . . . [vid Comosjön, enligt fortsättningen, rad 12]. De tre punkterna (markerande avbruten sats) här insatta (likaså i uppl. 3). Uppl. 1—2 ha endast en punkt, men fröken Julies nästa replik fortsätter omedelbart meningen, vilket även i uppl. 1—2 angives med att repliken börjar med liten bokstav (vid Comosjön etc.).

Sid. 171 rad 9: körkan. Så uppl. 1, 3. Uppl. 2 har på detta ställe "kyrkan", men på alla andra ställen "körkan".

Digitized by Google

Sid. 178, rad. 10—11: när vi kommer till München, så ha vi museerna etc. V i på första stället insatt i denna uppl. Uppl. 1—3: när n i etc., tryckfel.

Sid. 181, rad 19: JEAN: Också kryddbosynderna? Repliken enligt danska upplagan, struken av förläggaren till uppl. 1 och därefter försvunnen även från de följande. Stavningen krydd b o- enligt kryddbovarorna, samma sida, rad. 5—6 i Strindbergs text. Danska ordet är "Urtebodssynderne".

Sid. 182, rad 12: där skola de yttersta vara de främsta . . . De tre punkterna här insatta (också i uppl. 3). Uppl. 1—2 ha endast en punkt, men fortsättningen (rad 12) börjar även i dessa två upplagor med liten bokstav.

— rad. 18—19: i fall någon skulle vilja resa. Så uppl. 3. I uppl. 1—2 tryckfel: i fall någon skulle v i l l e resa.

Olikheter i den danska upplagan.

Sid. 99, rad 9: folkskola. Danska uppl.: Höiskole.

Sid. 102, rad. 2—3: att min motivering av handlingen icke är enkel, och att synpunkten icke är en. Sista satsen saknas i danska upplagan.

Sid. 104, rad 6: den är snål, saknas i danska uppl.

Sid. 111, rad. 17—29: Stycket, innehållande Strindbergs skäl för användandet av balett, saknas i den danska upplagan.

Sid. 123, rad 12—sid. 124, rad 11: JEAN: Som fröken befaller! etc. t. o. m. JEAN: — — en bra hustru . . . Denna dialog saknas i den danska upplagan; pantomimen har där flyttats till en senare plats (jfr anm. till sid. 143).

Sid. 126. Mellan rad 2 och 3 har den danska upplagan följande scenanvisning:

Under de følgende Repliker sætter Kristine sig i en Stol og falder isøvn.

Digitized by Google

Sid. 131, (petit-)rad. 8—9: Under det följande vaknar Kristin, går sömndrucken åt höger att lägga sig. Saknas i danska upplagan.

Sid. 134, rad. 9—10: Fröken Julie! hör på mig! — Nu har Kristin gått och lagt sig! — Vill ni höra på mig! "Nu har Kristin gått och lagt sig!" saknas i den danska upplagan.

Sid. 140, rad. 15—16: Är det säkert det? — Ja, för mig är det inte värt att fröken gör sig oskyldig... Den sista meningen saknas i den danska upplagan.

Sid. 142, rad. 10—21: De tre verserna saknas i den danska upplagan, som dessutom i stället för scenanvisningen: Kören nalkas sjungande, har: Man hører Sang och Musik nærme sig.

Sid. 143, rad 10—sid. 144, (petit-)rad 9: FRÖKEN: Fly? Men vart? etc. t. o. m. FRÖKEN: — — pudrar sitt ansikte. Dessa dialoger jämte svenska upplagornas "Balett" äro omarbetade i den danska upplagan, där texten lyder:

FRØKENEN.

Flygte? Ja, men hvorhen?

JEAN.

Ud i Parken!

FRØKENEN.

Nu vel da! Lad oss saa gaa! De gaa.

Härefter har den danska upplagan "Pantomimen" sid. 123—124 i denna uppl. Pantomimen slutar i den danska upplagan med scenanvisningen:

Derefter ud til højre.

FRØKENEN kommer ind, pudrer sig.

Därefter som i svenska texten; sid. 144, rad 2: Där ser ni! och ni har hört! etc.

Sid. 161, rad. 1—5 ha i den danska upplagan fått följande lydelse:

Digitized by Google

JEAN.

Misdaaderen dømmes til Straffearbejde, og Dyret dræbes!

FRØKENEN.

Netop!

JEAN.

Men nu er her intet Dyr — og heller ingen Anklager! Hvad skal vi saa göre?

Sid. 176, rad. 9—10: JEAN: Nu är det kungablodet som talar! Bra, fröken Julie! Stoppa nu mjölnarn i säcken bara! Denna Jeans replik är utelämnad i den danska upplagan.

Sid. 184, rad. 4—5: Men det är han som uppfostrat mig till förakt för mitt eget kön, till halvkvinna och halvman. Saknas i danska uppl.

— rad. 11—12: min trolovade, som jag därför kallar usling! Sista satsen saknas i danska uppl.

Ändringar av Strindberg i uppl. 2 (S. D. A.).

Sid. 99, rad. 12—17: Det har därför — — förefallit mig som om teatern, liksom religionen, vore stadd på väg att läggas ner. I uppl. 2 är "liksom religionen" utelämnat.

Sid. 105, rad. 17—18: Skulden har naturalisten utstrukit med Gud. I uppl. 2 är "med Gud" utelämnat.

Sid. 108, rad. 9—10: Hon går till kyrkan för att lätt och vigt på Jesus avlassa sina husstölder. I uppl. 2 är "på Jesus" struket.

Sid. 120, rad 1: Och det stod. Uppl. 2: Det stod.

— rad 10: och nu är det. Uppl. 2: nu är det.

— rad 23: Men ståtlig är hon. Uppl. 2: Ståtlig är hon.

— rad. 21—23: Inte skulle vi göra på det viset; men så är det när herrskap ska göra sig gemena — så bli de gemena! Uppl. 2 har semikolon efter "så är det" och "visa" i stället för "göra" i sista satsen: — —

Digitized by Google

men så är det; när herrskapet ska visa sig gemena — så bli de gemena. Ändring av Strindberg för att undvika upprepningen av "göra".

Sid. 123, rad 15: Så, bjud mig armen nu! I uppl. 2 är "nu" utelämnat.

•

FORDRINGSÄGARE.

Tryckfel och tryckeriändringar genomgående tidigare upplagor.

Sid. 192, rad 18: är det icke märkvärdigt. Så hskr. Uppl. 1—2: är det i n t e märkvärdigt.

Sid. 198, rad. 17—18: jag häpnade över att jag kunnat tro själv. Så hskr. Uppl. 1—2: jag b ä v a d e över etc. Läsfel.

Sid. 202, rad 14: aldra. Så hskr. Uppl. 1—2: allra.

Sid. 204, rad 2: därför kommer vi. Så hskr. Uppl. 1—2: därför kom m a vi.

Sid. 205, rad 16: Jaja, ursäkta! Så hskr. Uppl. 1—2: J a h a,- ursäkta. Läsfel eller tryckfel.

— rad 22: oppe. Så hskr. Uppl. 1—2: uppe. Så ock sid. 224, rad 1.

Sid. 208, rad. 11—12: Jag har icke funnit något djup i hennes skrifter. Så hskr. Uppl. 1—2: — — något dju p t etc.

Sid. 210, rad 20: opp. Så hskr. Uppl. 1—2: upp. Så ock sid. 214, rad 16, sid. 216, rad. 7, 8, och 21, sid. 217, rad 7, sid. 221, rad 19, sid. 223, rad. 19 och 25, sid. 224, (petit-)rad 18, sid. 244, rad 33, sid. 246, rad 5, sid. 267, rad 23 samt sid. 268, rad 17.

— rad 22: honing. Så hskr. Uppl. 1—2: honung.

Sid. 211, rad 22: Jo, det kan du lita på. Så hskr. Uppl. 1—2: J a, det kan du lita på. Läsfel.

Digitized by Google

Sid. 213, rad 17: tillbaks. Så hskr. Uppl. 1—2: tillbaka. Läsfel.

Sid. 214, rad 17: en kroniskt anemisk [människa]. Så hskr. Uppl. 1—2: en kron i s k anemisk.

Sid. 216, rad 19: Ah. Så hskr. Uppl. 1—2: O.

Sid. 222, rad 4: att hon inte kan ådra sig en man! Så hskr. Uppl. 1—2: att hon inte kan å d r a g a sig en man.

Sid. 223, rad 10: härinne. Så hskr. Uppl. 1—2 (i två ord): här inne.

Sid. 224, (petit-)rad. 17—18: därpå sätter han sig på sin stol. Så hskr. Uppl. 1—2: — — på e n stol. Tryckfel eller tryckeriändring. Gustav har förut (samma sida, rad 2) sagt vilken stol Adolf skall sitta på.

Sid. 226, (petit-)rad 4: huvet. Så hskr. Uppl. 1—2: huvudet. Så ock sid. 246, (petit-)rad 18.

Sid. 229, rad 15: Ingen ann. Så hskr. Uppl. 1—2: Ingen a n n a n.

Sid. 231, rad. 6—7: ynglingarna. A-ändelsen enligt hskr. Uppl. 1 har e-ändelse.

Sid. 233, rad 12: älskarn. Så hskr. Uppl. 1—2: älskar e n.

Sid. 236, rad. 4—5: För, vet du, fruntimmerna kan aldrig ett fruntimmer bli omtyckt av! Utropstecken enligt hskr. Uppl. 1—2 frågetecken, tryckfel. Likaså sid. 237, rad 13: Det gjorde jag visst, det!

Sid. 237, rad 3: Närapå! Så hskr. Uppl. 1—2 (i två ord): Nära på! Så ock sid. 241, rad 20.

Sid. 239, rad 11: Vad bryr jag mig om vad du vill! Så hskr. och uppl. 2. I uppl. 1 är "mig" överhoppat. "Lik".

Sid. 240, rad 11: Ska du nu komma med räkningen. Så hskr. I uppl. 1—2 är "nu" utelämnat.

Sid. 242, rad 8: Utropstecknet efter "gång" enligt hskr. och uppl. 2. Uppl. 1 har kolon; läsfel.

Digitized by Google

Sid. 242, rad 11: ungt och gammalt. Så hskr. Uppl. 1—2: n y t t och gammalt. Läsfel.

Sid. 244, rad 13: icke. Så hskr. Uppl. 1—2: inte.

— rad 29: lilla bror. Så hskr. Uppl. 1—2: lil l e bror.

Sid. 245, rad 16: Utropstecknet efter "böcker" enligt hskr. Uppl. 1—2 frågetecken, läsfel.

Sid. 252, rad 10: Och så du förstår att klä dig! Så hskr. Uppl. 1—2: Och så förstår du att klä dig! Antagligen tryckeriändring av missförstånd.

— rad 15: tillochmed. Så hskr. Uppl. 1—2 (i tre ord): till och med.

Sid. 256, rad 1: Å-ja! I tal! Så hskr. Uppl. 1—2 har "I tal!" utelämnat. "Lik". Märk dialogen: GUSTAV: Är han blyg? THEKLA: Å-ja! I tal! GUSTAV: Inte annars? Gustavs sista fråga är meningslös med föregående upplagors text.

— rad. 3—7: THEKLA: Han är så sjuk nu! GUSTAV: Stackars liten! Men vad skulle lilla bror gå och nosa på andras getingbon! THEKLA skrattar: Du är för galen! GUSTAV: Minns du en gång när vi voro nygifta etc. Så hskr. I uppl. 1—2 saknas "Stackars liten!" på sin nuvarande plats, men är i stället insatt framför "Minns du en gång". Tryckfel av missförstånd. Strindberg har i hskr:s marginal inskrivit "Men vad skulle lilla bror gå och nosa på andras getingbon! THEKLA skrattar: Du är för galen!" samt insignerat detta i texten efter "Stackars liten!" Sättaren har fattat att det tillskrivna skulle in före "Stackars liten!", varigenom tryckfel uppstått.

— (petit-)rad 14: varann. Så hskr. Uppl. 1—2: varandra.

Sid. 256, rad 18—sid. 257, rad 4: Du var — — en liten griffeltavla, på vilken föräldrarna och guvernanten klottrat några kråkfötter, som jag fick stryka ut och så skrev jag nya texter efter mitt sinne, tills du tyckte att du var fullskriven. Så hskr. Uppl. 1—2: — — att d e t var fullskriv e t.

Digitized by Google

Sid. 258, rad 4: min unge man; e-ändelse enligt hskr.

Sid. 262, rad 19: Inte fullt exakt vad du säger! Utropstecken enligt hskr. Uppl. 1—2 frågetecken, tryckfel.

Sid. 263, rad. 7—9: Jag väckte hans sympati genom någon reflexverkan, som jag inte vill vara så oartig att söka förklara. Så hskr. Uppl. 1—2: — — som jag inte v i l l e vara etc.

— rad 10: efter som. Så hskr. Uppl. 1—2 (i ett ord): eftersom.

— rad. 11—13: så kom han — — och då fick jag lust. Så hskr. Uppl. 1—2: så kom han — — och s å fick jag lust.

Sid. 266, (petit-)rad 23: Ringer på kyparn. Så hskr. Uppl. 1—2: Ringer på kypa r e.

Sid. 269, (petit-)rad 1: THEKLA emot Adolf med utsträckta armar. Så hskr. Uppl. 1—2: THEKLA g å r emot Adolf med utsträckta armar. "Går" struket i hskr., vilket ej observerats av sättaren till uppl. 1.

— (petit-)rad 3: segnar ner. Så hskr. Uppl. 1—2: segnar n e d.

Ändringar av Strindberg i hskr. och i korr. till uppl. 1.

Sid. 190. Under personförteckningen har hskr.:

I Stockholmstrakten i våra dagar.

Sid. 192, rad. 6—7: jag var nöjd med den enda som jag hade valt. Hskr.: — — som jag hade valt — en tid bortåt.

— rad. 15—16: jag fruktade aldrig hon skulle bli mig otrogen —. Hskr.: — — otrogen — kroppsligen!

Sid. 193, rad. 9—10: Ty ofta kunde det hända. Hskr.: F ö r ofta kunde det hända.

— rad 11: äldre datum. Hskr.: äldre d a t o.

— 12: det kunde hända, att en av mina vänner ingav henne. Hskr.: det kunde hända, att en av mina vänner k u n d e i n g e henne.

Digitized by Google

Sid. 198. Bredvid rad. 3 och 4 har Strindberg i hskr:s marginal skrivit: Decouragera. Brev från Te[kla]. Sedlighetsligan.

— rad. 7—8: Är du nu alldeles viss på att du icke kan måla mer, så att du icke får något återfall? Hskr.: — — att du icke kan måla mer, att du icke kan få något återfall.

Sid. 205, rad 23: dem som ha varit det! Hskr.: dem som h a r varit det!

Sid. 206, (petit-)rad 16: Opassionerat, nästan skämtsamt. Saknas i hskr.

Sid. 207, rad 12: Med spelad stränghet. Saknas i hskr.

Sid. 208, rad. 1—2: hon uppfostrade mig, gav mig nya tankar. Hskr.: hon uppfostrade h o n o m, gav h o n o m nya tankar.

— rad. 13—14: Men jag måste erkänna, att också jag har lite svårt etc. Hskr.: — — att jag också. Ändringen förtydligande.

— rad 15: mekanismen i våra hjärnor. Hskr.: meka-n i k e n. Kan möjligen också vara läsfel.

Sid. 209, rad 5: Fikonlöven sitta kvar. Hskr.: — — sitt e r kvar.

— rad. 12—14: Nej, men var ditt bättre jag själv; det kanske är obekvämare det än att låta någon annan vara det! Vill du stå under din hustru då? Hskr. har emellan dessa två meningar: Satisfactio vicaria!

Sid. 211, rad 16—sid. 212, rad 12: Alla dessa dialoger äro i hskr. inskrivna av Strindberg i marginalen med blyerts.

Sid. 211, rad 16: Förlåt om jag erinrar dig. att du etc. Hskr.: Förlåt a t t jag erinrar dig, att du.

Sid. 213, rad 17: ta då hellre tillbaks Gud! Hskr. har därefter: Eller köp dig en japansk porslinsgud!

— rad 18: något att korsa dig framför! Hskr.: n å g o n-t i n g att korsa dig framför!

Digitized by Google

Sid. 215, rad. 7—8: det ska se rödblommigt ut. I hskr. är "se" uteglömt.

— rad. 11—12: Det behöver man bara se dina sista tavlor för att kunna få klart! Hskr.: — — se dina sista tavlor för att kunna s e.

Sid. 220, rad 5: men den [lönnlådan] ska du öppna bara! Hskr.: men d u ska du etc.; felskrivning.

Sid. 223, rad. 9—10: medan du spelar härinne. Och när du spelat ut etc. Hskr.: medan du s ä t t e r i s c e n härinne. Och när du spelat ut etc.

Sid. 224, rad 2: Så, rak i ryggen. Hskr.: Så, rak och ryggen; felskrivning.

Sid. 226, rad. 10—11: Är det myror i huvet igen? Ska jag jaga bort dem, va! Hskr.: — — Ska jag ge dem lite insektspulver, va!

Sid. 228, rad 4: De tro. Hskr.: De tr o r.

— rad 6: vi gräla. Hskr. (och uppl. 2): vi gräl a r.

Sid. 229, rad 3: Du fruktar alltså — vad fruktar du? Hskr.: Du fruktar alltså — v a r f ö r fruktar du?

Sid. 232, rad 2: Herre Jessus. Hskr.: Herre Nessus.

— rad 13: Jag ska tänka på min sista erövring! I hskr. är "tänka" uteglömt.

Sid. 233, rad. 8, 10 och 13: Bret Harte, Bret Chose, Bret. Ändrat så av Strindberg med blyerts i hskr. från: Balzac.

Sid. 239, rad 5: den nya taktiken. Hskr.: den n y a r e taktiken.

— rad 16: Ja, det är skillnad på det ena och det andra! Härefter har hskr.: Samma skillnad som mellan befalla och lyda!

Sid. 241, rad. 9—10: antingen du vill eller inte. Hskr.: antingen du vill d e t eller inte.

Sid. 245, rad. 12—13: busken kunde inte. Hskr.: o c h busken kunde inte.

Digitized by Google

Sid. 245, rad. 20—21: i ditt positiv finns bara en ton! Hskr.: — — en ton a r t!

Sid. 251, rad 7: lämnat i hans ägo. Hskr.: lämnat i hans händer.

Sid. 252, (petit-)rad. 9—10: Tekla intager schäslongen. Hskr.: Tekla sätter sig på schäslongen.

— rad 9: TEKLA: Tycker du? Denna replik är inskriven med blyerts av Strindberg i hskr:s marginal.

— rad 14: Kommer du inte ihåg. Hskr.: K o m du inte ihåg, felskrivning.

— rad. 15—16: du tillochmed blev ond på mig de dagar jag inte hade något ponçeau-färgat på mig! Ponçeau, vallmo. Hskr.: penséefärgat.

Sid. 253, rad 6: jag var väl ingen egentlig bråkmakare. Hskr.: jag var j u ingen egentlig bråkmakare.

— rad 17: Det kan bli för mycket av det goda också! Hskr.: Det kan bli för mycket g o t t av det goda också!

Sid. 257, rad. 4—6: Det är därför, ser du, som jag inte skulle vilja vara i din mans ställe — nå, det är hans sak! — men det är också därför etc. Ändrat så med blyerts i hskr. från: — — vara i din mans ställe, o c h — nå, det är hans sak etc.!

Sid. 258, rad. 23—24: jag är svartsjuk på din blivande hustru! Hskr. felaktigt: — — på din hustru! Strindberg har först skrivit "bli" men redan vid löpande skrivning strukit detta. I korr. har han märkt felet och då rättat det.

Sid. 262, rad 19: Inte fullt exakt. Hskr.: inte f u l l exakt, skrivfel.

Sid. 263, rad. 10—11: han befann sig i samma predikament. I hskr. är "sig" uteglömt.

— rad. 13—15: lust att plocka sönder honom — röra om bitarna så att han inte kunde lagas mer — och jag etc. Hskr.: — — plocka sönder honom — o c h röra om etc.

Digitized by Google

Sid. 263, rad. 23—24: så hade jag dig i sumpen. — Nu är du fast! Hskr.: så hade jag dig i sumpen — o c h nu är du m a t t!

Sid. 265, rad 7: det sårbaraste man har! Hskr.: det sårbaraste d e har!

Sid. 266, rad. 13—15: Oskyldig inför Honom, som icke finns mer; ansvarig inför sig själv och inför sina medmänniskor. Denna mening är inskriven med blyerts i hskr.

Sid. 267, rad 5: Ge mig min räkning; jag skall med åttabåten. Hskr.: — — jag r e s e r med åttabåten. "Reser" i nästföregående replik.

— rad. 8—9: Försonas? Skulle vi kanske leva på tre man hand? Detta är inskrivet med blyerts i hskr.

— rad 19: för att jag satte dig. I hskr. är "jag" uteglömt.

Sid. 268, rad. 14—15: Han är i ditt rum här bredvid! Och h a n har hört allt! Och sett allt! Hskr.: — — Och har hört allt! Och sett allt!

— rad. 15—16: Och han har hört allt! Och sett allt! Och den som sett sin fylgia, han dör! Dessa meningar äro inskrivna med blyerts i hskr.

— (petit-)rad 23: Går till vänster, men stannar. "Men stannar" tillskrivet med blyerts i hskr.

Sid. 269, rad. 2—8: Teklas och Gustavs repliker äro i hskr. tillskrivna med blyerts.

— rad 4: Lilla bror ska svara, hör han! Hskr.: — — hör han, hör han!

— rad. 7—8: Sannerligen, hon älskar honom också! — Stackars människa! I hskr. blott: Hon älskar honom!

Ändringar av Strindberg i uppl. 2 (S. D. A.).

Sid. 191, (petit-)rad 2: Bord något åt höger. Så uppl. 1. I uppl. 2 är "något" utelämnat.

Sid. 196, rad 18: Efter som. Så uppl. 1. Uppl. 2 (i ett ord): Eftersom.

Digitized by Google

Sid. 197, rad. 4—5: och så... börjar man reflektera — och så är det i gång! Så uppl. 1. Uppl. 2: s e n a r e... börjar man reflektera — och så är det i gång!

Sid. 204, rad 16: Ser du, det ges disharmonier. Så uppl. 1. I uppl. 2 är "Ser du" utelämnat och menigen börjar: Det ges disharmonier.

Sid. 220, rad 17: Det är alldeles oskyldigt. Så uppl. 1. Uppl. 2: Det är h e l t oskyldigt.

Sid. 222, rad 19: strax. Så hskr. här och uppl. 1. Uppl. 2: straxt.

Sid. 227, rad. 4, 5 och 9: ska. Så uppl. 1. Uppl. 2: skall.

Sid. 228, rad 4: Ja, men vet du vad? I uppl. 2 är "Ja" utelämnat och dialogen börjar: Men vet du vad?

Sid. 235, rad. 17—18: Tror du jag ville unna honom den glädjen? Tror du jag vill göra honom sannspådd? Så uppl. 1. Uppl. 2 har på första stället ändrat till presens: Tror du jag v i l l etc.

Sid. 241, rad. 3—7: Och då förvandlades jag till den obehagliga fordringsägarn, som man helst ville ha långt borta; då ville du korsa över reversen, och för att inte öka gälden hos mig, upphörde du att ta ur mitt skrin, utan gick omkring till andra. Så uppl. 1. Uppl. 2: — — som man helst v i l l ha långt borta; då t ä n k t e du korsa över reversen, och för att inte öka gälden hos mig, upphörde du att ta ur mitt skrin, o c h gick omkring till andra.

Sid. 245, rad 12: Semikolonet efter "hand" enligt hskr. och uppl. 1. Uppl. 2 har utropstecken.

Sid. 251, rad. 18—19: du förstår — du som forskat i mänskosjälen — vad det kostar på m i g, att tillstå detta för mig själv. Så uppl. 1. Uppl. 2: du förstår — du som forskat i män n i skosjälen — vad det kostat på att tillstå detta för mig själv.

Sid. 254, rad. 7—8: du gör honom förfång med det! — Det kan göra honom löjlig! Så uppl. 1. Uppl. 2: — — Det kan f å honom löjlig!

Digitized by Google

Sid. 257, rad. 23—24: nu börjar jag tvivla på d e t, att det är möjligt göra om den leken. Så uppl. 1. Uppl. 2: nu börjar jag tvivla på att det är möjligt göra om den leken.

*

KAMRATERNA.

Skillnaden mellan Marodörer och Kamraterna. Axel Lundegårds insats i omarbetningen.

I det ovan nämnda Mauritzbergsexemplaret av Marodörer har ägaren greve Birger Mörner inskrivit följande:

"Anm.

Gåva av författaren till undertecknad å Värmdön 1892, varvid förf. trodde sig veta att detta ex. vore unikt. Ändringarna med violett bläck äro av Axel Lundegård, som haft boken av Strindberg i lån.

Birger Mörner.

Örebro $^{16}/_{9}$ 1894.

P. S. 1897 på våren hittade Strindberg ett andra ex., som genom greve F. U. Wrangel försåldes till grosshandlar Abrahamson för 50 kr., försett med påskrift av förf., att detta antagligen vore det enda ex. Detta såldes för 28 kr. till Kungl. biblioteket."

Kungl. bibliotekets ex. är av förf. försett med följande påskrift på titelbladet:

"Troligen enda existerande exemplaret av denna pjäs, som efter sättningen revs ner och omarbetad kallades Kamrater[-na], till vännen F. U. Wrangel till minne av författaren."

På pärmens insida är antecknat: "Inköpt på Grosshandl. Axel Abrahamsons bokauktion i okt. 1897 för 28 kr. och 50 öre."

Digitized by Google

Strindberg har tydligen vid inskrivningen i det senare exemplaret glömt det förstas tillvaro.

Titeln: "Marodörer, komedi i fem akter" är i Mauritzbergsexemplaret överstruken av Lundegård, som i stället skrivit: Aprilväder, komedi i fyra akter.

Hela första akten av Marodörer är utesluten. Endast ett par enstaka repliker ha inpassats i Kamraterna. Denna akt är också överstruken av Lundegård i Mauritzbergsexemplaret. Akten jämte rollförteckningen till hela komedin lyder (med rättelse av ett par meningsförstörande tryckfel) som följer:

ROLER:

Bertha Alund. Jacka, skjortbröst, uppstående krage, manshalsduk, kort hår. 23 år, mörk.

Elin Abel. Kortklippt hår; klädd som Bertha, men kappan en »kuskrock», 20 år, cendré.

Doktor Östermark. 50 år. Gråsprängda polisonger och mustacher. Pince-nez. Något kal; korpulent.

Herr Willmer. Författare. Lugg, skägglös, urringad krage och halsband med medaljong; liten och späd.

Axel Ahlberg. Målare. Cendré, mustacher och hakskägg; engelsk reskostym, kavaj med veck och sleifer; icke dekorerad.

Carl Starck. Löjtnant vid artilleriet. Helt svart skägg; grovväxt; släpuniform med orden.

Fru Starck. Liten, fet; godlynt, om några och trettio år.

Fru Hall.

Fröknarna Hall.

Ida, i tjänst hos Bertha.

Digitized by Google

FÖRSTA AKTEN.

En svensk matsal. Väggarne med tapeter av tryckt papper och därunder vit panel. Dörrfodren vitmålade och dörrarne à deux battants brungula med mässingslås. I fonden en stor flat kakelugn med nisch; luckorna av mässing. I taket en glaskrona av äldre form.

Till vänster: i första planet en skänk; i andra planet dörr till våningen.

Till höger: i första planet en salssoffa; i andra dörr till tamburen och köket.

I fonden: ett brädspelsbord på varje sida om kakelugnen med spegellampetter ovanför.

Mitt på golvet ett runt, dukat matbord. Rottingstolar överallt där plats finnes vid väggarne.

Ett målarstaffli med palett och färgschatull till höger i förgrunden, vid tamburdörren en klädhängare. Ovanför soffan ett salsur.

Första scenen.

BERTHA ALUND och ELIN ABEL sitta till bords och sluta just desserten när ridån går upp.

BERTHA ringer på bordsklockan.

IDA in genom tamburdörren.

BERTHA.

Ta in kaffet!

IDA.

Har herrskapet slutat, då?

BERTHA.

Ja, ta in kaffet!

IDA.

Ska jag inte duka av först?

BERTHA vresigt.

Det får du göra sen! Ta in kaffet! Nu, med detsamma!

Digitized by Google

IDA går.

BERTHA till Abel.

De ä rysliga! Va?

ABEL.

Tala inte om dem!

BERTHA.

Å, mitt huvud, mitt huvud! Det är förfärligt! Och så kan jag inte arbeta heller. Jag har inte tagit i en pensel på åtta dagar.

ABEL.

Du skulle resa ut.

BERTHA.

Ja, jag skulle, jag! Men...

ABEL

reser sig och tar sin kappa från klädhängarn; ur fickorna plockar hon upp: ett tobakspaket, cigarrettpapper, munstycke, tändstickor och en kniv; varpå hon återtar sin plats och rullar en cigarrett.

BERTHA

plockar brödsmulor på bordsduken.

Med min mors död upphörde pensionen efter min far, och nu står jag på bar backe. Vad i herrans namn ska jag ta mig till? Måla? Det är ju fem hundra målare, och alla stipendier tas ju av herrarne antingen de nu kan bättre eller sämre än vi.

IDA

bär in kaffebricka med konjaksbutelj och glas.

BERTHA serverar.

ABEL.

Ja, det är svåra tider vi leva i.

BERTHA.

Ja, det ska Gud veta! Och vart det ska ta vägen! — Sätt in en brasa i kakelugnen, Ida!

Digitized by Google

IDA.

Det finns ingen ved hemma, fröken!

BERTHA.

Slut igen?

IDA.

Ja, inte rår jag för det; ved brinner opp när man tänder på den!

BERTHA.

Så näsvis Ida har blivit på en tid!

IDA.

Ja, hur kan det komma sig till?

BERTHA.

Gå ut, så jag slipper se henne!

IDA går.

BERTHA.

Fryser du, så tag på dig kappan.

ABEL.

Tack, min vän, det är just vad jag tänker göra! — Nå, men Ålund, vi måste fundera ut något sätt för dig; det här kan inte gå längre.

Paus.

Vet du av att Carl och Axel ha kommit hem från kriget?

BERTHA.

Jag har hört det!

ABEL.

Och Carl har blivit löjtnant och Axel är engagerad som tecknare till en tysk illustrerad tidning med fyra tusen mark om året.

BERTHA.

Nej, vad säger du?

ABEL.

Och båda äro dekorerade. Vad heter han nu? Nichan Iftikar, nej, Medijdchi var det!

Digitized by Google

BERTHA.

Ja, men det var roligt — för dennes skull. Jag [illegible] bra om dem båda två, för det var hyggliga gossar förr. [illegible] ha de väl blivit som alla andra karlar, så där dukriga [illegible]

ABEL.

Axel var alltid så vek, men hade mera verkig [illegible] för kvinnan än Carl.

BERTHA.

Ja, han var en umärkt älskvärd natur. Carl hade [illegible] sina förtjänster också, men han kunde aldrig låta bli [illegible] behandla oss som fruntimmer.

ABEL tänder en cigarrett.

Ja, han hade det felet. — Axel skulle bli en bra [illegible] man . . .

BERTHA.

Åt mig, menar du?

ABEL.

Hm! Åt vem som helst, i synnerhet åt dig, som [illegible] kan med karlar.

BERTHA.

Nej, jag tål icke sådana där karlaktiga karlar.

IDA in.

Herr Willmer!

Andra scenen.

DE FORRA. HERR WILLMER. [illegible]

BERTHA [illegible]

God dag, Gaga lilla, det var [illegible]

WILLMER [illegible]

God dag, ga vänner, jag [illegible] men jag måste se er en stund.

BERTHA.

Du är alltid [illegible], du . . .

Digitized by Google

WILLMER
fram, kysser Berthas hand.

God dag, min kära vän, hur är det med dig i dag?

BERTHA.

Dåligt, rent ut sagt.

WILLMER.

Och du, lilla Abel?

ABEL.

Jo tack! Hur är det med dig?

WILLMER.

Å, jag är så nervös så att jag dallrar i hela kroppen! Här har du, Ålund.

Lämnar ett färgschatull.

BERTHA.

Nej, se ett sådant vackert schatull! Vad kostar det?

WILLMER.

Tjugutvå kronor bara!

BERTHA.

Vill du säga åt Ida om ett glas?

WILLMER i tamburdörren.

Ida! Ge mig ett konjaksglas. Till Abel. Och här har du tobaken.

Lägger upp tre paket på bordet.

ABEL.

Nej, en sådan mängd tobak. Vad kostar den?

WILLMER
möter Ida i tamburdörren och får sitt glas, som han fyller.

En och femti paketet.

BERTHA.

Vill du göra mig en cigarrett, Gaga lilla, du som alltid är snäll?

Digitized by Google

WILLMER.

Med största nöje, det vet du. Nå, har du målat något i dag?

BERTHA.

Nej, inte alls, kära du!

ABEL.

Har du skrivit något i dag, Gaga?

WILLMER.

Två sidor; bara två sidor, men jag tror aldrig jag kan sluta mitt arbete här. Jag måste bestämt resa ut!

BERTHA.

Så där ja, ska du också resa ifrån oss.

WILLMER.

Ja, vad ska jag göra, vad ska jag göra. Jag får ingen ro här hemma, det är så mycket saker... Hör nu, jag tycker ni har bra kallt här. Jag fryser om fötterna.

BERTHA.

Tycker du det? Kanske vi ska elda?

WILLMER.

Nej, för all del, inte för min skull, inte för min... för all del!

BERTHA.

Ja, inte för vår skull. Men fryser du, så tag på dig min schal. Den ligger på soffkarmen, om du vill ta den.

WILLMER.

Tack, kära du, så mycket; om jag får, så säger jag inte nej.

Tar schalen över axlarna.

BERTHA.

Jaså, du tänker resa!... Du är lycklig, du.

WILLMER.

Nå, jag har träffat Axel och Carl! Har ni sett dem?

Digitized by Google

BERTHA, ABEL.

Nej! Nå?

WILLMER.

Jo, bevars! Ja, om man så vill, lika sig! Dålig ton, rått språk, naturligtvis.

BERTHA.

Och Axel?

WILLMER.

Axel var sig lik, så där tämligen, det vill säga. Han var fin alltid, det var något distingerat, något visst *något* . . .

ABEL.

Och nu?

WILLMER.

Han föreföll mig något manligare man kallar —

BERTHA.

Kallar du det manligt att vara . . .

WILLMER.

Vad?

BERTHA.

Överlägsen.

WILLMER.

Har jag sagt att han var . . .

BERTHA.

Nej, men du menade det . . .

WILLMER.

Antaget att jag menade det, så ber jag dig få uppmärksammat, att jag tillade "som man kallar".

BERTHA.

Ja, men det är icke manligt. Du är mycket manligare än alla de där stora grobianerna, som bara i oss se kvinnan.

ABEL.

Gaga är en bra gosse och skulle bli en bra man, — Ge mig en strykstickа!

Digitized by Google

WILLMER.

Bertha skall inte ta i så där häftigt . . .

BERTHA.

Du får inte säga Bertha, du ska säga mitt familjenamn. Jag vill inte bli påmind om att jag är en kvinna för dig. Jag är din vän, och när jag säger Willmer åt dig, skall du säga Ålund åt mig.

WILLMER.

Ja, men du säger Gaga åt mig . . .

BERTHA.

Ja, det är ett smeknamn bara, men disputera då inte så förtvivlat, jag blir galen i huvet!

WILLMER.

Förlåt, men var inte ond på mig. Du vet att jag icke kan leva om jag icke får vara ibland er. Om jag inte får se en kvinna på dagen så blir jag sjuk. Jag älskar dig, det vet du, jag älskar er allihop, hela ert kön . . .

BERTHA.

Tyst, din tok!

Det ringer.

IDA in.

Doktor Östermark!

WILLMER.

Då går jag!

BERTHA.

Nej, stanna!

ABEL.

Vem har skickat bud på den?

BERTHA.

Det har jag; men gå inte. Han är inte så farlig som han låter och jag kan ge honom igen. Han är ju min granne och gamle vän!

Digitized by Google

Tredje scenen.

DE FÖRRE. DOKTOR ÖSTERMARK.

DOKTORN.

God dag, små flickor, hur har ni det?

Fram till Willmer, som sitter med ryggen åt dörren, och tar honom på huvudet.

Vad är det här för en liten unge, den har jag inte sett förut?

BERTHA presenterar.

Herr Willmer, författaren . . .

DOKTORN.

Nej, vad säger du, är det en herre? Jag ber om ursäkt, jag tog honom för ett fruntimmer.

BERTHA.

Och därför skulle du vara ohövlig?

DOKTORN.

Inte var det ohövligt att klappa honom så här vackert på huvet. Jaså, det är en liten herre. — Nå, god dag du, Abel, du har inte hälsat på mig!

ABEL.

God dag, Östermark!

DOKTORN.

Kanske fruntimmerna vilja stiga ut ett ögonblick, nej herrarne . . .

BERTHA.

Gå in i sängkammaren ett ögonblick, Abel . . .

WILLMER.

Jag ska gå ut i ett ärende och kommer strax igen, om jag får.

BERTHA.

Ack! gör du det, så köp mig ett par färgtuber. Två rosa-lack, och en mangan. Vill du det?

Digitized by Google

WILLMER.

Så gärna!

BERTHA.

Tack, det var snällt!

WILLMER och ABEL gå.

Adjö så länge. Adjö, herr doktor.

DOKTORN.

Adjö, små flickor, eller gossar — vad ni ä för ena.

Fjärde scenen.

DOKTORN och BERTHA.

DOKTORN sätter sig i soffan.

Nåå?

BERTHA.

Nåå?

DOKTORN.

Tala om nu, så ska vi vara allvarsamma!

BERTHA brydd.

Nej, jag kan inte.

DOKTORN.

Varför skickar du efter mig då?

BERTHA.

Jag trodde det var lättare än det var.

DOKTORN.

Ser du!

BERTHA.

Ä vi där igen nu?

DOKTORN.

Ja, nu ä vi där! Men du skall slippa tala; jag ska fråga. Huvudvärk, dålig sömn, ingen aptit; olust vid arbetet, nerver, kink, leda vid alltsammans. Det är outhärdligt. Va?

Digitized by Google

BERTHA.

Det är olidligt! Ja!

DOKTORN.

Ser du!

BERTHA.

Ä vi där igen nu?

DOKTORN.

Nu ä vi där igen! Då vänder vi! Du ska gifta dig!

BERTHA.

Aldrig!

DOKTORN.

Ajö då!

BERTHA.

Nej vänta! — Är det kvinnans enda bestämmelse att gifta sig?

DOKTORN.

Tillsvidare, ja!

BERTHA.

Det är en låg bestämmelse!

DOKTORN.

Nej, under nuvarande förhållanden icke!

BERTHA.

Att bli en mans hustru?

DOKTORN.

Inte värre än att han blir hustruns man. Men du blir även administrator i familjen, du blir uppfostrarinna åt medborgare, du blir chef för ett ekonomiskt etablissemang, bristfälligt visserligen, men för närvarande det enda möjliga.

BERTHA.

Som är hans! Jag vill ha mitt eget!

DOKTORN.

Det närvarande samhället är byggt på familjen, vill du upplösa den så upplöser du samhället. Vill *du* det?

Digitized by Google

BERTHA.

Nej, jag vill inte upplösa samhället!

DOKTORN.

Nej, det kan jag tro; du vill ha republik, men behålla monarkien! Men det går icke an, kära du!

BERTHA.

Jag vill ha rättvisa; jag vill icke att min man ensam skall råda över mitt och sitt!

DOKTORN.

Det gör han inte, min snälla vän, det gör han inte. Han råder inte över sitt en gång.

BERTHA.

Vad vågar du säga mig? Om jag vore gift och fick sälja en tavla, så skulle han bestämma över mina pengar.

DOKTORN.

Nej, det är inte så! Tillägget till Giftermålsbalkens nionde kapitel, om äktenskapsförord, lyder efter 1874 så här: "Vad gift kvinna genom arbete förvärvar, däröver må hon själv råda!" Ja, det *är* så!

BERTHA.

Det ljuger du!

DOKTORN.

Å skäms!

BERTHA.

Skäms? Det är för att jag är kvinna som du vågar säga sådant.

DOKTORN.

Nej, om du vore en man, som vågade säga "du ljuger", så skulle jag basa honom, men nu är du kvinna, och jag är nog gammalmodig att icke betrakta kvinnan likställig med mannen.

BERTHA.

Icke likställig, nej, det vet vi nog.

Digitized by Google

DOKTORN.

Icke jämförlig, då! Det är inkommensurabla storheter, ser du!

BERTHA.

Och du påstår att kvinnan råder över vad hon förvärvar?

DOKTORN.

Jag meddelar dig det i form av en faktisk upplysning.

BERTHA.

Varför skulle då Gift kvinnas äganderätt arbeta för sakens genomdrivande?

DOKTORN.

Fråga dem!

BERTHA

ser på honom med stor förvåning.

Du är den oförskämdaste karl jag har hört!

DOKTORN.

Ja, det är jag också!

BERTHA.

Du är makalös! Vet du jag beundrar dig.

DOKTORN.

Ser du! Du kanske skulle vilja gifta dig med mig?

BERTHA.

Med dig? Skrattar.

DOKTORN.

Det skulle göra dig gott att få en sådan man. Jag skulle klippa vingarna på dig. Å nej, vi skulle vara så snälla. Ser du, Bertha lilla, jag är änkling, som du vet, och ändå skulle jag vilja gifta om mig!

BERTHA.

Ändå! Du är för tokig! Nå, hur var det att vara gift?

DOKTORN.

Å, för henne var det nog bra, men för mig var det si och så.

Digitized by Google

BERTHA.

Nå, när ni va av olika mening?

DOKTORN.

Ja, så jämkade vi; ser du mitt barn, man måste jämka.

BERTHA.

Vad vill jämka säga?

DOKTORN.

Att jag gav efter, naturligtvis!

BERTHA.

Det tror jag vackert!

DOKTORN.

Nej, man skulle inte tro det om en sådan karl som mig, men det är sant, tyvärr.

BERTHA.

Du, under toffeln!

DOKTORN.

Jag!

BERTHA.

Å! Skrattar. Nej, men jag har inte frågat dig om du ville ha ett glas!

DOKTORN.

Nej, tack, mitt barn! För resten måste jag gå nu! Vad är klockan? Halv fem! Allvarsamt, Bertha! Jag har ingenting annat att säga dig! Ingenting! Men ett råd. Om du gifter dig, så tag en riktig karl, inte en sån där som — vad kalla ni honom — Putte eller Bébé?

BERTHA.

En karl som du!

DOKTORN.

Nej, som jag varit! Nu är [jag] gammal, kära du, och duger inte till någonting mer...

BERTHA.

Hör nu... Du är väl inte ond på mig?

Digitized by Google

DOKTORN.

Jag, ånej! En gammal vän tål mycket, ser du. Men du är väl inte ledsen på mig, Bertha?

BERTHA.

Nej, bara du inte rör vid vad som är heligt för mig.

DOKTORN.

Heligt? Var och en kanoniserar sitt, kära du. Men du tror väl ändå att det var rätt det där med Giftermålsbalken?

BERTHA.

Nej, det tror jag visst inte förr än jag får se det.

DOKTORN.

Det var väl själva ... märkvärdigt att du inte tror en karl på hans ord!

BERTHA.

En karl!

DOKTORN.

Ja, ja. Du kan ju tro fruntimmerna också, gubevars, men var försiktig. Jag ska min själ komma igen och visa dig lagboken innan solen går ned. Ajö med dig nu, och var förståndig, var förståndig!

BERTHA.

Du tror inte på kvinnan du? Jag vet det.

DOKTORN.

Jag tror inte på mannen, jag tror inte på Gud, varför skulle jag tro på er, falska varelser. Ajö med dig, min vän! Jag kommer tillbaka med lagboken.

Femte scenen.

BERTHA. ABEL.

ABEL.

Har han gått nu?

BERTHA.

Ja; hörde du något?

Digitized by Google

ABEL.

Ja, när ni skrek. Det är ju en kvinnohatare!

BERTHA.

Nej, det vill jag inte påstå. Han hatar ingen människa, men inte är han *vår* vän.

ABEL.

Varför ger du honom inte avsked då?

BERTHA.

Nej, därför att jag, oaktat allt, finner ett visst behag i hans öppna sätt, och dessutom... men det är detsamma.

ABEL.

Vad?

BERTHA.

Jag är fattig! Jag har inte råd att ha någon annan läkare!

Sjätte scenen.

DE FÖRRE. WILLMER.

BERTHA.

Se där är Gaga igen!

WILLMER.

Här är jag, och här är färgen! Det kommer främmande!

BERTHA.

Tack min vän, lägg dem där i schatullet.

WILLMER.

Det kommer främmande! Jag såg Carl och Axel nere i gatan, och de tycktes komma hit!

BERTHA.

Vad säger du! I tamburdörren. Ida! Tag ut kaffebrickan.

Digitized by Google

IDA
in, tar ut kaffet och städar på bordet.

ABEL.

Nu går jag! Ajö med dig, Bertha!

BERTHA.

Nej, stanna, jag ber dig! Du får inte gå nu! Hör du det!

ABEL.

Ja, jag måste. Jag tycker inte om Carl; han är lika rå som Östermark.

BERTHA.

Och du vill lämna mig ensam med alla herrarne. Du får inte gå!

ABEL.

För din skull då! — Så, nu ä de här!

Det ringer.

Sjunde scenen.

DE FÖRRE. CARL. AXEL.

BERTHA emot dem.

Välkomna, god vänner, tillbaka! Hur mår ni?

CARL.

God dag, lilla Bertha! Tack, vi må alldeles förträffligt. Och du?

AXEL.

God dag, Bertha. Det var längesen vi såg varann.

BERTHA.

Tänk att ni ä hemma igen med livet! Aldrig trodde jag vi skulle få se er mer! Herrskapet ä ju bekanta?

CARL.

Ja! Fröken Abel, herr Willmer! Vi ha sett varann förr!

Digitized by Google

AXEL.

Jag har den äran . . .

BERTHA.

Nå, men sitt ner nu, ni kan behöva vila er efter en sådan färd. Var det inte förfärligt att se mänskor på det sättet skövlas?

AXEL.

Det var oerhört fasligt.

BERTHA.

Och vad säger du då, Carl?

CARL.

Jag? Jag tyckte det var skönt att se mänskorna visa sig sådana de äro!

BERTHA.

Fy då!

CARL.

Det var inte fy det att få tala ur skägget en gång. Öga för öga och tand för tand!

BERTHA.

Hu, så du talar!

CARL.

Å, ni ä inte så hjärtnupna när det gäller att begå ett litet oskyldigt mord.

AXEL.

Carl är förfärlig med sina paradoxer! Och han säger sig vara modern.

CARL.

Ja, är inte det naturligt att man tillintetgör sina fiender i kampen om ställningen och tillvaron. Och är inte det gammalt att vända högra örat till, när man får ett slag på det vänstra. Det vill säga: det tror jag ingen har gjort nånsin.

AXEL.

Om vi skulle tala om något annat, nu.

BERTHA.

Ja, det tycker jag med!

Digitized by Google

PLACERING:

Axel och Bertha. Carl, Axel och Willmer.

AXEL till Bertha.

Du har gjort en smärtsam förlust sedan vi sågo varann sist.

BERTHA.

Ja ja, och min ställning har förändrats sedan dess...

AXEL.

Du har icke glada dagar, jag vet det, stackars Bertha. Hur tänker du nu för framtiden?

BERTHA.

Vad hjälper det att tänka...

Samtal med låg röst.

CARL till Abel och Willmer.

Och så lät jag brösta av kanonerna. Bulgarerna kröpo på magen ner i dalen och skulle överraska våra förposter. Fyr! sa jag. Huitsch! lät det och så låg de som en hop rapphöns och sprattla med fenorna.

ABEL.

Ha rapphönsen fenor?

CARL.

Ja, vet inte fröken det?

WILLMER.

Nå, kändes det inte obehagligt att se så många liv spillda?

CARL.

Nej, det var högst behagligt!

WILLMER.

Nå, men när kulorna veno om löjtnantens öron?

CARL.

Ja, då böjde jag mig ner.

Digitized by Google

WILLMER.

Rädd, naturligtvis?

CARL.

Naturligtvis, men det fick man inte visa. Konstapeln, som stod vid luntan, ville vända ryggen till, men då slog jag honom i ansiktet med piskan, klatsch!

BERTHA lyssnar.

WILLMER.

En sådan råhet!

ABEL.

Det är ju fasligt. Slog löjtnanten honom i ansiktet...

CARL.

Mitt emellan ögonen! Och det var för honom som att få en sup. Han kvickna till genast och vände helt om.

WILLMER.

Och detta i nittonde århundradet, då man tror att den råa styrkans tid var förbi.

CARL.

De svage hoppades det, ty nu ha de kommit överst, emot alla naturliga och konstiga lagar.

WILLMER.

Och löjtnanten predikar den starkares rätt?

CARL.

Jag predikar ingenting, men jag har observerat att vi leva i en dekadanstid, där det obetydliga kallas sann storhet, där det talanglösa är prisat som ärlighet, det ruttna som själva hälsan och dåliga nerver som gott hjärta, — men vänta ni, här blir annat.

WILLMER.

Vad ska det då bli?

CARL.

På förfall följer omstörtning. Vad vet jag och vad rör det mig!

Digitized by Google

Axel och Bertha.

AXEL.

Och nu tänker du fara till Paris?

BERTHA.

Jag tänker så mycket, men om det kan komma till stånd?

AXEL.

Du måste finna utvägar. Här hemma kan du inte stanna!

BERTHA.

Jag vet nog det.

Samtalet fortsättes med låg röst.

Carl. Abel. Willmer.

CARL.

Varför har fröken klippt håret kort?

ABEL.

Av samma skäl som löjtnanten.

CARL.

Å, det kan jag aldrig tro. Jag har kort hår för att jag inte skall bli tagen för fruntimmer, men det har väl icke ni?

ABEL.

Varför skall det vara skillnad på könen när det egentligen inte finns någon?

CARL.

Nej, hör, hör Axel! Det lär inte finnas någon skillnad på könen numera. Ja, men jag vet att det finns ändå! Får jag säga vad det är?

WILLMER.

Jag tycker att löjtnanten är något frispråkig.

ABEL.

Låt honom säga det!

Digitized by Google

CARL.

Får jag verkligen säga det? Får jag det? Nej, jag törs inte, ni skulle bara bli onda på mig. Men kanske ni har rätt? Det begås verkligen så mycket misstag nu för tiden!

ABEL.

Löjtnanten är kvinnohatare!

CARL gapskrattar.

Nej, hör du Axel! Är jag en kvinnohatare? Minns du i Belgrad?

AXEL.

Du pratar så mycket nonsens!

CARL.

Hör nu, fröken skall gifta sig!

ABEL.

Nej, det ska jag inte!

CARL.

Varför det då? Har fröken några speciella skäl?

ABEL.

Ska alla kvinnor gifta sig då?

CARL.

Ja, allihop, stora och små! På ett eller annat sätt.

ABEL.

Varför gå så många ogifta då?

CARL.

Därför att de ä så nosiga! Om ni vore snälla, så skulle ni få män allesammans.

ABEL.

Ja, men det föds flera kvinnor än män.

CARL.

Det är inte sant. Det föds lika många, men det pinas ihjäl flera män än kvinnor!

Digitized by Google

BERTHA.

Jag tycker ni kunde välja andra samtalsämnen!

CARL.

Nej, det vet jag inte. Det här är det intressantaste av alla, varför skulle inte vi, det vill säga jag, få tala om det, när ni få det? Nå, Bertha, tänker inte du gifta dig?

BERTHA.

Nej, jag tänker inte bli någon mans barnaföderska.

CARL.

Du kan ju föda egna barn.

BERTHA.

Nej, jag vill inte föda några barn alls!

CARL.

Vem ska då göra det? Ännu har ingen man lyckats komma dit, men det blir väl snart en ny evolution . . .

BERTHA.

Jag skulle gifta mig, om det fanns en man, som ville glömma att jag var en kvinna, och som ville ge mig mänskliga rättigheter.

CARL.

Du är inte nöjd med de gudomliga du redan har? Men akta dig för en man, som glömde att du var kvinna!

AXEL.

Varför det? Om han blott alltid erinrade sig att hon var hans vän.

CARL.

Vän! Har ni sett någon vänskap, som räckt längre än kärleken?

BERTHA.

Kärleken? Vad är det för slag?

CARL.

Å! Å! Har du aldrig känt kärleken?

Digitized by Google

BERTHA.

Nej!

CARL.

Å! Å! Om jag kände din blivande man, skulle jag varna honom! Ja, men då är du inte som andra människor! — Har inte fröken Abel heller känt kärleken?

ABEL.

Nej!

CARL.

Å, men det är skada. Det är någonting, må ni tro! Å!

BERTHA.

Du har visst känt vad kärlek är!

CARL.

Jag! Ja, många gånger! Kärleken är evig — till femtiofem år! Det är väl därför man först får ut sin livränta vid den åldern.

Åttonde scenen.

DE FÖRRE. IDA.

IDA.

Det är någon, som vill tala med fröken!

BERTHA.

Vem är det?

IDA.

Ja, det är, det vet jag inte! Vill fröken stiga ut kanske.

BERTHA upprörd, går ut.

Förlåt, att jag lämnar er ett ögonblick!

Nionde scenen.

DE FÖRRA utom BERTHA och IDA.

CARL.

Herr... Willmer skriver böcker?

Digitized by Google

WILLMER.

Ja, jag har givit ut några försök i bunden form.

CARL.

Vers? Fy fan! Jag skrev också vers, när jag var på Karlberg, men, hm, gubevars! Jag var kär!

ABEL.

På ert sätt!

CARL.

På mitt sätt, ja, och jag får säga som gumman, att det gamla sättet det var ändå . . . ursäkta, jag tyckte att vi va ensamma!

AXEL.

Carl!

CARL.

Här är jag! Men nu får jag lov att gå! Klockan är mycket!

AXEL.

Vänta så kommer Bertha strax.

WILLMER och ABEL resa sig.

ABEL.

Går du med, Gaga?

WILLMER.

Ja, jag går med dig!

Tionde scenen.

DE FÖRRE. BERTHA.

BERTHA blek och upprörd.

Ska ni gå redan!

CARL.

Ja, jag har lovat bort mig, men jag ska komma igen en annan dag! Adjö med dig, Bertha.

BERTHA.

Och ni också? Ja, men Axel går väl inte! Sitt en stund hos mig!

Digitized by Google

AXEL.

Ja, jag har ingenting vidare för mig, och om du icke ledsnat på mitt sällskap . . .

BERTHA.

Så du säger! Vi ha ju inte sett varann på en evighet . . . Adjö med dig, Carl! Adjö, Abel! Kom snart igen, Gaga!

CARL.

Vad heter karln? Gaga? Och hon heter Abel? Håll reda på det, den som kan! Adjö med dig, Bertha lilla, och bliv rask nu! Adjö, Axel! Vi träffas i morgon.

Tar upp en cigarr. Till Abel.

Kan fröken låna mig litet eld?

ABEL tänder en strykstick̈a.

Var så god!

CARL

blossar på cigarren under det Abel håller strykstickan.

Usch, att gå och klippa av sig håret på det där viset, när man eljes ser så täck ut!

BERTHA rörelse.

Vad säger Carl?

CARL.

Jag säger, att du har embellerat!

BERTHA.

Pratmakare!

ALLA om varandra.

Adjö, adjö!

Elfte scenen.

AXEL och BERTHA.

Det börjar småningom skymma i rummet.

BERTHA.

Nå, Axel, du har inte sett min målning än!

Digitized by Google

AXEL.

Nej, det är sant!

BERTHA.

Nå, det är inte mycket att se på!

AXEL.

Det är bra det där. Du har gjort framsteg och jag gratulerar dig! Men varför har du valt ett sådant ämne? Vad kallar du tavlan?

BERTHA.

Jag kallar den helt enkelt "De stumma"!

AXEL.

Det är en modern idé och den bör tilltala. Det är mycket bra. — Har du sålt något på sista tiden?

BERTHA.

Tycker du det! Inte få fruntimmerna sälja!

AXEL.

Ja, det är rysligt orättvist, men det blir väl bättre snart!

BERTHA.

Men säg nu, vad du tycker om färgen.

AXEL.

Joo! Jag tycker du skulle sätta i litet mera i huvudfiguren.

BERTHA.

Ja, men den har jag just hållit undan med avsikt för att karaktärisera hennes tillbakadragenhet.

AXEL.

Hm, hm! Ja, då förfaller min anmärkning.

BERTHA.

Nå, målar du någonting nu för tiden?

Digitized by Google

AXEL.

Nej, gunås, jag har bara fått rita. Men nu ska jag ut och se mig omkring och hoppas få göra något till Parissalongen.

BERTHA.

Vill du inte sitta ner!

AXEL sätter sig i soffan.

Tack så mycket! Tack!

BERTHA bredvid.

Paus.

BERTHA.

Det går en ängel genom rummet!

AXEL.

Ja, man säger så!

BERTHA.

Vad tänker du på?

AXEL

reser sig och går till kakelugnen, där han ställer sig med ryggen mot densamma.

Ack, jag har så mycket i huvudet!

BERTHA.

Det skymmer, tror jag, och jag ska tända lampan.

AXEL.

Ja, jag tror det mörknar redan. Dagarna ä så korta nu på nyåret!

BERTHA går in i våningen.

AXEL

ensam, ser efter henne och tummar sina mustascher.

Paus.

BERTHA tillbaka med lampan.

Så där, nu få vi ljus! — Vill du inte tända din cigarr?

Digitized by Google

AXEL.

Nej tack, nej tack!

BERTHA.

Nå men nu ska du berätta något om kriget!

AXEL.

Ack nej, be mig inte tala om kriget! Låt oss tala om något annat.

BERTHA.

Du är så nervös. Fryser du? Kanske jag ska säga till om en brasa.

Går till tamburdörren och ropar:

Ida!

Viskar med henne och kommer igen.

Du var inte nöjd med din resa!

AXEL.

Åjo, men . . .

BERTHA.

Och du har ju fått ett bra engagement, hör jag. Och dekorerad också! Vad är det som fattas?

AXEL.

Som fattas mig? Hm? Som fattas? — Det bästa! Vad är livet . . .

IDA

in med en vedbärare och gör eld i kakelugnen.

BERTHA.

Nu ska vi sätta oss vid brasan bekvämt och språka om gamla tider! Kom och sitt här nu!

Drar fram två stolar till kakelugnen.

AXEL.

Ja, det ska bli skönt, här är verkligen svalt!

BERTHA.

Vi ha suttit här och pratat så ivrigt, så att vi inte märkt att det är så kallt. Skynda på nu, Ida!

Digitized by Google

IDA ut.

BERTHA och AXEL vid brasan.

BERTHA.

Är det inte skönt att sitta så här i lugnet igen?

AXEL.

Jo, det är det visst! Din mor brukade alltid säga: när lampan brinner och brasan sprakar, då är hemmet vad det bör vara.

BERTHA.

Ja, stackars mamma hade icke mycket glädje i sitt hem. Inte för att jag vill säga något ont om pappa, han var nog snäll, men han var icke den man hon skulle ha haft.

AXEL.

Han var för beskedlig . . . ja jag menar, han var ingenting . . .

BERTHA fixerar honom.

Han var en god man i och för sig själv, men han passade inte henne. Det är inte alla kvinnor som tycka om snälla karlar. Jag för min del skulle däremot aldrig kunna lida en sån där som Carl till exempel.

AXEL.

Carl är mycket snäll, men inte tror jag han skulle kunna göra en kvinna lycklig.

BERTHA.

Är han snäll? Det kan jag inte finna!

AXEL.

Å, det är intet ont hos honom fast han är lite gammalmodig i sina åsikter om kvinnan.

BERTHA.

Tror du på kvinnan, Axel?

AXEL.

Jag tror att framtiden är hennes, ty hon är godare än mannen; hon är uppoffrande, hon är sann, och hon är ren.

Digitized by Google

BERTHA.

Tack skall du ha för de orden!

AXEL.

Jag tror att hennes samarbete skall föra mänskligheten långt framåt, längre än vi kunna ana, jag tror att om kvinnan fått ingripa i styrelsen, i konsten, i litteraturen, skulle världen nu ha sett annorlunda ut.

BERTHA.

Ja, varför har hon icke fått det? Varför?

AXEL.

De är samhällets skuld!

BERTHA.

Och mannens!

AXEL.

Ja ja, mannens också!

BERTHA.

Dock icke alla mäns! Det finns undantag!

Paus.

BERTHA.

Är det inte skönt att sitta vid brasan?

AXEL.

Jo, jo!

BERTHA.

Varför reste du egentligen ut i kriget, du som avskyr krig?

AXEL reser sig.

Därför att jag ville dö!

BERTHA.

Varför ville du dö? Du?

AXEL.

Därför att jag — älskade en kvinna!

Digitized by Google

BERTHA.

Nå, ska man dö för det!

AXEL.

Nej, inte för det, men för att man icke är älskad tillbaka.

BERTHA.

Det skall man väl ta reda på först.

AXEL.

Å, det kan man nog se.

BERTHA.

Man kan fråga också!

AXEL.

Nej, sådant frågar man inte. Det är bara i romanerna man säger: älskar du mig?

BERTHA.

Antag att du älskade någon, skulle du inte fråga henne först innan du beslöt att dö.

AXEL.

Det skulle jag aldrig våga!

BERTHA.

Därför att du är rädd för ett avslag!

AXEL.

Ja visst! Och jag tror aldrig jag skulle överleva det!

BERTHA.

Ja, men hon kan ju inte fria till dig! Du är så tokig, så! Men jag tror att lampan slocknar! Det var just vackert!

Stiger upp och skruvar på lampan.

AXEL bemannar sig.

Bertha, leker du med mig?

BERTHA.

Leker? Jag?

Digitized by Google

AXEL.

Jag förstår dig ej! Vem är du, sfinx? Är du en djävul eller en ängel?

BERTHA.

Jag är ingendera. Jag är bara en vanlig kvinna.

AXEL.

Jag har sökt dig, och jag har flytt dig, jag hatar dig, men jag älskar dig!

BERTHA.

"Jag älskar dig!" Där är du mitt inne i romanen! Men, ingen romantik med mig, jag ber! Tala allvarsamt!

AXEL.

Jag talar ur mitt hjärtas djup, av fullaste, heligaste allvar, när jag frågar dig: vill du bli min maka?

BERTHA.

Jag vill tänka på det.

AXEL.

Nej, du får inte tänka; man skall icke resonera över sina känslor!

BERTHA.

Det är ingen känsloaffär att binda sig för ett helt liv.

AXEL.

Älskar du mig ej då? Tror du ej på min kärlek?

BERTHA.

Jo, jo; men kom ihåg att lagen ger dig rättigheter över mig; och min konst offrar jag aldrig för att bli en mans slavinna.

AXEL på knä.

Det är ju jag, som begär att få bli din slav; du skall icke överge din konst, du skall tvärtom odla den och jag skall hjälpa dig, jag skall stödja dig!

BERTHA.

Stig upp från golvet! Du är en god man och den enda jag skulle våga träda i äktenskap med. Se här min hand,

Digitized by Google

om du lovar att aldrig se i mig annat än din vän, och att du aldrig behandlar mig som en kvinna.

AXEL vill fatta hennes hand.

BERTHA drar sig tillbaka.

Om du lovar, och om du vill ge världen ett exempel på en enda man, som har offrat sig för en kvinna!

AXEL.

Jag lovar . . .

BERTHA.

Du lovar nu, men skall du hålla det sedan, när du får lida smälek och höra att du står under toffeln, att du inte är karl för din hatt? Ge mig ett bevis på att du vågar lida något obehag för min skull. Tag detta armband! Bär det som ett tecken till vår förening och som ett bevis att du älskar mig, ty älska, det är att offra!

AXEL

tar armbandet, kysser det och sätter det om handloven.

Begär du icke annat av mig än att jag skall bära din ljuva boja. Det är en underpant . . . ett bevis . . .

Tolfte scenen.

DE FÖRRE. DOKTOR ÖSTERMARK.

Lampan har halvslocknat.

DOKTORN

med en bok, utan att se Axel.

Förlåt! Är du i mörkret? Se här är lagen emellertid. Giftermålsbalkens nionde kapitel, första paragraf, kongliga förordningen av den elfte december adertonhundrasjuttiofyra! Tyst nu, tyst nu!

BERTHA.

Kom inte med några dumma böcker, ser du inte . . .

DOKTORN visar henne boken.

Det är inte dumt det här för dig. "Kan hustrun genom eget arbete något förvärva, däröver må hon ock råda!"

Digitized by Google

BERTHA.

Jag vill inte höra något! Ser du inte!...

DOKTORN tar henne i armen.

Du ska!

AXEL.

Vad är detta för slag? Vad är det frågan om?

DOKTORN.

Axel! Är du här i mörkret, jag såg inte dig! Nej, men min kära Bertha!

BERTHA låtsar förvirring.

Vad för något? Att jag...

DOKTORN.

En ung flicka är inte ensam med en herre i sitt rum sedan mörkret fallit.

AXEL.

Vad vill du säga med det? Vad vågar du insinuera?

DOKTORN.

Jag vill säga, att en man bör vara rädd om en kvinnas rykte.

BERTHA blygt.

Ja, vi ha varit obetänksamma, men — Växlar blickar med Axel. — en kvinnas rykte kan repareras...

AXEL.

Kan det? Vill du, Bertha?

BERTHA.

Axel och jag äro trolovade!

DOKTORN.

Nå, nå! Vad hör jag! — Nå, så mycket bättre! Då får jag ett vittne som är intresserat i saken. Läs här, du! Läs högt! Hur står det?

BERTHA drar Axel i armen.

Bry dig inte om hans advokatyr!

Digitized by Google

AXEL.

Vad rör oss de där paragraferna . . .

DOKTORN.

Nej men hör då i Herrans namn! Visst rör det er, just er!

BERTHA.

Vi vill inte, så kan vi ju slippa höra hans paradoxer!

DOKTORN.

Jo du, du har sagt att jag ljög.

BERTHA tittar i boken.

Äh, det är tryckfel!

DOKTORN utom sig.

O Gud i himlen, rädda mitt förnuft! Det är tryckfel! Nej, då ger jag mig! Axel, gift dig inte med den kvinnan, hon kommer att ta livet av dig!

AXEL.

Det är bra det, så slipper jag göra det själv!

DOKTORN.

Han också! Å! Akta dig Axel, hon kommer att slå dig!

AXEL.

Det kommer att göra mig gott det!

DOKTORN.

Ja, men detta är förfärligt! Men efter det inte kan hjälpas, så lycka till, mina barn, och föröken eder och uppfyllen jorden. Allvarsamt sagt: Det gör du rätt i, Bertha, att du gifter dig, det är mycket bättre än fuska med den där målningen.

BERTHA.

Jag tänker inte överge min konst! Aldrig!

DOKTORN.

Så! så! Vi få väl se!

Digitized by Google

BERTHA.

Det får du aldrig se, för vi resa genast till Paris! Icke sant, Axel?

AXEL förlägen.

Jo, det är visst, och så gifta vi oss civilt efter fransk lag!

DOKTORN.

Det är bra, det är bra! Kyss varann nu, så får jag se på. Det är roligt att se unga, lyckliga mänskor! Ack ja!

AXEL
närmar sig Bertha, men hon drar sig undan.

DOKTORN.

Nåå! Ni ä blyga! Så! Passa på nu då, så ska jag skruva ner lampan!

Han skruvar ner lampan.

AXEL och BERTHA omfamning.

DOKTORN
skruvar upp lampan igen.

Ja, men det är vackert! — O, ungdom, kärlek och dårskap!

BERTHA gör sig lös.

Inga dårskaper, jag ber!

AXEL.

Bara kärlek! Kärlek!

Första akten i Kamraterna.

Sid. 273 och 274: Akt 1, scen 1. För denna scen ha som man finner begagnats repliker ur Akt 1, scen 4 i Marodörer. Eljes nyskriven av Strindberg.

Sid. 275—sid. 277, rad 11: Scen 2, nyskriven av Strindberg.

Sid. 277, rad 12—sid. 307: Scen 3—11 (slutet) motsvarar andra akten (scen 1—9) av Marodörer. Ett antal

Digitized by Google

ändringar äro vidtagna. I Marodörer låter författaren den manliga modellen gå efter att ha fått betalt och Axels slutreplik lyder därför här till honom: "Se här! Kommer ni igen i morgon?", vilken i Kamraterna, sid. 278, rad 7, utbytts till: "Se här! Ni kan ju stanna en stund i alla fall."

Kamraternas scen 4 slutar i Marodörer med grälet om de 20 francsen och efter Berthas replik: — "Kan du neka det?" förekommer här ytterligare denna replikväxling:

AXEL.

Å, du är ryslig, Bertha, när du sätter till!

BERTHA.

Jag tror du är lite dum, va?

Den därpå följande diskussionen om modellen är av Strindberg nydiktad till Kamraterna.

Sid. 285, rad. 11—12: Repliken i femte scenen: "AXEL: Det är väl därför att jag är överlägsen! Gör något som inte vi gjort förut!" lyder olika i Marodörer: "AXEL: Det är väl därför att jag är gift! Det är först kvinnan som gör oss till män!"

Sid. 294, rad 6: Repliken i sjunde scenen: "Nu ska vi få se på det ovanliga!" lyder i Marodörer: "Nu ska vi få se på det vidunderliga! Uj, uj, uj." Ändring av Strindberg.

Sid. 296, rad 15: Efter repliken i åttonde scenen: "ABEL: Just min tanke! Farväl Bertha!" har Marodörer ytterligare följande:

WILLMER.

Adjö Bertha! — Nå det var sant, har du hört att Carl är gift?

BERTHA.

Nej, vad säger du? Med vem då?

WILLMER.

Hon heter, ja, det minns jag inte, men du får se dem, för hon kommer hit till salongen!

Digitized by Google

ABEL.

Tillsammans med Östermark, doktorn.

BERTHA.

Nå, det skall bli roligt att få se gamla bekanta. Men vill ni inte ta en konjak innan ni går? Så!

ABEL.

Varför inte!

BERTHA
tar fram konjak och glas.

Nå, hur dan är Carls hustru.

WILLMER.

Jo, han trodde att han skulle få en gås, men det lär han ha misstagit sig på. Fadren var hantverkare, och flickan hade fått uppfostran. Hon hade lite pengar, men gjorde äktenskapsförord, så inte gjorde min kära Carl någon affär.

ABEL.

Är du viss på att han ville göra affär?

BERTHA.

Skål!

De dricka.

Nej, nu får ni bestämt gå! Adjö med Er!

Sid. 297—300: I scen 10 ha några obetydliga ordutbyten gjorts.

Sid. 298, rad 10: föreningen. Marodörer: Kvinnoföreningen.

Sid. 300, rad. 16—19. Dessa tre repliker saknas i Marodörer.

Andra akten.

Andra akten i Kamraterna motsvarar tredje i Marodörer. Åtskilliga nedan antecknade strykningar och ändringar ha gjorts av Strindberg eller av Lundegård.

Digitized by Google

Sid. 308, rad 7—sid. 309, rad 2: AXEL: Kan jag lita på dig? ABEL: Nej, det kan du inte. AXEL: Varför det då? ABEL: Jag tycker det känns så. Denna sista replik är av Lundegård. Stället har i Marodörer följande lydelse, överstruken i Mauritzbergsexemplaret av Lundegård:

AXEL.

Varför det då?

ABEL.

Därför — att vi äro fiender.

AXEL.

Vi?

ABEL.

Jag tillhör ett parti, som icke är vänligt sinnat mot dig!

AXEL.

Mig personligen?

ABEL.

Opersonligen!

AXEL.

Det är således allvarsamt krig det gäller?

ABEL.

Det frågar du? Medan ni rekognoscerar ännu, så tar vi slagfältet.

AXEL.

Hör du Abel etc. som i Kamraterna.

Sid. 309, rad. 4—5: säg hur det känns att vara fruntimmer. Är det så förskräckligt? Marodörer: — — att vara k v i n n a. Känns det så förödmjukande? De bägge rättelserna gjorda av Lundegård.

— rad. 9—13: ABEL: Jag vet att du är en svärmare — — och därför går det dig aldrig väl. AXEL: Men dig går det väl — — för du känner ingenting? ABEL: Ja.

Dessa repliker äro av Lundegård. Det av honom överstrukna stället i Marodörer lyder:

Digitized by Google

AXEL.

[Det var märkvärdigt! Du vet att jag har en passion att söka billighet och rättvisa; så ungefär också i Kamraterna, härefter uteslutningen:], men i den här saken har jag icke ännu sett någon utredning av vad som är rätt och billigt.

ABEL.

I den här saken? I vilken sak har du sett rätt och billigt?

AXEL.

Vad? Du tror inte på rättvisa och . . .

ABEL.

Det är inte fråga om rätt, utan om makt! Idealist!

AXEL.

Jaså! Då börjar jag förstå!

ABEL.

Så, nu börjar du äntligen förstå! Det är verkligen i senaste laget.

AXEL.

Men jag är förvånad! Vad ligger då bakom denna välsignade rörelse, som fräter sönder all livets glädje och livets kraft? Ha ni varit underkuvade eller ha ni icke?

ABEL.

Nej, vi ha blivit överlistade! Vi trodde att ni voro slavar, tills vi upptäckte att ni hade makten. Vi tego så länge vår förnedring icke märktes!

AXEL.

Ja, men vi tro att ni varit underkuvade av våra förfäder, vad det nu var för ena.

ABEL.

Ni tro! Vad kan man inte inbilla er för slag!

AXEL.

Nå, varför ränner ni ut på oss så där, vi som ä så snälla mot er!

Digitized by Google

ABEL.

Man ska ha någon att skylla ifrån sig på!

AXEL.

Abel, har du verkligen aldrig något behov att älska en man o. s. v. som i Kamraterna.

Sid. 310, rad 3: AXEL: Det inbillar jag mig. Denna replik inskjuten av Lundegård.

Sid. 309, rad 18—sid. 310, rad 5: ABEL: Nej, det är så ont om män. AXEL: Nå tycker du inte att jag är en man. ABEL: Du! — Nej! AXEL: Det inbillar jag mig. ABEL: Är du en man! Du som arbetar åt en kvinna och går klädd som en kvinna! Denna replikväxling sammandragen och delvis formad av Lundegård ur Marodörers dialog av följande lydelse:

ABEL.

Nej, det är så ont om män.

AXEL.

Är det ont om män?

ABEL.

Ja, om män, m ä n! Och vet du varför? När kvinnorna i förra generationen sågo att de voro svagare än männen, så började de, omedvetet eller ej, att göra urvalet till förmån för de svagare männen. Se bara på de män, som nu få de skönaste och de rikaste kvinnorna! Löjtnanterna, de starkares tid är förbi, och Gagas är inne. Vilket skönt släkte som kommer!

AXEL.

Det har du läst i böcker!

ABEL.

Det har jag läst i era böcker.

AXEL.

För ni kan inte skriva sådana själva!

ABEL.

Nej, men vi kan läsa i edra!

Digitized by Google

AXEL.

Nå, tycker du inte att jag är en man?

ABEL pekar på armbandet.

Du! Vad har du om armen där?

AXEL.

Det är ett minne av den boja slavinnan en gång burit, och som jag nu till ett försoningens och frigörelsens tecken vill bära.

ABEL.

Du tror att hon har burit boja! Nej, vet du, vad det är?

AXEL.

Säg!

ABEL.

Jag skäms.

AXEL.

Säg ut!

ABEL.

Det äldsta myntet var en armring! Det är alltså — betalningen!

AXEL.

Fy! Står det sådant i böckerna?

ABEL.

I de förbjudna böckerna, ja! Är du en man! Du som arbetar åt en kvinna, o. s. v. som i Kamraterna.

Sid. 310, rad. 7—9: Denna replik något längre i Marodörer: Du har ju lugg och går barhalsad; medan hon har fadermördare och polkahår; du bär ju hennes schalett och hennes kofta, medan hon bär din slips och din rock. [Det spärrade struket i Kamraterna.] Akta dig; o. s. v. som i Kamraterna.

Sid. 310, rad 17—sid. 311, rad 1: Jag vet inte, men jag har kanske också fått en släng av den där passionen för rättvisa! AXEL: Hör du, du tror inte på vår stora sak, du! ABEL: Ibland! Ibland inte.

Digitized by Google

Denna replik är en sammandragning ur följande i Marodörer:

ABEL.

Jag vet inte, men jag har också genom uppfostran med män, och genom att läsa manliga böcker, fått en släng av den där passionen för rättvisa. När jag ser något som icke är rätt, så känner jag mig sned i hela kroppen, tills jag fått det rätt. Jag känner det ibland som en kolossal njutning att få ställa mig på männens sida och säga högt: Hut kvinnor! Ni kan inte hyra en våning utan att en man byggt huset; ni kan inte åka på en järnväg utan att ni blir i skuld till en man; ni kan inte sända av ett telegram, gå på teatern, se på en tavla, läsa en bok, utan att en man har skänkt er nöjet eller nyttan; och när ni nu komma med ert knåp, så är det stöld från män, stöld! Och skulle er ställning en gång förbättras, bli ni uppdragna ur er självförvållade förnedring en gång, så är det män ni ha att tacka för det, ty det var de, som drog upp er, då ni icke längre kunde resa er! Men det akta vi oss nog att säga! Jag har druckit nu och därför pratar jag! Men — det finns en sak, som kvinnan kan och som mannen icke kan — en enda!

AXEL.

Såå, och det är?

ABEL.

Föda barn! Där är hon överlägsen!

AXEL.

Äro vi där nu igen!

ABEL.

Ja, om människosläktet skall fortsätta, och det ska det väl, eftersom vi arbeta för det så rasande... så ska det väl bli barn i alla fall, annars äro vi utdöda om nittio år.

AXEL.

Nå, du som vet så mycket, kan du säga mig varför kvinnorna icke vilja ha barn längre?

ABEL.

Det kan jag inte svara på! Böckerna säga att det antyder en ras' undergång. Antika världen slutade med

Digitized by Google

poetissor och . . . e n f i n, här är så mycket evolutioner framlänges och baklänges.

AXEL.

Hör du, du tror inte på din stora sak, du!

ABEL.

Ibland! Ibland inte! o. s. v. som i Kamraterna.

Sid. 311, rad. 9—11: AXEL: Varför dricker du? ABEL: Jag vet inte! Jag är visst unken! Dricker. Å, den som fick se det vidunderliga innan man dog.

En replikväxling i Marodörer är här struken: ABEL: Jag är visst unken som de andra delikvescenta ungherrarne. AXEL: Vad är delikvescent för slag. ABEL dricker: Å, den som etc.

Sid. 314, rad. 9—10: AXEL: Det är rätt! Riv ögonen ut på varandra! ABEL: Ånej, därtill är väl saken ändå för obetydlig.

Denna replik är inskriven av Lundegård, som strukit motsvarande i Marodörer:

AXEL.

Låt bli att käbbla, kvinnor!

ABEL.

Vad är det för uttryck du begagnar?

AXEL.

Jag vet inte att ordet kvinnor blivit något opassande uttryck! Eller skäms ni för det? Hör du Bertha. Efter som vår ekonomi o. s. v. som i Kamraterna.

Sid. 315—sid. 317: Scenerna 3—5 ungefär lika i Kamraterna och Marodörer.

Sid. 318, rad. 5—7: ABEL: Ja, han tycks inte ha fått nog av det där nypet i salongen. — Bertha säg mig: har du älskat den där narren någonsin?

Denna replik lyder i Marodörer något utförligare: Ja, han tycks inte ha fått nog av det där nypet i salongen. "Låt bli att käbbla, kvinnor!" Alldeles i

Digitized by Google

den gamla stilen: Bertha säg mig o. s. v. som i Kamraterna.

Strykningen gjord i anledning av ändringen ovan sid. 314, rad. 9—10.

Sid. 321, rad. 1—4: ABEL: Östermark, ja det är min stora ovän. Låt mig ta hand om honom! Vi ha en räkning ouppgjord sen gammalt, han och jag. Var lugn du! Honom ska vi nog få bukt med, ty vi ha lagen på vår sida.

Denna replik lyder i Marodörer: Östermark, ja det är min stora [o-]vän (vän i texten, tryckfel). Minns du hur impertinent han var då om aftonen hos er. Den ska vi väl ta bukt på o. s. v. som i Kamraterna.

Omstiliseringen gjord av Lundegård i anledning av slopningen av Marodörers första akt.

Sid. 325, rad 1: WILLMER: Det var inte smörja, när jag skrev för er.

Denna replik lyder i Marodörer: Det var inte smörja, när jag skrev för den förtryckta kvinnan.

Sid. 326, rad 2: ditt falska kryp. Uttrycket är Lundegårds, som överstrukit Marodörers: din lilla strunt.

Sid. 326—sid. 327: i scen 9 har Lundegård gjort några förändringar, som Strindberg ej iakttagit.

Sid. 327—sid. 328: Scen 10 lika i Kamraterna och Marodörer.

Tredje akten.

Tredje akten i Kamraterna motsvarar fjärde i Marodörer.

Sid. 329, rad 8: Han sitter och penslar på trästockar. Ändring av Lundegård från Marodörers: Han sitter och penslar på fotografiplåtar.

Sid. 330, rad. 1—2: Ja, han har stora högar med trä, som han målar på. Lundegårds ändring i enlighet med närmast föregående. Marodörer: Ja, han har stora högar

Digitized by Google

med glas, som han målar på. Likaså sid. 336, rad. 5—6: Jag vill icke längre rita trästockar etc. Marodörer: — — retouschera fotografier.

— rad. 5—7: PIGAN: Aldrig! Nej, det är en ordentlig herre! BERTHA: Är det säkert det! PIGAN alldeles säkert: Tror frun jag är en sådan . . . Den sista repliken Lundegårds. Marodörer: PIGAN: Alldeles säkert.

Sid. 333, rad 4: Ja se, vi få inte lära oss bokföring i skolorna. Marodörer: Ja, se vi få inte lära oss bokföring, vi som ska uppfostras till matlagare!

— rad. 11—12: Hederliga! Jag undrar om inte de flesta brottslingarne träffas bland männen? Ändring av Lundegård. Marodörer: Förlåt; statistiken har lärt att flera brottslingar träffas bland män än bland kvinnor.

Sid. 334, rad. 9—10: Tycker du inte ändå — kamrater emellan — att du borde ha talat om för mig att du sålt. Marodörer: Tycker du ändå inte att — vänner emellan eller mellan vanliga hyvsade mänskor, det skulle varit passande att du talat om för mig att du sålt.

Sid. 337, rad. 1—2: Nej! Där har du din kärlekslön igen, nu kastar jag min boja! Kastar vigselringen. Marodörer: Nej! Där har du din kärlekslön igen; — Kastar armbandet på golvet. — och där har du min boja. Kastar vigselringen. Jfr första akten i Marodörer.

Sid. 338, rad. 1—5: BERTHA: Vågar du slå mig? AXEL: Varför inte? Jag vet inte mer än ett skäl varför jag inte skulle slå dig. BERTHA: Och det? AXEL: Att du är otillräknelig. Denna passus lyder i Marodörer:

BERTHA.

Slår du en kvinna.

AXEL.

Nej, jag håller henne, medan skammen slår henne; ehuru jag inte vet något skäl, mer än ett, varför man inte slår henne.

BERTHA.

Och det?

Digitized by Google

AXEL.

Att hon är otillräknelig.

Sid. 338, rad. 13—17: AXEL: Det är jag! Jag var stark då och trodde mig äga kraft att göra det, men du klippte min styrkas hår, medan jag lade mitt trötta huvud i ditt knä, du sög mitt bästa blod under sömnen — och ändå räckte det nu till att kuva dig. Marodörer: Det är jag! Jag var stark då och trodde mig äga kraft att göra det, men du gjorde som kannibalen; du åt upp min själ för att därmed göda din, och därför fick du slutligen makten över mig. Du gnagde i dig alla mina egenskaper, som du saknade, du klippte min styrkas hår, medan jag lade mitt trötta huvud i ditt knä, du sög mitt blod under sömnen, men ändå räckte min styrka över din.

Sid. 339, rad. 8—13: BERTHA: — — Axel, vill du tro mig, jag har aldrig erfarit för dig vad jag nu känner! AXEL: Så, vad känner du då? BERTHA: Det kan jag inte säga! Jag vet inte, om det är att . . . älska, men . . . De bägge senare replikerna av Lundegård. [Strindberg har blott på ett ställe omkastat ordföljden; Lundegård skriver: Jag kan inte säga det.] Marodörer: BERTHA: Axel, vill du tro mig, jag har aldrig erfarit för dig, vad jag nu känner! Jag tror att jag börjar . . . älska dig. AXEL: Vad menar du med älska etc. som i Kamraterna.

— rad. 14—15: Vad menar du med älska! Är det inte som en stilla längtan att få äta mig levande en gång till. Därefter i Marodörer: Ser du en kvinna, som sticker sig upp över den andra hjorden, så kan du räkna efter hur många män hon spisat, Därefter som i Kamraterna: Du börjar älska mig etc.

Sid. 342, rad 13: Härefter i Marodörer följande strukna replikskifte:

BERTHA reser sig.

Vet du vad som kan hända den man, som så djupt skymfat en kvinna i hennes innersta heligaste.

AXEL.

Heligaste! Det är mer än heligt!

Digitized by Google

BERTHA.

Vet du vad som kan hända honom?

AXEL.

Han får väl svavelsyra i ansiktet, kan jag tro, och sedan får den blinde mannen sitta och arbeta hela sitt liv för att underhålla den ljuva och hennes älskare.

Därefter som i Kamraterna: BERTHA: God natt! etc.

Fjärde akten.

Fjärde akten i Kamraterna motsvarar femte i Marodörer.

Sid. 343, rad 5: Härefter i Marodörer följande strukna replikskifte:

BERTHA.

Kommer Richard?

ABEL.

Nej du, han är sjuk. Vi ha fått dåliga depescher från krigsteatern. I Tyskland har regeringen förbjudit kvinnorna att studera vid universiteten, och i Engelska läkarsällskapet har man vågat diskutera kvinnans lämplighet för de högre studierna.

BERTHA skakad.

Vad säger du?

ABEL.

Ja, så är det!

Därefter som i Kamraterna: BERTHA rättar på kråset.

Sid. 344, rad. 6—7: ABEL: Du har färg; du har glans i ögonen! Vad? Skulle? Och så blek? Bertha! Denna replik är inskriven av Lundegård och har införts med några förändringar av Strindberg. [Lundegård skriver: Du har färg; du har glans i ögonen! Vad! Bertha! Skulle!]

Digitized by Google

Sid. 345, rad. 1—3: WILLMER: Fölåt! För min kärleks skull! BERTHA: Nej, inte därför, men — det är detsamma! Jag vet inte — men i dag vill jag inte ha några ovänner!

Detta replikskifte är av Lundegård. I Marodörer lyder stället: WILLMER: Förlåt. BERTHA: Jag förlåter dig.

Sid. 345, rad 4—sid. 347, rad 15: Hela scen 3 och 4 äro av Lundegård. Strindberg har i tryckta texten blott vidtagit ett par smärre ändringar.

Sid. 346, rad 5: Vad ler du åt? Lundegård skriver: Vad smilar du åt?

Sid. 347, rad 10: Men behagligare för mig; Lundegård: Men billigare för mig.

Sid. 348, rad 1—sid. 350, rad 18: Scen 5 är likaledes av Lundegård. Strindberg har här gjort några förkortningar och förändringar av hans text. Från sid. 348, rad 14—sid. 349, rad 13 lyder den i Mauritzbergsexemplaret:

DOKTORN.

Å, lite ändå! Här i Paris bruka alla damer måla. Somliga måla landskap, andra figurer och de som inte göra något av delarne, måla sig själv.

FRÖKEN THERÈSE.

Ja, det är rysligt vanligt. Det ligger visst i luften: alla damer vilja vara vackra — och alla herrar kvicka. Men det misslyckas — ibland.

DOKTORN
betraktar deras toaletter.

Ja, det skall gudarne veta.

FRÖKEN AMELIE.

Ni har visst nyss kommit från landet, min herre.

DOKTORN.

Alldeles nyss, min fröken. Kan jag annars vara Er till någon tjänst?

Digitized by Google

FRÖKEN THERÈSE.

Förlåt, vi vet inte med vem vi har den äran.

DOKTORN.

Fröknarne komma visst nyligen från — Stockholm. Här i landet törs man tala vid varandra utan att begära borgen.

FRÖKEN AMELIE.

Borgen brukar man begära av folk som ser mindre vederhäftiga ut. Av Er ha vi ingen borgen begärt.

Sid. 351, rad 1—sid. 352, rad 1: Scen 5 saknas likaledes i Marodörer, som efter scen 2 låter omedelbart följa nuvarande scen 7: Axel och Carl komma in just när Bertha och Abel gå och Carl börjar replikskiftet: Såå, damerna gå sin väg när vi komma, varpå Carl som i Kamraternas scen 7: Nå, du ser duktig ut etc.

Sid. 352, rad 2—sid. 358, rad 20: Scen 7—10 överensstämma med några nedan angivna smärre avvikelser i Kamraterna och Marodörer.

Sid. 353, rad 6: CARL: Inte alls! Hon förde inte mer i boet än en matsked av silver. Men hon begärde paktum på den; och det fick hon. Hon var principmänniska, ser du! Marodörer: Dem [pengarne] behövde jag inte, och de smulor han har frågar jag inte efter. Hon begärde äktenskapsförord. Det fick hon; men jag tror hon kommer att ångra sig; ty dör jag före henne, så få barnen förmyndare och hon får troligen icke ärva mig. Men det har jag inte så noga reda på! — Men hon är snäll o. s. v. som i Kamraterna.

Sid. 357, rad. 8—11: Hon gick sin väg eller raglade, om du så vill, och så fick hon halva mina inkomster ända tills jag fick veta att hon — — nog sagt. Marodörer: Hon gick sin väg, och så fick hon halva mina inkomster ända tills jag fick veta att hon levde rövarliv och tog pengar av andra män. Därefter kunde du ha ett bebegrepp o. s. v. som i Kamraterna.

Sid. 358, rad. 19—20: Dessa rader saknas i Marodörer.

Digitized by Google

Sid. 359, rad. 1—sid. 363, rad 6: Elfte scenen saknas i Marodörer, nyskriven av Strindberg för Kamraterna.

Sid. 363, rad 7—sid. 365, rad 14: Scen 12—14 ungefär lika i Kamraterna och Marodörer utom att första repliken i scen 12 i anslutning till närmast föregående scen lyder i Kamraterna: FRU STARCK: Vart tar doktorn vägen? och i Marodörer: Vart ha alla herrarne tagit vägen?

Sid. 366, rad. 16—17: DOKTORN: Här är dålig luft! Kom, låt oss gå! AXEL: Ja, jag vill ut — ut härifrån. De gå mot fonden.

Detta replikskifte är av Lundegård, som härmed avslutar scenen och i Mauritzbergsexemplaret strukit dess fortsättning i Marodörer, som lyder:

DOKTORN.

Så, du inser det nu först! [att det ifrågavarande äktenskapet var "bara samboning eller något ännu sämre"].

AXEL.

Nu först! Man och kvinna äro bestämda fiender, tills de fått ett gemensamt intresse och det finns bara ett sådant!

DOKTORN.

Och det är barnet! Säg ut du, och var inte rädd! Jag har vågat säga att jag fann det orättvist att en flicksnärta tog bort stadsläkartjänsten för mig, när jag sökte den, observera: med större meriter sökte den!

AXEL.

Det är därför således.

DOKTORN.

Det är därför jag är här, för att söka lyckan och brödet åt mina två hushåll! Jag får väl bli barnmorska eller dra ut tänder på gamla dar. Nej, vet ni, jag skämtar jag, för att jag inte får klaga, men det här börjar bli allvarsamt.

AXEL.

De komma som kineserna i Amerika och underbjuda vårt arbete.

Digitized by Google

DOKTORN.

Vad är det för konst för dem att underbjuda, som inte behöva dra försorg om de barn de kasta ut i världen. Det är inte konkurrens, det är inbrott, det är stöld! Det är inte ärlig brottning, utan det är käringknep! Nå Axel, vad tänker du göra, min gosse?

AXEL.

I en ojämn strid har man ju rätt att retirera, inte sant Carl?

CARL.

Jo, man har rätt att fly också!

AXEL tar sin hatt.

Då flyr jag!

DOKTORN.

Flyr du! Nej, stå! Ska vi falla, så ska vi åtminstone slåss först.

AXEL.

Men man får ju inte slå kvinnor!

DOKTORN.

Men slåss med dem får man.

DOKTORN.

Det är knappt det! Man har bara rättighet att ta hugg utan att klaga.

DOKTORN tar sin hatt.

Ja, då vet jag ingen annan råd än att göra reträtten!

Sid. 367, rad. 1—2: ABEL: Vad? Ska herrarne gå? AXEL: Förvånar det dig? Den sista repliken är av Lundegård, som överstrukit motsvarande i Marodörer: Vi ska gå och lämna slagfältet åt marodörerna.

Sid. 367, rad 10—sid. 368, rad 1: ABEL: — — Nå, segrare, triumfera nu! AXEL: En oviss seger, som jag inte önskar för övrigt. ABEL: Är du så säker på det? Böjer sig hän emot honom och säger dämpat: Bertha älskar dig sedan — — — sedan du böjde henne. AXEL: Det vet jag. Men jag älskar henne inte längre.

Digitized by Google

Detta replikskifte bearbetat ur Lundegårds version där Axels bägge repliker lyder: "Det var dumt för — oss emellan! — det var en Pyrrhusseger"; och på Abels svar: "Det vet jag, men det här kan inte lappas ihop."

I Marodörer har stället följande lydelse:

AXEL.

Det är för tidigt än, ty segern är oviss.

ABEL.

Ja, nu är den oviss, när det finns män. — Du sade nyligen: det är kvinnan först som gör mannen till man; men det är mannen, som gör kvinnan till kvinna. Bertha älskar dig sedan du blev man!

AXEL.

Varför säger ni då att ni inte vill ha manliga män?

ABEL.

Ska du tro vad fruntimmerna säger! — Vill du inte gå till henne därinne?

AXEL.

Nej det är slut!

Härmed slutar scenen i Marodörer. Den övriga delen därav nyskriven för Kamraterna med undantag av några repliker sid. 368, rad. 4, 7—9 som tagits från den följande strukna tolfte scenen i Marodörer.

Sid. 368, rad 3: Härefter börjar ny scen i Marodörer, som strukits till och med DOKTORN: Då! — (Se nedan sid. 505, rad 16) av Lundegård. Den lyder i sin helhet:

FRU STARCK.

Carl, min vän; vill du gå med mig?

CARL.

Gärna!

FRU STARCK.

Här kan vi inte göra någonting! Det här kan jag inte reda i, men det är inte rätt här, det är någonting galet i det här oväsendet.

Digitized by Google

DOKTORN.

Det är sjukt, fru Starck, lilla.

FRU STARCK.

Ja, det är inte bra! Jag vill inte vara med om det här.

CARL.

Det gör du rätt i, min gumma!

FRU STARCK till Axel.

Farväl! Men var snäll emot henne igen. Kvinnan är ett svagt käril och det blir ert eget fel, om hon visar sig starkare än hon är. Ni ska hålla efter henne, så hon lever som en människa, och låter andra leva med.

DOKTORN.

Å, det är utmärkt sagt, fru Starck, lilla. Ni är en sann kvinna, ni.

CARL.

Ja, du är så förståndig, min gumma. Och när vi få flickor, så ska de få lära sig annat.

FRU STARCK.

Å, tyst du!

CARL.

Va? Ska vi inte ha barn! Det ska vi bli två om!

FRU STARCK till Axel.

Så, var snäll nu och tala vackert vid henne. Farväl!

CARL.

Stå på dig, Axel! — Ja, men det här är oförsonligt.

Carl och Fru Starck ut genom trädgården.

DOKTORN.

Är det ohjälpligt?

AXEL

tar sina handskar, överrock och hatt.

Detta är totalt ohjälpligt! Jag kan inte leva på krigsfot i mitt hem, och här är fullt krig.

Digitized by Google

ABEL.

Om du går nu, Axel, så får du process.

AXEL.

Alltså krigsfånge redan! Hon har således varit hos advokat?

ABEL.

Ja! Du blir troligen dömd till skadestånd eller underhåll!

DOKTORN.

Livstidsfånge; du också.

AXEL.

Jag skall arbeta hela mitt liv för denna varelse, jag ska aldrig ha råd att ha ett hem, en hustru, som jag ska kunna visa för världen, aldrig... Men det kan inte vara rätt?

ABEL.

Nej, men det är lag! Och ni ha själva stiftat den. Se opp en annan gång!

DOKTORN.

Hur ska det då bli när ni ska komma med och stifta lagar!

ABEL.

Jo, det ska ni få se, då!

DOKTORN.

Då!

AXEL tar Doktorns arm.

Kom!

ABEL.

Får jag inte hälsa till Bertha?

AXEL.

Nej! — Jo! Hälsa henne, och säg att jag älskade henne ända till det sista; och att jag aldrig varit henne otrogen; hälsa henne och säg att jag skänker henne allt som finns i detta hus, där jag ännu skulle velat dröja, men att jag gick, därför att hon skulle se att jag även i det stycket var starkare än hon! Farväl!

Digitized by Google

ABEL.

Farväl, min vän!

AXEL.

Farväl, min fiende! Går.

ABEL.

Fiende?

Med dessa sista repliker från och med "AXEL tar doktorns arm: Kom!", som av Lundegård anslutits omedelbart till nuvarande sextonde scenen som i förkortad form också där influtit, slutar Mauritzbergsexemplarets text. Sjuttonde scenen är alltså nydiktad av Strindberg. I Marodörer lyder sista scenen, som av Lundegård strukits i Mauritzbergsexemplaret på följande sätt:

BERTHA.

Har han gått?

ABEL.

Ja, han gick, och kommer aldrig igen!

BERTHA.

Jaså! Han har gått, för alltid! — Sa han ingenting innan han gick?

ABEL.

Jo, han sa, att han lämnar dig hela boet, med möbler, husgeråd och sängkläder.

BERTHA.

Åt mig?

ABEL.

Åt dig.

Paus.

BERTHA.

Sa han ingenting annat?

ABEL.

Ingenting!

Paus.

Digitized by Google

BERTHA
ser sig omkring i rummet.

Skrev han ingenting?

ABEL.

Nej, jag tror inte det!

Paus.

Men du kan gå till advokaten och få skriftligt!

BERTHA funderar.

Följer du med!

ABEL.

Nej, nu följer jag inte dig längre! Slaget ville jag vara med om, men plundringen, fy! Farväl Bertha!

BERTHA.

Varför går du?

ABEL.

Därför att jag skäms! Går.

BERTHA förvånad.

Skäms?

Skillnaden mellan slutet i den ursprungliga Marodörer och i Kamraterna är sålunda att Bertha i förra stycket får sitta kvar i boet medan Axel, mannen, avlägsnar sig, i det senare åter att Axel stannar kvar och kör Bertha på porten.

Den Lundegård-Strindbergska bearbetningen hade emellertid ett annat slut som icke finnes upptaget i Mauritzbergsexemplaret. Detta slut var i olikhet med både Marodörers och det definitiva i Kamraterna lyckligt. Axel och Bertha försonas och doktorn ger dem sin välsignelse. Detta slut finns icke i sin helhet kvar, men ett fragment därav är bevarat i en artikel av Axel Lundegård i Politiken 14 november 1887, som bär titeln "August Strindberg på dansk Scene". I anledning av Fadrens premiär samma kväll på Casinotheatret i Köpenhamn ger Lundegård här en översikt av Strind-

Digitized by Google

bergs dramatiska bana, uppehåller sig särskilt vid Fadren och berör även Kamraterna, som utan särskild titel här kallas "Faderens Fortsættelse". Han citerar här de sista replikerna i slutscenen. De lyda i svensk översättning (nu verkställd av utgivaren):

DOKTORN till Bertha.

Du tror kanske du som jag att saken nu varit under behandling? Det var inte något ont att säga om det! När diskussionen nu bara är avslutad, begär vi proposition, och så tala vi om något annat!

AXEL till Bertha.

Inte sant, Bertha? Låt oss tala om något annat!

BERTHA.

Ja, om något helt annat! Å, det är som man hade skjutit spjället för tidigt; här är kvavt; här är os och huvudvärk.

DOKTORN.

Och därför ska vi slå opp fönstren och inandas majluft, höra *Dolce Napoli* spelas i skogen och låta solen skina på våra huvuden. Seså, nu går jag efter vagn. I famnen på varandra, barn. Så få vi sluta med försoning, fast det inte är så djupsinnigt.

BERTHA.

Nej, låt oss inte vara djupsinniga.

AXEL.

Hellre glada! Inte sant?

DOKTORN.

Ja, ge oss glädjen tillbaka, ni livsglädjens predikanter! Ge oss ackordens lilla muntra ande och skicka Dovregubbarne hem till sig! De kommo från sina töckniga högfjäll med nattliga maror och hotellräkningar på ideala utlägg, och gjorde livet mörkt och ohyggligt. Ge oss solen tillbaka, bara en liten smula sol, så man ser att den gamla himlakroppen ännu sitter på sin gamla himmel. Inte hela solen, bara lite solsken! En liten smula bara!

Digitized by Google

Tryckfel och tryckeriändringar i föregående upplagor.

Sid. 280, rad 14: Varför grälar du då? Föregående uppl.: Varför grälar du så? Sättarens vanliga förväxling av Strindbergs "då" och "så".

Sid. 282, rad. 1—6:

WILLMER utanför.

Willmer! Med nyheter från salongen!

BERTHA.

Från salongen! Till modellen. Kläd på er! vi uppskjuta séansen! — Axel! Gaga är här med nyheter från salongen!

Axel in; Willmer; Modellen går oförmärkt under följande scen.

Femte scenen.

DE FÖRRE. WILLMER.

WILLMER.

God dag, go vänner! I morgon börjar juryn sina arbeten.

Föregående upplagor ha:

ABEL utanför.

Abel! Med nyheter från salongen!

BERTHA.

Från salongen! — — Axel! Abel är här med nyheter från salongen!

Axel in; Abel, Willmer; Modellen går etc.

Femte scenen.

DE FÖRRE. WILLMER. ABEL.

WILLMER.

God dag, go vänner! I morgon börjar juryn sina arbeten.

Digitized by Google

Strindberg har här i slutet av fjärde scenen i distraktion förväxlat Abel och Willmer, ty i femte scenen är det ju Willmer som lämnar nyheten från salongen, medan Abel ej förekommer i denna scen utan först i nästa. Föregående upplagors felaktighet framgår vidare av sjätte scenens början (sid. 290, rad. 14—16) där i scenanvisningen står: "ABEL in; klädd i päls och skinnmössa" samt hennes första replik lyder: "God dag Bertha, god dag Axel. Hur mår du Gaga? Vad gäller frågan?" Även i Marodörer är det Willmer, som kommer med nyheter från salongen och Abel uppträder först senare.

Sid. 296, rad. 1—4: Har han inte träffat madame Roubey, och har han inte uträttat ärendet, så lär han ej göra det sedan han fått detta slaget. Så uppl. 2. Uppl. 1: — — och har h o n inte uträttat ärendet, så lär h o n ej göra det sedan han fått detta slaget. Läsfel.

— rad 16: BERTHA: Ja nu får ni bestämt gå! Adjö med er! Föregående upplagor: Ja nu får v i bestämt gå! Adjö med er! Läsfel.

Sid. 311, rad. 10—12: ABEL: Jag vet inte! Jag är visst unken. Dricker. Å, den som fick se det vidunderliga innan man dog! AXEL: Vad skulle det vara?

Senare delen av Abels replik: Dricker. Å, den som fick se det vidunderliga innan man dog, har utfallit i uppl. 1, varigenom Axels följande replik blivit meningslös. Den har här införts enligt lydelsen i Marodörer. Strindberg nämner tryckfelet i brev till hr Hans Österling och skriver här att repliken skulle lytt: Den som nu fick se det ovanliga. Det har dock ansetts säkrast att införa den första lydelsen, då det ej är visst, att Strindberg i minnet när han efteråt skrev brevet, återgivit manuskriptets ordalydelse alldeles korrekt; det var i brevet icke fråga om att införa repliken, eftersom upplagan redan var utkommen, utan tryckfelet nämndes blott i förbigående såsom meningsstörande. Uttrycket "Det vidunderliga" alluderar på Et dukkehjem, vilken hänsyftning förbleknar med läsarten "det ovanliga". Uppl. 2 har emellertid: Den som nu fick se det ovanliga.

Digitized by Google

Sid. 312, rad. 13—14: AXEL: Mig? etc. ABEL: Såå! etc. Så uppl. 2. Uppl. 1 har felaktigt namnen omkastade, varigenom Abel har två repliker omedelbart i följd.

Sid. 324, rad. 9 och 12: pojkvas. Uppl. 2: pojkvask.

Sid. 339, rad 11: Så, vad känner du då? Föregående upplagor: Så, vad känner du så? Läsfel!

— rad. 12—13: Jag vet inte om det är att . . . älska, men . . . Föregående upplagor ha endast en punkt efter "men". Helt säkert tryckfel.

Sid. 348, rad 11: landsmaninnor. Så uppl. 2. Uppl. 1: landsmäninnor.

Sid. 352, rad 15: tillochmed. Så uppl. 1. Uppl. 2 (i tre ord): till och med.

Sid. 361, rad. 6—8: Är du nöjd med — ditt liv, jag menar — att det skall vara så krångligt, när man talar med fruntimmer. Föregående upplagor: — — a h det skall vara etc. Läsfel.

Ändringar av Strindberg i uppl. 2.

Sid. 319, rad 13: Jag sköter om saken. Uppl. 2: Jag sköter om det.

Sid. 339, rad. 4—5: Du var som en gummiboll, som jag blåste upp. Uppl. 2: Du var en gummiboll etc.

*

PARIA.

Tryckfel och tryckeriändringar genomgående tidigare upplagor.

Sid. 377, (petit-)rad 14: tillbaks. Så hskr. Uppl. 1—2: tillbaka.

Sid. 378, rad 18: opp. Så hskr. Uppl. 1—2: upp. Så ock sid. 382, rad 10, sid. 398, (petit-)rad 6, sid. 399, rad 7 och sid. 402, rad 9.

Digitized by Google

Sid. 379, rad 9: att stoppa lite i fickorna? Så hskr. Uppl. 1—2: att stoppa lit e t i fickorna?

Sid. 382, rad 5: straxt. Så hskr. Uppl. 1—2: strax.

— rad. 25—27: när jag ser dina röda hängslen korsa sig på den vita skjortan . . . så ser det ut, som ett stort märke, ett varumärke på en packlår . . . Så hskr. Uppl. 1—2: — — så ser d u ut etc. Tryckfel.

Sid. 387, rad 22: skorstenarna. A-ändelsen enligt hskr. Uppl. 1—2 ha e-ändelse.

Sid. 389, rad. 27—28: naturligtvis utan avsikt att vinna någon fördel. Så hskr. Uppl. 1—2: naturligtvis utan n å g o n avsikt att vinna någon fördel. Strindberg har först skrivit "utan någon" men strukit detta "någon" för att undvika upprepning. I kopian är strykningen så otydlig att sättaren ej märkt den.

Sid. 393, rad 12: Jo, du, det ä r svårt. "Är" spärrat enligt hskr., ej iakttaget i föregående upplagor.

Sid. 394, rad 22: att de andra inte sitter där. Så hskr. Uppl. 1—2: — — inte s i t t a där.

Sid. 395, rad 7: Jag har inte begått mord! I uppl. 1—2 felaktigt här frågetecken. Hskr. otydlig; Strindberg synes ha först felskrivit frågetecken och retuscherat till utropstecken.

Sid. 397, rad 19: så att det inte är värt du försöker. Så hskr. Uppl. 1—2: så att det inte är värt a t t du försöker.

Ändringar av Strindberg i hskr. eller i korr. till uppl. 1.

Sid. 376: Personförteckningen har först haft följande lydelse:

Herr X., arkeolog, mellan 30 och fyrtio.

Herr Y., resande från Amerika, av ungefär samma ålder.

Detta är sedan med blyerts ändrat till den nuvarande formen, med den skillnaden att hskr. i stället

Digitized by Google

för "medelålders män" har "medelålders u n g a män". Under personförteckningen har hskr.:

Spelar på skånska landsbygden i våra dagar.

Sid. 377, (petit-)rad 1: Simpelt rum på landet. Ändrat så med blyerts i hskr. från: En skånsk bondstuga.

Sid. 378, rad. 5—6: det är inte underligt om du har kappsäcksfebern. Hskr.: — — om du h a d e etc., kan möjligen också vara läsfel.

Sid. 381, rad 6: Du begriper väl. Hskr.: Du kan väl begripa.

Sid. 383, rad 7: jag undrar ibland, vad du tillhör för ras! Hskr.: — — vad du tillhör för e n ras!

Sid. 384, rad 3: vara bland folk. Hskr.: vara bland m å n g a m ä n n i s k o r.

— rad. 20—26: En dag råkade jag läsa i tidningen om en stor växelförfalskning av en bekant civil ämbetsman. — Jag fick därpå veta, att min obestämbare varit kompanjon [först skrivet "bror"] till förfalskarens bror [först skrivet "förfalskarens kompanjon"] och att han hette Stråman; och så upplystes jag, att merbemälte Stråman förr idkat rörelse med lånbibliotek; men att han nu var polisreferent i en stor tidning. Ändrat så med blyerts i hskr. från: En dag råkade min umgängesvän läsa i tidningen om en stor växelförfalskning av en bekant civil ämbetsman. — "Det är far till Stråmans kompanjon!" tillade min vän. "Vem är Stråman?" frågade jag. Vännen antydde den obestämbare, som åt middag vid bordet näst intill. Och så fick jag veta att Stråman förr idkat rörelse med lånbibliotek i kompani med växelförfalskarens son; och att han nu var polisreferent i en stor tidning.

— rad. 29—30: jag frågade en vän. Ändrat så enligt föregående rättelse med blyerts i hskr. från: jag frågade m i n vän.

Sid. 387, rad 23: att det inte är jag. "Är" överhoppat i hskr.

 Digitized by Google

Sid. 389, rad 6: mot all förväntan erhöll jag det tillbaka med vägran. Hskr.: — — med r e f u s.

— rad. 19—20: du vet, att man i tankarna kan sitta. Hskr.: kan sitta i tankarna.

Sid. 392, rad 14: han hade levat. I hskr. är "hade" uteglömt.

Sid. 393, rad 20: så att du varje dag och timma känner. I hskr. är "du" uteglömt.

Sid. 395, rad 3: Jag har icke begått något brott! och rad 5: en olycka är icke något brott! Hskr.: i n t e på bägge ställena.

Sid. 396, (petit-)rad 17: Paus. "Paus" inskrivet med blyerts i hskr.

Sid. 398, rad 1: Herr X:s replik har i hskr. följande med blyerts överstrukna början:

HERR X.
tar fram en revolver ur bordslådan.

Då måste jag skjuta dig! — Sitt still! Ska jag ändå ha två år, så kan jag göra en god gärning först.

Därefter "Du tror" som i nuvarande texten.

Sid. 398, rad 4: Det skall aldrig komma att ske! Ändrat så med blyerts i hskr. från: Lägger in revolvern. De ska inte få en mördare ens — men en dråpare!

Sid. 400, (petit-)rad 15: HERR X. fixerar Y. Ändrat så med blyerts i hskr. från: HERR X. fixerar Y.; reser sig och fattar honom i kragen.

Olikheter i upplagan 2 (S. D. A.).

Sid. 381, (petit-)rad. 11—12: Nu mörknar det såsom vid annalkande åskväder. Uppl. 2: Nu mörknar det s o m vid annalkande åskväder.

— rad 15: en svensk amerikanare, som reser. Uppl. 2: en svensk amerikanare, v i l k e n reser.

Sid. 388, rad 11: du ska inte tro. Uppl. 2: du l ä r inte tro.

Digitized by Google

Sid. 389, (petit-)rad 2: torr entusiasm. Uppl. 2: s t o r entusiasm; kan vara tryckfel.

— rad 13: borgensmän. Uppl. 2 har här borg e s män, men rad 5 samma sida "borg e n s mannen" lika med uppl. 1.

Sid. 396, rad 6: Denna man. Så hskr. och uppl. 1. Uppl. 2: Den n e man.

*

SAMUM.

Tryckfel eller tryckeriändringar genomgående tidigare upplagor.

Sid. 405, rad 1: La ilåha ill allåh. Uppl. 1—2: La ilåha a l l allåh; men sid. 417, rad 13 "ill" etc., även i uppl. 1—2.

Sid. 407, (petit-)rad. 22—23: Har lyftat en matta, öppnat en lucka och går ner efter en skål vatten. Så hskr. I uppl. 1—2 är "öppnat en lucka" överhoppat, vilket gör scenanvisningen besynnerlig.

Sid. 408, rad 13: timma. Så hskr. och även Strindbergs vanligaste form. Uppl. 1—2: timme.

Sid. 409, (petit-)rad 9: huvet. Så hskr. Uppl. 1: huvudet.

Ändringar av Strindberg i korr. till uppl. 1.

Sid. 405, (petit-)rad. 4—5: fönstergluggar på fondväggen. Hskr.: små fönster på fondväggen.

— (petit-)rad 6: alfagräs. Hskr.: a l p gräs. Troligen skrivfel av renskriverskan. Hskr. har på alla andra ställen: alphagräs.

Sid. 407, rad. 20—21: dina händer skrumpna. Hskr.: dina händer t o r k a.

Sid. 408, (petit-)rad. 13—15: ett rött sken lyser upp rummet, men övergår under det följande till gult. Hskr.: ett g u l r ö t t sken etc.

Digitized by Google

Sid. 415, rad. 13—14: Jag ser klockor ringa — och jag känner smaken av lik — det luktar i munnen som härsket smör. Hskr.: — — och jag känner l u k t e n av lik — det s m a k a r i munnen som härsket smör. Antagligen ändrat så av renskriverskan av missförstånd. Jfr. föregående sida, rad 7: Jag s e r en källa sorla — jag h ö r en lampa lysa.

Sid. 418, (petit-)rad 16: Går till benhuset, tar fram en dödskalle. I hskr. saknas "fram"; — — tar en dödskalle.

Olikheter i uppl. 2.

Sid. 409, (petit-)rad. 6 och 9: huvudet, huvet. Så uppl. 1. Uppl. 2: fötterna. Tryckeriändring av missförstånd. Biskra travar på Guimards begäran upp sandhögen under hans huvud med orden: Där har du en kudde under huvet! Men för att måla fransmannens yrande tillstånd låter författaren honom som svar därpå säga (rad. 8—9): Huvet? Där sitter ju fötterna!

Sid. 414, rad 7: Jag ser en källa sorla — jag hör en lampa lysa. Så uppl. 1. Uppl. 2: Jag h ö r en källa sorla — jag s e r en lampa lysa. Tryckeriändring av missförstånd. Textändraren har ej haft klart för sig Guimards förvirrade sinnestillstånd.

JOHN LANDQUIST.

Digitized by Google

Digitized by Google

UN 135 R6

Digitized by Google

Stanford University Libraries
3 6105 013 378 166

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY
Stanford, California

SEP 27 '68
SEP 28 '68
DEC 18 '70
OCT 28 1968 SPRING 1979
OCT 28 1973 SEP 28 1979
DOC OCT 22 1992
NOV 1 '
NOV 24 1970
APR 1 1975
OCT 1 0 1977

Digitized by Google